

ΚΥΠΡΟΣ ΝΗΣΟΣ ΑΓΙΩΝ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ

Από την εκκλησία της Παναγίας Χρυσαλινιώτισσας την παλαιότερη βυζαντινή εκκλησία της Λευκωσίας, έως τον μεγαλοπρεπή πολύτρουλο ναό του Αγίου Λαζάρου Λάρνακας και την Παναγία Αγγελόκτιστη στο Κίτιο. Από τον Ναό Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνος στο χωριό Περιστερώνα, εξαίρετο δείγμα κυπριακής βυζαντινής αρχιτεκτονικής, έως την Ορθόδοξη Μονή των χρυσών ροδιών-Χρυσορρογιάτισσα, και τη Μονή του Αγίου Νεοφύτου στην Πάφο. Από τις Μονές Σταυροβουνίου, Τροοδιτίσης, Μαχαιρά και Κύκκου-Μονή αφιερωμένη στην Θεοτόκο με την εικόνα της ζωγραφισμένη δια χειρός Αποστόλου Λουκά, έως τις 10 εκκλησίες- μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Unesco, σκαρφαλωμένες στην οροσειρά του Τροόδους, ο οδηγός αυτός προτείνει μέσα από θρησκευτικές περιηγήσεις-προσκυνήματα στα ευλαβικά μονοπάτια της πίστης, μία ολοκληρωμένη εικόνα της θρησκευτικής ζωής στο νησί της Κύπρου – την «Αγία Νήσο».

Διαδρομές λατρευτικού χαρακτήρα στους τόπους που έδρασαν οι Άγιοι της Κύπρου: Απόστολος Βαρνάβας, Απόστολος Παύλος, Άγιος Λάζαρος, Άγιος Νεόφυτος, μέσα στο γίγνεσθαι στους κόλπους της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Νέας Ιουστινιανής και πάσης Κύπρου. Μια βίωση της θρησκευτικής παράδοσης του νησιού όπως παρουσιάζεται μέσα από πληθώρα παλαιοχριστιανικών βασιλικών που ανακαλύφθηκαν μέχρι σήμερα, με τρία, πέντε και επτά κλίτη, με τα λαμπρά μωσαϊκά δάπεδα και τα μαρμαροθετήματα, με τις ανάγλυφες ορθομαρμαρώσεις, τον μαρμάρινο γλυπτό διάκοσμο και τις ψηφιδωτές, εντοίχιες παραστάσεις που αποδεικνύουν πόσο βαθιά ρίζωσε ο Χριστιανισμός στο αγιότοπο νησί των θρησκευτικών μνημείων.

ΟΣΤΙΣ ΘΕΛΕΙ ΟΠΙΣΩ ΜΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙΝ

[Μρκ.8,34]

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η έκδοση συγχρηματοδοτείται κατά 50%
από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ISBN: 9963-44-064-9

εικ.1 **ΧΡΙΣΤΟΣ Ο ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ**
Χριστός Παντοκράτωρ, τοιχογραφία στον τρούλλο
της εκκλησίας του Αγίου Ευφημιανού, κατεχόμενη Λύση.
(αρχείο Μουσείου Ιεράς Μονής Κύκκου)

ΕΓΩ ΕΙΜΙ Η ΟΔΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ, σελίς 2-5

ΧΑΡΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ, σελίς 6-7
Αθανάσιος Παπαγεωργίου

ΕΡΕΥΝΑ-ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή, σελίς 9
Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

Ο Χριστιανισμός στην Κύπρο, σ.10-15
Χαράλαμπος Χοτζάκογλου,
Δρ.Βυζαντινολόγος

Κυπριακό Αγιολόγιο, σελίς 16-17
Γιώργος Φιλοθέου, Αρχαιολόγος

Οι Αγίοι της Νήσου Κύπρου, σ.18-19
Χριστόδουλος Χατζηχριστοδούλου,
Αρχαιολόγος

Η Παναγία στην Κύπρο, σελίς 20-21
Γιώργος Φιλοθέου, Αρχαιολόγος

Χώρος και Λειτουργική Ζωή στην Ορθόδοξη Εκκλησία, σελίς 22-25
Δέσποινα Χαραλαμπίδου, Θεολόγος

Βυζαντινή Μουσική στην Κύπρο
Κωστής Κοκκινόφτας, σελίς 26-27
Ερευνητής/Συγγραφέας

Μοναστικός Βίος της Κύπρου άλλοτε και τώρα, σελίς 28-31
Χαράλαμπος Χοτζάκογλου,
Δρ.Βυζαντινολόγος

Καλογηρική Μαγειρική, σελίς 32-35
Αρχιμανδρίτης Δοσίθεος (απόσπασμα από το βιβλίο του «Οψοποιών Μαγγανείαι», έκδοση Ιεράς Μονής Τατάρνης, Τριπόταμος Ευρυτανίας, εκδοτική παραγωγή Επτάλοφος ΑΒΕΕ, Αθήνα 2000), σελ. 8, 155, 290.

Θρησκευτικά Χειροτεχνήματα, σ.36-37
Νατάσα Ιερείδου, Ιστορικός Τέχνης

Γιατροσόφια στην Κύπρο-Ιστορία και παράδοση, σελίς 38-39
Ανθούλλης Δημοσθένους,
Δρ.Βυζαντινολόγος

Λατρευτική Κύπρος, σελίς 40-41
Γιώργος Φιλοθέου, Αρχαιολόγος

Έθιμα του Δωδεκαημέρου, σελίς 42-45
Δρ.Κώστας Γιαγκουλλλής,
Φιλόλογος/Ερευνητής

Από το Θείο Δράμα στην Ανάσταση-Θρησκευτικά Τραγούδια-Πάσχα στην Κύπρο, σελίς 46-51
Χριστόδουλος Χατζηχριστοδούλου,
Αρχαιολόγος

Γαμήλια Έθιμα, σελίς 52-53
Νατάσα Ιερείδου, Ιστορικός Τέχνης

Ταφικά Έθιμα, σελίς 54-55
Νατάσα Ιερείδου, Ιστορικός Τέχνης

Εισαγωγή στη Βυζαντινή Τέχνη
σελίς 56-57
Γιώργος Φιλοθέου, Αρχαιολόγος

Εκκλησιαστικά Μουσεία και Σκευοφυλάκια, σελίς 58-67
Ιωάννης Ηλιάδης, Ιστορικός Τέχνης

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ

Η Κύπρος των Αποστόλων Παύλου και Βαρνάβα, σελίς 68-77

Η Τιμητική Προσκύνηση του Τιμίου Σταυρού στην Κύπρο, σελίς 78-85

Η Βυζαντινή Τέχνη στην Κύπρο, σ.86-95

Τα Κυπριακά Μνημεία της Ουνέσκο, σελίς 96-113

Μοναχισμός-Ασκητισμός, σελίς 114-129

Πολυπολιτισμική Χριστιανική Κύπρος – ανεκτική σε άλλες θρησκείες και δόγματα, σελίς 130-139

1η Τοπική Λευκωσίας (Παλιά Πόλη), σελίς 140-145

2η Τοπική Λευκωσίας, σελίς 146-149

3η Τοπική Λευκωσίας, σελίς 150-153

Τοπική Λάρνακας-Αμμοχώστου, σελίς 154-157

Τοπικές Λάρνακας, σελίς 158-163

1η Τοπική Λεμεσού, σελίς 164-167

2η Τοπική Λεμεσού. σελίς 168-169

3η Τοπική Λεμεσού, σελίς 170-173

1η Τοπική Πάφου, σελίς 174-177

2η Τοπική Πάφου, σελίς 178-182

3η Τοπική Πάφου, σελίς 183-189

Γενική Περιήγηση Δυτικά, σ.190-191

Γενική Περιήγηση Ανατολικά, σ.192-193

ΧΑΡΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ, σελίς 194-195

ΧΑΡΤΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΝ
Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας Κύπρου

ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ-ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ-ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΑ, σελίς 196-197
Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

ΜΟΥΣΕΙΑ, σελίς 198-199

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ
Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ
σελίς 200

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΜΕΘΕΞΙΣ διακονία πολιτισμού

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΝ
Γιώργος Φιλοθέου, Αρχαιολόγος

Σύμβουλος Περιηγήσεων
Αθανάσιος Παπαγεωργίου, Υπεύθυνος ετοιμασίας του Αρχείου της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ, σελίς 202
Αρχεία: ΚΟΤ, Κυπριακό Μουσείο-Τμήμα Αρχαιοτήτων, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Εκκλησιαστικά Μουσεία και Σκευοφυλάκια, Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, Γιώργος Φιλοθέου, Ηλίας Ηλιάδης, Χαράλαμπος Αρτέμης, Χρίστος Ιερείδης.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ-χειρόγραφη γραμματοσειρά-χαρακτικά μοτίβα
Γιώργος Τσαγγάρης

ΧΑΡΑΚΤΙΚΟ Περιηγήσεων
Χαμπής Τσαγγάρης

ΧΑΡΑΚΤΙΚΑ: Βίοι Αγίων, Παναγίας, Θαύματος, Μονοπάτια της Φύσης
δια χειρός Φωτίου Κόντογλου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΜΕΘΕΞΙΣ διακονία πολιτισμού
Αντιγόνη Θεοφάνους

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

εικ.2 ***Ναός, Σωτήρα,***
Σκίτσο του κύπριου αρχιτέκτονα Νεοπτόλεμου Α. Μιχαηλίδη.

εικ.3
Δεσποτικοί Θρόνοι.
Μονή Μαχαιρά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

εικ.4

εικ.5

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ
Λατρευτικές Εκδηλώσεις – Πανηγύρια – Προσκυνήματα

εικ.6

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΕ ΚΟΥΤΙ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΙΔΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

εικ.7 Βίοι Αγίων – Άγιος Ηρακλείδιος

Ούτος υπήρξε μαθητής των Αποστόλων Παύλου και Βαρνάβα. Κατά τας Πράξεις Βαρνάβα εχειροτονήθη υπ΄αυτών Επίσκοπος Ταμασσού, μετά δε τον θάνατον του Αποστόλου Βαρνάβα ανέλαβε την συνέχισιν του έργου του.

ΜΟΝΑΣΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

εικ.8

ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

εικ.9

εικ.10

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΥΟΦΥΛΑΚΙΑ

εικ.11

εικ.12

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΗΜΑΤΑ

εικ.13

εικ.14

ΔΕΥΤΕ ΠΡΟΣ ΕΜΕ ΠΑΝΤΕΣ

εικ.15

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ-ΧΑΡΤΕΣ

Η ΚΥΠΡΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΙ ΒΑΡΝΑΒΑ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

εικ.16

Λάρνακα – Άγιος Ηρακλείδιος – Άγιος Ιωάννης Λαμπαδιστής – Ευρύχου – Τρόοδος – Ανώγυρα – Πάφος

--- Ὅριο περιοχῆς ὑπό τουρκική κατοχή από το 1974

ΚΥΠΡΟΣ ΝΗΣΟΣ ΑΓΙΩΝ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ

«Η Κύπρος έσχε κατά την μακράν ιστορίαν της διαφόρους ονομασίας, ως Ακαμαντίς, Αλασία, Κεραστία κ.ά., ως επίσης και πολλάς προσωνυμίας, ως Ασπελία,[1] Αερία, Μακαρία κ.ά. Η νήσος ήτο από αρχαιοτάτων χρόνων πολύ γνωστή δια τα πλούσια αυτής μεταλλεία χαλκού, διο και χαλκόεσσα επίσης απεκλήθη. Είχεν ανέκαθεν φήμην πλουσίας και ωραίας νήσου, αναφέρεται δε εις πολλούς αρχαίους Έλληνας και Λατίνους συγγραφείς, ως εις τον Όμηρον, τον Ερατοσθένην, τον Στράβωνα, τον Γαληνόν, τον Πλίνιον, τον Οβίδιον, τον Βιτρούβιον κ.ά».

«Κύπρος η Αγία Νήσος» - Αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ',
έκδοση Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Λευκωσία 1997, σελ. 7.

[1] *Η λέξις Ασπελία παράγεται πιθανώς εκ του αθροιστικού α και της αιολικής λέξεως σπέλος ή σπέλιος, αντιστοιχούσης προς την αττικήν λέξιν ψέλιον, κοινώς βραχιόλιον. Όθεν, μεταφορικώς, Ασπελία σημαίνει την κατάκοσμον ή την πλουσίαν.*

εικ.17 ***Ιερά Μονή Σταυροβουνίου***

Αι ανθούσαι Μοναί επί των απόκρυμνων ορέων της Νήσου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ευσεβείς περιηγητές αλλά και οι θαυμαστές της βυζαντινής τέχνης θα βρουν , μέσα από πολιτιστικά οδοιπορικά στη μεγαλόνησο τους δρόμους της επαφής με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας. Σε πολλές περιοχές θα συναντήσουν κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών να συνυπάρχουν σε ένα διαρκή διάλογο.

Δύσκολα θα εντοπίσουμε άλλη ανθρώπινη συνήθεια τόσο διαδεδομένη στο χώρο και τόσο ανθεκτική στο χρόνο όσο το ταξίδι σε τόπους ιερούς με στόχο το προσκύνημα. Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, παραμένει σταθερή η πεποίθηση ότι η δέηση ή η τέλεση των θρησκευτικών καθηκόντων είναι αποτελεσματικότερη σε συγκεκριμένους χώρους.

Στους τόπους όπου γεννήθηκαν, πέθαναν, θαυματούργησαν, μαρτύρησαν ή απλώς εμφανίστηκαν άγιοι, στα σημεία όπου υπήρχαν ναοί, εκκλησίες, λείψανα αγίων ή θαυματουργές εικόνες. Διαπερνώντας εποχές και πολιτισμούς, η κοινή πίστη στη σημασία του προσκυνήματος συνδέει μεταξύ τους και τις πιο διαφορετικές θρησκείες.

Η θρησκευτική περιήγηση υπόσχεται στον ταξιδιώτη κάτι πολυτιμότερο από τη γνωριμία ενός ξένου τόπου, έναν ελκυστικό συνδυασμό του τερπνού μετά του ωφελίμου.

Προσευχή «Διά τους ταξιδεύοντας»

«ΔΕΣΠΟΤΑ Κύριε, Συ ο οποίος κατεδέχθης να συνταξιδεύσης με τους αγίους Μαθητάς και Αποστόλους σου και κατά την ώρα του ταξιδίου κατέπαυσες την λαίλαπα των ανέμων και διέταξες τα κύματα της θαλάσσης να γαληνεύσουν, ταξίδευε και με αυτούς που ταξιδεύουν με τα πλοία μας, αφού ελαττώσης την δύναμιν κάθε εναντίου ανέμου.

Χάρισέ τους δε καλόν καιρόν και γίνε Συ ο Κυβερνήτης τους εις τας δυσκολίας των και απομάκρυνε κάθε κακόν από αυτούς.

Σε παρακαλούμεν, Κύριε, βοήθησε να επιστρέψουν πλήρεις χαράς πλησίον μας που θα χαίρωμεν, αφού φέρουν εις πέρας την αποστολήν των και το σχέδιόν των.

Δώρησέ τους την ευλογίαν σου εις όλας τας ενεργείας των και γίνε ο ασφαλής και γαλήνιος λιμήν και εις τους ταξιδεύοντας και εις το πλοίον. Όλα αυτά τα ζητούμεν από Σε, διότι εις Σε ανήκει κάθε δόξα και τιμή και προσκύνησις εις τον συνάναρχον Πατέρα σου και εις το Άγιον σου Πνεύμα και τώρα και εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν».

(Εκ του Μ. Ευχολογίου)

εικ.18 ***Άγγελος*** *από τον Ιερό Ναό Παναγίας Ιαματικής, Αρακαπάς.*

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Η εξάπλωση του Χριστιανισμού στην Κύπρο μερικά μόλις χρόνια μόνον μετά τη σταύρωση του Ιησού δεν οφείλεται μόνον στην εγγύτητά της με τη Συροπαλαιστίνη, αλλά επίσης και στη μετά το λιθοβολισμό του Πρωτομάρτυρος Στεφάνου (33 μ.Χ.) φυγή των Χριστιανών, στους οποίους περιλαμβάνονταν και πολλοί από την Κύπρο (Πραξ. ια΄, 19) κυρίως όμως στην έλευση στο νησί των αποστόλων Παύλου, του εκ Κύπρου Βαρνάβα και του ανεψιού του, Μάρκου, το έτος 45. Πάντως η διάδοση του Χριστιανισμού δεν υπήρξε χωρίς εμπόδια από τον ειδωλολατρικό πληθυσμό του νησιού. Ο απόστολος Βαρνάβας, ο οποίος επανήλθε στην Κύπρο λίγο αργότερα, υπέστη μαρτυρικό θάνατο δια λιθοβολισμού και πυράς και οι μαθητές του έθαψαν την κόνιν του στη Σαλαμίνα. Μία σειρά μαρτύρων και επισκόπων εδραίωσαν τελικά τη χριστιανική πίστη στο νησί.

Οι τουλάχιστον ενενήντα παλαιοχριστιανικές βασιλικές που ανακαλύφθηκαν μέχρι σήμερα με τρία, πέντε και επτά κλίτη, με τα λαμπρά μωσαϊκά δάπεδα και τα μαρμαροθετήματα, με τις ανάγλυφες ορθομαρμαρώσεις, τον μαρμάρινο, γλυπτό διάκοσμο και τις ψηφιδωτές, εντοίχιες παραστάσεις αποδεικνύουν αναμφισβήτητα πόσο σύντομα και πόσο βαθιά ρίζωσε ο Χριστιανισμός στη Μεγαλόνησο. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την παρουσία πολλών επισκόπων εκ Κύπρου ήδη στην πρώτη, αλλά και στις επόμενες Οικουμενικές Συνόδους. Την επικύρωση της αυτοκεφαλίας της Κυπριακής Εκκλησίας κατά την Γ΄ Οικουμενική Σύνοδο στην Έφεσο (431), παρά τις προσπάθειες του Πατριαρχείου Αντιοχείας να τη θέσει υπό τη δικαιοδοσία του, επιβεβαίωσε και ο αυτοκράτωρ Ζήνων στα τέλη του 5ου αιώνος, στον οποίο ανάγει η παράδοση και τα τρία αυτοκρατορικά προνόμια που φέρει μέχρι σήμερα ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου: να υπογράφει δηλαδή με κιννάβαρι (ερυθρά μελάνη), να φέρει πορφυρό μανδύα κατά τη θεία λειτουργία και να κρατεί αυτοκρατορικό σκήπτρο αντί επισκοπικής ράβδου.

εικ.19 ***Το όραμα του Ανθέμιου***, *η ανεύρεση του λειψάνου του Απ. Βαρνάβα, η δωρεά του Ευαγγελίου του Ματθαίου στον Αυτοκρ. Ζήνωνα και η απονομή στον Ανθέμιο των προνομίων της εκκλησίας της Κύπρου, 1736. Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννη Θεολόγου Λευκωσία.*

Αραβικός στόχος

Μετά την εξάπλωση των Αράβων στην Εγγύς Ανατολή και στην Αίγυπτο, η Κύπρος αποτέλεσε τον επόμενο αραβικό στόχο, τόσο λόγω του πλούτου και της ξυλείας της για τη ναυπήγηση πλοίων, όσο και λόγω της γεωγραφικής της θέσης, ως εφαλτηρίου για την ποθούμενη κατάληψη της Κωνσταντινουπόλεως. Κατά την περίοδο αυτή (7ος -9ος αι.), τουλάχιστον οι παράλιες πόλεις της Κύπρου δέχθηκαν επιδρομές και λεηλασίες από τους Άραβες και αρκετοί ναοί παραδόθηκαν στην πυρά.

Για να αποφευχθεί η απώλεια της Κύπρου, όπως έγινε αργότερα με την Κρήτη, ο βυζαντινός αυτοκράτωρ «εξαγοραζόμενος τον καιρόν» αναγκάστηκε να την καταστήσει φόρου υποτελή και στους Άραβες. Σε ένα σύντομο intermezzo (691-698;), ο αρχιεπίσκοπος Κύπρου, Ιωάννης, ύστερα από προτροπή του αυτοκράτορος Ιουστινιανού Β΄ του Ρινότμητου, με σκοπό να πλήξει τα συμφέροντα των Αράβων, μετέφερε το ποίμνιό του σε περιοχή πλησίον της Κυζίκου, στον Ελλήσποντο, η οποία ονομάσθηκε Νέα Ιουστινιανή. Έκτοτε ο προκαθήμενος της Κυπριακής Εκκλησίας φέρει τον τίτλο του «Αρχιεπισκόπου Νέας Ιουστινιανής και πάσης Κύπρου», όπως επιβεβαιώθηκε και σε απόφαση της Πενθέκτης Συνόδου (691).

Νέα περίοδος

Μετά την ανάκτηση της Κρήτης (961) από τα βυζαντινά στρατεύματα και την κυριαρχία του Βυζαντινού στόλου στη νοτιοανατολική Μεσόγειο ξεκίνησε και για την Κύπρο μία νέα περίοδος ευημερίας και ανάπτυξης, όπως μαρτυρούν τα ανασκαφικά δεδομένα και οι ιστορικές μαρτυρίες. Χαρακτηριστικά γεγονότα αποτελούν η παρουσία του Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου, τόσο στην Κύπρο όσο και στην Κρήτη, για την τόνωση του ορθόδοξου μοναχισμού, η ανακομιδή ιερών λειψάνων, όπως του Αγ. Λαζάρου, από την Κύπρο στην Κωνσταντινούπολη και η ανέγερση μεγαλοπρεπών εκκλησιών (π.χ. πολύτρουλλοι ναοί Αγ. Βαρνάβα Σαλαμίνος, Αγ. Λαζάρου Λάρνακος κ.λπ.).

Η σταδιακή προώθηση των τουρκικών φυλών στη Μικρά Ασία και η συντριβή των Βυζαντινών στη μάχη του Ματζικέρτ (1071) αναβάθμισε το στρατηγικό ρόλο της Κύπρου. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην κατασκευή οχυρωματικών εγκαταστάσεων στην Κύπρο και στη διοικητική αναδιάρθρωση του νησιού, με το βυζαντινό στόλο να ναυλουχεί στα παράλιά του. Η πύκνωση των επαφών με την Κωνσταντινούπολη διαφαίνεται και στα έργα μνημειακής, τέχνης που διασώθηκαν μέχρι σήμερα στη Μεγαλόνησο, όπως καταδεικνύει η ανέγερση και εικονογράφηση πληθώρας ναών και μεγαλοπρεπών μοναστικών καθιδρυμάτων (π.χ. Μονές Κουτσοβέντη, Κύκκου, Μαχαιρά, Παναγίας Αλύπου, Παναγίας Φορβίων, Αφινθιωτίσσης), η διάδοση κωνσταντινουπολίτικων αρχιτεκτονικών τύπων (π.χ. οκταγωνικοί ναοί) και η μετάκληση επιδέξιων ζωγράφων από τη Βασιλεύουσα. Την ακμάζουσα πορεία της βυζαντινής Κύπρου ανέκοψε η εισβολή και κατάληψη του νησιού από τους Σταυροφόρους.

Ο Αγγλος Ριχάρδος Λεοντόκαρδος κατέλαβε το νησί (1191) και αφού το λεηλάτησε, το πώλησε αρχικά στους Ναΐτες ιππότες και αργότερα στους Φράγκους Λουζινιανούς, οι οποίοι ίδρυσαν το μακροβιότερο σταυροφορικό κράτος της Ανατολικής Μεσογείου (1191-1489). Η ορθόδοξη Εκκλησία υπέστη σκληρούς διωγμούς από τους ρωμαιοκαθολικούς κατακτητές, στα μοναστήρια εγκαταστάθηκαν καθολικά τάγματα (π.χ. μονή Σταυροβουνίου), κατασχέθηκαν οι περιουσίες των βυζαντινών εκκλησιών και Μονών και οι ορθόδοξες μητροπόλεις συρρικνώθηκαν από δεκατέσσερις σε τέσσερις, οι ορθόδοξοι επίσκοποι εκδιώχθηκαν από τις έδρες τους σε μικρά χωριά και τις θέσεις τους έλαβαν οι Ρωμαιοκαθολικοί, ενώ ο μοναχισμός υπέστη διωγμούς και μαρτύρια (π.χ. το δια πυράς μαρτύριο των δεκατριών μοναχών της Καντάρας) με αποκορύφωμα την Κυπριακή Διάταξη (Bulla Cypria, 1260) του Πάπα Αλέξανδρου Δ΄, με την οποία εξανάγκασαν την Ορθόδοξη Εκκλησία να τεθεί υπό καθεστώς «ακούσιας Ουνίας». Παρ΄ όλα αυτά ο πληθυσμός διετήρησε το ορθόδοξο φρόνημά του, όπως φάνηκε και μετά την αποχώρηση των Λατίνων από το νησί.

Το μαρτύριο των δεκατριών καλογήρων της Καντάρας, το 1231

«Την ιστορία μας διηγείται ένα μεσαιωνικό χειρόγραφο, ανώνυμου συγγραφέα, με τον τίτλο «Διήγησις των αγίων τριών και δέκα οσίων πατέρων των δια πυρός τελειωθέντων παρά των Λατίνων εν τη νήσω Κύπρω» (Σάθα «Μεσαιωνική βιβλιοθήκη» 2). Δύο καλόγηροι από το Άγιο Όρος ασκήτευαν με τους μαθητές τους στο μοναστήρι της Παναγίας της Κανταριώτισσας. Εκεί πήγε και τους βρήκε ένας λατίνος παπάς, ο Αντρέας και άρχισε να συζητά μαζί τους τις δογματικές διαφορές ανάμεσα στις δύο Εκκλησίες. Για να λύσουν τη διαφορά τους, οι καλόγηροι εισηγήθηκαν στον Αντρέα να γίνει μια δοκιμασία: ένας δικός τους να κρατά «άρτον ένζυμο» κι ένας δικός τους «άζυμο» και να μπουν σε φωτιά αναμμένη. Όποιος βγει χωρίς να καεί, αυτός έχει δίκαιο. Ο Αντρέας δε δέχτηκε, τους κάλεσε όμως να κατεβούν στην Λευκωσία και να παρουσιαστούν στον αρχιεπίσκοπο. Οι άγιοι άνθρωποι κατέβηκαν στην πρωτεύουσα κι έμειναν στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων, όπου ο λαός μαζεύτηκε να πάρει την ευχή τους. Ο λατίνος αρχιεπίσκοπος Ευστόργιος τους κάλεσε σε εξέταση μπροστά σ' όλους τους Λατίνους και στο λαό. Επειδή έμειναν ακλόνητοι στις θέσεις τους, τους έριξαν στη φυλακή με πολλά βασανιστήρια. Έμειναν κλεισμένοι πάνω από τρία χρόνια και ύστερα, ο κακός Αντρέας, έχοντας την άδεια του βασιλιά, τους παρέδωσε στους δήμιους. Δεμένους πίσω από άλογα και μουλάρια, τους έσυραν πάνω στις πέτρες του ποταμού κι έπειτα τους έκαψαν στη φωτιά».

«Ιστορία της Κύπρου», Κάτιας Χατζηδημητρίου, Λευκωσία 1982, σελ. 107.

Εθναρχικός χαρακτήρας

Οι Λουζινιανοί ανήγειραν στη Λευκωσία και στην Αμμόχωστο ανάκτορα και ναούς σύμφωνα με τα αρχιτεκτονικά πρότυπα της πατρίδας τους και η γοτθική τέχνη άνθησε στην Κύπρο, ιδίως μετά την πτώση της Άκρας και την απώλεια και του

τελευταίου λατινικού κάστρου στην Εγγύς Ανατολή. Η βυζαντινή τέχνη υπέστη δυτικές επιδράσεις αλλά συνέχισε να αποτελεί το κυρίαρχο μέσον της θρησκευτικής εικαστικής έκφρασης χωρίς διακοπή. Την παρουσία των Λουζινιανών διαδέχθηκε η σύντομη κατοχή της Κύπρου από τους Βενετούς (1489-1571), η οποία έληξε με την κατάκτηση της Μεγαλονήσου από τους Οθωμανούς. Κατά την περίοδο αυτή αποκαταστάθηκε η Ορθοδοξία στην Εκκλησία της Κύπρου και οι σχέσεις με τα υπόλοιπα ορθόδοξα πατριαρχεία και αναζωογονήθηκε ο μοναχισμός, ενώ από το 1660 η Εκκλησία έλαβε και εθναρχικό χαρακτήρα με την αναγνώριση και από την Υψηλή Πύλη του Αρχιεπισκόπου Νικηφόρου, ως εθνικού ηγέτη. Η συμμετοχή του κυπριώτη Ελληνισμού στην Επανάσταση του 1821 οδήγησε σε σκληρά αντίποινα εκ μέρους των Οθωμανών, οι οποίοι θανάτωσαν όλους σχεδόν τους εκκλησιαστικούς ηγέτες της κυπριακής Εκκλησίας αλλά και πλήθος λαϊκών.

Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός

Ποίημα για την 9η Ιουλίου 1821, το τραγικό Σάββατο που απηγχονίσθη ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός στην πλατεία του Σεραγίου στη Λευκωσία, υπό του Τούρκου ηγεμόνος της Κύπρου κατά το 1820 Κουτσιούκ Μεχμέτ.

εικ.20

«Παρά το γαίμαν τους πολλούς, εν κάλλιον του 'πισκόπου»

Κώδικας Α' Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου
17ος-20ος αιώνας,
με την υπογραφή σε κόκκινο μελάνι του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού.
Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.

Βρετανική αποικία

Το 1878 οι Βρετανοί ενοικίασαν την Κύπρο από τους Οθωμανούς και αμέσως μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο την προσήρτησαν στις αποικίες τους. Η κυπριακή επανάσταση του 1931 και οι προσπάθειες των κατοίκων του νησιού δια μυστικών ενώσεων και ένοπλου τελικά αγώνα να ενωθεί με την Ελλάδα, οδήγησαν τους Βρετανούς σε διώξεις, εκτοπισμούς και εκτελέσεις.

Η Εκκλησία της Κύπρου, η οποία στήριξε τους απελευθερωτικούς αυτούς αγώνες του κυπριακού λαού, υπέστη επίσης από τους Βρετανούς αποικιοκράτες διωγμούς και εξορίες των ιεραρχών και του κλήρου της με σκοπό την παράλυσή της.

Η ορθόδοξη Εκκλησία τελεί σήμερα υπό αυστηρούς περιορισμούς στο τουρκοκρατούμενο τμήμα του νησιού από τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής, όπως και οι Εκκλησίες όλων των υπολοίπων χριστιανικών δογμάτων, χριστιανικών και μη, με εξαίρεση της μουσουλμανικής. Η συντριπτική πλειοψηφία του χριστιανικού πληθυσμού της Κύπρου ανήκει στην ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου, η οποία είναι αυτοκέφαλη και πνευματικά υπάγεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Κεφαλή της Εκκλησίας της Κύπρου αποτελεί ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου και Νέας Ιουστινιανής. Στην Εκκλησία της Κύπρου υπάγονται σήμερα αρκετές εν λειτουργία ανδρικές και γυναικείες μονές. Από έναν μεγάλο αριθμό των μονών αυτών, οι μοναχοί και μοναχές τους έχουν εκδιωχθεί, ως αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής και συνεχιζόμενης κατοχής στην Κύπρο το 1974. Οι περισσότερες από τις μονές υπάγονται στον οικείο επίσκοπο. Κάποιες μονές, όπως του Αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου στον Κουτσοβέντη και τα εξαρτήματά του αποτελούν μετόχια του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, ενώ οι ναοί της Αγίας Αικατερίνης στη Λευκωσία και της Αγίας Παρασκευής και της Αγίας Μαρίνης στην τουρκοκρατούμενη Βασίλεια υπάγονται στη Μονή Σινά. Στην ελεύθερη Κύπρο εκπροσωπούνται επίσης και πολλά άλλα χριστιανικά δόγματα, θρησκείες και Εκκλησίες (Μωαμεθανική, Εβραϊκή, Ρωμαιοκαθολική, Προτεσταντική, Μαρωνιτική, Αρμενική κτλ.), οι οποίες απολαμβάνουν πλήρους θρησκευτικής ελευθερίας.

Η Κυπριακή Εκκλησία διοικείται από την Ιερά Σύνοδο, στην οποία προεδρεύει ο Αρχιεπίσκοπος και αποτελείται από τους Μητροπολίτες Πάφου, Κιτίου, Κυρηνείας, Λεμεσού, Μόρφου, Κύκκου και Τηλλυρίας, Κωνσταντίας και Αμμοχώστου, Ταμασσού και Ορεινής, Τριμυθούντος και τους Χωρεπισκόπους Καρπασίας, Αμαθούντος, Λήδρας, Χύτρων και Νεαπόλεως. Την αρχιεπισκοπική περιφέρεια ποιμαίνει ο Αρχιεπίσκοπος με τη βοήθεια των Χωρεπισκόπων Καρπασίας και Νεαπόλεως.

Η μνήμη όπου και να την αγγίξεις πονεί.

Γιώργος Σεφέρης

εικ.21 Μοναστήρι Αποστόλου Ανδρέα στο κατεχόμενο Ριζοκάρπασο.

Κυπριακό αγιολόγιο

Η Κύπρος έχοντας από τους αποστολικούς ήδη Χρόνους δική της Εκκλησία, έχει να επιδείξει ένα πλούσιο αγιολόγιο με ντόπιους Αγίους. Ο ιδρυτής της Εκκλησίας της Κύπρου, Απόστολος Βαρνάβας τιμάται ιδιαίτερα και κοντά στον τάφο του στη Σαλαμίνα, είναι κτισμένο ένα από τα πιο σημαντικά μοναστήρια της Κύπρου. Σύμφωνα με την παράδοση ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Ανθέμιος είδε ένα όνειρο όπου του παρουσιάστηκε ο τόπος όπου ήταν θαμμένο το λείψανο του Αποστόλου Βαρνάβα. Αλλά και ο Απόστολος Ανδρέας συνδέεται άμεσα με την Κύπρο, αφού η παράδοση αναφέρει ότι προσάραξε το πλοίο στο ανατολικότερο άκρο της Κύπρου όπου είναι κτισμένο και το ομώνυμο μοναστήρι του. Με την Κύπρο συνδέεται ακόμα και ο φίλος του Χριστού ο Άγιος Λάζαρος, που ήταν επίσκοπος Κιτίου και τάφηκε στο χώρο της εκκλησίας του στη Λάρνακα. Ένας τρίτος σημαντικός Άγιος που είναι Κύπριος και κατάγεται από την Τρεμετουσιά, όπου υπήρξε και Επίσκοπος της είναι ο Άγιος Σπυρίδωνας που έλαβε τον 4ο αιώνα μ.Χ. μέρος στην Α΄ Οικουμενική Σύνοδο.

Σημαντικοί Άγιοι στη συνέχεια κοσμούν το κυπριακό αγιολόγιο όπως ο Άγιος Επιφάνιος Αρχιεπίσκοπος Κύπρου τον 4ο αιώνα μ.Χ., οι Άγιοι Φίλων και Συνέσιος Επίσκοποι Καρπασίας, οι Άγιοι Ηρακλείδιος και Μνάσων Επίσκοποι Ταμασσού.

Με την Κύπρο συνδέεται ιδιαίτερα παρ' όλ' ότι δεν είναι Κύπριος, ο Άγιος Μάμας στο όνομα του οποίου σώζεται ένας σημαντικός ναός στην κατεχόμενη Μόρφου. Στην ίδια περιοχή, στο χωριό Περιστερώνα τιμώνται και οι μικρασιάτες Άγιοι ασκητές Βαρνάβας και Ιλαρίων στη μνήμη των οποίων είναι αφιερωμένος ο περίφημος πεντάτρουλος ναός.

Σημαντικοί Άγιοι, που προς τιμή τους κτίστηκαν μοναστήρια είναι ο Άγιος Κενδέας στο Αυγόρου και ο Άγιος Ιωάννης ο Λαμπαδιστής στον Καλοπαναγιώτη. Ένας όμως από τους πιο δημοφιλείς και αγαπητούς Αγίους της Κύπρου παραμένει πάντα ο Άγιος Νεόφυτος που έζησε έγκλειστος στο λαξευτό του σπήλαιο κοντά στην Πάφο.

Βαρνάβας Απόστολος. «Ο Απόστολος Βαρνάβας ήτο Κύπριος την καταγωγήν, ελληνιστής Ιουδαίος και εις των Ο΄, διαμένων εις Ιεροσόλυμα. Συνοδεύων τον Απόστολον Παύλον κατά την πρώτην αποστολικήν αυτού περιοδείαν, εκήρυξε μετ΄αυτού τον Χριστόν εις Αντιόχειαν, Κύπρον, Λύστρα, Δέρβην και Ικόνιον της Μ. Ασίας. Αποχωρισθείς του Παύλου κατά την δευτέραν περιοδείαν αυτού, ήλθεν εις Κύπρον μετά του ανεψιού του Μάρκου και ειργάσθη δια την εξάπλωσιν και εδραίωσιν του Χριστιανισμού εις την νήσον. Υπέστη μαρτυρικόν θάνατον εν τη ιδιαιτέρα αυτού πατρίδι, τη Σαλαμίνι της Κύπρου, λιθοβοληθείς υπό των Ιουδαίων. Το σώμα αυτού ετάφη εις το κοιμητήριον της Σαλαμίνος».

«Κύπρος η Αγία Νήσος» - Αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ΄, έκδοση Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Λευκωσία 1997, σελ. 19.

εικ.22 ***Απόστολος Βαρνάβας***, *Μέγα Συνοδικό, Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου.*

Οι Αγίοι της Νήσου Κύπρου

Η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Κύπρου στη δισχιλιετή πορεία της ανέδειξε πλήθος αγίων, επωνύμων αλλά και ανωνύμων, οι οποίοι την καθαγίασαν με τους ασκητικούς αγώνες ή με το μαρτύριό τους. Για το λόγο αυτό ο Κύπριος χρονογράφος Λεόντιος Μαχαιράς αποκάλεσε την Κύπρο *«Αγία Νήσο»*.

Κύπρος η Αγία Νήσος

«Ο κατά τον 15ον αιώνα ακμάσας Κύπριος χρονογράφος Λεόντιος Μαχαιράς απεκάλεσε την Κύπρον αγίαν νήσον δια το πλήθος των εκ Κύπρου Αγίων και Μαρτύρων της Εκκλησίας. Σεμνυνόμενος ο Μαχαιράς δια την στρατιάν των Αγίων της ιδιαιτέρας αυτού πατρίδος γράφει εις το Χρονικόν του: *«χρήσι είνε να φουμίσωμεν την αγία νήσσον, και όσον την φουμίσω δεν θέλω πειν ψέματα»*.[2] Μακρός δε πράγματι είναι ο κατάλογος των Αγίων, οίτινες, είτε γεννηθέντες εν Κύπρω είτε έξωθεν ελθόντες εις την νήσον, ευηρέστησαν τω Θεώ δια της αγιότητος του βίου των ή εμαρτύρησαν υπέρ της χριστιανικής πίστεως. Η Εκκλησία της Κύπρου, λαμβανομένων υπ' όψιν της εκτάσεως της νήσου και του αριθμού των κατοίκων της, δύναται να καυχηθή ότι στρατευθείσα προσέφερε συγκριτικώς προς τας άλλας κατά τόπους Εκκλησίας μεγαλυτέραν στρατιάν Αγίων και Μαρτύρων».

«Κύπρος η Αγία Νήσος» - Αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ', έκδοση Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Λευκωσία 1997, σελ. 7.

Από τους επώνυμους αγίους της Κύπρου είναι αυτοί που γεννήθηκαν και έδρασαν μόνο στην Κύπρο, όπως οι άγιοι Ηρακλείδιος επίσκοπος Ταμασσού, Νεόφυτος ο Έγκλειστος, Θεοσέβιος ο Αρσινοίτης, Ειρήνη Θυγατέρα του αγίου Σπυρίδωνος και Πανάρετος επίσκοπος Πάφου.

Άλλοι γεννήθηκαν στην Κύπρο και έδρασαν τόσο στο νησί όσο και στο εξωτερικό, όπως οι άγιοι Σπυρίδων επίσκοπος Τριμυθούντος, ο Άγιος Δημητριανός επίσκοπος Χύτρων και ο Νεομάρτυς Πολύδωρος που μαρτύρησε στην Έφεσο.

Μια άλλη ομάδα Κυπρίων Αγίων γεννήθηκαν στην Κύπρο και έδρασαν εκτός αυτής, όπως ο Άγιος Ιωάννης ο Ελεήμων Πατριάρχης Αλεξανδρείας, ο Άγιος Γεώργιος ο Χοζεβίτης και ο ιερομάρτυς Φιλούμενος του Φρέατος του Ιακώβ.

Από τους αγίους κυπριακής καταγωγής που γεννήθηκαν εκτός Κύπρου και έδρασαν τόσο στο εξωτερικό όσο και στην Κύπρο ξεχωρίζουν ο Απόστολος Βαρνάβας, ιδρυτής και προστάτης της Εκκλησίας της Κύπρου και ο Ευαγγελιστής Μάρκος, ανεψιός του Αποστόλου Βαρνάβα. Κοντά στην αρχαία Σαλαμίνα είναι κτισμένη μονή αφιερωμένη στον Απόστολο Βαρνάβα, εκεί βρίσκεται και ο τάφος του.

Υπάρχουν άγιοι μη κυπριακής καταγωγής, που έδρασαν στην Κύπρο, όπως ο Άγιος Λάζαρος ο Τετραήμερος, επίσκοπος Κιτίου και ο Μέγας Επιφάνιος, επίσκοπος Κωνσταντίας, θεμελιωτής του Αυτοκέφαλου της Εκκλησίας Κύπρου, ο Μέγας Ιλαρίων και ο Άγιος Αρτέμων στον Αυλώνα της Μόρφου.

[2] Λεοντίου Μαχαιρά, Χρονικόν Κύπρου, έκδοσις υπό R.M. Dawkins, Leontios Makhairas – Recital concerning the Sweet Land of Cyprus entitled "Chronicle", Oxford 1932, τόμ.Ι, σ.28.

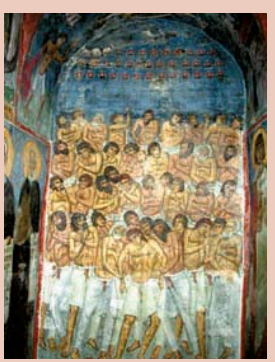
Άλλοι άγιοι μη κυπριακής καταγωγής που έδρασαν κυρίως εκτός Κύπρου οι οποίοι την επισκέφθηκαν για μικρό διάστημα και συνέβαλαν στον αγιασμό της όπως ο Απόστολος Παύλος, η Αγία Ελένη, ο Άγιος Κωνσταντίνος ο Ιουδαίος και ο Άγιος Νικόλαος Ντβάλι ο Γεωργιανός.

Μια ξεχωριστή ομάδα αποτελούν οι άγιοι εκείνοι οι οποίοι δεν είναι κυπριακής καταγωγής και δεν επισκέφθηκαν ποτέ την Κύπρο, αλλά τυγχάνουν ιδιαίτερης τιμής είτε γιατί μεταφέρθηκαν στο νησί τα λείψανά τους όπως του Αποστόλου Φιλίππου, στο Άρσος Λεμεσού, του Αγίου Μάμαντος στη Μόρφου, όπου και η ομώνυμη μονή, και του Αγίου Ρηγίνου επισκόπου Σκοπέλων στο ναό του Τρυπιώτη στη Λευκωσία, είτε για τους πολλούς ναούς που είναι αφιερωμένοι στη μνήμη τους, όπως οι Άγιοι Ανδρόνικος και Αθανασία, Τιμόθεος και Μαύρα. Εκτός από τους επωνύμους αγίους αναφέρονται πέραν των τριακοσίων σαράντα ανώνυμοι άγιοι της Κύπρου.

Διακόσιοι πενήντα τέσσερις άγιοι από την ομάδα των τριακοσίων που κατέφυγαν στην Κύπρο από την Παλαιστίνη είναι άγνωστα τα ονόματά τους. Δύο ανώνυμοι άγιοι κυπριακής καταγωγής υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο αφού τους έκαψαν τα πόδια. Η μνήμη τους εορτάζεται στις 18 Ιουνίου. Άλλοι τρεις ανώνυμοι άγιοι μαρτύρησαν με τον Άγιο Κωνσταντίνο το Νέο της Ορμήδειας, πιθανόν κατά την περίοδο των αραβικών επιδρομών στην Κύπρο.

Οι άγιοι αυτοί συνεορτάζονται την 1 Ιουλίου. Στο συναξάρι του Αγίου Μνάσωνος επισκόπου Ταμασσού αναφέρεται ότι ο Άγιος μαρτύρησε μαζί με σαράντα παιδιά, οι οποίοι συνεορτάζουν στις 19 Οκτωβρίου. Τριανταεννέα από τους ενενήντα εννέα οσίους της συνοδείας του Αγίου Ιωάννου του Αιγυπτίου ήσαν Κύπριοι. Οι Άγιοι αυτοί εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη όπου και κοιμήθηκαν όλοι την ίδια ημέρα σύμφωνα με την παράκλησή τους στο Θεό. Εορτάζουν στις 7 Οκτωβρίου. Αγνώστου αριθμού ανώνυμοι παιδομάρτυρες εκάησαν μαζί με τον Άγιο Σώζοντα από τους Σαρακηνούς σε σπήλαιο κοντά στο χωριό Ασπρογιά της Πάφου.

Οι Τεσσαράκοντα Μάρτυρες της Σεβαστείας

«Όταν 40 Ρωμαίοι λεγεωνάριοι προσηλυτίστηκαν στο χριστιανισμό, το 320, στην αρμένικη πόλη της Σεβάστειας, υποβλήθηκαν σε βασανισμό από το διοικητή της. Μετά τους έβαλαν να σταθούν μισόγυμνοι σε μια παγωμένη λίμνη, δίπλα από την οποία ανάβλυζε μια θερμή πηγή. Ένας, που δεν άντεξε στον πειρασμό, έτρεξε στην πηγή. Τη θέση του όμως κατέλαβε αμέσως ένας λεγεωνάριος της φρουράς, ο οποίος εντυπωσιάστηκε από τη γενναιότητα των συναδέλφων του τόσο πολύ, που προσχώρησε και αυτός στη νέα πίστη. Πάνω από τους πληγωμένους άνδρες, οι οποίοι πιστοί στη θρησκεία τους προσμένουν το θάνατο από τα κρυοπαγήματα, αιωρούνταν ήδη οι στέφανοι των Μαρτύρων».

Ταξιδιωτικός Οδηγός «Κύπρος», εκδόσεις Explorer, Αθήνα 2002, σελ. 61

εικ.23 ***Οι τεσσαράκοντα μάρτυρες της Σεβαστείας,*** *Εκκλησία Παναγίας Ασίνου, Νικητάρι.*

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Τα ευαγγέλια επιμελώς αποφεύγουν να αναφερθούν σε λεπτομέρειες της ζωής της Παναγίας. Αναφέρονται μόνο σημαντικά γεγονότα που συνδέονται κυρίως με την επίγεια ζωή του Χριστού και μετά την έγερση Του εκ των νεκρών και την εις ουρανούς ανάληψή Του, επικρατεί πλήρης σιωπή για την μετέπειτα ζωή της Παναγίας. Παρόλα αυτά όμως το πρόσωπο της Παναγίας τιμάται με μεγάλο σεβασμό από όλο τον χριστιανικό κόσμο, ιδιαίτερα όμως η τιμή που της απονέμει η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι εξαιρετική και η μεγαλύτερη δυνατή, αφού κατά την ορθόδοξη θεολογία η Θεοτόκος κατέχει τα δευτερεία μετά την Αγία Τριάδα. Ιδιαίτερα όμως για την ελληνική ορθοδοξία το πρόσωπο της Παναγίας είναι ιερό και έχει ταυτιστεί με τη μητέρα του Θεού ως το καταφύγιο και η ελπίδα των σκλαβωμένων Ελλήνων στις δύσκολες ιστορικές τους συγκυρίες.

Με βάση τα πιο πάνω η Κύπρος δεν μπορεί να αποτελεί εξαίρεση στην τιμή προς την Παναγία που της αποδίδει ο λαός του νησιού. Η παράδοση αναφέρει ότι η Παναγία πηγαίνοντας προς το Άγιο Όρος πέρασε από την Κύπρο για να επισκεφθεί τον φίλο του Υιού της τον Λάζαρο, τον οποίον ο Χριστός ανάστησε εκ των νεκρών και ήταν τότε ο πρώτος επίσκοπος Κιτίου, της σημερινής Λάρνακας. Μια άλλη παράδοση αναφέρει ότι όταν η Παναγία βρισκόταν στην Κύπρο και επισκεπτόταν τα βουνά στα οποία είναι κτισμένη η Μονή Κύκκου, τα πεύκα γονάτιζαν και την προσκυνούσαν, γι' αυτό τα δέντρα της περιοχής έχουν αυτό το παράξενο σχήμα. Αυτά αναφέρονται ως παράδοση για την έλευση της ίδιας της Παναγίας στην Κύπρο, δείχνουν όμως τη δέσμευση που είχε η Κύπρος με την Παλαιστίνη, αφού πολύ γρήγορα ήδη από το 45 μ.Χ. ήρθαν στο νησί και κήρυξαν τον χριστιανισμό οι Απόστολος Παύλος και Βαρνάβας.

Η μορφή της Θεοτόκου πολύ γρήγορα ήδη από τον 6ο αιώνα όπως απεικονίζεται σε τρία παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά που κοσμούσαν τις αψίδες τριών βασιλικών. Στην αψίδα της εκκλησίας της Παναγίας της Κυράς στα Λειβάδια Καρπασίας, που σήμερα έχει καταστραφεί πλήρως από τους Τούρκους εισβολείς, στην αψίδα της εκκλησίας της Παναγίας της Κανακαριάς στη Λυθράγκωμη, όπου η Παναγία εικονιζόταν μέσα σε δόξα να κρατά τον Χριστό, και αυτό το ψηφιδωτό αποκολλήθηκε από Τούρκους αρχαιοκάπηλους, αλλά ευτυχώς μέρος των βρέθηκε και επαναπατρίστηκε στην Κύπρο. Τέλος το καλύτερο σωζόμενο ψηφιδωτό της Παναγίας βρίσκεται στην εκκλησία της Παναγίας της Αγγελόκτιστης στο Κίτι, όπου μάλιστα η

*εικ.24 **Η «Αγία Μαρία», ψηφιδωτό από το Ναό της Παναγίας της Αγγελόκτιστης**, Κίτι.*

Παναγία ονομάζεται στην επιγραφή που συνοδεύει την παράσταση ως η «Αγία Μαρία» και όχι Θεοτόκος, ίσως λόγω μονοφυσιτικών τάσεων που υπήρχαν τότε στην τοπική εκκλησία.

Η σεπτή όμως μορφή της Παναγίας δεν τιμάται πουθενά αλλού στην Κύπρο, όσο στο περίφημο μοναστήρι του Κύκκου στα βουνά του Τροόδους, όπου φυλάσσεται η ιερή εικόνα της, η οποία θεωρείται ότι είναι μια από τις τρεις εικόνες που ζωγράφισε ο Απόστολος Λουκάς όταν ακόμα ζούσε η Παναγία. Η εικόνα αυτή μεταφέρθηκε από την Κωνσταντινούπολη και ήταν δώρο του βυζαντινού αυτοκράτορα Ισαάκιου Κομνηνού , όταν κτιζόταν το μοναστήρι τον 11ο αιώνα. Στην Κύπρο όμως έχουν διασωθεί και άλλες εικόνες της Παναγίας, κυρίως κατά την περίοδο της εικονομαχίας, αφού στο νησί κατέφευγαν για να γλιτώσουν τις εικόνες των Μονών τους, πολλοί μοναχοί από τη Μ.Ασία, ενώ έντονη είναι η παράδοση για εικόνες της Παναγίας που ήρθαν στο νησί θαυματουργικά μέσω της θάλασσας και ανεβρέθηκαν επίσης θαυματουργικά στα βουνά και στις παραλίες της Κύπρου. Με την εύρεση αυτών των εικόνων της Παναγίας συνδέεται η ίδρυση των σπουδαίων μονών της Κύπρου όπως η Μονή του Μαχαιρά, της Τροοδίτισσας, της Τρικουκκιάς, της Χρυσορρογιάτισσας και της Παναγίας του Μεγάλου Αγρού. Πλήθος άλλων μονών και εκκλησιών είναι αφιερωμένο στην Παναγία, όπως η Μονή της Παναγίας Αμιρούς, η Μονή της Παναγίας του Άρακα, η Μονή της Παναγίας της Ασίνου, της Παναγίας της Αμασγού, της Παναγίας του Γλωσσά, της Παναγίας της Σφαλαγγιώτισας, η εκκλησία της Παναγίας της Ιαματικής του Αρακαπά, η Παναγία η Χρυσαλινιώτισσα, η Παναγία η Φανερωμένη, η Παναγία η Παλουριώτισσα στη Λευκωσία και η Παναγία η Χρυσοσπηλιώτισσα στην Κάτω Δευτερά.

Η ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ

Άσπιλε, αμόλυντε, άφθορε,
άχραντε, αγνή Παρθένε,
Θεόνυμφε Δέσποινα.
(ευχή εις την Υπεραγία Θεοτόκον-
Απόδειπνον μικρόν)

Ρόδον το αμάραντον χαίρε,
η μόνη βλαστήσασα·
το μήλον το εύοσμον,
χαίρε, η τέξασα·
το οσφράδιον
του μόνου βασιλέος,
χαίρε, απειρόγαμε,
κόσμου διάσωσμα..

Αγνείας θησαύρισμα,
χαίρε, δι' ης
εκ του πτώματος ημών
εξανέστημεν·
χαίρε, ηδύπνοον κρίνον,
Δέσποινα πιστούς
ευωδιάζον·
θυμίαμα εύοσμον,
μύρον πολύτιμον.

Χαίρε, νύμφη ανύμφευτε.

Ο Ακάθιστος Ύμνος
(Κανών, ωδή ά – ήχος δ')

ΠΑΝΑΓΙΑ ΦΟΔΟΝ ΤΟ ΑΜΑΡΑΝΤΟΝ

Είναι τόσες πολλές οι εικόνες της Παναγίας που φυλάσσονται και τιμώνται σε όλες τις μονές και τις κοινότητες της Κύπρου όπως η **Παναγία ως Γλυκοφιλούσα**, ως **Ελεούσα**, ως **Γαλακτοτροφούσα**, ως **Οδηγήτρια**, **Ελεημονήτρια** και είναι τόσα πολλά τα επίθετα που της έχει αποδώσει ο λαός όπως **Θεοσκέπαστη**, **Γαλατούσα**, **Ιαματική**, **Ευαγγελίστρια**, **Μακεδονίτισσα**, **Χρυσελεούσα**, **Στάζουσα**, που δείχνει τη μεγάλη αγάπη, το σεβασμό και την τιμή που αποδίδει ο κυπριακός λαός στο πρόσωπο της **Μητέρας Του Θεανθρώπου**.

Χώρος και λειτουργική ζωή στην Ορθόδοξη Εκκλησία

Οι τοπικές παραδόσεις, οι ιστορικές συγκυρίες και εξελίξεις κάθε περιοχής, καθώς και η συμβολική έκφραση των δογματικών συντεταγμένων κάθε Εκκλησίας αποτελούν τα κυριώτερα στοιχεία που καθόρισαν τη σημερινή λειτουργική μορφή και έκφανση που λαμβάνει χώρα στους χριστιανικούς ναούς.

Ο χωρισμός του ρωμαϊκού κράτους στο δυτικό του τμήμα και στο ανατολικό του - αυτό που ονομάζεται σήμερα βυζαντινή αυτοκρατορία- και η διαφορετική ιστορική πορεία που ακολούθησαν επέφερε ακόμη και μορφολογικές διαφορές στην αρχιτεκτονική, στη διακόσμηση και στη μορφή των εκκλησιών κάθε επικράτειας. Οι διαφορές αυτές, ιδίως μετά το μεγάλο σχίσμα των δύο Εκκλησιών (1054), Ρωμαιοκαθολικής και Ορθόδοξης, προβλήθηκαν και ως έκφραση των δογματικών διαφοροποιήσεων και παγιώθηκαν με την πάροδο των χρόνων.

εικ.25 ***Η Μέλλουσα Κρίσις*** *(λεπτομέρεια)*
Χορεία των Δικαίων, 16ος αιώνας.
Ιερός Ναός Παναγίας Καθολικής Πελενδρίου.

Βασικό κανόνα της βυζαντινής αρχιτεκτονικής παράδοσης των εκκλησιών αποτελεί η αρμονική σχέση των διαστάσεων ανθρώπου και κτηρίων. Μέσα από αυτή την αρμονική αναλογία, η ορθόδοξη Θεολογία προβάλλει τη δυνατότητα που παρέχεται στον κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν με τον Δημιουργό του πλασμένο άνθρωπο, ως ξεχωριστή προσωπικότητα, να ταχθεί μέσω της μετάνοιας στη χορεία των Δικαίων και των Αγίων. Στη Δύση αντίθετα, η ανέγερση ναών, κατά κανόνα τεραστίων διαστάσεων, υποβάλλει στον πιστό τη μικρότητα και την αδυναμία του και τονίζει την αμαρτωλή του φύση παραπέμποντας στη θεία Δίκη και τιμωρία που τον αναμένει, αν δεν μετανοήσει.

εικ.26 ***Βαΐφορος***
Ιερός Ναός Τιμίου Σταυρού Λευκάρων

Μολονότι η ορθόδοξη Εκκλησία δεν απαγόρευσε τη χρήση αναγλύφων ή αγαλμάτων, προτίμησε παρ' όλα αυτά να παρακάμψει τη χρήση τους για την απεικόνιση του Χριστού και

«Η γαρ της εικόνος τιμή επί το πρωτότυπον διαβαίνει· και ο προσκυνών την εικόνα, προσκυνεί εν αυτή του εγγεγραμμένου την υπόστασιν»
(Ιω. Δαμασκηνός).

των Αγίων, ώστε να αποφύγει προσλαμβάνουσες παραστάσεις που παρέπεμπαν στο ειδωλολατρικό παρελθόν των πρώτων χριστιανικών αιώνων. Έτσι λοιπόν προκρίθηκε η διακόσμηση των ορθοδόξων ναών με εικόνες και τοιχογραφίες, με σκοπό τη διδασκαλία του χριστιανικού πληρώματος για τα βιβλικά γεγονότα, η οποία παγιώθηκε κατά τη δισχιλιετή βυζαντινή παράδοση. Η συνήθεια των πιστών να ασπάζονται τις εικόνες συνδέεται με την έννοια της τιμητικής προσκύνησης του απεικονιζομένου αγίου και εκφράζει το σεβασμό του πιστού και τη διάθεση της πνευματικής κοινωνίας και αγάπης με τη χορεία των Αγίων.

εικ.27 ***Αγία Τράπεζα****, 18ος αιώνας, από τον Ναό Παναγίας Φανερωμένης, Λευκωσία, Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄.*

Με εικόνες διακοσμούνται επίσης και τα εικονοστάσια (τέμπλα) των εκκλησιών, τα οποία χωρίζουν τον κυρίως ναό, που συμβολίζει τον επίγειο κόσμο από το ιερό Βήμα, τον νοητό δηλαδή ουράνιο κόσμο. Στο χώρο του Ιερού προσέρχονται οι κληρικοί για να τελέσουν το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας. Διαφυλάττοντας την μακραίωνη παράδοση των ανατολικών Εκκλησιών διαμέσου των αιώνων, οι ορθόδοξοι ιερείς διετήρησαν ως εξωτερικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ιεροσύνης τους, τα μακρυά μαλλιά και ιδίως τη μακρυά γενειάδα, όπως παρατηρούμε και σήμερα. Σε αυτό δεν επέδρασε μόνον η αντίληψη, πως η αποκοπή του γενείου αποτελούσε σύμφωνα με τις αρχέγονες παραδόσεις δείγμα τιμωρίας, ταπείνωσης και εξευτελισμού (πρβλ. π.χ. Β΄ Βασιλ. ι΄, 4) αλλά και η άποψη, πως ο πιστός και κυρίως ο κληρικός όφειλε να ενδιαφέρεται όχι για την εξωτερική του εμφάνιση και τον καλλοπισμό του, αλλά για την πνευματική του συγκρότηση και καλλιέργεια. Εν αντιθέσει, στη Δύση δεν υπήρξε σταθερή και συγκεκριμένη θέση επί του θέματος μέχρι τον 12ο αιώνα, οπότε και επιβλήθηκε η κουρά του γενείου των ρωμαιοκαθολικών κληρικών.

εικ.28 ***Άγιον Ποτήριον*** *(ασήμι), 1900. Μουσείο Χωρεπισκοπής Αρσινόης, Περιστερώνα, Πάφου.*

Η τέλεση του μυστηρίου της θείας Ευχαριστίας αποτελεί τον κυριώτερο λόγο της συνάθροισης των πιστών στους ναούς. Κατά την ορθόδοξη παράδοση η θεία Λειτουργία τελείται στις τοπικές γλώσσες των πιστών και αποτελεί την προετοιμασία για την κοινωνία των Αχράντων Μυστηρίων, η οποία δεν είναι μόνον η ανάμνηση του έργου του Θεανθρώπου επί της γης, αλλά και η ένωση του πιστού με τον Ιησού, ο γενόμενος έτσι «σύναιμος και σύσσωμος Χριστού», κατά τον Κύριλλο Ιεροσολύμων.

εικ.29 ***Κοινωνία Αγίας Μαρίας της Αιγυπτίας****, από τον Ναό Παναγίας της Ιαματικής, Αρακαπάς.*

εικ.30 ***Ειλατήριο με τη Θεία Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου.*** *12ος αιώνας. Διάστ. 410Χ24 εκ. Μουσείο Κύκκου.*

Στην ορθόδοξη Θεολογία τελείται κατά κανόνα η θεία Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου εμπλουτισμένη με αντιφωνικές ψαλμωδίες από την Παλαιά Διαθήκη, υπό των δύο χορών των ψαλτών. Η Μικρά Είσοδος, η μεταφορά δηλαδή του Ευαγγελίου εν πομπή από το σκευοφυλάκιο στον άμβωνα για να αναγνωσθεί, διανθίζεται επίσης με ποικίλα τροπάρια, εις ανάμνησιν των εορταζομένων ιστορικών γεγονότων της ημέρας. Οι ιερείς εξέρχονται του ιερού βήματος με μεγαλοπρέπεια κατά την Μεγάλη Είσοδο. Υπό τους ψαλμούς του χερουβικού ύμνου μεταφέρονται τα Τίμια Δώρα, ο οίνος και ο άρτος, από την Προσκομιδή στην Αγία Τράπεζα εν πομπή, συμβολίζοντας την πορεία του Ιησού προς το Γολγοθά και τη Σταύρωσή του.

Κατά την τελεσιουργία της θείας Ευχαριστίας και υπό τους ήχους ψαλμών γίνεται η επίκληση του Παναγίου Πνεύματος για τη μεταβολή του άρτου και του οίνου σε Σώμα και Αίμα Χριστού, το οποίο μεταλαμβάνει κλήρος και λαός αδιακρίτως.

Η παράδοση της ορθόδοξης Εκκλησίας δεν υιοθέτησε κατά τη διάρκεια της ιστορικής της πορείας τη χρήση μουσικών οργάνων, αλλά προτίμησε τη φωνητική ψαλμωδία. Η αντίληψη αυτή βασίσθηκε στη διδασκαλία Πατέρων της Εκκλησίας, όπως οι Κλήμης Αλεξανδρείας, Θεοδώρητος Τύρου, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Γρηγόριος Νύσσης, Ιωάννης Χρυσόστομος, ιερός Αυγουστίνος, Ιερώνυμος κ.ά., οι οποίοι θεώρησαν τη χρήση μουσικών οργάνων περιττή. Μέσω των μουσικών οργάνων προσπίπτει στην ακοή μόνον ο ήχος της μελωδίας, ενώ οι φθόγοι δεν μετατρέπονται σε μελωδούμενα ρήματα, ώστε να συγκλονίζουν τον ψυχισμό του πιστού και να τον οδηγούν στη θεία μέθεξη, κατά τον Γρηγόριο Νύσσης.

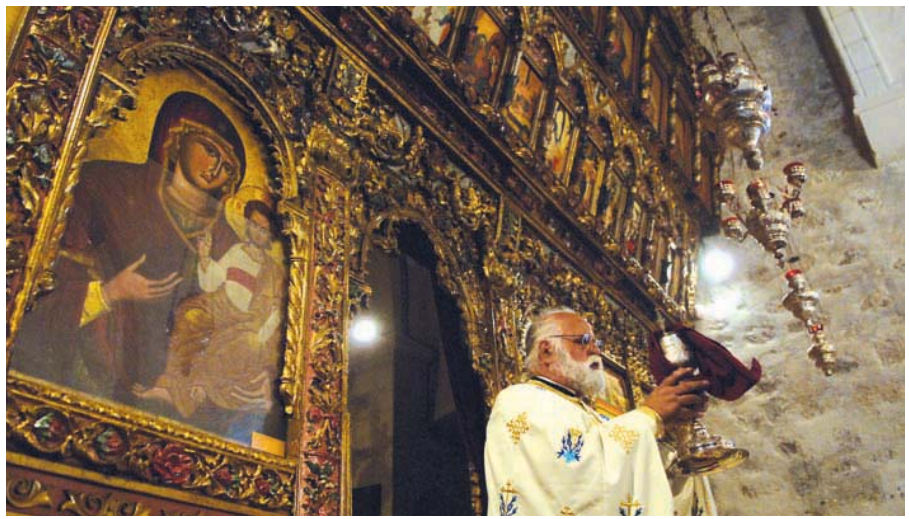

εικ.31 ***Αργυρεπίχρυσο αρτοφόριο,*** *1807. Διαστ. 67Χ31 εκ., Μουσειο Κύκκου.*

Με τη θεία Μετάληψη κλήρου και λαού ολοκληρώνεται η θεία Λειτουργία, μετά το πέρας της οποίας προσφέρεται στους πιστούς το «Αντίδωρον», τεμάχιο άρτου δηλαδή, ως ευχαριστία για τη δωρεά του οίνου και του άρτου της θείας Ευχαριστίας που έκαναν οι πιστοί ή αντί της μετάληψης των Τιμίων Δώρων, για όσους δεν στάθηκε δυνατόν να μεταλάβουν.

Η ενεργός συμμετοχή των πιστών στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας με τις κατανυκτικές ακολουθίες, τις νηστείες και τις εορτές αποτελεί καθημερινό βίωμα του ορθόδοξου χριστιανού και τρόπο ζωής, ο οποίος μετατρέπεται σε πρόγευση της ουράνιας βασιλείας.

εικ.32 ***Άγιον Ποτήριο,*** *έργο του έλληνα χαράκτη Τ. Χατζή.*

ΤΑ ΣΑ ΕΚ ΤΩΝ ΣΩΝ

«Ως επιστέγασμα της ευχής "Μεμνημένοι τοίνυν της σωτηρίου ταύτης εντολής..." τοποθετείται η εκφώνηση "Τα σα εκ των σων σοι προσφέροντες κατά πάντα και δια πάντα", και με βάση τις νεώτερες ιερατικές διατάξεις "τούτου λεγομένου ο διάκονος, ει πάρεστι, υφοί τα άγια, διασταυρών τας χείρας και λαμβάνων δια της δεξιάς χειρός το δισκάριον και δια της αριστεράς το ποτήριον, Εί δε μη, υφοί αυτά ο ιερεύς"».

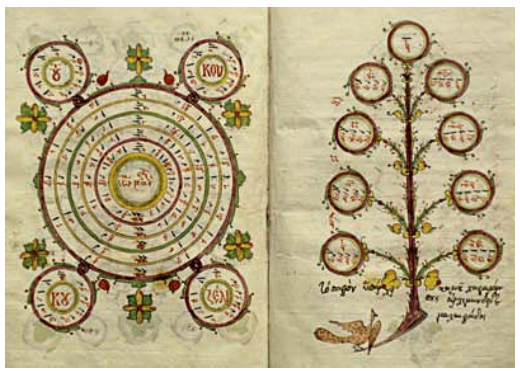
Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ, ΙΕ΄

εικ.33, 34 ***Το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας,*** *Ιερός Ναός Ιησού Μονογενούς, Κοιλάνι.*

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Η εκκλησιαστική υμνωδία και μουσική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την πνευματική ζωή και τη θρησκευτική λατρεία και προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στην Εκκλησία, συμβάλλοντας στην κατάνυξη των εκκλησιαζομένων και στην πνευματική ανύψωσή τους. Καλλιεργήθηκε την περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας γι' αυτό και ονομάσθηκε Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική. Την ίδια περίοδο γνώρισε σημαντική ακμή και στην Κύπρο, λόγω κυρίως της συμβολής των μεγάλων Μονών του νησιού στην καλλιέργεια και περαιτέρω διάδοσή της. Από τη μελέτη μεγάλου αριθμού βυζαντινών μουσικών χειρογράφων που έχουν διασωθεί στο νησί, πληροφορούμαστε ότι στις Μονές του Κύκκου, του Μαχαιρά, του Αγίου Νεοφύτου (ιδρύθηκαν τον 11ο – 12 αιώνα), καθώς και σε άλλες, λειτούργησαν εργαστήρια και κέντρα αντιγραφής βυζαντινών μουσικών χειρογράφων και υμνογραφικών κειμένων.

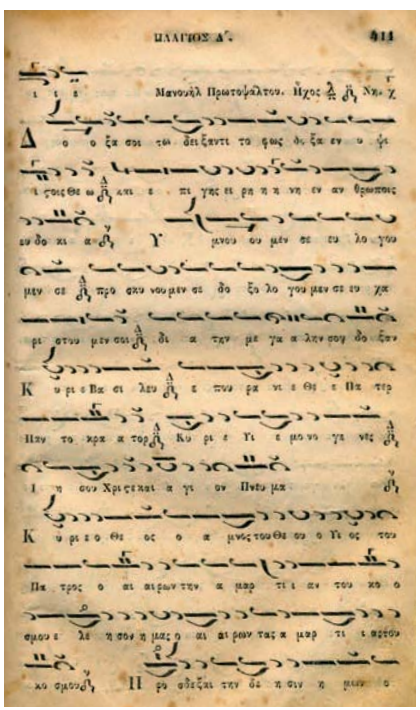
εικ.35 ***Αρχαίος Μουσικός Κώδικας***, *Ιερά Μονή Μαχαιρά.*

Από δε τις τάξεις των αδελφοτήτων τους αναδείχτηκαν έξοχοι μουσικοί και ιεροψάλτες, οι οποίοι διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διάδοση και διάσωση της βυζαντινής μουσικής στην Κύπρο. Οι μοναχοί των κυπριακών μονών συνέτειναν, ώστε να διατηρηθεί στο νησί το πατριαρχικό (δηλαδή αυτό που αναπτύχθηκε στον πατριαρχικό ναό της Κωνσταντινούπολης) εκκλησιαστικό ύφος στην Κύπρο με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της σεμνότητας, αλλά και της μεγαλοπρέπειάς του και συνέβαλαν στην ευρύτερη διάδοσή του. Η λειτουργική τάξη και η ιεροψαλτική ακρίβεια που επικρατούσε στις Μονές αυτές εθεωρείτο ότι παρείχε τα αυθεντικά πρότυπα για ευρύτερη εφαρμογή τους, με αποτέλεσμα πολλοί ιεροψάλτες επισκέπτες των Μονών να αποκομίζουν εξ ακοής πρακτική εμπειρία της ψαλμωδίας τους, την οποία και μετέφεραν στις πόλεις και στα χωριά τους.

Όπως διαπιστώνουμε από τη μελέτη των βυζαντινών μουσικών χειρογράφων, τα έργα των Κυπρίων μουσικών χαρακτηρίζονται από τον βαθύτατο θρησκευτικό ζήλο, την πνευματική κατάνυξη και τη λόγια διάθεση των δημιουργών τους. Οι περισσότεροι, όπως ο Σωφρόνιος Κυκκώτης και ο μετέπειτα Μητροπολίτης Αγκύρας Σεραφείμ Πισσίδειος (μέσα 18ου αιώνα) είχαν καλή Θεολογική και φιλολογική κατάρτιση και ήταν άριστοι γνώστες της εκκλησιαστικής υμνογραφίας και μουσικής.

Στα νεότερα χρόνια (18ο – 19ο αιώνα) πολλοί Κύπριοι μορφώθηκαν μουσικά στα μεγάλα κέντρα βυζαντινής μουσικής που λειτουργούσαν στην Κωνσταντινούπολη και στη Σμύρνη, πόλεις με τις οποίες η Κύπρος είχε στενούς πνευματικούς δεσμούς. Την ίδια περίοδο, η ίδρυση τυπογραφείων στα κέντρα αυτά και η έκδοση εκκλησιαστικής μουσικής, πολλά από τα οποία σώθηκαν μέχρι τις μέρες μας στις βιβλιοθήκες της Αρχιεπισκοπής, των Μητροπόλεων και των Μονών, έδωσε νέα ώθηση στη μελέτη της ιεροψαλτικής τέχνης.

Στις μέρες μας, η Εκκλησία της Κύπρου εστίασε μεγάλο μέρος από τις δραστηριότητές της και στον τομέα της ανάδειξης της βυζαντινής μουσικής παράδοσης. Μητροπόλεις, Μονές και ενορίες του νησιού δημιούργησαν χορωδίες ιεροψαλτών, που διακρίνονται για την προσήλωσή τους στην παράδοση και τον τρόπο που ερμηνεύουν τον πλούτο της ορθόδοξης υμνογραφίας. Επίσης, ιδρύθηκαν Σχολές Βυζαντινής Μουσικής με προσοντούχους καθηγητές και κύριο στόχο τη διδασκαλία στους υποψήφιους ιεροψάλτες του γνήσιου πατριαρχικού ύφους, έτσι ώστε να καταστούν μέτοχοι της πατρώας μουσικής παράδοσης. Τέλος, είναι αξιοσημείωτο ότι τα τελευταία χρόνια πραγματοποιήθηκαν στο νησί και αρκετές αξιόλογες εκδόσεις μουσικών βιβλίων, που προσφέρονται για μελέτη στους ενδιαφερόμενους.

«Σαν ν' άκουσα χερουβικόν ΄που τον Πιερήν τον φάλτην
που ΄σιεν φωνήν αηδονιού που τζιελαδά τον Μάρτην.
Τζιείν' η φωνή του έφκαιννεν τζί' ενόμιζες εν χάδιν,
έτρεσιεν όπως έτρεσιεν της Ακανθούς το λάδιν».

Χαράλαμπος Δημοσθένους-Ποιήματα
εκδόσεις «Χρυσοπολίτισσα», Λευκωσία 1998, σελ. 140
επιμέλεια έκδοσης Ρήνα Κατσελλή

εικ.36
ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑΤΑΡΙΟΝ
(εκ Κωνσταντινουπόλεως 19ος αιώνας)
ΝΕΟΝ
ΑΡΓΟΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΝ
ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ
ΤΩΝ ΣΤΙΧΩΝ, ΚΑΝΟΝΩΝ, ΚΑΤΑΒΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΙΝΩΝ ΑΛΛΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ
του αειμνήστου Πρωθιερέως
Ιερού Ναού Αρχαγγέλου Μιχαήλ του Τρυπιώτη
Νεοφύτου Διακόπουλλου

Μοναστικός βίος της Κύπρου άλλοτε και τώρα

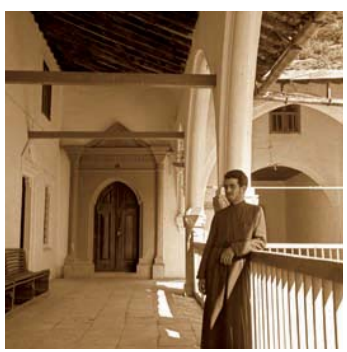
Η Κύπρος ονομάσθηκε δικαιολογημένα και ως «Νήσος των Αγίων», αφού ήδη από την ανατολή του Χριστιανισμού μία πληθώρα ασκητών, αναχωρητών και στυλιτών μοναχών εγκαταβίωναν στη Μεγαλόνησο. Τη μοναστική κοινότητα της Κύπρου φαίνεται πως εμπλούτιζε κατά καιρούς η έλευση μοναχών από τη Συρία, Αίγυπτο και Μικρά Ασία, όταν στις περιοχές εκείνες η αραβική ή αργότερα τουρκική παρουσία και οι πολεμικές συγκρούσεις έκαναν επίφοβη την παραμονή του χριστιανικού στοιχείου. Ο μεγάλος αριθμός ασκητηρίων, τάφων και ταφικών κρυπτών, καθώς και σαρκοφάγων, αυτών των πρώτων ασκητών που σώζονται μέχρι σήμερα αποτελούν την αρχαιολογική επιβεβαίωση των ιστορικών αναφορών που καταγράφηκαν κυρίως σε χειρόγραφα, τοπωνύμια αλλά και προφορικές παραδόσεις της Κύπρου.

Μετά την περίοδο της Εικονομαχίας ο μοναχισμός λαμβάνει πιο οργανωμένη μορφή και συνδέεται στενά με την κεντρική εξουσία του βυζαντινού κράτους, όπως συμπεραίνεται από την άμεση εμπλοκή των αυτοκρατόρων και των κρατικών αξιωματούχων στην ανέγερση και ίδρυση μονών. Μοναστήρια, όπως ο Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος στον κατεχόμενο σήμερα από τα τουρκικά στρατεύματα χωριό Κουτσοβέντη, η Παναγία του Κύκκου στο Τρόοδος, η Παναγία των Φορβίων στο Νικητάρι κ.ά. φαίνεται πως συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την Κωνσταντινούπολη, ενώ σε ανάλογα συμπεράσματα παραπέμπουν και μοναστικά καθιδρύματα της Μεγαλονήσου, τα ονόματα των οποίων (π.χ. μονή των Στύλων, Παναγία των Κρινήων, Άγ. Γεώργιος των Μαγγάνων, μονή του Αγρού κτλ.) είναι ταυτόσημα με ιστορικές μονές εντός ή πλησίον της Κωνσταντινουπόλεως.

Η ακμή του ορθοδόξου μοναχισμού στην Κύπρο δέχθηκε σοβαρό πλήγμα με την εισβολή και κατοχή του νησιού αρχικά από τον Ριχάρδο τον Λεοντόκαρδο, τους Ναΐτες ιππότες και ακολούθως τους Λουζινιανούς και τους Ενετούς. Το καθεστώς της ακούσιας ουνίας που επεβλήθηκε στην ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου με την αναγκαστική υποταγή στον Πάπα, η δήμευση των ορθοδόξων μοναστικών περιουσιών, η έξωση των ορθοδόξων μοναχών και η κατάληψη των μοναστηριών τους από μοναχούς των ποικίλων ρωμαιοκαθολικών μοναστικών ταγμάτων που κατέφθασαν στην Κύπρο, καθώς και οι διωγμοί που υπέστησαν λόγω των ορθόδοξων φρονημάτων τους αποτέλεσαν σοβαρά προσκόμματα της μοναστικής πορείας στην Μεγαλόνησο.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας αποκαταστάθηκαν οι σχέσεις της Εκκλησίας της Κύπρου με το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην Κωνσταντινούπολη και ο μοναστικός βίος ξεκίνησε με δειλά βήματα να αναπτύσσεται ξανά, παρά τους επαχθείς οικονομικούς όρους που επέβαλαν οι οθωμανοί κυρίαρχοι της Κύπρου. Στην οικονομική ανόρθωση της Κυπριακής Εκκλησίας συνέβαλαν σημαντικά από τη μία πλευρά και οι συνδρομές των ορθοδόξων κοινοτήτων εκτός Κύπρου. Από την άλλη πλευρά οι δυσβάστακτοι φόροι που επέβαλε η κεντρική οθωμανική εξουσία οδήγησαν πολλούς κατοίκους είτε στον εξισλαμισμό, για να επιτύχουν φοροαπαλλαγές, είτε στη μεταβίβαση των περιουσιών τους σε μονές, οι οποίες απολάμβαναν φορολογικές ελαφρύνσεις. Η σταδιακή ακμή του μοναστικού βίου επί Τουρκοκρατίας επιβεβαιώνεται από τις οικοδομικές ανακαινίσεις των μονών και από τις διακοσμήσεις των εκκλησιών με νέες τοιχογραφίες και εικόνες. Η ενεργός όμως συμμετοχή και ποικίλη στήριξη των μονών στα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα της Κύπρου οδήγησε λίγο αργότερα τους Τούρκους κατακτητές σε μαζικές διώξεις, συλλήψεις και εκτελέσεις του ορθόδοξου κλήρου με αποκορύφωμα τα γεγονότα του 1821. Οι ελπίδες για βελτίωση της κατάστασης με την ενοικίαση και αργότερα προσάρτηση της Κύπρου στο Βρετανικό Στέμμα διαψεύσθηκαν πολύ γρήγορα και αποδείχθηκαν φρούδες. Οι Βρετανοί αποκιοκράτες ακολούθησαν όμοια πολιτική ελέγχου, επέμβασης και εκτοπίσεων ορθοδόξων κληρικών λόγω της συμμετοχής πολλών μονών και μοναχών στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα.

Μετά την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960) τα μοναστήρια της Κύπρου απολαμβάνοντας τα αγαθά της ελευθερίας ακμάζουν εντυπωσιακά. Σε πολλές ερειπωθείσες μονές εγκαθίστανται γυναικείες και ανδρικές αδελφότητες, επισκευάζουν και επεκτείνουν τις κτηριακές εγκαταστάσεις, ανακαινίζουν τους ναούς και δημιουργούν πνευματικούς φάρους και εστίες του μοναστικού αγώνα και της μυστηριακής ζωής.

εικ.37 ***Μοναχός στην Ιερά Μονή Κύκκου.***

«Η προσευχή ένι σκαλίν, σκάλας του Παραδείσου όσοι προσεύκονται σωστά τζιειπάνω έννα ζήσουν. Σαν άγγελοι να ζήσουσιν τον Πλάστην να δοξάζουν στου Παραδείσου τα δεντρά να γείρνουσιν να πνάζουν».

Χαράλαμπος Δημοσθένους - Ποιήματα, σελ. 36

Οι αδελφότητες των μοναστηριών της Κύπρου τελούν καθημερινώς Ακολουθίες συμμετέχοντας ενεργά στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Προσφέρουν φιλοξενία και πνευματική καθοδήγηση στον ορθόδοξο πιστό, ενώ παράλληλα χαλυβδώνουν το εκκλησιαστικό φρόνημά του με τη συγγραφή αντιαιρετικών και εν γένει θρησκευτικών μελετών και με το ζωντανό παράδειγμά τους με τη νηστεία και αδιάλειπτη προσευχή.

Πέρα από τις πνευματικές ενασχολήσεις, οι ορθόδοξοι μοναχοί και μοναχές επιφορτίζονται με ποικίλες χειρονακτικές ενασχολήσεις, τις λεγόμενες «διακονήματα». Πέρα από τη φροντίδα και ευταξία του ναού ασχολούνται με εργόχειρα (π.χ. κέντημα, υφαντική κτλ.), αγιογραφία εικόνων ή τοιχογραφιών, παρασκευάζουν θυμίαμα και κερί, ασχολούνται με την παραδοσιακή καλλιτεχνική βιβλιοδεσία, φροντίζουν και εμπλουτίζουν τις μοναστικές βιβλιοθήκες, μετεκπαιδεύονται και συντηρούν ή καταγράφουν χειρό-

γραφα και παλαίτυπα. Πολλοί από τους αδελφούς και αδελφές εργάζονται επίσης στα κτήματα των μονών καλλιεργώντας ή συλλέγοντας τη συγκομιδή κυρίως ελιάς, καρπών και δημητριακών ή ασχολούνται με την ανθοκομία. Η κτηνοτροφία αποτελεί και σήμερα μέσον οικονομικής στήριξης πολλών μονών και αρκετοί μοναχοί ασχολούνται επίσης με την εκτροφή αμνοεριφίων, καθώς και με τη μελισσοκομία.

Με τα εισοδήματα από τα γεωργικά και κτηνοτροφικά διακονήματα της μοναστικής κοινότητας επιτυγχάνεται η εύρυθμη λειτουργία της μονής, ασκούνται φιλανθρωπικά έργα, πραγματοποιούνται ψυχωφελείς εκδόσεις και αποστέλλεται ανθρωπιστική βοήθεια στους στενάζοντες και πληγέντες συνανθρώπους μας σε χώρες του τρίτου κόσμου και σε πολεμικές εστίες της υφηλίου.

εικ.38 ***Μοναχή στο Μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Αλαμάνου****, Λεμεσός.*

Η λειτουργία του κοινοβιακού τρόπου ζωής στα μοναστήρια, της συμβίωσης δηλαδή όλων των μοναχών υπό κοινή στέγη, κοινή τράπεζα και συμμετοχή στα διακονήματα, καθώς και η πνευματική καθοδήγηση από τον ηγούμενο ή την ηγουμένη και τον οικείο επίσκοπο αποτελεί τον κυριάρχο τρόπο μοναστικής ζωής και άσκησης στα μοναστήρια της νήσου. Κάποια από τα μοναστήρια της Κύπρου διατηρούν επίσης παλαιές παραδόσεις λειτουργίας τους με το θεσμό του άβατου, όπου σε ανδρώες μονές δεν επιτρέπεται η είσοδος γυναικών (π.χ. Μονή Σταυροβουνίου) και σε γυναικείες απαγορεύεται η προσέλευση ανδρών αντιστοίχως.

Σήμερα, τα μοναστικά καθιδρύματα, ανδρώα (π.χ. μονή Κύκκου, Σταυροβουνίου, Μαχαιρά, Οσίου Νεοφύτου) ή γυναικεία (π.χ. Αγίου Ηρακλειδίου, Παναγίας Αμασγού, Αγίου Παντελεήμονος) αποτελούν πνευματικές οάσεις για τον χριστιανό, τόπους παρηγορίας και ψυχικής στήριξης και χώρους ιεράς μυσταγωγίας, όπου μεταβαίνει καθημερινώς πλήθος πιστών αναζητώντας ψυχική στήριξη και τη μέθεξη με το θείο.

εικ.39 ***Ιερά Μονή Κύκκου.***

«Μοναστήρι, ο Ροδώνας της Ψυχής».

εικ.40 ***Οι τρεις αδελφοί Μοναχοί της Μονής Αποστόλου Βαρνάβα, στην κατεχόμενη Έγκωμη, Αμμόχωστος.***

«Προσκυνώ την ευσέβεια των Αγιογράφων
που μέσα στους αιώνες ιστόρησαν σε τοίχους και σε ξύλα
τη δόξα και τα πάθη της ορθοδοξίας...»

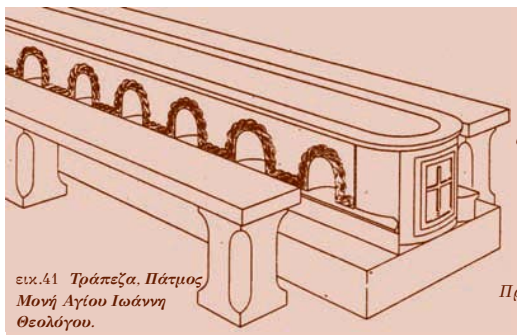
Φώτης Κόντογλους, «εκατό χρόνια από τη γέννηση και τριάντα από την κοίμησή του»
επιμέλεια: Ιωσήφ Βιβιλάκης, εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 2005

Καλογηρική μαγειρική
Ξενιας μοναστηριακης γευσασθαι

Οι μιγάδες όμως, δηλαδή οι μοναχοί που οικούσαν σε μοναστήρια και ήρχοντο εις επαφήν με τους συμμοναστάς των ή με λαϊκούς (εξ ού και η ονομασία των από του ρήματος μ(ε) ίγνυμι-μ(ε)ιγνύω), είχαν μαγειρική με ειδικές συνταγές. Επειδή δε μεταξύ των μοναχών ήσαν και αυτοκράτορες, αυτοκράτειρες, συγκλητικοί, μεγιστάνες, πρίγκηπες και πριγκήπισσες οπωσδήποτε η μαγειρική ήτο πολυπλοκότερη και οι μετέχοντες της τραπέζης αβδοδίαιτοι.

Ας μη λησμονούμε δε και την φιλοξενία. Εις τους ξένους παρετίθετο πάντοτε (και παρατίθεται άχρι του νυν) τράπεζα πλουσιώτερα και ποικίλη. Ήδη και εις το αυστηρότερον των κοινοβίων τους Ταβεννησιώτας της Αιγύπτου η τράπεζα περιείχε: «άρτους, λαψάνας (σινάπια), συνθέτας ελαίας, τυρούς βοών, τα των κρεών άκρα (δια τους ασθενείς) και λεπτολάχανα». Υπήρχαν συνταγές για μαγείρευμα ιχθυηρών και θαλασσινών (αφού το κρέας σχεδόν εις πάσας τας μονάς απηγορεύετο) λαδερών και αλάδωτων. Περισσότερες απ' τις μισές ημέρες του χρόνου είναι νηστεία. Πρέπει επομένως να είχε δημιουργηθεί ίδιος τρόπος μαγειρεύματος και για τις καταλύσιμες ημέρες και για τις νηστήσιμες και κυρίως για τις «ξηροφαγίες» που ήσαν πολλές (όλες οι δευτέρες, τετάρτες και παρασκευές του χρόνου, όλες οι ημέρες της Μεγάλης Τεσσαρακοστής πλην Σαββάτων και Κυριακών κλπ κλπ).

Ο τρόπος ζωής του ορθόδοξου λαού μας και εξ επιστημονικής άποψης πλέον κατεδείχθη ότι είναι ο υγιεινότερος πάντων.Τα όσπρια, τα χορταρικά, τα λαδερά, τα ψαρικά επανέρχονται «εν θριάμβω» στο τραπέζι μας. Το σωστό, ευλογημένο, ορθόδοξο, ελληνικό τραπέζι ξανακερδίζει το χαμένο έδαφος.

εικ.41 ***Τράπεζα, Πάτμος Μονή Αγίου Ιωάννη Θεολόγου.***

Ύμνος

«Μυσταγωγούσα, φίλους εαυτής,
την ψυχοτρόφον ετοιμάζει τράπεζαν,
αμβροσίας δε η όντως σοφία του Θεού,
κιρνά κρατήρα πιστοίς.
Προσέλθωμεν ευσεβώς και βοήσωμεν·
ενδόξως δεδόξασται,
Χριστός ο Θεός ημών».

Προσευχητάριο, έκδοσης αδελφότητας Θεολόγων η «Ζωή», Αθήνα 1979, σελ. 165.

εικ.42 ***Τράπεζα Ιεράς Μονής Μαχαιρά***

Αγίου Θεοδώρου του Στουδίτου Επίγραμμα «Εις τον οφοποιόν»

«Τον οφοποιόν τις σε, τέκνον στρέφει,
Πολύν φέροντα τον κόπον καθημέραν;
Δουλευτικόν σοι χρήμα, μισθός δ' ουν μέγας.
Χρήσις ρυπώδης, αλλά πλυτρίς πταισμάτων.
Φλέγει σε νυν πυρ, ου το μέλλον δε κρίνει!
Προσβάς σταθηρός λοιπόν εις την εφίαν,
Έωθεν ευθύς κλων δαλούς, χύτρας κλύε,
Βρώσεις προσεφών, ως Θεού, τα των τέκνων!
Ευχαίς αλίζοις ταύτα ώσπερ αρτύσεις,
Ιν', ευλογηθής ως Ιακώβ το πάλαι,
Και χαίρε τούτοις εκτελών σου τον δρόμον.

Ποιός παιδί μου, σε τον μάγειρον δεν στεφανώνει,
Με τόσον κόπον που υποφέρεις κάθε μέρα;
Βαρειά είν'η δουλειά σου, μα ο μισθός σου μεγάλος.
Με μουτζούρες έχεις να παλαίψης, αλλά μ' αυτές τα πταίσματα
Σου καθαρίζεις.
Σε κατακαίει τώρα η φωτιά, αλλά δε θα σε κάψη η φωτιά της
Κρίσης!!
Προχώρα λοιπόν, με στθερό βήμα προς το μαγειριό σου!
Απ'τη μαύρη νύχα κόβε ξύλα και πλένε κατσαρόλες
Μαγειρεύοντας για τα παιδιά σου, σαν έργο θεού να είναι,
Αλατίζοντας με τις προσευχές σου, σαν να ήσαν καρυκεύματα,
για να ευλογηθής σαν τον Ιακώβ τον παληό καιρό εκείνο,
και να χαίρης γιατί μ' αυτά περνάς τη ζωή σου».

«Οφοποιών Μαγγανείαι» δηλαδή «μάγια των μαγείρων»: όσοι ασχολούνται μ'αυτές τις μαγγανείες έχουν την ευχή των αγίων που ήσαν μάγειροι, του Αγίου Σάββα του ηγιασμένου, του Αγίου Ιωάννου Επισκόπου Κολωνίας, του Αγίου Ευφρόσυνου του Μαγείρου, και τόσων άλλων που αγίασαν καθαρίζοντας κρεμμύδια, τρίβοντας κατσαρόλες και φυσώντας φωτιές.

Αρχιμανδρίτη Δοσιθέου, «Οφοποιών Μαγγανείαι» - Καλογηρική Μαγειρική, Έκδοσις Ιεράς Μονής Τατάρνης Τριπόταμος Ευρυτανίας, Εκδοτική Παραγωγή Επτάλοφος ΑΒΕΕ, Αθήνα 2000, σελ. 8.

Ρεβύθια με ταχίνι (Χούμοι)

1 κιλό ρεβύθια
250 γρ. ταχίνι
4-5 λεμόνια
αλάτι
πιπέρι τριμμένο
κοκκινοπίπερο (προαιρετικό)
4 σκελίδες σκόρδο λειωμένο
250-300 γρ. ελαιόλαδο
1 ματσάκι μαϊντανό ψιλοκομμένο
μαύρες ελιές

Βράζομε τα ρεβύθια (με λίγο νερό) και τα περνάμε από ψιλό μύλο. Χτυπάμε το ταχίνι με λίγο χλιαρό νερό και το λεμόνι. Προσθέτομε το σκόρδο και σιγά-σιγά το ελαιόλαδο και ανακατεύομε έως ότου δέσουν μαζί με τα ρεβύθια. Προσθέτομε το πιπέρι. Σερβίρομε σε μπωλ ή μικρές πιατέλες και γαρνίρομε με τον μαϊντανό και τις μαύρες ελιές (κατά προτίμηση χωρίς κουκούτσι).

«Και επειδή περί διακονίας ο λόγος,
αποδεχόμεθα τους εν τω μαγειρείω
τας εφημερίας επιτελούντας,
ως κοπιώντας,
μάλλον αλλήλων
τα βάρη βαστάζοντας
και ούτως αναπληρούντας
τον νόμον της αγάπης».

Αγίου Θεοδώρου Στουδίτου,
Μικρά Κατήχησις 23

εικ.43 ***Διακόνημα στην Ιερά Μονή Αγίου Ηρακλειδίου***

Θρησκευτικά χειροτεχνήματα
Δια χειρός...

εικ.44 ***Ζωγραφισμένη λαμπάδα***
Σκευοφυλάκιο Ιεράς Μονής Μαχαιρά.

Σήμερα στις Μονές της Κύπρου μπορεί να βρει κανείς εργόχειρα και θρησκευτικά χειροτεχνήματα, θαυμαστούς καρπούς της υπομονής, της διακονίας, της προσευχής, της αγάπης και της καλλιτεχνίας, «προς δόξα θεού». Ένας καλλιτεχνικός πλούτος από εικόνες, αγιογραφίες, συνδυάζεται με μεγάλο σεβασμό στη φύση και στη κτίση με την παραγωγή μιας σειράς οικολογικών θησαυρών – *«γιατί τα καλύτερα πράγματα φτιάχνονται ακόμη με το χέρι...»*. Αγνό παρθένο μέλι, λάδι, κρασί, βότανα από την αγκάλη του κυπριακού βουνού και καρποί της βλογημένης κυπριακής γης –γλυκά του κουταλιού και το περιβόητο μοναστικό γλυκό αμυγδάλου. Πήλινα θυμιατήρια, κεριά από κερί της μέλισσας και λαμπάδες, πλουμισμένα με άνθη και πουλιά από το μοναστηριακό χρωστήρα, καθώς και Σταυρούς, κομποσχοίνια πλεγμένα με πόνο και αγάπη για τον άνθρωπο. Και παρηγόρια και θεραπεία γι' αυτόν μέσα από βιβλία και εκδόσεις με βίους Αγίων και πνευματική Χριστιανική ζωή.

Μα πάνω απ' όλα, αυτό που συναντά ο προσκυνητής στις Μονές της Κύπρου, είναι το γλυκό χαμόγελο και ένα φίλεμα ψυχής από τους ανθισμένους κήπους της καρδιάς των Μοναχών.

Σήμερα στην Κύπρο λειτουργούν οινοποιεία σε δύο μοναστήρια. Η Ιερά Μονή Χρυσορογιατίσσης διατηρούσε από παλιά οινοποιείο στο κτίριο της και υπάρχουν σχετικές ενδείξεις από το 1751, ενώ το 1984 ιδρύθηκε ένα από τα πρώτα τοπικά οινοποιεία της Κύπρου όπου παράγεται μοναδικής ποιότητας κρασί. Επίσης η Ιερά μονή Κύκκου γνωστή για την παραγωγή Ζιβανίας, έχει μακρά αμπελοοινική παράδοση. Το 1995 ξεκίνησε η παραγωγή κρασιών σε τοπικά οινοποιεία, ενώ στα άμεσα σχέδια της μονής είναι η ανασύσταση των αμπελώνων στην επαρχία Πάφου.

εικ.45 ***Τυπάριν.***

εικ.46 ***Καπνιστήρι.***

εικ.47 ***Καπνιστήρι.***

εικ.48 ***Οινοποιείο Ι.Μ. Χρυσορογιατίσσης.***

εικ.49 ***Εξαπτέρυγα Χρυσοκέντητα (η κεντήτρα) ΧΕΙΡ ΜΑΡΟΥΔΙΑΣ. Από την Ιερά Μονή Χρυσορογιατίσσης***

ΓΙΑΤΡΟΣΟΦΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Σε παλαιότερες εποχές, οι άνθρωποι, είτε επειδή δεν είχαν την επαρκή επιστημονική γνώση να αντιμετωπίσουν τις διάφορες ασθένειες που τους ταλάνιζαν, είτε επειδή δεν είχαν τα οικονομικά μέσα για να αποταθούν σε γιατρούς, κατεύφευγαν σε αυτοσχέδια παρασκευάσματα και εμπειρικές πρακτικές για να θεραπευθούν και κυρίως για να καταπραϋνουν τον πόνο. Η ιατρική παρέμεινε έως και τους τελευταίους αιώνες σε πρωτόγονο επίπεδο, καθώς χρησιμοποιούσε δύο βασικές μεθόδους για όλες τις αρρώστειες, την αφαίμαξη και το κλίσμα. Στα βυζαντινά χρόνια στο νοσοκομείο της Κωνσταντίας μαρτυρείται η χρήση αυτών των δύο μεθόδων. Η λαϊκή σοφία, όμως, βρήκε τρόπους κάλυψης των αναγκών των απλών ανθρώπων μέσα από μια εναλλακτική ιατρική. Τα γιατροσόφια ήταν το υποκατάστατο της επιστημονικής γνώσης.

Πανάρχαιες είναι οι καταβολές της πρακτικής των βεντουζών, των κυπριακών «καζιών» με τα οποία αντιμετωπίζονται κρυώματα και ιώσεις. Οι απλοί άνθρωποι δεν θα είχαν δυσκολευθεί να βρουν ένα αυτοσχέδιο τρόπο νάρκωσης του πονόδοντου, αφού το αλκοόλ, το οποίο κατανάλωναν συχνά, όπως μαρτυρούν οι ξένοι περιηγητές που επισκέπτονταν την Κύπρο, νεκρώνει παρωδικά τα νεύρα της στοματικής κοιλότητας. Το αλκοόλ όμως χρησιμοποιείτο και για απολύμανση, καθώς και για καθαρισμό πληγών, πρακτική που καθιερώθηκε επίσης από τα πανάρχαια χρόνια, προφανώς διότι είχε γίνει αντιληπτό πως με αυτό τον τρόπο αποφεύγονταν οι μολύνσεις. Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε και σε άλλες τρόπον τινά «πηγές ιατρικής περίθαλψης», όπως τα χειροποίητα κατασκευάσματα και βότανα που λειτουργούσαν ως παυσίπονα. Εξάλλου, η κυπριακή γη βρίθει από χόρτα του βουνού και βότανα τα οποία βράζονταν και πίνονταν ως αφεψήματα. Τσάι ζαμπούκος, κουρτουνιά, γλυκάνισος, δυόσμος, φασκόμηλο και άλλα κατασκευάζονται έως σήμερα για τέρψη αλλά και για αντιμετώπιση του κοιλόπονου, της γρίππης και κάθε άλλης ασθένειας. Επιπλέον, οι κομπρέσες βουτηγμένες σε βρασμένο χαμομήλι καταπραΰναν τον πόνο στα μάτια.

εικ.50 ***Αργυρεπίχρυση λεκάνη αγιασμού.***
Η βάση είναι έργο του Χριστοφή Αργυρού, 1639, και η λεκάνη του 19ου αιώνα. Διάστ. 42,8Χ24,8 εκ., Μουσείο Κύκκου.

Κατά το Μεσαίωνα, η πίστη, σε συγκερασμό με τις δυσειδαιμονίες, επινόησε τις δικές της μεθόδους υπερφυσικής ιατρικής μέσα από μια μαγική προσέγγιση του Θείου και εφευρίσκοντας πάντα αντικείμενα και άλλα υλικά τα οποία φόρτιζε με θαυματουργικές ιδιότητες. Έτσι, τα αγιάσματα συνδέονταν με θεραπευτικές ιδιότητες που είχαν να κάνουν κυρίως με κεφαλαλγίες. Χαρακτηριστική περίπτωση στην Κύπρο το Αγίασμα Νικοδήμου του 6ου αιώνα στην Κωνσταντία. Η λαϊκή πίστη θέλει τα «ιερά υγρά», δηλαδή τα λαδάκια από τις καντήλες θαυματουργών εικόνων, τον αγιασμό, τα αγιάσματα, το λάδι από το μυστήριο του χρίσματος κ.ο.κ. να έχουν θεραπευτικές ιδιότητες και να συντελούν στην λύτρωση του ανθρώπου από τον πόνο. Η ανακούφιση επέρχεται ανάλογα, είτε με επάλειψη είτε με κατάποση.

Η αλληλεγγύη των ανθρώπων κάλυπτε την έλλειψη μέσων και ήταν σαφώς οι «πρώτες βοήθειες» που προσφέρονταν σε κάθε άρρωστο και κατόπιν το «αναρωτήριό» του. Στο συμπέρασμα αυτό μας οδηγούν μεταξύ άλλων και μνείες από την Τυπική Διαθήκη του Νεοφύτου Εγκλείστου σχετικές με τους τρόπους αλληλοβοήθειας των μοναχών της Μονής της Εγκλείστρας. Πρακτικά οι Κύπριοι γιατροπόρευαν ο ένας τον άλλο αν και στην ουσία πολύ λίγα μπορούσαν να καταφέρουν. Βέβαια, η παρατήρηση μέσα από μια διαδικασία πειραματισμού έδωσε ένα σχετικά επιτυχημένο απόσταγμα εμπειρικής ιατρικής.

εικ.51 ***Καντήλα Αργυρεπίχρυση,*** *19ος αιώνας, 121 Χ 22 εκ. Μουσείο Κύκκου*

Η ελιά της αγιοσύνης

Και λαγαρός κι ασάλευτος
Ο αγέρας του ελαιώνα.
Μηδέ καπνίζουν οι ελιές
μιαν άχνη προς τον ήλιο
.....
πάντα η ελιά θα'ναι ιερή,
και στον αιώνα η γλαύκα
μαζί μ'εμάς θε να κοιτάη
στυλά τις θείες εσπέρες.

Ποιητική Ανθολογία VII
Άγγελος Σικελιανός

εικ.52 ***Ελιές, 1935, (ξυλογραφία σε πλάγιο ξύλο του χαράκτη Α.Τάσσου,*** *Συλλογή Πινακοθήκης Δήμου Αθηναίων), πηγή: εφημ. «Καθημερινή», Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 1998.*

Έλαιον και Έλεος Σώματος και Ψυχής Ίαμα
«...και ίσασιν όσα μετά πίστεως και ευκαίρως
ελαίω χρισάμενοι νοσήματα έλυσαν...»

Ιωάννης Χρυσόστομος

ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ - ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ - ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΑ

Η Κύπρος, όσο πλούσια είναι σε μνημεία άλλο τόσο πλούσια είναι σε λατρευτικές εκδηλώσεις, πανηγύρια και προσκυνήματα. Ο επισκέπτης του νησιού θα συναντήσει σε πάρα πολλές περιπτώσεις, θρησκευτικές εκδηλώσεις και πανηγύρια με ιδιαίτερο χρώμα και ενδιαφέρον. Δύο από τις πιο σημαντικές γιορτές είναι των Θεοφανίων στις 6 Ιανουαρίου με τον αγιασμό των νερών των θαλασσών, κυρίως στις παραθαλάσσιες πόλεις και του Αγίου Πνεύματος μέσα στο μήνα Ιούνιο που στην Κύπρο ονομάζεται «του Κατακλυσμού» και γιορτάζεται κυρίως στις παραθαλάσσιες πόλεις, αλλά ιδιαίτερα στη Λάρνακα. Επίσης ιδιαίτερα μεγάλη γιορτή θεωρείται η Κοίμηση της Παναγίας που γιορτάζεται στις 15 Αυγούστου με πανηγύρια σε όλα σχεδόν τα μεγάλα μοναστήρια που είναι αφιερωμένα στην Παναγία όπως η Μονή του Κύκκου, η Τροοδίτισσα και η Χρυσορρογιάτισσα. Επίσης επισημαίνεται ο εορτασμός του Πάσχα που γιορτάζεται στην Κύπρο, σχεδόν σε όλες τις εκκλησίες και Μονές με ιδιαίτερη λαμπρότητα και αποτελεί την κυριότερη θρησκευτική γιορτή των ορθόδοξων κατοίκων του νησιού. Η γιορτή ξεκινάει από την Κυριακή των Βαΐων, εξελίσσεται σε όλη τη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας, κορυφώνεται το Μεγάλο Σάββατο και ολοκληρώνεται την Κυριακή και τη Δευτέρα του Πάσχα.

εικ.53 ***Επιτάφιος Θεοτόκου***, *1847. Έργο Γρηγορίας Κώστα Παπά, Διαστ. 95.5Χ108 εκ. Μουσείο Κύκκου.*

Πανηγύρια όμως, ο επισκέπτης θα συναντήσει καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου και κυρίως όταν εορτάζεται η μνήμη μεγάλων ντόπιων Αγίων όπως ο Απόστολος Βαρνάβας (κατεχόμενα), οι Άγιοι Βαρνάβας και Ιλαρίων στην Περιστερώνα (21 Οκτωβρίου), ο Άγιος Ερμογένης στην Επισκοπή Λεμεσού (5 Οκτωβρίου), ο Άγιος Κενδέας στην Αυγόρου (6 Οκτωβρίου), ο Άγιος Ηρακλείδιος (17 Σεπτεμβρίου) στο ομώνυμο μοναστήρι στο Πολιτικό, ο Άγιος Λάζαρος στη Λάρνακα, ο Άγιος Νεόφυτος ο Έγκλειστος στην Πάφο στις 28 Σεπτεμβρίου και η γιορτή του Τιμίου Σταυρού κυρίως στο Σταυροβούνι και στο Όμοδος (14 Σεπτεμβρίου).

εικ.54 Λιτανεία, Ιερά Μονή Μαχαιρά.

Έθιμα του Δωδεκαημέρου στην Κύπρο

Τα Χριστούγεννα, η Πρωτοχρονιά και τα Φώτα είναι γνωστές και ως Δωδεκάμερα. Οι δώδεκα μέρες που περιλαμβάνουν τις τρεις αυτές γιορτές είναι πολύ σημαδιακές. Οι έξι ανήκουν στο χρόνο που κλείνει, οι άλλες έξι στο χρόνο που αρχίζει, ενώ και οι δώδεκα μαζί αντιστοιχούν στους δώδεκα μήνες του χρόνου.

Έθιμα Χριστουγέννων

εικ.55 *Γιαγιά που ξεφουρνίζει ψωμιά.*

Βασικά τα έθιμα των Χριστουγέννων είναι έθιμα γέννησης, αφενός, και έθιμα Πρωτοχρονιάς, αφετέρου. Κατά τη μέρα των Χριστουγέννων όλοι και όλα πρέπει να καινουριωθούν (νέες ενδυμασίες, παντός είδους περιποιήσεις, συγύρισμα, ασβέστωμα και ευπρέπισμα σπιτιού κ.ά.). Το κεντρικό γεγονός των Χριστουγέννων είναι η γέννηση του Χριστού, που ο λαός μας τη βλέπει όπως ακριβώς βλέπει τη γέννηση ενός παιδιού. Στην περίοδο των Χριστουγέννων φτιάχνουν τα ψωμιά και τα φουρνίζουν από την παραμονή της Γέννησης, για να περάσουν μέχρι τα Φώτα. Τα ψωμιά είναι ιδιαίτερα περιποιημένα, διπλοκοσκινισμένα και πασπαλισμένα με σησάμι. Συνηθίζουν οι νοικοκυρές όταν ξεφουρνίζουν ζεστό ψωμί, να δίνουν ένα κομμάτι στους περαστικούς, Ανάμεσα σ' αυτά διακρίνονται τα χριστόψωμα, τα κούμουλα (δακτυλιές), τα κουλούρια, οι γεννόπιτες ή πούλλες (με μεγαλύτερη τη βασιλόπιτα ή "Βασίλης" (που κόβουν την Πρωτοχρονιά, κατά τη γιορτή του Αγίου. Μέχρι τότε το «Βασίλη» τον τοποθετούν πάνω στην «καρελιά» (καλαμωτή), για να είναι ευλογημένα και άφθονα τα ψωμιά).

εικ.56 *Χριστόψωμο-Γεννόπιττα.*

Κατά την παραμονή των Χριστουγέννων πιστεύεται ότι κάνουν την επίσκεψή τους οι Καλικάντζαροι ή Σκαλαπούνταροι ή Πλανήταροι. Οι Καλικάντζαροι κατακλύζουν με διάφορες μορφές (όψη κατάμαυρη, μακριά ουρά και κέρατα, τραγοπόδαροι) τα πάντα, αλλά τους αρέσει να συχνάζουν σ' αλώνια, σε μύλους, σε βρύσες και πηγάδια, σε καπνοδόχους, τσιμινιές κ.ά. Στην Κύπρο πιστεύουν ότι όσα παιδιά πεθαίνουν αβάφτιστα γίνονται καλικαντζαράκια. Για να προστατευθούν από τους Καλικάντζαρους, κυρίως οι γυναίκες, δε βγαίνουν νύκτα από το σπίτι τους, δεν αντλούν νερό από το πηγάδι, δεν αφήνουν ανοικτά ή αφύλακτα μαγειρικά και άλλα οικιακά σκεύη.

εικ.57

Σε πολλά χωριά της Κύπρου συνηθίζουν το πρωί της παραμονής των Χριστουγέννων και πριν ακόμη ξημερώσει ν' ανάβουν τη μεγάλη «νιστιά», έξω στην αυλή, για να βράσουν το νερό που θα χρησιμοποιήσουν αργότερα στο σφάξιμο του οικόσιτου χοίρου (χοιροσφάιν). Το χοίρο τον αγόραζαν συνήθως την «Κυριακή της ελιάς» και τον «ανάγιωνναν», όπως έλεγαν, για να τον σφάξουν τα Χριστούγεννα. Το σφάξιμο του χοίρου πρέπει να γίνει από ειδικό, που πρέπει να τον σκοτώσει μ' ένα μόνο κτύπημα στο λαιμό. Από το χοίρο που σφάζεται σαν δαιμονικό και ιερό ζώο στέλνουν ένα πιάτο με τηγανισμένα κομματάκια κρέατος στους φτωχούς. Το χοιρινό κρέας το κόβουν σε κομμάτια, ανάλογα με το τι θέλουν να φτιάξουν. Ξεχωρίζουν τα παστά, το χοιρομέρι, τα «καρκούσια» δηλ. τα κόκαλα με τα οποία οι νοικοκυρές φτιάχνουν μια εξαίσια σούπα, η «ποσυρτή», το μπέικον και το «λαρτίν» δηλ. το λίπος, που αφού πρώτα το βάλουν στο κρασί, μετά το κρεμούν στον ήλιο να στεγνώσει, για να το χρησιμοποιήσουν αργότερα στο φαγητό και στα λουκάνικα.

Έθιμα της Πρωτοχρονιάς

Η Πρωτοχρονιά συνδέει τις δυο μεγάλες δεσποτικές γιορτές της Ορθοδοξίας: τα Χριστούγεννα, που ανήκουν στο χρόνο που έκλεισε, και τα Φώτα, που ανήκουν στον καινούριο που μόλις αρχίζει. Αν και η Πρωτοχρονιά είναι αφιερωμένη στη δεσποτική Περιτομή του Κυρίου, η προσοχή των πιστών είναι στραμμένη στο βασικό πρόσωπο της Πρωτοχρονιάς, τον Αϊ-Βασίλη.

Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς οι νοικοκυρές στολίζουν με φύλλα ελιάς τις πόρτες των σπιτιών τους (για το καλό της χρονιάς κρεμούν μιαν «αβρόσσιλλα» πάνω στην εξωτερική πόρτα του σπιτιού τους), βράζουν σιτάρι και φτιάχνουν κόλλυβα. Από τα κόλλυβα αυτά τρων τα μέλη της οικογένειας και ετοιμάζεται και το δείπνο του Αϊ-Βασίλη. Τα κόλλυβά του Αγίου τα βάζουν σ' ένα πιάτο και από πάνω τους τοποθετούν τη βασιλόπιτα, μ' ένα αναμμένο κερί, ένα ποτήρι κρασί, καθώς και το πουγκί του νοικοκύρη. Ο Αϊ-Βασίλης το βράδυ θα επι-

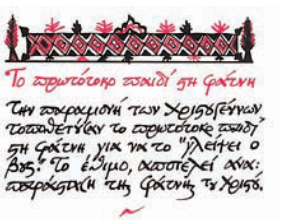

εικ.58 **Χριστούγεννα στην Κύπρο,** *σκίτσο Διονύσης.*

σκεφτεί το σπίτι, θα φάει και θα πιει και θα ρίξει το άγιό του βλέμμα και την ευλογία του σ' ολόκληρο το σπίτι. Έτσι το ψωμί και το κρασί, ο άρτος και ο οίνος της θείας προσφοράς, ποτέ δε θα λείψουν από το σπίτι και το πορτοφόλι ποτέ δε θ' αδειάσει. Τη βασιλόπιτα οι άνθρωποι θα τη μοιραστούν με τα ζώα, που θα γευτούν και από τα αγιασμένα κόλλυβα, ανακατεμένα με άχυρα, για να φαν και αυτά από τα δουλεμένα τους. Σε μερικές περιοχές της Κύπρου (Κρίτου Μαρότου) κατά το πρωί της Πρωτοχρονιάς ανάβουν κεριά από το φως του καντηλιού και κολλούν πάνω στα κέρατα των βοδιών. Αλλού (Γουδί) το έθιμο αυτό γίνεται το βράδυ των Φώτων.

Σε ό,τι αφορά στη βασιλόπιτα που ευλόγησε ο Αϊ-Βασίλης το βράδυ, την κόβουν την Πρωτοχρονιά, όταν θα γυρίσουν από την εκκλησία. Την κόβει ο νοικοκύρης όρθιος στο τραπέζι, όπου συγκεντρώνεται όλη η οικογένεια. Το πρώτο κομμάτι ανήκει στο Χριστό, το δεύτερο στην Παναγία, το επόμενο στα παιδιά (ξεκινώντας από το μεγαλύτερο), το προτελευταίο στη νοικοκυρά και το τελευταίο στο νοικοκύρη. Εκείνος που θα βρει το νόμισμα της βασιλόπιτας, που συμβολίζει το άγιο ψωμί της οικογένειας, θεωρείται και ο τυχερός της οικογένειας για όλη τη χρονιά.

εικ.59

Τα άλλα έθιμα της Πρωτοχρονιάς βασικά είναι έθιμα ευλογίας και υποδοχής του νέου χρόνου και μαντείας για το μέλλον. Είναι σημαντικό την Πρωτοχρονιά ποιος θα κάνει ποδαρικό στο σπίτι και θα φέρει έτσι την ευλογία σ' αυτό. Συνήθως το ποδαρικό σκηνοθετείται να το κάνει ένα παιδί ή το βόδι του σπιτιού. Ένα παιδί κοιμάται το βράδυ σε συγγενικό σπίτι και το πρωί έρχεται και κτυπά την πόρτα του σπιτιού του. Μπαίνει στο σπίτι πάντα με το δεξί του, κάνει το σταυρό του και λέει «Χρόνια πολλά και ευτυχισμένος ο καινούριος χρόνος». Το ποδαρικό μπορεί να γίνει και από το βόδι, που ο νοικοκύρης οδηγεί από το στάβλο μέσα στο σπίτι. Το βόδι είναι ευλογημένο, γιατί παραβρέθηκε στη γέννηση του Χριστού, αλλά και γιατί με την εργασία του δίνει ψωμί στον άνθρωπο. Τον καινούριο χρόνο, όμως, μπορούν να υποδεχτούν με κλαδιά ελιάς (αντί φοινικιάς, που σπανίζει στην Κύπρο). Τα φύλλα της ελιάς λειτουργούν, επίσης, και ως αποτρεπτικά των Καλικάντζαρων. Κυρίως όμως τα φύλλα της ελιάς λειτουργούν και ως στοιχείο υποδοχής της τύχης. Τη νύχτα της Πρωτοχρονιάς, ενώ όλοι περιμένουν την επίσκεψη του Αϊ-Βασίλη, μαζεύονται γύρω από το τζάκι ή την παραδοσιακή «φουκού» και ρίχνουν ο καθένας με τη σειρά του στα κάρβουνα από ένα φύλλο ελιάς. Αν το φύλλο καεί με κρότο και γυρίσει από την άλλη μεριά, θεωρείται καλοτυχία. Αν όμως το φύλλο καεί ήσυχα και χωρίς

εικ.60 ***Τσιμινιά-τζάκι.***

θόρυβο, θεωρείται κακοτυχία. Τη μέρα της Πρωτοχρονιάς οι μεγάλοι και κυρίως οι νουνοί δίνουν στα παιδιά την «πουλουστρίνα» ή «πλουμιστήρα», που είναι μικρό χρηματικό ποσό και αποτελεί καλόν οιωνό, αφού το νόμισμα είναι σύμβολο ζωής και αθανασίας. Τα δώρα που δίνονται στα παιδιά τοποθετούνται κάτω από το κρεβάτι ή το μαξιλάρι τους, για να τα βρουν μόλις ξυπνήσουν. Την Πρωτοχρονιά όλοι «παννίζουν» τα καινούρια τους ρούχα και όλοι φροντίζουν να είναι χαρούμενοι για το καλό του χρόνου και αποφεύγουν επιμελώς να δανείζουν χρήματα.

εικ.61

Έθιμα των Φώτων

Τα κυριότερα έθιμα των Φώτων σχετίζονται με το νερό και το φως, που είναι και τα δυο καθαρτικά. Τα Φώτα στην εκκλησία πήγαινε όλο το χωριό για να δει τη Βάφτιση του Χριστού (αγιασμό). Στη μέση της εκκλησίας υπήρχε μια κολυμπήθρα με νερό και ο ιερέας βάφτιζε το σταυρό. Πολύς κόσμος του έδινε τους σταυρούς που φορούσε για να τους βαφτίσει κι αυτούς στο νερό. Το νερό του αγιασμού των Φώτων («δρόσος») πολλοί το χρησιμοποιούσαν αντί για θεία Κοινωνία, ενώ το νερό του αγιασμού των Καλάντων το έπαιρναν με μπουκάλια για να ραντίζουν τα σπίτια, τα ζώα και τα περιβόλια τους την κατάλληλη εποχή. Στην εκκλησία, τη μέρα του αγιασμού, βάφτιζαν τα παλιά χρόνια και καρπούζια «σπορικά», για να αγιαστεί ο σπόρος, καθώς και άλλα αγαθά της γης, για να πετύχουν τη γονιμότητα και την ευφορία κατά τη νέα χρονιά.

Οι παπάδες γύριζαν όλο το χωριό, από σπίτι σε σπίτι, και «καλάντιζαν» και έδιωχναν τους «Σκαλαπούνταρους». Τους συνόδευαν οι καντηλανάφτες των εκκλησιών τους, καθώς και μερικά παιδιά που βοηθούσαν στην εκκλησία. Τα παιδιά κρατούσαν το ειδικό δοχείο με τον αγιασμό μέσα στο οποίο βουτούσε ο παπάς την αγιαστούρα του. Μέσα σ' αυτό έριχναν οι χωρικοί και τα κέρματα που έδιναν ως δώρο. Κρατούσαν επίσης φανάρι με άγιο φως και κρεμούσαν στο λαιμό τους κουβάρια από νήματα που έδιναν οι νοικοκυρές για το ζώσιμο των εκκλησιών και για την κατασκευή των κεριών της εκκλησίας. Τα Φώτα, τηγάνιζαν τα «ξεροτήανα» και τα έριχναν στο «δώμα» για να τα φάνε οι Καλικάντζαροι.

εικ.62 ***Γέννηση του Χριτού****, 40Χ32 εκ.*
εικόνα από το Βυζαντινό Μουσείο της Μητροπόλεως Πάφου.

Βέβαια, τα πιο πάνω έθιμα δεν είναι σταθερά και αναλλοίωτα. Πάρα πολλά απ' αυτά περιέπεσαν σε αχρησία, ενώ άλλα, ευρωπαϊκής πια προέλευσης, άρχισαν να κατακλύζουν το λαϊκό μας πολιτισμό και να κερδίζουν συνεχώς έδαφος. Όσο όμως υπάρχει ζωή και όσο ο κύκλος του χρόνου θα επαναλαμβάνεται, τα έθιμα αυτά, παρόμοια ή αντικατάστατά τους, θα ζουν στην κοινωνία των ανθρώπων.

Το θείο βρέφος της Βηθλεέμ θ' ανοίξει την περιπόθητη εποχή της ειρήνης «Επί γης Ειρήνη εν ανθρώποις ευδοκία».

Από το θείο Δράμα στην Ανάσταση

Θρησκευτικά τραγούδια

Τα τραγούδια με θρησκευτική υπόθεση φαίνεται ότι δημιουργήθηκαν κατά την βυζαντινή περίοδο και διαδόθηκαν κατά την περίοδο της Λατινοκρατίας και της Τουρκοκρατίας. Τα σημαντικότερα από αυτά αναφέρονται στα δραματικά γεγονότα του θείου Πάθους και της ένδοξης Ανάστασης του Χριστού.

εικ.63 ***Λαζαρούθκια***, *Χ. Χοτζάκογλου, «Ο ναός του Αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα», Λευκωσία 2004.*

Το «**Τραγούδι του Λαζάρου**» τραγουδιέται από παιδιά αλλά και από μεγάλους, το Σάββατο του Λαζάρου ή το απόγευμα της προηγούμενης μέρας, της Παρασκευής μετά την ακολουθία του Μικρού Αποδείπνου και του Κανόνος του Αγίου Λαζάρου στην εκκλησία. Ταυτόχρονα εκτελείται δρώμενο με την αναπαράσταση της Έγερσης του Λαζάρου από παιδιά, ενώ οι συμμετέχοντες κρατούν λουλούδια που συμβολίζουν το Λάζαρο, όπως Λαζάρους και σίμιλλα. Το τραγούδι φέρνει το χαρμόσυνο μήνυμα του ερχομού της άνοιξης που έφερε το μήνυμα της ανάστασης του Λαζάρου και την προαγγελία της κοινής αναστάσεως:

«Έαρ ημίν επέφανε τοις πάσι το μηνύων
την του Λαζάρου έγερσιν, ξένοφ φρικτός σημείον.
Άνθη και ρόδα εύοσμα, κατάνυξις ψυχής τε
και λέγω σας ακροαταί εις τηχ χαράν να είσθε.

Ειδική αναφορά γίνεται για την Κύπρο στην οποία κατέφυγε ο άγιος, όπου στο Κίτιο χεροτονήθηκε επίσκοπος, από τους Αποστόλους. Εκεί ευρίσκεται και ο δεύτερος τάφος του στον περικαλλή βυζαντινό ναό που είναι αφιερωμένος σ' αυτόν.

Φθόνος πολύς κατέλαβε τότε τους Ιουδαίους
Τολ Λάζαρο και τοχ Χριστόν γυρεύουν να φονεύσουν
Και φοβηθείς ο Λάζαρος εις του Ιάφα φθάννει
την Κύπρον την περίφημον ευθύς καταλαμβάνει».

Το «**Τραγούδι της Παναγίας**» ή «Θρήνος της Παναγίας» ή «της Σαντάφιασης» (=του ενταφιασμού), τραγουδιέται το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής μετά την ακολουθία του Επιταφίου. Συνήθως τραγουδιέται από το λαϊκό τραγουδιστή του χωριού, είτε μέσα στο ναό μπροστά στον Επιτάφιο, είτε στο προαύλιο. Το τραγούδι αυτό είναι γραμμένο στο κυπριακό γλωσσικό ιδίωμα και εξιστορεί τη σύλληψη, τη δίκη που ακολούθησε και τη Σταύρωση του Χριστού, καθώς και τον πόνο και το δράμα της Παναγίας και κατ' επέκταση τον πόνο και το δράμα των Χριστιανών κάτω από τον σκληρό οθωμανικό ζυγό. Το Τραγούδι αυτό είναι ένα μακροσκελές θρηνητικό δημοτικό τραγούδι σε δεκαπεντασύλλαβους στίχους που έχει καταγραφεί σε πολλές παραλλαγές σε διάφορα μέρη της Κύπρου:

«Άδε μαντάτο σκοτεινόν τζ' η μέρα λυπημένη,
Πού 'ρεν σε μέναν σήμμερον την πολλοπικραμμένην.
Επκιάσαν τον υιούλλημ' μου τζ' έμεν' αρφανεμένη.
Σήμερον κλάψε ουρανέ τζ'αι γη σκοτεινιασμένη.
Ο Μιχαήλ Αρχάγγελος που 'τουν ο λοϊσμός μου
είπεμ μου «χαίρε Δέσποινα, ο Κύριος δικός μου».

Κάλλιον έθελα να μου πεί «δέχτου το θάνατό σου»
παρ' ήρτεν τζ'είπεν «Δέσποινα επκιάσαν τον υιόν σου».
Τζ'αι που ποτάμι να πνιγώ τζ' αι που κρεμμός να δώσω
Τζ' που ποτάμι σύθθολον να μπω να παραδώσω...».

Το «**Τραούδιν της Ανάστασης**» ψάλλεται το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου σε πολλά χωριά της Κύπρου από παιδιά που περιέρχονται τα σπίτια. Ως αμοιβή παίρνουν αυγά κόκκινα και φλαούνες.

Το τραγούδι αναφέρεται συνοπτικά στο Θείο Πάθος:

εικ.64 ***Στόλισμα και προσκύνηση Επιταφίου***, *1955-1966.*

«...Τοτ' εσταυρώσαν τον Χριστόν οι άνομοι Εβραίοι
κ'εθάψαν τον οι άνθρωποι υπερευλογημένοι,
ο Ιωσήφ Νικόδημος και κειν' οι ακουσμένοι...

Στο Τραγούδι αυτό περιλαμβάνονται και στίχοι που καλούν τους Χριστιανούς να πάνε στις εκκλησίες:

...οι ιερείς προσμένουσιν μέσα στην εκκλησίαν,
δράμετε όλοι δράμετε, όλοι σας με την βία,
με πόθον και μ' ευλάβειαν, γυναίκες και παιδία.
Να φθάσετε εις τη λιτήν, ν' άψετε τα κεριά σας
και να πανηγυρίσετε διά την Πασχαλιά σας».

εικ.65
«Θεέ μου Πρωτομάστορα
μες τις πασχαλιές κι εσύ,
Θεέ μου Πρωτομάστορα
μύρισες την Ανάσταση».

Άξιον Εστί , Οδυσσέας Ελύτης

Το «Τραγούδι της Ανάστασης», δεν εκφράζει μόνο τη χαρά της Ανάστασης του Χριστού αλλά και της βαθιάς πίστης και της ελπίδας των Κυπρίων για απελευθέρωση και ανάσταση.

εικ.66 ***Ανάστασις*** *στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου, Λευκωσίας 1955-1966.*

Καλόλλοον [Καλόν Λόγον] ο λαός της Κύπρου εννοούσε το «Χριστός Ανέστη».

Πάσχα στην Κύπρο

Η πρώτη γιορτή της περιόδου του Πάσχα ξεκινά την Κυριακή των Βαΐων. Στην πρωινή θεία λειτουργία, όλοι οι πιστοί παίρνουν μαζί τους στην εκκλησία κλαδιά ελιάς, σε ανάμνηση των κλαδιών ελιάς που κρατούσε ο λαός των Ιεροσολύμων κατά την υποδοχή του Χριστού όταν ερχόταν στην πόλη.

Το βράδυ της Κυριακής των Βαΐων, οι πιστοί θα προσέλθουν στην εκκλησία για να παρακολουθήσουν την ακολουθία του Νυμφίου με την οποία αρχίζει η Μεγάλη Εβδομάδα. Μέσα σε κατανυκτική ατμόσφαιρα και αφού σβήσουν τα φώτα του ναού, εξέρχεται η εικόνα του Χριστού που παριστάνεται να φορά κόκκινη χλαμύδα, ακάνθινο στεφάνι και να κρατά στα δεμένα χέρια του ένα καλάμι.

Τις υπόλοιπες τρεις μέρες, δηλαδή τη Μ. Δευτέρα, τη Μ. Τρίτη και τη Μ. Τετάρτη κάθε πρωί και κάθε βράδυ γίνονται πολύωρες ακολουθίες, με την πιο συγκινητική ακολουθία τη Μ. Τρίτη το βράδυ όπου ψάλλεται σε όλους τους ναούς το τροπάριο που έγραψε η Μοναχή Κασσιανή για την πόρνη που μετανόησε και έπλυνε τα πόδια του Χριστού με μύρο.

Τη Μεγάλη Πέμπτη το πρωί ψάλλεται η θεία λειτουργία σε ανάμνηση του Μυστικού Δείπνου. Όλες οι νοικοκυρές στην Κύπρο καθαρίζουν τα σπίτια τους και ετοιμάζουν τις «φλαούνες» που είναι ένα είδος τυρόπιτας και βάφουν κόκκινα αβγά. Το βράδυ της Μεγάλης Πέμπτης ψάλλεται η Ακολουθία των Παθών, μια πολύωρη ακολουθία όπου γίνεται αναπαράσταση της Σταύρωσης του Χριστού και διαβάζονται τα Δώδεκα Ευαγγέλια.

Τη Μεγάλη Παρασκευή το πρωί σε όλες τις εκκλησίες γίνεται η Αποκαθήλωση, δηλαδή η Ακολουθία όπου οι μικροί μαθητές του Χριστού κατεβάζουν το σώμα του από το Σταυρό και το εναποθέτουν στον τάφο. Μετά την ακολουθία αυτή κοπέλες σε όλους τους ναούς στολίζουν με άνθη τον Επιτάφιο. Πρόκειται για ένα από τα πιο όμορφα έθιμα σε όλη την Κύπρο. Το βράδυ ψάλλονται τα Εγκώμια στο νεκρό Χριστό και στη συνέχεια γίνεται η περιφορά του επιταφίου στους δρόμους των πόλεων και των χωριών ενώ οι καμπάνες κτυπούν πένθιμα.

εικ.67 ***«Ακούονται μακρόθεν ψαλμωδίαι γλυκύτατοι και τρυφεραί ως κλαυθμοί, ως θρήνοι: "Δος μοι τούτον τον ξένον!...". Ψάλλουσι... ακολουθούντες την λιτανείαν του Επιταφίου...».***

Σχέδιο του Αγήνορα Αστεριάδη για τα Νεοελληνικά Αναγνώσματα, Β' Γυμνασίου. ΟΕΣΒ, Αθήνα 1950, πηγή: εφημ. «Καθημερινή», Αθήνα, 27 Απριλίου 2003.

εικ.68 ***Βαΐφόρος****, σκηνές από το επιστύλιο εικονοστασίου, Καλοπαναγιώτης, Μονή Αγιου Ιωάννη Λαμπαδιστή (Εικονοφυλάκιο).*

εικ.69 ***Μυστικός Δείπνος.***

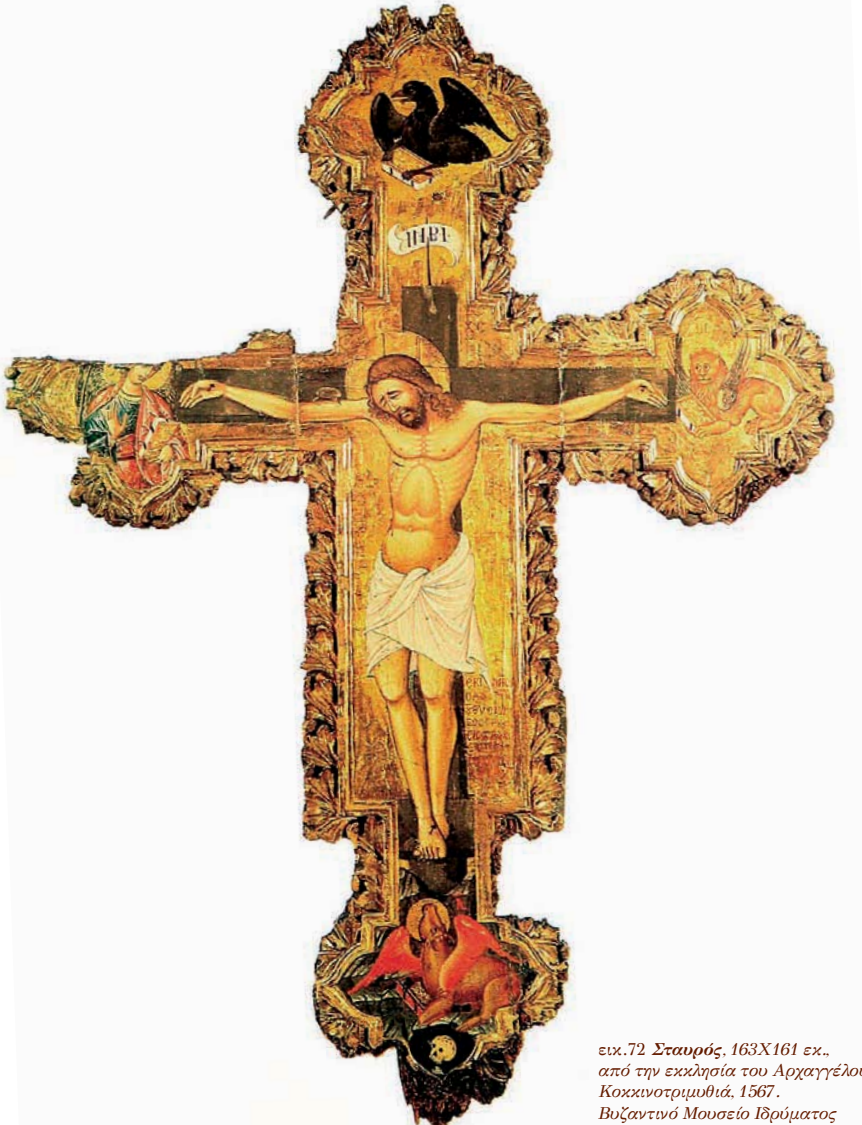
εικ.70 ***Προδοσία.***

εικ.71 ***Ερχόμενος ο Κύριος προς το εκούσιον Πάθος****, 47,7 Χ 36,3 εκ. Ιερός Ναός Παναγίας Καθολικής Πελενδρίου.*

«Το Πάσκαν για να 'σιει χαράν, θέλει νηστείας γνώτα ύστερα έρκετ' η Λαμπρή, ο Γολγοθάς εν' πρώτα».

Χαράλαμπος Δημοσθένους, Ποιήματα, σελ. 59

εικ.72 ***Σταυρός****, 163Χ161 εκ., από την εκκλησία του Αρχαγγέλου, Κοκκινοτριμυθιά, 1567. Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.*

Ο Θρήνος της Παναΐας

«Ότι τζιαι εσταυρώσαν τον τομ ποιητήν του κόσμου
ο ήλιος εσκοτίστηκεν ούλον το φως εχάθην.
τζιαι το φεγγάριν τ' ουρανού στο γαίμαν εμιάνθην.
Που τα 'κουσεν η Δέσποινα έγυρεν τζί' ελλιώθην.
πέντε καντρά ροόστεμμαν ώστι τζί' επολλιώθην.
Ότι τζί' επολλιώθηκεν η Δέσποινα του κόσμου,
είπεν τους «που 'ν τογ Γιούλλημ μου,
το φως των αμμαδκιώμι μου;»
Είπαν της «δίκλησε ψηλά τζιαι δε τοσ σταυρωμένον,
έτσι με χωρίς λύπησησ στο ξύλογ καρφωμένον.»

Δημοτικό Τραγούδι, «Λαογραφικά Κύπρου, Κυριάκου Χατζηιωάννου, εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία 1997, σελ. 18, στίχοι 88-101.

Το Μεγάλο Σάββατο το πρωί κατά τη διάρκεια της πρωινής θείας λειτουργίας γίνεται η λεγόμενη πρώτη Ανάσταση, που στην Κύπρο γιορτάζεται με ιδιαίτερο τρόπο. Πέφτουν τα μαύρα πέπλα που κάλυπταν τις εικόνες κατά τη διάρκεια της Αγίας Εβδομάδας, οι ιερείς ρίχνουν στο δάπεδο φύλλα δάφνης και μυρσίνια, οι πιστοί κτυπούν με δύναμη τα στασίδια, οι καμπάνες κτυπούν χαρμόσυνα και γενικά η ατμόσφαιρα είναι θριαμβευτική που δεν αφήνει κανένα ασυγκίνητο. Το βράδυ του Σαββάτου, αργά τα μεσάνυκτα, γίνεται και πάλι στο ύπαιθρο η Ανάσταση του Χριστού. Τότε ξανακτυπούν οι καμπάνες χαρμόσυνα, ενώ τα παιδιά που όλη τη Μεγάλη Εβδομάδα έχουν μαζέψει ξύλα, ανάβουν τη λεγόμενη «Λαμπρατζιά» και πετούν δυνατές κροτίδες.

Την Κυριακή του Πάσχα όλες οι οικογένειες ψήνουν στα κάρβουνα αρνί σούβλα ή αρνί στο φούρνο με αγκινάρες και γλεντούν σε μεγάλες οικογενειακές παρέες.

Αβκωτές. Πολύ χαρακτηριστικά παρασκευάσματα για τις μέρες του Πάσχα ήταν τα διάφορα είδη κουλουριών που έφεραν ένα ή περισσότερα κόκκινα αυγά και ονομάζονταν αβκωτές. Τις αβκωτές τις ζύμωναν μαζί με τα κουλούρια την Μεγάλη Πέμπτη. Εξ' άλλου την Μ. Πέμπτη ήταν η μέρα που συνήθιζαν να βάφουν τα αυγά, κυρίως κόκκινα, αλλά μερικές φορές και κίτρινα. Οι παραδοσιακοί τρόποι βαφής αυγών ήταν με φύλλα κρεμμυδιών, με μαργαρίτες κίτρινες (τα λεγόμενα σιμιλλούδκια) με ειδικά φύκια της θάλασσας που τα έβραζαν, με ρίζες διάφορες, όπως π.χ ρίζες του άγριου ερυθρόδανου, που λεγόταν και ριζάριν, τις οποίες αφού κοπάνιζαν, έβραζαν σε νερό.

Φλαούνες. Το Μεγάλο Σάββατο σ'όλη την Κύπρο ήταν αφιερωμένο στο ζύμωμα του κατ'εξοχήν πασχαλινού εδέσματος που είναι οι φλαούνες. Η φλαούνα είναι στενά συνδεδεμένη με το Πάσχα στην Κύπρο, όπως φανερώνει και η σχετική κυπριακή παροιμία: «με ξώλαμπρα φλαούνες, με ξώγαμα προιτζιά». Η προετοιμασία για το ζύμωμα των φλαούνων άρχιζε από την Μεγάλη Παρασκευή. Το τριμμένο παφίτικο τυρί ζυμωνόταν με αυγά, αφού πρόσθεταν μέσα και το ανάλογο προζύμι. Η ζύμη αυτή ονομαζόταν φουκός ή φωκός, και ζυμωνόταν με κάποια ιεροτελεστία. Το προζύμι το πρόσθεταν σταυρωτά μέσα στο αλεύρι, σε πέντε σημεία, όσα είναι τα καρφιά που σταύρωσαν το Χριστό.

Η Λαμπρατζιά

«Η λέξη Λαμπρατζιά σημαίνει η γερή φωτιά. Συνήθως λαμπρατζιά είναι η μεγάλη φωτιά την οποία κι' ανάβουν στους περιβόλους των εκκλησιών τη νύχτα του Μεγάλου Σαββάτου. Από το πρωϊ της ημέρας αυτής, ή ακόμα κι' από τις προηγούμενες ημέρες, οι νέοι των χωριών και των ενοριών ανευρίσκουν και μεταφέρουν στους περιβόλους των εκκλησιών κορμούς δένδρων, ξύλα, κλαδιά και σανίδια. Όλα αυτά στοιβάζονται και ανάβουν τη νύχτα του Μεγάλου Σαββάτου, ενώ μέσα στην εκκλησία τελείται η ακολουθία της Αναστάσεως.

Το άναμμα της φωτιάς αυτής, επί της οποίας συνήθως καίγεται και το ομοίωμα του Ιούδα, αποτελεί ένα από τα έθιμα της εβδομάδας του Πάσχα. Σε ομάδα ανθρώπων γύρω από μια φωτιά ο Απόστολος Πέτρος είχε αρνηθεί τρεις φορές το Χριστό, σύμφωνα με Ευαγγελική περικοπή».

εικ.73 ***Καμπάνες από τον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Ορούντας.***

Απόσπασμα από τη Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια «Φιλόκυπρος», 1988, τόμος 8ος, σελ. 195

εικ.74 ***Εις Άδου κάθοδος****, Επιστύλιο Εικονοστασίου (λεπτομέρεια), Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης.*

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Εν τω κόσμω θλίψην έξετε· αλλά θαρσείτε, εγώ νενίκηκα τον κόσμο

Το Θείο Δράμα βρίσκεται σε ανταπόκριση με το δράμα του ανθρώπου, του πάσχοντος ανθρώπου. Η παραδοσιακή βυζαντινή εικονογραφία παριστάνει την ανάσταση ως «εις Άδου Κάθοδον » του Χριστού, όπου ο αναστάς απλώνει το χέρι στον Αδάμ, για να τον σηκώσει και να ελευθερωθεί από τα δεσμά του θανάτου. Καθώς επίσης οι τελετουργίες της μεγάλης Εβδομάδας των Παθών συμπίπτουν με την Άνοιξη, το Θείο Δράμα φαίνεται να ανταποκρίνεται επιπλέον στα πάθη και την ανάσταση της ίδια της Φύσης. Είναι το Εποχικό Δράμα της ανανεούμενης Ζωής.

Ο θριαμβικός Πασχαλινός Ύμνος

Χριστός ανέστη εκ νεκρών
Θανάτω θάνατον πατήσας
και τοις εν τοις μνήμασιν
ζωήν χαρισάμενος.

«Η μεγάλη Εορτή του Πάσχα που στα εβραικά σημαίνει πέρασμα. Πρόκειται για την εορτή της αναμνήσεως του περάσματος της Ερυθράς θαλάσσης, Ήταν το πέρασμα από τον «οίκο δουλείας» προς «τη γη της επαγγελίας». Οίκος δουλείας είναι τώρα ολόκληρη η εγκόσμια συνθήκη της ύπαρξης και γη της επαγγελίας τώρα η βασιλεία του πνεύματος».

«Περί του τραγικού», Χρήστος Μαλεβίτσης
εκδόσεις Αστρόλαβος/Ευθύνη, Αθήνα, 1992, σελ. 95.

Γαμήλια Έθιμα

εικ.75 ***Καπνιστήρι****-19ος-20ος αιώνας, από το Ναό Αγίου Αντωνίου, Λευκωσία.*

Γέννηση - Βάπτιση

Κάθε γέννηση γιορτάζεται με μια οινοποσία – ένα μπουκάλι κρασί που ανοίγεται για να γιορτάσει η οικογένεια και οι φίλοι τον ερχομό μιας νέας ζωής στον κόσμο. Στην βάπτιση του παιδιού πλήθος στοιχεία όπως το καινούργιο φόρεμα, το λουτρό (ή βάφτισμα), το χρίσμα και το καινούργιο όνομα του, είναι τα γνώριμα στοιχεία του ξαναγεννημού και της Νέας Ζωής του μυουμένου.

Γάμος Μυστήριο Μέγα – Γαμήλια Έθιμα

Το κρασί λοιπόν μετουσιώνεται σε αίμα του Σωτήρος που έρχεται να σώσει τους ανθρώπους, να τους προσφέρει την κάθαρση. Είναι αυτό ακριβώς το νερό του εξαγνισμού (που βρίσκεται στους έξι πέτρινους πίθους με το *«νερό του χωρισμού»*, που αποτελούσε μέρος του τυπικού της ιουδαικής κάθαρσης) που ο Ιησούς μετέτρεψε σε κρασί, στον εν Κανά γάμο, αρχίζοντας έτσι τα θαύματα του με μια συμβολική πράξη, προάγγελο του Δράματος που έμελλε να ακολουθήσει: ***«Πίετε εξ' αυτού πάντες, τούτο γαρ εστί το αίμα μου, το της καινής διαθήκης, το υπέρ υμών και πολλών εκχυνόμενον εις άφεσιν αμαρτιών»***. Με τα λόγια της η μητέρα του Χριστού *«οίνον ουκ έχουσιν»* παροτρύνει τον Ιησού στο θαύμα και δι'αυτού στην δημόσια επιφάνεια του, στη Θεοφάνεια (ο θεός δείχνει τη παρουσία και δύναμη του με θαύματα: θαύματα όπως των *«εφήμερων αμπέλων»* που καρπίζουν σε μια ημέρα, τις κρήνες που τρέχουν κρασί και γάλα αντί για νερό, τα κενά σφραγισμένα δοχεία που γεμίζουν κρασί).

εικ.76 ***Ο Εν Κανά Γάμος****, τοιχογραφία, Ναός Αγίου Ιωάννου Θεολόγου Λευκωσία, 1736.*

Στο Μυστήριο του Γάμου, λίγο πριν από τον γνωστό κυκλικό χορό (Ησαΐα χόρευε...) προσφέρεται στους νυμφευμένους ποτήριο με κρασί. Η συνήθεια αυτή μαρτυρείται σε γαμήλιες τελετές τόσο στην αρχαιότητα όσο και στον ελληνορωμαικό κόσμο. Στην Παλαιά Διαθήκη στο *«Άσμα Ασμάτων»*, ο *«νυμφίος»* (γαμπρός) παραθέτει δείπνον και καλεί τους προσκεκλημένους να «πιούν» και να «μεθύσουν».

Το στόλισμα της «μάνασσας» της νυφικής παστάδας, του νυφικού θαλάμου, γινόταν με κουλούρια με τελετουργικά σύμβολα όπως σταφύλι, μήλα, φίδια, φύλλα και σταφίδες – στοιχεία της φύσης, της ζωογόνου δύναμης και της αφθονίας. Οι νεόνυμφοι έπιναν και έτρωγαν από κοινού τον οίνον (το νάμαν) και το πρόσφορο (τον άρτον) στο μυστήριο του γάμου. Το πρόσφορο που έπαιρναν για το μυστήριο του γάμου έπαιρνε το σχήμα του κουλουριού, το σχήμα του στεφανιού, το σύμβολο του γάμου.

«Και στεφάνωσον τους δούλους σου λαβών κλάδους ελαίας και βαΐα των φοινίκων και ρόδα εκ του παραδείσου και βότρυν εκ της αμπέλου και μαργαρίτας εκ της θαλάσσης και λίθον τίμιον εκ της ερήμου και πλέξας στέφανον επίθες εις τας κεφαλάς αυτών»

Ευχή Ακολουθίας Στέψεως από Κώδικα του 19ου αι. 54

εικ.77
Στέφανα Γάμου – Στεφανοθήκη.

«Κοιτάς καμμιά βολά πλάι στα κονίσματα τα στέφανα με τα κερένια λεϊμονάνθια»

«Οι Γερόντισσες και η Θάλασσα»
Γιάννη Ρίτσου, Εκδόσεις Κέδρος

εικ.78 ***«Μάνασσα»****, Νυφική Παστάδα.*

«Γάμους που κάμναν στο χωρκόν τ' αμμάθκια μου να δούσιν,
με το κολότζιν το κρασίν του κόσμου να τζερνούσιν.
Να σπάσει ρόβιν ο γαμπρός τζαι την κουνιάν ν' αρπάξει,
του πετεινού την τζεφαλήν να κόψει, να πετάξει.
Πα' στο τιβάνιν νιόνυμφην, σσυφτήν, καμαρωμένην
τζαι λάμπαν που τον τέρτζελλον καρτζίν της κρεμμασμένην.
Γεμάτον δίχωρον δρουμπιά τζαι κόσμον καθισμένον,
μ' έναν δκιολάρην στην γωνιάν, βρακάν τζαι χτενισμένον.
Της φτέρνας του ο χορευτής να σσύψει τζαι να ντζίσει,
τέλειωμαν του καρτζιλαμά, πάλον να τραουδήσει.
Με την μερρέχαν ο γαμπρός να βκει τζαι να γυρίσει,
ούλα τα σπίθκια του χωρκού τζαι να του πουν να ζήσει.
Να κάτσουν μες το δίχωρον τζαι να διασκεδάζουν,
άλλοι ποτζεί να τραουδούν τζι άλλοι πκιάτα να σπάζουν.
Την Τρίτην ουλ' οι συγγενείς να ξανασυναχτούσιν
τζι έναν τραούδιν ταιρκαστόν εις τον φευκόν να πούσιν.
Τα' αντρούνον π' αρμάζουμεν να ζήσει, να γεράσει,
να κάμει όμορφα παιθκιά τζαι νούσιμα ν'αρμάσει.
Η νιόπαντρη με τα βρουλλιά τζαι τέλλια στολισμένη
τζαι μιαν γαλάτα που γρουσά στο στήθος της πλωμένη».

Γάμους που κάμναν στο χωρκόν
Γιώρκου Ττοφκιά, «Γρουσολυσιώτικα Τραούδκια», σελ. 19
Βιβλιοθήκη Κυπρίων Λαϊκών Ποιητών Αρ.52, Επιμελητής: Δρ. Κ.Γ. Γιαγκουλλής.

Ταφικὰ ἔθιμα

εικ.79 ***Κόλλυβα.***

Ο τόπος ταφής, η ταφή του νεκρού, το δόσιμο των ύστερων τιμών, το στήσιμο μνημείου είναι ταφικά έθιμα. Η ταφή του νεκρού, μ' όποιο τρόπο κρατεί, είναι ένα από τα πιο οικουμενικά χρέη του ανθρώπου. Οι λόγοι είναι η προστασία των ζωντανών από το μιασματικό Λείψανο και η φροντίδα για τον ξαναγεννημό του πεθαμένου. Σ' όλα τα χωριά της Κύπρου δίνεται παρηγορκά ή στο νεκροταφείο ή στο σπίτι του νεκρού και όλοι επιβάλλεται να πάρουν και να μακαρίσουν το νεκρό. Η παρηγορκά λέγεται και μακάριση.

εικ.80 ***Πεντάρτιν.***

«Φέρε γλυκόποτον κρασίν τζι' αφρούγιον ποξαμάτιν να πιάσω μιαν παρηγορκά τζαι να σταθώ κομμάτιν».

Η παρηγορκά συνήθως είναι ψωμί που κόβεται σε κομμάτια και συνοδεύεται από κρασί, χαλλούμιν ή ελιές. Στην Κύπρο το κρασί συνοδεύει την παρηγορκάν και το τραπέζιν του νεκρού, όπως στην αρχαιότητα οπότε έχυναν κρασί στις χοές για τους νεκρούς.

Όταν ανάμεσα μας, κατεβάζουν τον νεκρό, ο παπάς χύνει νερό και κρασί, κατά κανόνα κόκκινο κρασί (το κρασί υποκατάστατο στο αίμα) και λάδι, μέσα στον τάφο. Κρασί και νερό χύνουνε πάνω στον τάφο οι γυναίκες στα μνημόσυνα του νεκρού.

Μνημόσυνα: πανελλήνιο έθιμο προσφοράς στους νεκρούς αποτελούν τα μνημόσυνα. Πρόσφορα, παννυσίδες και απλά ψωμιά καθώς και κόλλυβα και πεντάρτιν ζυμώνονται για κάθε νεκρό. Τα μνημόσυνα γίνονται στις Ψυχογιορτές – σε χωριά της Πάφου χρησιμοποιείται η φράση κάμνουν ψυχούδκια. Πίστευαν ότι οι ψυχές την Άνοιξη ανέβαιναν στον πάνω κόσμο και τους προσφέρουν την πανσπερμία και κρασί. Τα μνημόσυνα (τα ειθισμένα κατά τους αρχαίους Έλληνες) είναι το σαρανταήμερο και το ετήσιο το αθθυμητικόν και τα τριμήνια, τα εξαμήνια και τα εννιαμήνια.

εικ.81 ***Ετοιμασία Αγίου Ευχελαίου.***
Ιερά Μονή Μαχαιρά

«Και εάν έχω προφητείαν και ειδώ τα μυστήρια πάντα και πάσαν την γνώσιν, και εάν έχω πάσαν την πίστιν, ώστε όρη μεθιστάνειν, αγάπην δε μη έχω, ουδέν ειμί. Και εάν ψωμίσω πάντα τα υπάρχοντά μου, και εάν παραδώ το σώμα μου ίνα καυθήσωμαι, αγάπην δε μη έχω, ουδέν ωφελούμαι. Η αγάπη μακροθυμεί, χρηστεύεται, η αγάπη ου ζηλοί, η αγάπη ου περπερεύεται, ου φυσιούται, ουκ ασχημονεί, ου ζητεί τα εαυτής, ου παροξύνεται, ου λογίζεται το κακόν, ου χαίρει επί τη αδικία, συγχαίρει δε τη αληθεία· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ελπίζει, πάντα υπομένει. Η αγάπη ουδέποτε εκπίπτει».

Ακολουθία του Ευχελαίου , Απόστολος Γ΄
Προς Κορινθίους Α' (Κεφ. ιβ' 27-31, ιγ΄ 1-8)

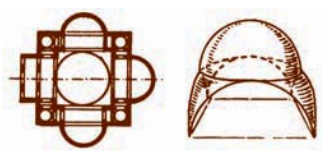
εικ.82 ***Κόλλυβα για την Ανάσταση.***
Ιερά Μονή Μαχαιρά

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

εικ.83 ***Ναός Αγίας Σοφίας, Κωνσταντινούπολη****. «αριστούργημα Βυζαντινής Ναοδομίας».*

Σήμερα η βυζαντινή τέχνη και ο βυζαντινός πολιτισμός γενικότερα κατέχουν μια ξεχωριστή θέση στην παγκόσμια ιστορία της τέχνης και αποτελούν αναπόσπαστο και πολύτιμο τμήμα του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Η μακραίωνη δουλειά στην οποία περιήλθε, μετά την πτώση της «βασιλεύουσας των πόλεων» της «Πόλεως των Πόλεων», δηλαδή της πρωτεύουσας της Βυζαντινής αυτοκρατορίας της Κωνσταντινούπολης, το 1453, κάλυψε την βυζαντινή τέχνη του ανατολικού ορθόδοξου ρωμαϊκού κράτους ένα πέπλο λήθης και σκότους. Η λαμπρή βυζαντινή τέχνη που αναπτύχθηκε σ'ολόκληρη την Ανατολική Μεσόγειο, από την Ιταλία μέχρι την Συρία και από τον Πόντο και τη μακρινή Ρωσία μέχρι την Κύπρο και την Αίγυπτο παρεξηγήθηκε στη Δύση σε τέτοιο βαθμό που φιλόσοφοι και ιστορικοί να χρησιμοποιούν τους πλέον απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς. Εξάλλου οι όροι «Βυζάντιο», «Βυζαντινή τέχνη» και «βυζαντινός πολιτισμός» αποτελούν καθαρά επινόηση των ιστορικών του 17ου αιώνα. Είναι αξιοσημείωτο ότι ποτέ οι κάτοικοι της ανατολικής ορθόδοξης ρωμαϊκής αυτοκρατορίας δεν ονόμασαν τους εαυτούς τους «βυζαντινούς» ή τον πολιτισμό τους «βυζαντινό». «Βυζάντιο» υπήρξε η εκχριστιανισμένη και εξελληνισμένη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία της Ανατολής. Η καρδιά αυτής της αυτοκρατορίας υπήρξε από την ημέρα της θεμελίωσης της στις 8 Νοεμβρίου του 324 μ.Χ. και κυρίως μετά τα επίσημα εγκαίνια της στις 11 Μαΐου του 330 μ.Χ. μέχρι και την πτώση της στα χέρια των Τούρκων στις 29 Μαΐου του 1453 μ.Χ. η Κωνσταντινούπολη. Η Πόλη αυτή ήταν η «Νέα Ρώμη», η «Πόλις», «η Βασιλίς των πόλεων», η έδρα του βυζαντινού αυτοκράτορα και η πρωτεύουσα του ανατολικού εξελληνισμένου ρωμαϊκού κράτους. Η Πόλη αυτή δεν στάθηκε μόνο ο κυματοθραύστης των αλλεπάλληλων βαρβαρικών φυλών για χίλια χρόνια, που πλήρωσε βαρύτατο τίμημα για την διάσωση της Ευρώπης, αλλά υπήρξε το κέντρο και το επίκεντρο της βυζαντινής τέχνης. Από αυτή την Πόλη εκπηγάζουν και ξεκινούν όλα τα επιτεύγματα της βυζαντινής τέχνης, στις φορητές εικόνες, στα ψηφιδωτά, στις τοιχογραφίες, τα χειρόγραφα, τη μικροτεχνία, την αρχιτεκτονική, και διαδίδονται ως ομόκεντρος κύκλος μέχρι τις εσχατιές της αχανούς αυτοκρατορίας.

εικ.84 ***Σχέδιο Βυζαντινού Ναού και Θόλος. Κύκλος εγγεγραμένος σε τετράγωνο.***

Μέσα στην εξελληνισμένη ανατολή και με συνδετικό δεσμό την ορθόδοξη πίστη αναπτύχθηκε ως συνέχεια της ελληνικής και ελληνιστικής τέχνης της περιοχής, η βυζαντινή τέχνη. Μόνο ως συνέχεια της ελληνιστικής τέχνης και κατ'επέκταση της αρχαιοελληνικής τέχνης, μπορεί να κατανοηθεί η βυζαντινή τέχνη. Η επικράτηση του χριστιανισμού απλώς έδωσε νέο περιεχόμενο στην τέχνη της ανατολής και είναι αυτή την τέχνη που ονομάζουμε «βυζαντινή». Οι πρώτοι αιώνες από τον 3ο μέχρι και τον 7ο αιώνα η βυζαντινή τέχνη αποτελεί ουσιαστικά την απόληξη της αρχαιοελληνικής ρωμαϊκής τέχνης. Η εικονομαχική κρίση που κράτησε ένα σχεδόν αιώνα, από το 726 μέχρι και το 843 μ.Χ., υπήρξε η πιο κρίσιμη θεολογική μάχη που δόθηκε γύρω από την τιμή και την λατρεία των εικόνων. Με την αναστήλωση των εικόνων από την Ζ' Οικουμενική Σύνοδο που συγκλήθηκε στη Νίκαια το 787 μ.Χ. διασώθηκε ουσιαστικά η ίδια η ορθοδοξία. Δεν θα ήταν υπερβολή αν αναφέραμε ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι η Εκκλησία των εικόνων. Μετά την εικονομαχία και μέχρι την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453 η βυζαντινή τέχνη παρουσιάζει αλλεπάλληλες κορυφώσεις που δίνουν αξεπέραστα έργα τέχνης, όπως τα ψηφιδωτά της Μονής της χώρας, τα ψηφιδωτά που κοσμούν την Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη, οι τοιχογραφίες του Μανουήλ Πανσέληνου στο Πρωτάτο του Αγίου Όρους, οι απαράμιλλης τέχνης μικρογραφίες των χειρογράφων των αυτοκρατορικών και μοναστηριακών εργαστηρίων, οι φορητές εικόνες κυρίως στο Σινά και στο Άγιο Όρος, αλλά και έργα τέχνης όλων των εκφάνσεων σε όλη την επικράτεια της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Η βυζαντινή τέχνη υπήρξε και παραμένει πάντοτε τέχνη που εκφράζει την ενσάρκωση του Θεού δια του Ιησού Χριστού. Είναι τέχνη θεολογική και ουδέποτε περιέπεσε, σε τέχνη θρησκευτική ή κοσμική. Χρησιμοποιώντας απλούς εκφραστικούς τρόπους προσπάθησε να απεικονίσει το αιώνιο, το πέρα από τις αισθήσεις, το υπέρνουν και πέραν της λογικής. Όλες οι εκφάνσεις της βυζαντινής τέχνης, η αρχιτεκτονική, η ζωγραφική, οι εικόνες, οι μικρογραφίες και η μικροτεχνία έχουν ως μοναδικό σκοπό να αποδώσουν αυτά που συμβαίνουν πέρα από τον αισθητό κόσμο, να αναγάγουν τον άνθρωπο στον ουράνιο κόσμο και να καταβιβάσουν τον ουρανό στη γη. Η ορθόδοξη εκκλησία θεολογεί, δηλαδή ερμηνεύει τον Θείο Λόγο δια των Ιερών της τεχνών, της αρχιτεκτονικής και της ζωγραφικής.

Η Κύπρος υπήρξε αναπόσπαστο τμήμα της βυζαντινής αυτοκρατορίας για πολλούς αιώνες, αλλά δεν αποστερήθηκε ποτέ την μετοχή της στην βυζαντινή κληρονομιά ούτε στους ατέλειωτους και μακρούς χρόνους της ξένης δουλείας που άρχισαν το 1191 μ.Χ. με την κατάκτηση της από τους Σταυροφόρους Λατίνους μέχρι ακόμα και την τουρκική κατοχή που κράτησε μέχρι το 1878. Η Κύπρος, ένα μικρό νησί στις εσχατιές του βυζαντινού κόσμου, στην Ανατολική Μεσόγειο έχει να επιδείξει εξαιρετικά δείγματα της βυζαντινής τέχνης. Τα παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά στην Παναγία την Αγγελόκτιστη στο Κίτι, και τα ψηφιδωτά της Παναγίας της Κανακαριάς, η απαράμιλλης ομορφιάς τοιχογραφίες του 12ου αιώνα από την Ασίνου, τα Λαγουδερά, την Εγκλείστρα του Αγίου Νεοφύτου, τον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο στον Κουτσοβέντη, οι τοιχογραφίες της φραγκοκρατίας και της βενετοκρατίας που κοσμούν πλήθη εκκλησιών του νησιού, ο μεγάλος αριθμός των φορητών εικόνων αποτελούν μέρος της καθ' όλα βυζαντινής κληρονομιάς, μιας κληρονομιάς που σήμερα αποτελεί το θεμέλιο του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Σ' αυτή την ευρωπαϊκή κληρονομιά, η Κύπρος το νησί αυτό της Ανατολικής Μεσογείου, με τον δικό του ξεχωριστό κόσμο, τον μικρό και ταυτόχρονα μέγα, συμμετέχει με την μακραίωνη βυζαντινή του κληρονομιά και δια της βυζαντινής του τέχνης.

«Αγγελικοί Ψαλμοί που τ' ουρανού τ' ανώγεια».

εικ.86 ***Ψηφιδωτό Αρχάγγελος Γαβριήλ*** *από τον Ιερό Ναό Παναγίας Αγγελόκτιστης στο Κίτι.*

εικ.85 **Προοπτική** - εσωτερικό Βυζαντινού Ναού.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΥΟΦΥΛΑΚΙΑ

Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, Λευκωσία

Το Πολιτιστικό Κέντρο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ ευρίσκεται στην καρδιά της παλαιάς Λευκωσίας, στο προαύλιο του καθεδρικού ναού του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου, δίπλα στο αρχιεπισκοπικό μέγαρο. Το Βυζαντινό Μουσείο, η Πινακοθήκη και η Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Κέντρου του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ πλαισιώνεται στην ίδια περιοχή από το Μουσείο Λαικής Τέχνης Κύπρου, το Παγκύπριο Γυμνάσιο με την αξιόλογη Σεβέρειο Βιβλιοθήκη, το Μουσείο Αγώνος, το αρχοντικό του Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου, τη Δημοτική Πινακοθήκη του Ιδρύματος Πιερίδη, το ναό της Παναγίας των Αυγουστινιανών (σήμερα τζαμί Ομεριέ), τα λουτρά και τον αρχαιολογικό χώρο με τα πλούσια μεσαιωνικά λείψανα στην περιοχή του παλαιού Δημαρχείου.

εικ.87 ***Άποψη εσωτερικού Βυζαντινού Μουσείου.***

Το Βυζαντινό Μουσείο παρουσιάζει την πλουσιότερη και αντιπροσωπευτικότερη συλλογή έργων βυζαντινής τέχνης, που έχουν την προέλευσή τους από ολόκληρη την Κύπρο. Η συλλογή έχει ως πυρήνα σαράντα οκτώ εικόνες, που προέρχονται από ναούς απ' όλη την Κύπρο και από το Συνοδικό του ναού της Παναγίας Φανερωμένης, το οποίο προοριζόταν να φιλοξενήσει αρχικά το Παγκύπριο Βυζαντινό Μουσείο. Οι εικόνες αυτές παρουσιάστηκαν στην έκθεση «Trésors de Chypre», που έγινε στο Παρίσι το 1967 και μεταφέρθηκε έπειτα σε διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις. Χάρις σ' αυτή την έκθεση διασώθηκαν και εκτίθενται σήμερα στο Βυζαντινό Μουσείο σημαντικές εικόνες από το κατεχόμενο μέρος της Κύπρου. Σήμερα εκτίθενται στο Βυζαντινό Μουσείο πέραν των 230 εικόνων από τον 9ο μέχρι το 19ο αιώνα, αποτοιχισμένες τοιχογραφίες από το 10ο αιώνα, καθώς επίσης και αντιπροσωπευτικά δείγματα της βυζαντινής μικροτεχνίας της Κύπρου, όπως ιερά κειμήλια, σκεύη και άμφια, που

εικ.88 ***Ψηφιδωτά Παλαιοχριστιανικών χρόνων (525-530). Από το ναό Παναγίας Κανακαριάς, κατεχόμενη Λυθράγκωμη.***

Αρχάγγελος

Άγιος Ματθαίος

Άγιος Ιάκωβος

Άγιος Βαρθολομαίος

εκτίθενται σε τρεις μεγάλες αίθουσες στο ισόγειο του Πνευματικού και Πολιτιστικού Κέντρου του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄. Ιδιαίτερη θέση στη συλλογή κατέχουν τα επτά σπαράγματα ψηφιδωτών του 6ου αιώνα από την αψίδα του ναού της Παναγίας Κανακαριάς στη Λυθράγκωμη, τα τριάντα έξι σπαράγματα τοιχογραφιών του τέλους του 15ου αιώνα από το ναό του Χριστού Αντιφωνητή στην Καλογραία, καθώς και εικόνες από διάφορες κατεχόμενες εκκλησίες, που επανακτήθηκαν μετά από δικαστικούς αγώνες ή δωρεές από το εξωτερικό και μαρτυρούν τη βάναυση καταστροφή της πολιτιστικής μας κληρονομιάς από Τούρκους αρχαιοκάπηλους στο κατεχόμενο από τα τουρκικά στρατεύματα τμήμα της Κύπρου.

εικ.89 ***Κεφάλι Αγγέλου.*** *Σπάραγμα Αποτοιχισμένης Τοιχογραφίας, τέλος 15ου αιώνα. Αποτελεί τμήμα της τοιχογραφίας της Δευτέρας Παρουσίας που βρισκόταν στο Βόρειο τοίχο του ναού του Χριστού Αντιφωνητή στη Καλογραία (επαρχία Κερύνειας). Αφαιρέθηκε από Τούρκους αρχαιοκάπηλους και πωλήθηκε στην Ευρώπη. Το τεμάχιο αυτό που αγοράστηκε από την κ. Λάτση εν αγνοία της για την κυπριακή του προέλευση, παραδόθηκε από την ίδια στο Βυζαντινό Μουσείο το 1998.*

Η πρώτη αίθουσα του Βυζαντινού Μουσείου εγκαινιάστηκε στις 18 Ιανουαρίου 1982 από τον Αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο Α΄ και τον τότε πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Σπύρο Κυπριανού, ενώ έξι χρόνια αργότερα το Βυζαντινό Μουσείο, με την προσθήκη της νέας πτέρυγας, πήρε τη σημερινή του μορφή. Από τότε εμπλουτίζεται συνεχώς με την απόκτηση νέων εκθεμάτων και τον επαναπατρισμό έργων, που Τούρκοι αρχαιοκάπηλοι εξήγαγαν παράνομα από τις κατεχόμενες από τα τουρκικά στρατεύματα περιοχές της Κύπρου.

Ο επισκέπτης του Βυζαντινού Μουσείου έχει τη δυνατότητα να περιδιαβάσει τα τελευταία χίλια πεντακόσια χρόνια ιστορίας του τόπου, μέσα από την τέχνη της παλαιοχριστιανικής περιόδου (4ος αι.-649 μ.Χ.), την περίοδο των αραβικών επιδρομών (649-965 μ.Χ.), της Μέσης Βυζαντινής περιόδου (965-1191 μ.Χ.), της Φραγκοκρατίας (1191-1489 μ.Χ.), της Βενετοκρατίας (1489-1571 μ.Χ.) και της Τουρκοκρατίας (1571-1878 μ.Χ.).

Η επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο του Πολιτιστικού Κέντρου του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου μπορεί να ολοκληρωθεί με την επίσκεψη στην Πινακοθήκη που φιλοξενεί σε τέσσερις μεγάλες αίθουσες μια μοναδική συλλογή αντιπροσωπευτικών έργων από τον ευρωπαϊκό χώρο, από την Αναγέννηση μέχρι τη νεότερη εποχή, από τη σύγχρονη Ελλάδα και από την Κύπρο καθώς επίσης με μελέτη στην πλούσια Βιβλιοθήκη του Κέντρου που αποτελείται από σπάνια βιβλία με θέματα για την Κύπρο και που αριθμεί πέραν των 60 χιλιάδων τόμων.

εικ.90 ***Μίτρα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄*** *(1950-1977). Από την Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, Λευκωσία.*

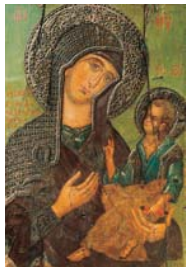
Ωράριο: *Βυζαντινό Μουσείο: Δευτέρα-Παρασκευή 09:00-16:30, Σάββατο 09:00-13:00*
Πινακοθήκη: *Δευτέρα-Παρασκευή 09:00-13:00, 14:00-16:30.*
Πλατεία Αρχιεπ. Κυπριανού, Τ.Θ. 21269, 1505 Λευκωσία. Τηλ.: 22 430008

Βυζαντινό Μουσείο Πάφου

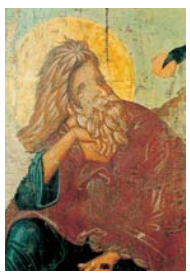

εικ.91 *Άγιος Γεώργιος ο Καππάδοξ*, 13ος-14ος.

Το Βυζαντινό Μουσείο της Πάφου στεγάζεται σε ιδιόκτητο κτήριο της Μητροπόλεως Πάφου δίπλα από το Μητροπολιτικό μέγαρο και το ναό του Αγίου Θεοδώρου. Ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του Μητροπολίτου Πάφου Χρυσοστόμου Β΄ το 1983 με σκοπό τη διάσωση, προστασία και προβολή των θησαυρών βυζαντινής τέχνης της μητροπολιτικής περιφέρειας Πάφου. Το μεγαλύτερο τμήμα του εκθεσιακού χώρου καλύπτεται από αντιπροσωπευτικές εικόνες από ολόκληρη την μητροπολιτική περιφέρεια και που χρονολογούνται από τον 12ο μέχρι τον 19ο αιώνα. Ξεχωρίζουν οι δύο αμφιπρόσωπες εικόνες, η μια με την Παναγία Θεοσκέπαστη και τον Άγιο Ιάκωβο τον Πέρση του τέλους του 12ου αιώνα και η άλλη με την Αγία Μαρίνα και τον Άγιο Γεώργιο από τη Φιλούσα Κελοκεδάρων που χρονολογείται στον 13ο αιώνα. Στο Μουσείο εκτίθενται επίσης αποτοιχισμένες τοιχογραφίες από το ναό του Αγίου Θεοδώρου στη Χούλου των αρχών του12ου αιώνα, ιερά κειμήλια, άμφια, χειρόγραφα και παλαίτυπα βιβλία.

εικ.92 ***ΜΡΘΥ Η Παραμυθία των θλιβομένων και αδικουμένων*** *(αμφιπρόσωπη). 96Χ66 εκ., 14ος αιώνας.*

εικ.93 ***Ο Προφήτης Ηλίας***, *96Χ66 εκ., 14ος αιώνας.*

Ωράριο: *(Νοέμβριος-Μάρτιος) Δευτέρα-Παρασκευή 09:00-15:00, Σάββατο 09:00-13:00*
(Απρίλιος-Οκτώβριος) Δευτέρα-Παρασκευή 09:00-16:00, Σάββατο 09:00-13:00
Οδός Ανδρέα Ιωάννου 5, Πάφος. Τηλ.: 26 931393

Βυζαντινό Μουσείο Χωρεπισκοπής Αρσινόης, Περιστερώνα Πάφου

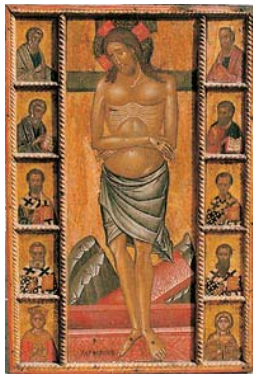

εικ.94 ***Λιτανευτική Εικόνα του Αγίου Γεωργίου των Εμνών***, *13ος αιώνας, 17,8 Χ 46,8 εκ.*

Το Βυζαντινό Μουσείο ευρίσκεται στο ισόγειο της Χωρεπισκοπής Αρσινόης που έχει διαμορφωθεί κατάλληλα με την έκθεση εκκλησιαστικών κειμηλίων που αποτελούν τον απαραίτητο εξοπλισμό ενός ορθόδοξου ναού. Εκτός από παλαίτυπα, χειρόγραφα και κειμήλια ξυλογλυπτικής, αργυροχοΐας και κεντητικής τέχνης παρουσιάζεται και μια αξιόλογη συλλογή βυζαντινών και μεταβυζαντινών εικόνων που χρονολογούνται από τον 13ο μέχρι και τον 19ο αιώνα. Ιδιαίτερη θέση στη Συλλογή κατέχουν η λιτανευτική εικόνα του Αγίου Γεωργίου από το χωριό Παναγιά του 13ου αιώνα και η εικόνα της Παναγίας από το χωριό Περιστερώνα της Πάφου του 14ου αιώνα. Ξεχωρίζουν επίσης εικόνες που υπογράφονται από τους ζωγράφους Γεώργιο (1540 και 1554), Γεράσιμο (1722) και Ιωάννη Κορνάρο (1805).

Ωράριο
(Απρίλιο-Οκτώβριο) Δευτέρα-Παρασκευή 10:00-13:00, 14:00-18:00, Σάββατο 10:00-13:00
(Νοέμβριο-Μάρτιο) Δευτέρα-Παρασκευή 10:00-16:00, Σάββατο 10:00-13:00.
Τηλ. 26 352515

Μουσείο Βυζαντινής Κληρονομιάς Παλαιχωρίου

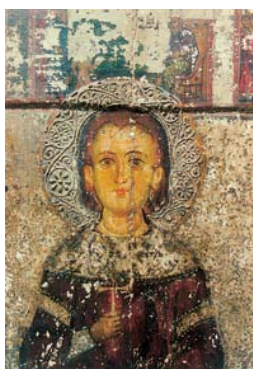

εικ.95 *«Η Άκρα Ταπείνωσις». Ο Βασιλεύς της Δόξης. ΙC ΧC, 16ος αιώνας, 99,3Χ66,7 εκ.*

Οι θρησκευτικοί θησαυροί και άλλα ιστορικά τεκμήρια που εκτίθενται στο Μουσείο και προέρχονται από τους ναούς του Παλαιχωρίου ξεδιπλώνουν στον επισκέπτη ανάγλυφα την ιστορική, θρησκευτική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της ορεινής αυτής κοινότητας. Πρόκειται για αξιόλογα έργα ζωγραφικής σε ξύλο, ύφασμα και δέρμα, ξυλόγλυπτο εκκλησιαστικό εξοπλισμό, ιερά σκεύη, πολύτιμα άμφια, χειρόγραφα, παλαιότυπα, χαρακτικά, κέρινα αφιερώματα και άλλα τεκμήρια. Η σημαντικότερη εικόνα του Μουσείου είναι η εικόνα της Άκρας Ταπείνωσης που φέρει την υπογραφή του ζωγράφου Φιλίππου.

Τετάρτη-Παρασκευή 10:00-13:00, 17:00-19:00, Κυριακή 10:00-12:00, 17:00-19:00.
Τηλ.: 22 643012

Εικονοφυλάκιο Ι. Μ. Αγίου Ιωάννου Λαμπαδιστού

εικ.96 ***Ο Άγιος Ιωάννης ο Λαμπαδιστής*** *(λεπτομέρεια), 13ος αιώνας.*

Στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη φυλάσσονται αξιόλογες εικόνες, όπως αυτές του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή (13ος αι.), της Παναγίας Θεοσκέπαστης του 14ου αιώνα, του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή (13ος και 16ος αι.), η εικόνα του Αγίου Ηρακλειδίου με δωρητές (1543), κ.ά. Τα σημαντικότερα έργα εκκλησιαστικής τέχνης όχι μόνο από τη Μονή, αλλά και από διάφορους ναούς του Καλοπαναγιώτη, εκτίθενται στο Εικονοφυλάκιο της Μονής. Πρόκειται για το παλαιό Δημοτικό Σχολείο του Καλοπαναγιώτη, ένα νεώτερο κτήριο του 1920 νοτίως του Μοναστηριού, το οποίο διαμορφώθηκε κατάλληλα τα τελευταία χρόνια. Τα εκθέματα του Εικονοφυλακίου καλύπτουν τεχνοτροπικά την εξέλιξη της βυζαντινής τέχνης από το 12ο αιώνα μέχρι και το 19ο αιώνα. Ανάμεσα στα έργα εξαιρετικής τέχνης που εκτίθενται ιδιαίτερη θέση κατέχει το μεσοβυζαντινό κάλυμμα ευαγγελίου (12ος αι.) με την απεικόνιση του Αρχαγγέλου Μιχαήλ και ένα από τα παλαιότερα επιστύλια εικονοστασίου της Κύπρου (14ος αι.) που προέρχεται από το ναό της Παναγίας Θεοσκέπαστης στον Καλοπαναγιώτη και απεικονίζει σε 25 διάχωρα το χριστολογικό κύκλο και τους προφήτες Δαυίδ και Σολομών.

Ωράριο: *(Οκτώβριος-Φεβρουάριος),*
Τρίτη-Κυριακή: 10:00-15:30.
(Μάρτιος, Απρίλιος, Μάϊος, Σεπτέμβριος),
Τρίτη-Κυριακή 09:30-17:00
(Ιούνιος-Αύγουστος),
Τρίτη-Κυριακή: 09:00-13:00, 15:00-19:00
Τηλ.: 22 952659

«γράφον τας ψυμμιθίας, όχι με μόνον άσπρον,
αλλά μ' ολίγην ώχραν,
για να είναι ταπειναί και κατανυκτικαί».

«Βίβλος καλουμένη έκφρασις, ήγουν ιστόρησις της παντίμου ορθοδόξου αγιογραφίας» - Φώτης Κόντογλους,
«εκατό χρόνια από τη γέννηση και τριάντα από την κοίμησή του»
επιμέλεια: Ιωσήφ Βιβιλάκης, εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 2005, σελ. 126

Μουσείο Ιεράς Μονής Κύκκου

εικ.97 ***Γενική άποψη της αίθουσας του Μουσείου.***

Το Μουσείο της Ιεράς Μονής Κύκκου τυπικά έχει όλες τις προδιαγραφές των σύγχρονων μουσείων, αλλά ουσιαστικά διαφέρει ριζικά από αυτά. Δέν είναι ένα μουσείο, αποκομμένο από τον λειτουργικό χώρο των έργων, που παρουσιάζει, ούτε ένα μουσείο, που εκθέτει έργα μόνο για την καλλιτεχνική τους αξία, όπως είναι τα μουσεία για την αρχαία Ελληνική τέχνη. Είναι ένα μουσείο στον χώρο της ίδιας της Μονής, αποτελεί μέρος της, όπως το σκευοφυλάκιο, και παρουσιάζει τα αντικείμενά του, εικόνες, ιερά σκεύη, ξυλόγλυπτα, άμφια, κεντήματα, χειρόγραφα και άλλα, ως μέρος της ζωντανής λατρείας και της Ιστορίας της Μονής. Στο Μουσείο της Ιεράς Μονής Κύκκου εκτίθενται ανεκτίμητα εκκλησιαστικά κειμήλια, τα οποία αποθησαύρισε ο ζήλος και η φιλοτιμία των μοναχών, έργα που υπερνίκησαν τη φθορά, την αποσύνθεση και τον αφανισμό, έργα με σημασία, με παρελθόν, με ιστορία.

εικ.98 ***Ξύλινη βιβλιόσχημη λειψανοθήκη*** *με αργυερπίχρυσα ελάσματα. Σμύρνη 1801. 35,5 Χ 25,5 Χ 8,5 εκ.*

Οι επισκέπτες, που έρχονται στην Ιερά Μονή Κύκκου για προσκύνηση και θεωρία, στο μουσείο αυτό μπορούν να περιδιαβάσουν στην ευσέβεια, που ενέπνευσε τα έργα, και στην Ιστορία της Μονής και γενικώτερα της Εκκλησίας.

Το Μοναστήρι και το Μουσείο είναι ανοικτά καθημερινά,
Νοέμβριος-Μάϊος: 10:00-16:00, Ιούνιος-Οκτώβριος: 10:00-18:00, Τηλ: 22 942736

Εικονοφυλάκιο Προδρόμου

Στο εικονοφυλάκιο της εκκλησίας του Τιμίου Προδρόμου στο χωριό Πρόδρομος παρουσιάζεται μικρός αριθμός εικόνων από τις οποίες ξεχωρίζει η λιτανευτική εικόνα με τη Δέηση που χρονολογείται στον 14ο αιώνα και προέρχεται από εξαφανισθέντα σήμερα παλαιό ναό της περιοχής.

εικ.99 ***Ο Άγιος Ονούφριος και αδιάγνωστος Άγιος****, 14ος - 15ος αιώνας, 100Χ64 εκ.*

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα, Τηλ.: 25 462636, 25 462063

Εικονοφυλάκιο Λεμύθου

Στο Παρεκκλήσιο του Αγίου Θεοδώρου φιλοξενείται το εικονοφυλάκιο της Λεμύθου. Στη συλλογή του Εικονοφυλακίου ιδιαίτερη θέση κατέχουν οι εικόνες με τη Παναγία Κυκκώτισσα του 13ου αιώνα και τον Άγιο Νικόλαο του 14ου αιώνα.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα, Τηλ.: 25 462651

Μουσείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς Καμιναρίων

Στο κέντρο του χωριού δίπλα από το ναό του Αγίου Γεωργίου ευρίσκεται το Μουσείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς Καμιναρίων με εκθέματα κυρίως εκκλησιαστικής και λαϊκής τέχνης από την ορεινή αυτή κοινότητα. Ιδιαίτερη θέση στην έκθεση κατέχουν τα βημόθυρα με τους Αγίους Βασίλειο και Ιωάννη Χρυσόστομο του 16ου αιώνα και μια σειρά από γραπτά θωράκια του 18ου αιώνα.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα, Τηλ.: 25 462360

Εκκλησιαστικό Μουσείο Κυπερούντας

Στο ναό του Τιμίου Σταυρού στην Κυπερούντα, εκτός από τις αξιόλογες τοιχογραφίες, που χρονολογούνται επακριβώς στο 1521 εκτίθεται πολύτιμη συλλογή εικόνων εκ των οποίων ξεχωρίζει η εικόνα της αγίας Μαρίνας που χρονολογείται στο13ο αιώνα.

εικ.100 ***Ο Ευαγγελιστής Ματθαίος*** *(τοιχογραφία) 1521.*

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα, Τηλ.: 25 532253, 25 813204

Σκευοφυλάκιο Λόφου

Στον γυναικωνίτη του ναού της Λόφου που είναι αφιερωμένος στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου δημιουργήθηκε Σκευοφυλάκιο για τα εκκλησιαστικά κειμήλια του χωριού, όπως εικόνες, ιερά σκεύη και ξυλόγλυπτα. Οι εικόνες που χρονολογούνται στον 19ο αιώνα ανήκουν στην τεχνοτροπία της Σχολής του Κορνάρου. Ο ναός, όπως και το Σκευοφυλάκιο, είναι καλλωπισμένος με τοιχογραφίες του 1919 που υπογράφονται από τον Όθωνα Γιαβόπουλο.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα, Τηλ.: 25 470771, 25 470325

Μουσείο Ιεράς Μονής Αγίου Νεοφύτου

εικ.101 ***Εικονοστάσιο.***

Στην ανατολική πτέρυγα της Μονής σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο εκτίθενται σημαντικοί θησαυροί οι οποίοι χωρίζονται σε δύο τμήματα: αρχαίες συλλογές με αγγεία που χρονολογούνται στη Γεωμετρική και Αρχαϊκή εποχή (900-600 πΧ) και συλλογές εκκλησιαστικής τέχνης από τον 12ο μέχρι και το 19ο αιώνα, που αποτελούνται από παλαιές εικόνες, ιερά σκεύη και άμφια, χειρόγραφα και παλαίτυπα βιβλία. Ξεχωρίζουν οι δεσποτικές εικόνες του Χριστού και της Παναγίας που χρονολογούνται γύρω στο 1183 και αποδίδονται στον Κωνσταντινουπολίτη ζωγράφο Θεόδωρο Αφευδή και δύο εικόνες με Αρχαγγέλους γύρω στο 1544 και θεωρούνται έργα του Ιωσήφ Χούρρη.

εικ.102 ***Χριστός Φιλάνθρωπος, εικόνα, Μονή Αγίου Νεοφύτου, Πάφος*** *12ος + 16ος αιώνας. 73,5 Χ 46 εκ.*

Καθημερινά: (Απρίλιο-Οκτώβριο) 09:00-12:00 (Νοέμβριο-Μάρτιο) 09:00-16:00, Τηλ.: 26 652481.

Εικονοσκευοφυλάκιο Ιεράς Μονής Παναγίας Χρυσορροϊάτισσας

εικ.103 ***Εξαπτέρυγα*** *(ασήμι), 19ος ή 20ος αιώνας.*

Στο εικονοσκευοφυλάκιο της Μονής που φιλοξενείται στον όροφο των μοναστηριακών κτηρίων εκτίθενται ιερά κειμήλια και εικόνες. Ξεχωρίζουν οι εικόνες της Έγερσης του Λαζάρου του 15ου αιώνα, της Παναγίας Ελεημονήτριας του 16ου αιώνα και της Παναγίας Χρυσορροϊάτισσας του 1760.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
***Ωράριο**: Καθημερινά (Σεπτεμβριος-Απρίλιος) 10:00-12:30, 13:30-16:00 (Μάιος-Αύγουστος) 09:30-12:30, 13:30-18:30, Τηλ.: 26 722457*

Σκευοφυλάκιο Ιεράς Μονής Μαχαιρά

Στο σκευοφυλάκιο της Μονής εκτίθενται εικόνες, χειρόγραφα και παλαιά βιβλία, ιερά άμφια και κειμήλια ανεκτίμητης αξίας. Ξεχωρίζουν ανάμεσα σε άλλα η Τυπική Διάταξη του 1201 έργο του Αγίου Νείλου ιδρυτή της Μονής.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
***Ωράριο**: Δευτέρα, Τρίτη και Πέμπτη 09:00-12:00, Τηλ.: 22 359334*

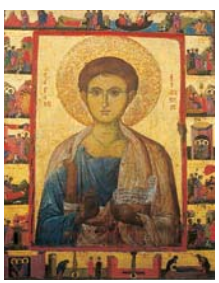

εικ.104 ***Παναγία του Μαχαιρά***
10ος αιώνας, 67,5X53,5 εκ.

Εικονοφυλάκιο Άρσους

Στο εικονοφυλάκιο του ναού του Αποστόλου Φιλίππου εκτίθεται αριθμός φορητών εικόνων από τον 17ο έως και τον 20ό αιώνα. Ξεχωρίζουν οι δεσποτικές εικόνες του Χριστού και της Παναγίας που αποδίδονται στον ζωγράφο Ιερέα Δημήτριο (α΄ μισό 17ου αιώνα) και η αξιόλογη εικόνα του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου του ζωγράφου Σολομώντα Θύτη των μέσων του 17ου αιώνα. Σε προσκυνητάρι στον κυρίως ναό ευρίσκεται η μεγάλων διαστάσεων εικόνα του Αγίου Φιλίππου με σκηνές από το βίο του που χρονολογείται στα μέσα του 13ου αιώνα.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα, Τηλ.: 25 943177

εικ.105
Ο Άγιος Φίλιππος,
13ος-14ος αιώνας
149,8X107,6 εκ.

Σκευοφυλάκιο Ναού Τιμίου Σταυρού Ομόδους

εικ.106 ***Σταυρός 1846***.

Στο Συνοδικό της παλαιάς Μονής του Τιμίου Σταυρού στο Όμοδος εκτίθενται φορητές εικόνες που χρονολογούνται από τον 16ο μέχρι και τον 19ο αιώνα. Ιδιαίτερη θέση στη συλλογή κατέχουν δύο εικόνες του Αγίου Φιλίππου, η μία του 16ου αιώνα και ή άλλη του 1773.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα, Τηλ.: 25 422833, 25 421795

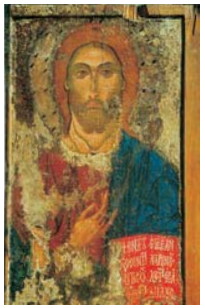
Εκκλησιαστικό Μουσείο Αγρού

Σε ξυλόστεγο παρεκκλήσι αφιερωμένο στην Παναγία που κτίστηκε για να φιλοξενήσει τα κειμήλια της κοινότητας εκτίθενται εικόνες, παλαιά βιβλία και εκκλησιαστικά σκεύη. Ξεχωρίζουν οι εικόνες του Χριστού και της Παναγίας του 12ου αιώνα.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα
Τηλ.: 25 521445, 25 521484

εικ.107 ***Παναγία Η Αγριώτισσα***
13ος-16ος αιώνας,
115,3 X 83,3 εκ.

εικ.108 ***Χριστός***
12ος-13ος αιώνας,
110 X 62,6 εκ.

Εικονοφυλάκιο Αγριδίων

Στο γυναικωνίτη του ναού του Προφήτη Ηλία εκτίθεται το ξυλόγλυπτο εικονοστάσιο του παλαιού ναού και μεταβυζαντινές εικόνες από τις οποίες ξεχωρίζει η εικόνα-λειψανοθήκη της Αγίας Παρασκευής.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα,
Τηλ.: 25 521146, 99 387372

«και οι άγιοι σιωπηλοί
στη σκοτεινή θαλπωρή τους,
με τα μελαγχολικά μάτια τους
ν' ατενίζουν το πολύ και το τίποτα».

Φώτης Κόντογλους, «εκατό χρόνια από τη γέννηση και τριάντα από την κοίμησή του»
επιμέλεια: Ιωσήφ Βιβιλάκης, εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 2005

Βυζαντινό Μουσείο Πεδουλά

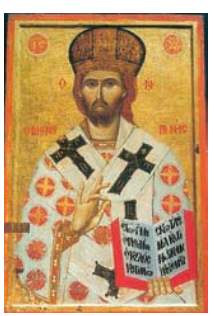
Σε αίθουσα του παλαιού σχολείου του Πεδουλά εκτίθενται εικόνες, ιερά σκεύη, ναοσκευές, αφιερώματα, χειρόγραφα, παλαίτυπα και ξυλόγλυπτα από τους ναούς και τα εξωκκλήσια της κοινότητας από τον 13ο μέχρι και τον 20ο αιώνα. Ξεχωρίζει η εικόνα της Παναγίας Βορεινής του τέλους του 13ου αιώνα και σειρά εικόνων των ζωγράφων Μηνά του 15ου αιώνος και του Παύλου Ιερογράφου του 1660.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
***Ωράριο**: Καθημερινά: Χειμώνας 10:00-16:00, Καλοκαίρι 10:00-18:00, Τηλ.: 22 953636*

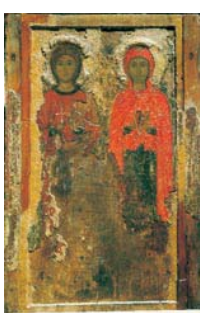
Εκκλησιαστικό Μουσείο Κοιλανίου

Στον παλαιό ναό του Χριστού Μονογενούς στο Κοιλάνι εκτίθενται σημαντικές εικόνες από τις οποίες ξεχωρίζουν η εικόνα του Τιμόθεου και Μαύρας του 13ου αιώνα και τρεις εικόνες του 18ου αιώνα που αποδίδονται σε αγιορείτικο εργαστήριο.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα
Τηλ.: 25 471000, 99 464267

εικ.109 ***Χριστός Ο Μονογενής***,
18ος αιώνας, 93,4 X 62 εκ.
(από αγιορείτικο εργαστήριο)

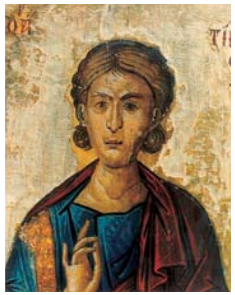

εικ.110
Ο Άγιος Τιμόθεος και η Αγία Μαύρα,
13ος αιώνας
98 X 52,6 εκ.

Εκκλησιαστικό Μουσείο Βάσας Κοιλανίου

Στο Παρεκκλήσιο του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου φιλοξενείται το εικονοφυλάκιο της Βάσας Κοιλανίου. Ιδιαίτερη θέση στη συλλογή των εκθεμάτων κατέχουν οι εικόνες του Οσίου Βαρνάβα του 14ου αιώνα και του Αγίου Τίμωνα του Β΄ μισού 15ου αιώνα.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα
Τηλ.: 25 944227

εικ.111 ***Ο Άγιος Τίμων***,
16ος-17ος αιώνας
103,4 X 34,2 εκ.

εικ.112 ***Εικονοστάσιο***, *16ος αιώνας*

Εικονοφυλάκιο στο ναό Παναγίας Καθολικής Πελενδρίου

Στο μεσαιωνικό ναό της Παναγίας Καθολικής που φέρει τοιχογραφίες ιταλοβυζαντινής τεχνοτροπίας (τέλη 15ου-αρχές 16ου αιώνα) διασώζεται το ξυλόγλυπτο εικονοστάσιο και οι εικόνες του που ανήκουν στην ίδια τεχνοτροπία και εποχή με τις τοιχογραφίες. Εκτίθενται επίσης αριθμός εικόνων, παλαιτύπων και ιερών σκευών από τον 13ο μέχρι και τον 19ο αιώνα

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα,
Τηλ.: 25 550038

Εκκλησιαστικό Μουσείο-Ναός Αγίου Λαζάρου

Το εκκλησιαστικό μουσείο του ναού του Αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα ευρίσκεται στη δυτική πτέρυγα των παλαιών κελιών της μονής. Στο Μουσείο εκτίθενται σημαντικές εικόνες και ιερά σκεύη και κειμήλια που μαρτυρούν την χιλιετή ιστορία του ναού. Ξεχωρίζουν οι εικόνες του Αγίου Μιχαήλ των Συνάδων και του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω που χρονολογούνται στον 19ο αιώνα.

Ωράριο: *Δευτέρα-Σάββατο: 08:00-12:30, 15:00-17:30.*
Τετάρτη και Σάββατο απόγευμα κλειστό.
Τηλ.: 24 652498

εικ.113 ***Ο Άγιος Λάζαρος***,
16ος αιώνας, 96X67,8 εκ.

Εκκλησιαστικό Μουσείο Σωτήρας Αμμοχώστου

Το εικονοφυλάκιο της Σωτήρας Αμμοχώστου φιλοξενείται στο παρεκκλήσιο του Αγίου Γεωργίου στο κέντρο της κοινότητας. Εκτίθενται εικόνες, ιερά σκεύη, άμφια και κειμήλια από τους ναούς της Σωτήρας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εικόνα του Χριστού του 13ου αιώνα και ένα ξύλινο αντιμήνσιο του 16ου αιώνα.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα, Τηλ.: 23 823932

εικ.114 ***Ξύλινο Αντιμήνσιο***,
16ος αιώνας

εικ.115
Παναγία Η Οδηγήτρια
16ος αιώνας, 107,5 X 75 εκ.

«τα έργα των εκκλησιαστικών τεχνών της ορθόδοξης εκκλησίας είναι υπομνήματα εις τον Θείον Λόγον».

Φώτης Κόντογλους,
«εκατό χρόνια από τη γέννηση και τριάντα από την κοίμησή του»
επιμέλεια: Ιωσήφ Βιβιλάκης,
εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 2005,
σελ. 126

εικ.116
Χριστός Ο Παντοκράτωρ
16ος αιώνας, 106,5 X 74 εκ.

Σκευοφυλάκιο Παραλιμνίου

Στο ναό της Παναγίας ή Αγίας Άννας του 13ου αιώνα στο κέντρο του Παραλιμνίου εκτίθενται εικόνες από τον 16ο μέχρι και τον 19ο αιώνα, ιερά κειμήλια, παλαίτυπα βιβλία και εκκλησιαστικός εξοπλισμός. Ο ναός κοσμείται με τοιχογραφίες του 1849 και πινάκια στην καμάρα του τρούλλου. Ανάμεσα στα πολύτιμα εκθέματα ξεχωρίζουν δύο δεσποτικές εικόνες Ένθρονου Χριστού και Ένθρονης Θεοτόκου των μέσων του 17ου αιώνα, έργα του Παύλου Ιερογράφου.

Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές.
Επισκέψεις σε συνεννόηση με τον ιερέα, Τηλ.: 23 742340

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Αυτοκινητόδρομος
- Κύριος Δρόμος
- Ασφαλτοστρωμένος Δρόμος
- Χωματόδρομος
- Όριο περιοχής υπό Τουρκική Κατοχή από το 1974
- Όριο περιοχής κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων
- Υδατοφράκτες
- Θρησκευτική Περιήγηση
- Μονή
- Εκκλησία
- Τέμενος
- Ασκητήριο
- Εικονοφυλάκιο
- Μουσείο
- Μνημείο
- Αρχαιότητες
- Πόλη
- Δήμος
- Κοινότητα

Τόπος	Μνημείο
Σαλαμίνα • Υπό τουρκική κατοχή	Αρχαιολογικός χώρος της ρωμαϊκής πόλης
Έγκωμη • Υπό τουρκική κατοχή	Μονή Αποστόλου Βαρνάβα*
Λάρνακα	Εκκλησία του Αγίου Λαζάρου**
Κίτι	Εκκλησία Αγγελόκτιστη
Αμαθούντα	Παλαιοχριστιανικές Βασιλικές
Κούριο	Παλαιοχριστιανικές Βασιλικές
Πάφος	Παλαιοχριστιανικές Βασιλικές
Άγ. Γεώργιος Πέγεια	Παλαιοχριστιανικές Βασιλικές

* *Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκυ το 1735.*

** *Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκυ το 1734.*

Η ΚΥΠΡΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΙ ΒΑΡΝΑΒΑ

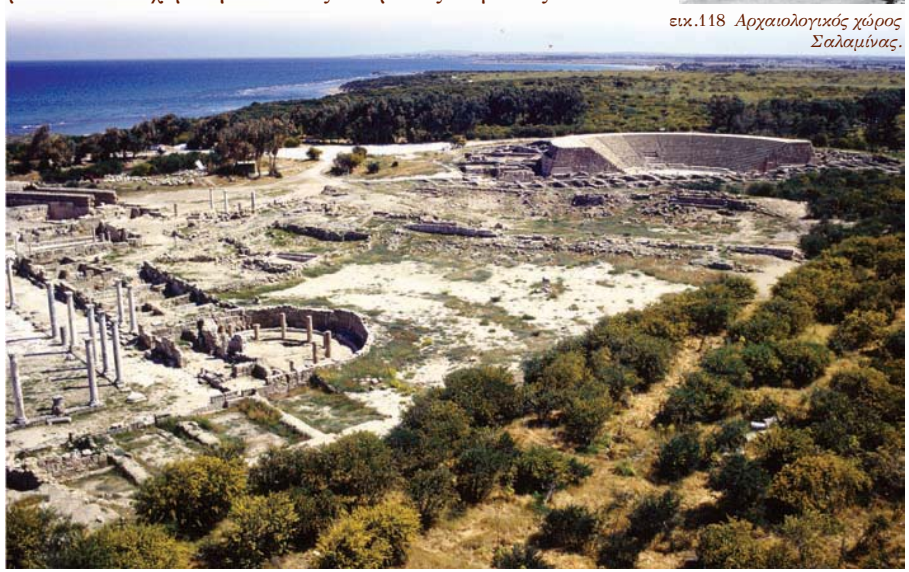
εικ.117
Μονή και Ναός Αποστόλου Βαρνάβα στην κατεχόμενη Έγκωμη, Αμμόχωστος

Η έλευση στην Κύπρο το 45 μ.Χ. των Αποστόλων Παύλου, Βαρνάβα και Μάρκου αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν την Κύπρο. Η επίσκεψη αυτή συνδέεται με τη διάδοση του Χριστιανισμού και με την ίδρυση της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Κύπρου, μίας από τις αρχαιότερες χριστιανικές Εκκλησίες του κόσμου.

Το 45 μ.Χ. σύμφωνα με τις Πράξεις των Αποστόλων (κεφ.13.4-5) οι Απόστολοι Παύλος, Βαρνάβας και Μάρκος ***«εκπεμφθέντες υπό του Πνεύματος του Αγίου κατήλθον εις την Σελεύκειαν, εκείθεν τε απέπλευσαν εις την Κύπρον και γενόμενοι εν Σαλαμίνι κατήγγελλον τον λόγον του θεού εν ταις συναγωγαίς των Ιουδαίων»***. Η πόλη της Σαλαμίνας που άκμαζε στα χρόνια της ρωμαιοκρατίας, βρίσκεται στις ανατολικές ακτές της Κύπρου κοντά στην Αμμόχωστο και σήμερα είναι κατεχόμενη από τους Τούρκους εισβολείς.

εικ.118 *Αρχαιολογικός χώρος Σαλαμίνας.*

εικ.119 **Αρχαιολογικός χώρος Σαλαμίνας στην κατεχόμενη Αμμόχωστο**

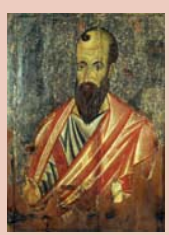
Σύμφωνα με τις Πράξεις των Αποστόλων (κεφ.13.6), οι Απόστολοι στη συνέχεια ***«διελθόντες την νήσον άχρι Πάφου»***, δηλαδή διέσχισαν από ανατολικά, που βρισκόταν η Σαλαμίνα μέχρι τα δυτικά, που βρισκόταν η Πάφος που τότε ήταν η πρωτεύουσα της Κύπρου και εκεί ήταν η έδρα του ρωμαίου διοικητή που έφερε τον τίτλο του ανθύπατου. Στις Πράξεις των Αποστόλων δεν αναφέρεται η ακριβής διαδρομή του Παύλου και του Βαρνάβα από τη Σαλαμίνα στην Πάφο, όμως από άλλες αξιόπιστες πηγές θα πρέπει να κατευθύνθηκαν προς την αρχαία πόλη της Ταμασσού όπου πήραν ως οδηγό το νεαρό Ηρακλείδιο. Κοντά στην αρχαία Ταμασσό, στο χωριό Πολιτικό υπάρχει σήμερα η ακμάζουσα γυναικεία Μονή του Αγίου Ηρακλειδίου με τον τάφο του. Στη συνέχεια υποθέτουμε ότι πήγαν προς το Τρόοδος. Η παράδοση αναφέρει ότι στον Καλοπαναγιώτη βάπτισαν στον ποταμό Σέτραχο που διασχίζει την κοιλάδα της Μαραθάσας, τον Ηρακλείδιο και αργότερα τον χειροτόνησαν επίσκοπο της Ταμασσού. Κοντά στο σημείο που βαπτίστηκε ο Ηρακλείδιος υπάρχει η περίφημη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, το αρχαίο καθολικό της οποίας είναι αφιερωμένο στον Άγιο Ηρακλείδιο και χρονολογείται από το 10ο αιώνα μ.Χ.

Στη συνέχεια οι Απόστολοι διασχίζοντας το Τρόοδος από βόρεια προς νότια, θα πέρασαν ίσως από το χωριό Ανώγυρα, σε σχετικά κοντινή απόσταση από το Κούριο και ακολουθώντας τις νότιες ακτές προς τα δυτικά, έφτασαν στην Πάφο. Εκεί οι Πράξεις των Αποστόλων (κεφ.13.6-12) μας περιγράφουν με μεγάλες λεπτομέρειες το θαύμα με την τύφλωση του μάγου Ελύμα και τη βάπτιση του ρωμαίου ανθύπατου Σέργιου, που υπήρξε ο πρώτος γνωστός αξιωματούχος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας που έγινε χριστιανός. Στην Πάφο μπορεί ο επισκέπτης να επισκεφθεί τις σημαντικές

Ο Απόστολος Παύλος στην Πάφο

«Τότε οι απεσταλμένοι αυτοί του Πνεύματος του Αγίου κατέβηκαν εις την Σελεύκιαν και απ΄εκεί έπλευσαν εις την Κύπρον... Όταν είχαν διέλθει όλην την νήσον μέχρι της Πάφου, συνήντησαν κάποιον μάγον... ονομαζόμενον Βαριησούν. Αυτός ήτο μαζί με τον Σέργιον Παύλον τον ανθύπατον, άνθρωπον συνετόν, ο οποίος προσκάλεσε τον Βαρνάβαν και τον Σαύλον και εζήτησε να ακούση τον λόγον του Θεού. Αλλ΄ ο Ελύμας ο μάγος –έτσι μεταφράζεται το όνομά του – αντιστεκότανε και εζητούσε να αποτρέψη τον ανθύπατον από την πίστιν. Τότε ο Σαύλος, ο γνωστός και ως Παύλος, γεμάτος Πνεύμα Άγιον, έστρεψε το βλέμμα προς αυτόν και είπε: «Συ που είσαι γεμάτος από κάθε δόλον και ραδιουργίαν, υιέ του διαβόλου, που εχθρεύεσαι κάθε τι καλό, δεν θα παύσης να διαστρέφης τους ίσους δρόμους του Κυρίου; Και τώρα να, το χέρι του Κυρίου θα σε χτυπήση. Θα είσαι τυφλός και δεν θα βλέπης τον ήλιον επί ένα διάστημα». Αμέσως δε έπεσε επάνω του θαμπάδα και σκοτάδι και περιεφέρετο εδώ και εκεί ζητώντας να τον οδηγήσουν από το χέρι. Όταν ο ανθύπατος είδε το γεγονός, επίστεψε και ήτο κατάπληκτος δια την διδασκαλίαν του Κυρίου».

Ταξιδιωτικός Οδηγός «Κύπρος», εκδόσεις Explorer, Αθήνα 2002, σελ. 157.

εικ.120 ***Από το Ναό Παναγίας Χρυσαλινιώτισσας****, Λευκωσία, τέλος 13ου αιώνα, 94Χ25 εκ., Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄.*

εικ.121 ***Λιμενιώτισσα**, Πάφος.*

παλαιοχριστιανικές βασιλικές της Χρυσοπολίτισσας και της Λιμενιώτισσας, ενώ η μεγάλη έπαυλη του «Θησέα» ίσως να ήταν η κατοικία του ρωμαίου ανθύπατου Σέργιου. Μάλιστα στη βασιλική της Χρυσοπολίτισσας οι κάτοικοι έδειχναν από πολύ παλιά μία κολώνα, όπου σύμφωνα με την τοπική παράδοση δέθηκε ο Απόστολος Παύλος και εδάρει με σαράντα παρά μία μαστιγώσεις.

Αργότερα ο Βαρνάβας σύμφωνα με τις Πράξεις των Αποστόλων (κεφ.15.39-40) μαζί με τον ανιψιό του Μάρκο, ξαναήλθε στην Κύπρο και συγκεκριμένα στη Σαλαμίνα, όπου δίδαξε το Χριστιανισμό και βρήκε μαρτυρικό θάνατο και τάφηκε σε μικρή απόσταση στα δυτικά της Σαλαμίνας. Ο Απόστολος Βαρνάβας θεωρείται ο ιδρυτής της Εκκλησίας της Κύπρου, που από τον 5ο αιώνα μέχρι και το 16ο αιώνα κατείχε την 6η θέση μετά τα αρχαία Πατριαρχεία της Ρώμης, της Κωνσταντινούπολης, της Αλεξάνδρειας, της Αντιόχειας και των Ιεροσολύμων. Κοντά στη Σαλαμίνα βρίσκεται ο υπόγειος τάφος του ιδρυτή της Εκκλησίας της Κύπρου, Αποστόλου Βαρνάβα και ο μεγαλόπρεπος ναός της Μονής που είναι αφιερωμένος σ' αυτόν και είναι κτισμένος πάνω στα θεμέλια μίας παλαιοχριστιανικής βασιλικής του 5ου αιώνα μ.Χ.

εικ.122 ***Κολώνα** όπου μαστιγώθηκε κατά την παράδοση ο Απ. Παύλος.*

εικ.123 ***Παλαιοχριστιανική Βασιλική Χρυσοπολίτισσα, Πάφος.***

«Εγώ ειμί η άμπελος, υμείς τα κλήματα
ο μένων εν εμοί καγώ εν αυτώ
ούτος φέρει καρπόν πολύν
ότι χωρίς εμού, ου δύνασθαι ποιείν ουδέν

εάν μη τις μένη εν εμοί
εβλήθη έξω ως το κλήμα και εξηράνθη
και συνάγουσιν αυτά
και εις το πύρ βάλλουσιν και καίεται».

εικ.124 ***Ψηφιδωτό στη Χρυσοπολίτισσα.***

Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Κεφ.15

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Λάρνακα – Άγιος Ηρακλείδιος – Άγιος Ιωάννης Λαμπαδιστής – Ευρύχου – Τρόοδος – Ανώγυρα – Πάφος

Λάρνακα – Κίτι – Αμαθούντα – Κούριο – Κούκλια – Πάφος – Άγιος Γεώργιος

338 χιλιόμετρα

εικ.125 *Αλυκή Λάρνακας.*

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΑΠΟ ΛΑΡΝΑΚΑ

Στη Λάρνακα ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφθεί τον τάφο του Αγίου Λαζάρου, του φίλου του Χριστού και τη μεγαλόπρεπη εκκλησία του στο κέντρο της Λάρνακας, κτίσμα του αυτοκράτορα Λέοντα ΣΤ΄ του Σοφού του 900μ.Χ. περίπου.

εικ.126 *Βασιλική Αμαθούντας.*

Εάν ο επισκέπτης επιλέξει να ακολουθήσει από τη Λάρνακα πορεία προς τα δυτικά όπως και οι Απόστολοι, μπορεί να επισκεφθεί μετά τη Λάρνακα την εκκλησία της Παναγίας της Αγγελόκτιστης στο χωριό Κίτι με το περίφημο ψηφιδωτό του 6ου αιώνα μ.Χ. και στη συνέχεια να επισκεφθεί τα ερείπια των δύο αρχαίων πόλεων που βρίσκονται η πρώτη στα ανατολικά της Λεμεσού (Αμαθούντα) και η δεύτερη στα δυτικά (Κούριο) και να δει τις παλαιοχριστιανικές βασιλικές που βρίσκονται σ' αυτές.

εικ.127 *Ιερόν Απόλλωνα Υλάτη, Κούριο.*

εικ.128 **Αρχαίο Θέατρο Κουρίου, Λεμεσός.**

εικ.129
Παλαιοχριστιανική Βασιλική της Λιμενιώτισσας, παραλία Κουρίου.

Στη συνέχεια αφού περάσει από την αρχαία Παλαίπαφο, τα σημερινά Κούκλια, θα φθάσει στην τότε πρωτεύουσα της Κύπρου επί ρωμαιοκρατίας την Πάφο, για να επισκεφθεί την παλαιοχριστιανική βασιλική της Χρυσοπολίτισσας και τις υπόλοιπες αρχαιότητες (ωδείο, κάστρο, Σαράντα Κολώνες, οικία Θησέα, οικία Διονύσου, τάφοι των Βασιλέων κ.α.). Τέλος θα προχωρήσει προς τα βόρεια για να επισκεφθεί τις παλαιοχριστιανικές βασιλικές που βρίσκονται στο χώρο του Αγίου Γεωργίου στην Πέγεια, όπου υπήρχε αρχαία πόλη που άκμαζε τα παλαιοχριστιανικά χρόνια.

ΟΛΑΚΕΡΗ Η ΚΤΙΣΙΣ

«Αλλά και πάσα η κτίσις, και αυτά τα άψυχα δημιουργήματα σου, και πάσαι αι δυνάμεις των ποιημάτων σου Σε μεγαλύνουν και Σε δοξάζουν. Ο ήλιος, η σελήνη, οι απειράριθμοι αστέρες, το φως, η γη και τα εντός αυτής, τα απειράριθμα ζώα, τα αμέτρητα δένδρα και φυτά, η θάλασσα και τα αναρίθμητα οφάρια, τα πετεινά του ουρανού, ο αήρ, το πυρ, αι αστραπαί, αι νεφέλαι, αι χιόνες τα πάντα εξαγγέλουν και κηρύττουν το ύψος της δόξης σου. Πάντα τα ωραία της γης και του ουρανού την σην άρρητον ωραιότητα, καλλονήν και λαμπρότητα ομολογούν και διασαλπίζουν.»

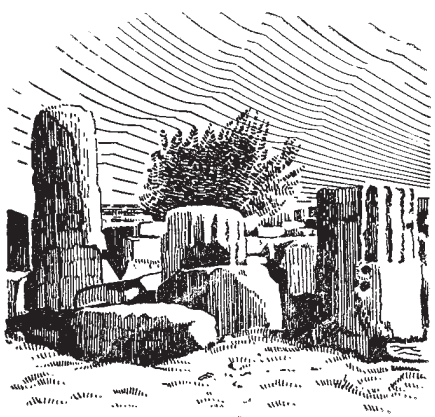
Δοξολογίαι

ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

εικ.130 ***Κάστρο Πάφου.***

εικ.131 ***Ιερό Αφροδίτης***, *Παλαίπαφος.*

εικ.132 ***Ιερό Αφροδίτης***, *Παλαίπαφος.*
εικ.133 ***Μωσαϊκά οικία Διόνυσου***, *3ος αιών μ.Χ., Κάτω Πάφος.*

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Αυτοκινητόδρομος
- Κύριος Δρόμος
- Ασφαλτοστρωμένος Δρόμος
- Χωματόδρομος
- Όριο περιοχής υπό Τουρκική Κατοχή από το 1974
- Όριο περιοχής κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων
- Υδατοφράκτες
- Θρησκευτική Περιήγηση
- Μονή
- Εκκλησία
- Τέμενος
- Ασκητήριο
- Εικονοφυλάκιο
- Μουσείο
- Μνημείο
- Αρχαιότητες
- Πόλη
- Δήμος
- Κοινότητα

Τόπος	Μνημείο
Σταυροβούνι	Μονή Τιμίου Σταυρού*
Τόχνη	Εκκλησία Τιμίου Σταυρού
Λεύκαρα	Εκκλησία Τιμίου Σταυρού**
Πελένδρι	Εκκλησία Τιμίου Σταυρού
Κουκά	Εκκλησία Τιμίου Σταυρού**
Ανώγυρα	Μονή Τιμίου Σταυρού
Όμοδος	Μονή Τιμίου Σταυρού**
Τσάδα	Μονή Τιμίου Σταυρού Μίνθης

* *Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκυ το 1727.*

** *Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκυ το 1734.*

Η ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Η καίρια γεωγραφική θέση της Κύπρου στο κέντρο της ανατολικής Μεσογείου, σε πολύ μικρή σχετικά απόσταση από τις ακτές της Μικράς Ασίας, του Λιβάνου, της Συρίας, της Παλαιστίνης, του Ισραήλ και της Αιγύπτου, ευρισκόμενη πάνω στους θαλάσσιους δρόμους που οδηγούσαν από τη Δύση στην Ανατολή, της προσέδωσαν ιδιαίτερη σημασία στην επικοινωνία της Ευρώπης με τους Αγίους Τόπους. Πουθενά αλλού δεν αποτυπώνεται η τόσο σαφής παρουσία του Βυζαντίου και δεν αναδεικνύεται η σημασία της Κύπρου ως σταθμού προς τους Αγίους Τόπους, όσο η παράδοση που συνδέει την επίσκεψη της Αγίας Ελένης, μητέρας του Αγίου Κωνσταντίνου και πρώτου αυτοκράτορα της βυζαντινής αυτοκρατορίας της Κωνσταντινούπολης και η μεγάλη και εξαιρετική τιμή που υπάρχει στην Κύπρο για τον Τίμιο Σταυρό πάνω στον οποίο σταυρώθηκε ο Χριστός. Το ταξίδι της Αγίας Ελένης στην Παλαιστίνη στις αρχές του 4ου αιώνα μ.Χ., η εύρεση θαυματουργικά του Τίμιου Σταυρού του Χριστού και η μεταφορά του στην Κωνσταντινούπολη, συνδέονται άμεσα με την Κύπρο, αφού κατά το ταξίδι της επιστροφής το καράβι της Αγίας Ελένης προσάραξε στις νότιες ακτές του νησιού, μεταξύ της Λάρνακας και της Λεμεσού όπου μέχρι σήμερα η τοποθεσία ονομάζεται «Βασιλικό». Στη συνέχεια η τιμή και λατρεία του Τίμιου Σταυρού θα μεταδοθεί σ' όλη την Κύπρο, με πιο σημαντικά προσκυνήματα τα χωριά Λεύκαρα, Τόχνη, Ανώγυρα, Κουκά, όπου υπάρχουν σημαντικές εκκλησίες και Μονές και ιδιαίτερα στο χωριό Όμοδος, όπου στην εκεί Μονή του Τιμίου Σταυρού φυλάγεται κομμάτι από το σχοινί που έδεσαν οι στρατιώτες το Χριστό. Και σε άλλα μέρη όμως της Κύπρου διαδόθηκε η τιμή του Σταυρού, όπου διασώζονται σημαντικές Μονές, στην Πλατανιστάσα, η Μονή του Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι, στην Τσάδα της Πάφου η Μονή του Τιμίου Σταυρού της Μίνθας και στο Πελένδρι η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού.

εικ.134 ***Εικόνα των Αγίων Ενδόξων Μεγάλων Θεοσεπτών Βασιλέων Κωνσταντίνου και Ελένης,*** *1664, 84 X 62,5 εκ., Σκευοφυλάκιο Μονής Τιμίου Σταυρού Ομόδους.*

ΑΝΩ ΣΧΩΜΕΝ ΤΑΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

«Θαυματουργικά ο Τίμιος Σταυρός θα βρεθεί σε μία κορφή ενός βουνού όπου λατρευόταν η Αφροδίτη και εκεί σύμφωνα με την παράδοση θα κτιστεί ένα μοναστήρι προς τιμή του Τιμίου Σταυρού και το βουνό θα ονομαστεί Σταυροβούνι, αφού η Αγία Ελένη θα αφήσει ένα σεβαστό κομμάτι από τον Τίμιο Σταυρό σε ανάμνηση του περάσματός της από την Κύπρο».

ΘΑΥΜΑ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Μονή Σταυροβουνίου – Τόχνη (εκκλησία Τιμίου Σταυρού - προαιρετικά) – **Λεύκαρα** (εκκλησία Τιμίου Σταυρού) – **Πελένδρι** (εκκλησία Τιμίου Σταυρού) – **Κουκά** (εκκλησία Τιμίου Σταυρού) – **Όμοδος** (Μονή Τιμίου Σταυρού) – **Ανώγυρα** (Μονή Τιμίου Σταυρού) – **Τσάδα** (Μονή Τιμίου Σταυρού της Μίνθας, προαιρετικά).

204 χιλιόμετρα

Η διαδρομή αυτή ξεκινά από τη Μονή Σταυροβουνίου που βρίσκεται σε υψόμετρο 700 μέτρων στην κορυφή ενός βουνού που αποτελεί την ανατολικότερη κατάληξη της οροσειράς του Τροόδους. Η Μονή είναι άβατη για τις γυναίκες, όμως μπορεί κανείς να θαυμάσει το Μοναστήρι και την έξοχη θέα από τον χώρο κάτω από τη Μονή. Το μοναστήρι αυτό, σύμφωνα με την παράδοση, κτίστηκε με δωρεά της ίδιας της Αγίας Ελένης, μητέρας του Αγίου Κωνσταντίνου αυτοκράτορα της βυζαντινής αυτοκρατορίας, τον 4ο αιώνα κατά το ταξίδι της επιστροφής της μετά την εύρεση του Τιμίου Σταυρού. Στη συνέχεια μπορεί να επισκεφθεί κανείς την εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στα Πάνω Λεύκαρα, όπου θα προσκυνήσει τον Σταυρό που φέρει μικρό τεμάχιο τιμίου ξύλου και μετά μπορεί να επισκεφθεί την εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στην Τόχνη. Η εκκλησία αυτή, είναι μεν νεώτερη, ίσως να αντικατέστησε άλλη παλαιότερη, αλλά είναι η μοναδική εκκλησία στην Κύπρο που είναι κτισμένη πάνω σε γεφύρι.

εικ.135 ***Μονή Σταυροβουνίου,*** *αεροφωτογραφία.*

εικ.136 ***Ναός Τιμίου Σταυρού, Λεύκαρα.***

εικ.137 ***Τόχνη.*** Domingo Badia y Leblich, *Voyages d' Ali Bey el Abbasi en Afrique et en Asie,* vols 1-3 + 1 vol. atlas, Paris 1814.

εικ.138 ***Ναός Τιμίου Σταυρού Πελενδρίου.***

Ακολουθώντας πορεία προς τα δυτικά μπορεί να επισκεφθεί κανείς την εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στο Πελένδρι με θαυμάσιες τοιχογραφίες που χρονολογούνται στο 12ο – 13ο – 14ο και 15ο αιώνα και στη συνέχεια την εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στην Κουκά. Πρόκειται για ένα ναό με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον που χρονολογείται στο 12ο αιώνα και στον οποίο διασώζονται ωραίες τοιχογραφίες. Ο επισκέπτης μπορεί να συνεχίσει την πορεία του προς τα δυτικά και όχι ιδιαίτερα μακριά από την Κουκά, να επισκεφθεί την περίφημη Μονή του Τιμίου Σταυρού στο Όμοδος, όπου εκεί φυλάσσεται μικρό κομμάτι από το σχοινί που έδεσαν οι στρατιώτες το Χριστό. Επίσης στη Μονή αυτή φυλάσσεται η Κάρα του Αγίου Φιλίππου.

εικ.139, 140 ***Τοιχογραφίες από τον Ναό Τιμίου Σταυρού Πελενδρίου.***

εικ.141, 142 ***Τίμιος Σταυρός και εσωτερικό Ναού Τιμίου Σταυρού Κουκά.***

εικ.143 ***Κάρα Αγίου Φιλίππου, από το Ναό Τιμίου Σταυρού Όμοδος.***

εικ.144 ***Ναός Τιμίου Σταυρού Κουκά.***

εικ.145 ***Τίμιος Σταυρός στο Όμοδος όπου φυλάσσεται μικρό κομμάτι από το σχοινί που έδεσαν οι στρατιώτες το Χριστό.***

εικ.146, 147, 148
Μονή Τιμίου Σταυρού Όμοδος.

Στη συνέχεια ο επισκέπτης μπορεί να κατευθυνθεί στην Ανώγυρα και να επισκεφθεί τη Μονή του Τιμίου Σταυρού, η οποία βρίσκεται ένα περίπου χιλιόμετρο νότια του χωριού. Η σημερινή εκκλησία του Τιμίου Σταυρού είναι κτισμένη πάνω στα θεμέλια παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Στη σημερινή της μορφή, η Μονή του Τιμίου Σταυρού είναι ένα πολύπλοκο αρχιτεκτονικό σύμπλεγμα. Στα τέλη του 15ου αιώνα, πάνω στα θεμέλια παλαιότερων ναών κτίστηκε ο σημερινός ναός, που είναι ένας μονόκλιτος σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο ναός και ο οποίος διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες της παλαιολόγειας τέχνης που παρά τις σημαντικές φθορές παραμένουν εξαιρετικά δείγματα της παλαιολόγειας ζωγραφικής στην Κύπρο. Εάν στη συνέχεια ο επισκέπτης φθάσει στην Πάφο μπορεί να επισκεφθεί λίγο έξω από το χωριό Τσάδα στη Μονή του Τιμίου Σταυρού της Μίνθας ολοκληρώνοντας έτσι μία πορεία από τα ανατολικά προς τα δυτικά με σταθμούς σε εκκλησίες και Μονές που έχουν σχέση με τη λατρεία του Τιμίου Σταυρού στην Κύπρο.

εικ.149 ***Μονή Τιμίου Σταυρού Ανώγυρα.***

εικ.150, 151, 152
Μονή Τιμίου Σταυρού της Μίνθας.

εικ.153 ***Ναός Τιμίου Σταυρού, Λεύκαρα***

η βυζαντινη τεχνη στην κυπρο

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Αυτοκινητόδρομος
- Κύριος Δρόμος
- Ασφαλτοστρωμένος Δρόμος
- Χωματόδρομος
- Όριο περιοχής υπό Τουρκική Κατοχή από το 1974
- Όριο περιοχής κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων
- Υδατοφράκτες
- Θρησκευτική Περιήγηση

- Μονή
- Εκκλησία
- Τέμενος
- Ασκητήριο
- Εικονοφυλάκιο
- Μουσείο
- Μνημείο
- Αρχαιότητες
- Πόλη
- Δήμος
- Κοινότητα

Τόπος	Μνημείο ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ
Λευκωσία	
Κελλιά	Εκκλησία Αγίου Αντωνίου
Σωτήρα	Εκκλησία Αγίου Μάμαντος και Εκκλησία Μεταμορφώσεως
Παραλίμνι	Εκκλησία Παναγίας και Εκκλησία Αγίας Μαρίνας
Αγία Νάπα	Μονή Αγίας Νάπας
Λάρνακα	Εκκλησία Αγίου Λαζάρου
Κίτι	Εκκλησία Αγγελόκτιστη
Κιβισίλι	Εκκλησία Παναγίας
Σταυροβούνι	Μονή Τιμίου Σταυρού*
Πυργά	Βασιλικό Παρεκκλήσι

Τόπος	Μνημείο ΔΥΤΙΚΑ
Λευκωσία	
Περιστερώνα	Εκκλησία Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα
Καλοπαναγιώτης	Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή**
Κάμπος-Μονή Κύκκου	Μονή Κύκκου**
Πάνω Παναγιά	Μονή Χρυσορογιάτισσας**
Τάλα	Μονή Αγίου Νεοφύτου**
Έμπα	Εκκλησία Παναγίας Χρυσελεούσας**
Πάφος	Εκκλησία Αγίας Κυριακής
Γεροσκήπου	Εκκλησία Αγίας Παρασκευής
Τίμη	Εκκλησία Αγίας Σοφίας
Κούκλια	Εκκλησία Παναγίας Καθολικής
Κολόσσι	Εκκλησία Αγίου Ευσταθίου
Σταυροβούνι	Μονή Τιμίου Σταυρού*
Πυργά	Βασιλικό Παρεκκλήσι
Δάλι	Εκκλησία Αγίου Γεωργίου και Εκκλησία Αγίου Δημητριανού

** Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκυ το 1727. ** Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκυ το 1735.*

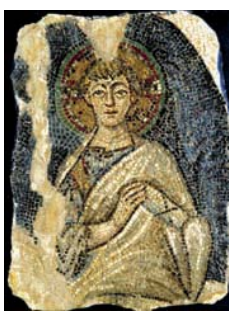
Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Η Κύπρος κατέχει σήμερα μια αξιοζήλευτη θέση μέσα στο σύνολο της βυζαντινής τέχνης, με τα απαράμιλλα βυζαντινά μνημεία της, που η διατήρηση κυρίως των τοιχογραφιών τους είναι πραγματικά εκπληκτική. Έχει να επιδείξει τόση πυκνότητα σε βυζαντινά μνημεία και τέτοιας μάλιστα ποιότητας, που αναμφίβολα κατέχει πρωταγωνιστική θέση είτε για τον ερευνητή, είτε για τον επισκέπτη του νησιού. Η γνώση σφαιρικά της βυζαντινής τέχνης της Κύπρου μπορεί να δώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα της εξέλιξης αυτής της τέχνης, ενώ πολλά μνημεία της αποτελούν κλειδιά και συμπληρώνουν χαμένους κρίκους της αλυσίδας για την πληρέστερη κατανόηση της βυζαντινής τέχνης γενικότερα.

Για τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες οι γνώσεις μας γύρω από τη βυζαντινή ζωγραφική στην Κύπρο περιορίζονται μέχρι σήμερα μόνο στα εντοίχια ψηφιδωτά που σώζονται σε τρεις ναούς, στην Παναγία την Αγγελόκτιστη στο Κίτι, στην Παναγία την Κυρά στα κατεχόμενα Λειβάδια και στην εκκλησία της Παναγίας της Κανακαριάς στην κατεχόμενη Λυθράγκωμη. Οι δύο τελευταίες βρίσκονται στην κατεχόμενη Καρπασία που δυστυχώς καταστράφηκαν ή αποτοιχίστηκαν από Τούρκους αρχαιοκάπηλους.

εικ.154 ***Παναγία Κανακαριά***, *στην κατεχόμη Λυθράγκωμη.*

εικ.155 ***Χριστός*** *Ψηφιδωτό Παναγία Κανακαριά, κατεχόμενη Λυθράγκωμη, 6ος αιώνας, Βυζαντινό Μουσείο Λευκωσία.*

Από την περίοδο της εικονομαχίας (726-843 μ.Χ.) δεν σώζονται στην Κύπρο τοιχογραφημένα σύνολα, αλλά μία μόνον τοιχογραφία με ανεικονικές παραστάσεις, πιθανώς από αυτή την περίοδο, που διακοσμεί τον ανατολικό τρούλο της πεντάτρουλης εκκλησίας της Αγίας Παρασκευής στη Γεροσκήπου. Όμως από τον 9ο αιώνα μπορεί να χρονολογηθεί ένα από τα πιο πρώιμα ζωγραφικά σύνολα που κοσμεί την εκκλησία του Αγίου Αντωνίου στα Κελλιά κοντά στη Λάρνακα.

Με την απελευθέρωση της Κύπρου από τους Άραβες το 965 μ.Χ. η βυζαντινή επικυριαρχία γίνεται αισθητή και τα ζωγραφικά σύνολα αρχίζουν σιγά-σιγά από τον 10ο αιώνα να εντοπίζονται στο νησί έστω και αποσπασματικά, όπως στη Χρυσοκάβα στην Κερύνεια και σε ένα στρώμα στην Αγία Παρασκευή στη Γεροσκήπου. Στον 11ο αιώνα εντοπίζονται και πάλι ορισμένες μεμονωμένες τοιχογραφίες, αλλά η πρόσφατη σχετικά ανακάλυψη σε πολύ καλή κατάσταση του αρχαιότερου στρώματος

(11ος αιώνας) στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου της Στέγης στην Κακοπετριά, μας επιτρέπει να μελετήσουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια την εξέλιξη της βυζαντινής ζωγραφικής στην Κύπρο.

Ο επόμενος αιώνας, δηλαδή ο 12ος, σίγουρα μπορεί να θεωρηθεί ο «χρυσός αιώνας» της βυζαντινής τέχνης στην Κύπρο. Λόγοι πολιτικό-στρατιωτικοί, η διείσδυση των Σελτσούκων Τούρκων από τα ανατολικά και η εμφάνιση των Λατίνων σταυροφόρων από τα δυτικά στα εδάφη της βυζαντινής αυτοκρατορίας, καθιστούν την Κύπρο μείζονος σημασίας για την ασφάλεια της βυζαντινής αυτοκρατορίας, με αποτέλεσμα να υπάρχει προσωπικό ενδιαφέρον από τον ίδιο τον αυτοκράτορα.

Η παρουσία αξιωματούχων από την Κωνσταντινούπολη στην Κύπρο και η ίδρυση σημαντικών μοναστηριών, όπως η Μονή του Κύκκου, του Μαχαιρά, του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου, της Παναγίας του Άρακα, της Παναγίας της Φορβιώτισσας, έφερε στο νησί συνεργεία από την ίδια την Κωνσταντινούπολη και ολόκληρος ο 12ος αιώνας σφραγίζεται από την παρουσία αυτών των καλλιτεχνών.

εικ.156 ***Τοιχογραφίες***, *Ναός Παναγίας Ασίνου, Νικητάρι*

Εξαιρετικά τοιχογραφημένα σύνολα σώζονται στην Κύπρο από αυτή την περίοδο, όπως οι τοιχογραφίες στην εκκλησία της Παναγίας της Ασίνου στο Νικητάρι του 1105/6 μ.Χ., στο παρεκκλήσι της Αγίας Τριάδας στην κατεχόμενη Μονή του Αγίου Ιωάννη Χρυσοστόμου στον Κουτσοβέντη του 1110-1118 μ.Χ., στην εκκλησία της Παναγίας στο κατεχόμενο Τρίκωμο, στη Μονή της Παναγίας της Αψινθιώτισσας στο κατεχόμενο Συγχαρί, στο

εικ.157 ***Αρχάγγελος***, *Τοιχογραφία από την Μονή του Χριστού Αντιφωνητή στην κατεχόμενη Καλογραία.*

ναό των Αγίων Αποστόλων στο Πέρα Χωριό (1160-1180 μ.Χ.), στον Άγιο Νικόλαο της Στέγης, στη Μονή της Παναγίας Αμασγού στο Μονάγρι, στην Εγκλείστρα του Αγίου Νεοφύτου στην Πάφο (1183 μ.Χ.), στη Μονή του Χριστού Αντιφωνητή στην κατεχόμενη Καλογραία, στο ναό του Τιμίου Σταυρού στο Πελένδρι (1178 μ.Χ.) και τέλος στην εκκλησία της Μονής της Παναγίας του Άρακα στα Λαγουδερά του 1192 μ.Χ.

εικ.158 ***Μονή Χριστού Αντιφωνητή*** *στην κατεχόμενη Καλογραία.*

εικ.159 ***Τρόοδος.***

Μετά το 1191 μ.Χ. που η Κύπρος κατακτάται από τους Φράγκους μέχρι και το 1570 που έρχονται οι Τούρκοι, παρόλη την ξενική κατοχή, η βυζαντινή τέχνη στην Κύπρο όχι μόνο δεν χάνεται αλλά δίδει λαμπρά έργα τέχνης και εμπλουτίζεται συνεχώς με νέα στοιχεία. Χωρίς να αποκοπεί παντελώς από τις βυζαντινές της ρίζες η Κύπρος παρά την ξενική κατάκτηση, Φραγκοκρατία (1191-1483 μ.Χ.) και Ενετοκρατία (1483-1570 μ.Χ.), συνεχίζει να κοσμεί τους ναούς της με το βυζαντινό παραδοσιακό τρόπο, προσλαμβάνοντας παράλληλα ορισμένα εικονογραφικά στοιχεία από τη δυτική τέχνη. Τα μνημεία αυτής της μακραίωνης περιόδου είναι πολυπληθή και ο επισκέπτης της Κύπρου μπορεί να επισκεφθεί δεκάδες εκκλησίες με εξαιρετικής ποιότητας ζωγραφικά σύνολα, κυρίως στην περιοχή του Τροόδους, όπως τον Άγιο Νικόλαο της Στέγης στην Κακοπετριά, τη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη, την Παναγία του Μουτουλά, τον Αρχάγγελο στον Πεδουλά, την Αγία Παρασκευή στη Γεροσκήπου, την Παναγία την Ιαματική στον Αρακαπά, τις εκκλησίες της Γαλάτας, το καθολικό της Μονής του Αγίου Νεοφύτου και άλλες εκκλησίες που σημειώνονται στις ειδικές περιηγήσεις που προτείνονται στους επισκέπτες της Κύπρου.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, που αρχίζει με την κατάκτηση της Κύπρου, το 1570 η ζωγραφική υποχωρεί σχεδόν πλήρως και πλέον παραμένει μια μικρή τοπική σχολή ζωγραφικής.

Ο μεγάλος αριθμός μνημείων, η ποιότητα και ο βαθμός διατήρησης του ζωγραφικού πλούτου της Κύπρου, καθιστούν πράγματι το νησί αυτό ένα πραγματικό κέντρο μελέτης της βυζαντινής ζωγραφικής.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Α' Δυτικά

Λευκωσία – Περιστερώνα (εκκλησία Αγίου Βαρνάβα και Ιλαρίωνα) – **Καλοπαναγιώτης** (Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή) – **Μονή Παναγίας του Κύκκου - Παναγιά** (Μονή Παναγίας Χρυσορρογιάτισσας) – **Τάλα** (Μονή και Εγκλείστρα Αγίου Νεοφύτου) – **Έμπα** (εκκλησία Παναγίας Χρυσελεούσας) – **Κάτω Πάφος** (Παλαιοχριστιανική Βασιλική Χρυσοπολίτισσας και εκκλησία Αγίας Κυριακής) – **Γεροσκήπου** (εκκλησία Αγίας Παρασκευής) – **Τίμη** (τέμενος/εκκλησία Αγίας Σοφίας) – **Κούκλια** (εκκλησία Παναγίας Καθολικής) – **Κούριο – Κολόσσι** (εκκλησία Αγίου Ευσταθίου) – **Λεμεσός** (Μονή Σταυροβουνίου) – **Πυργά** (βασιλικό παρεκκλήσι) – **Πέρα Χωριό** (εκκλησία Αγίων Αποστόλων) – **Λευκωσία.**

317 χιλιόμετρα

Η Κύπρος είναι πλουσιότατη σε βυζαντινά μνημεία και η γνωριμία μπορεί να ξεκινήσει από τη Λευκωσία με κατεύθυνση προς τα δυτικά και με πρώτο σταθμό το χωριό Περιστερώνα, στο κέντρο του οποίου υπάρχει η πεντάτρουλη εκκλησία των Αγίων

εικ.160 ***Πεντάτρουλλος Ναός Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα,*** *Περιστερώνα.*

εικ.161 ***Κτητορική Επιγραφή*** *Ναός Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα, Περιστερώνα.*

εικ.162 ***Άγιος Δημήτριος*** *(αποτοιχισμένη τοιχογραφία από το Ναό Αγίου Αντωνίου στα Κελλιά), 13ος αιώνας, 222X131 εκ. Μουσείο Κύκκου.*

Βαρνάβα και Ιλαρίωνα που χρονολογείται στο 12ο αιώνα. Στη συνέχεια, ανεβαίνοντας στο Τρόοδος από την κοιλάδα της Μαραθάσας, μπορεί να επισκεφθεί στον Καλοπαναγιώτη τη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή μαζί με το εικονοφυλάκιο που βρίσκεται στα νότια της Μονής. Πρόκειται για μία Μονή με ωραία αρχιτεκτονική και με τρεις συνεχόμενους ναούς, το παλαιό καθολικό του Αγίου Ηρακλειδίου, το παρεκκλήσι του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή και το παρεκκλήσι του Ακάθιστου Ύμνου ή όπως αλλιώς ονομάζεται Λατινικό παρεκκλήσι με σπουδαίες τοιχογραφίες του πρώτου μισού του 16ου αιώνα που ανήκουν στην ιταλοβυζαντινή τεχνοτροπία. Το καθολικό του Αγίου Ηρακλειδίου κοσμείται με τοιχογραφίες διαφόρων εποχών από το 12ο - 13ο - 14ο και 15ο αιώνα. Στη συνέχεια ο επισκέπτης μπορεί να κατευθυνθεί στην περίφημη Μονή της Παναγίας του Κύκκου, όπου θα προσκυνήσει την εικόνα της Παναγίας, έργο σύμφωνα με την παράδοση του Αποστόλου Λουκά και θα θαυμάσει στο Μουσείο της Μονής, εξαιρετικά αντικείμενα εκκλησιαστική τέχνης.

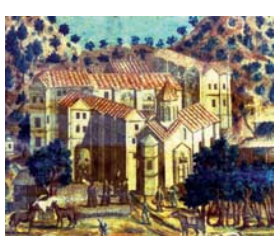
Διασχίζοντας το δάσος της Πάφου με κατεύθυνση προς τα δυτικά θα φθάσει στη συνέχεια στη Μονή της Παναγίας της Χρυσορρογιάτισσας, κατευθυνόμενος προς την Πάφο θα επισκεφθεί την Εγκλείστρα του Αγίου Νεοφύτου με τοιχογραφίες του

ΟΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΔΙΑΛΑΜΨΑΝΤΕΣ ΑΓΙΟΙ

Οι Άγιοι Βαρνάβας και Ιλαρίωνας *κατάγονταν από την Καππαδοκία και υπηρετούσαν ως ανώτεροι αξιωματικοί στον στρατό του αυτοκράτορα Θεοδοσίου του Μικρού (408-456 μ.Χ.). Εγκατέλειψαν την στρατιωτική ζωή και έγιναν μοναχοί. Σύμφωνα με την παράδοση τα λείψανα τους τοποθετήθηκαν σε μια λάρνακα στον κόλπο της Μόρφου. Ένας χριστιανός που ονομαζόταν Λεόντιος και βρήκε την λάρνακα, την μετέφερε στο χωριό Περιστερώνα της Μόρφου. Εκεί βρίσκεται μία από τις ωραιότερες, πεντάτρουλλες βυζαντινές εκκλησίες, αφιερωμένη στην μνήμη των Αγίων (11ος αιώνας). Εορτάζουν στις 21 Οκτωβρίου.*

ΑΓΙΟΙ ΒΑΡΝΑΒΑΣ ΚΑΙ ΙΛΑΡΙΩΝΑΣ

εικ.163 ***Ιερά Μονή Κύκκου,*** *λεπτομέρεια από χαρακτικό 1778, Μουσείο Κύκκου.*

εικ.164 ***Μονή Παναγίας Χρυσορογιατίσσης**, Παναγιά.*

βυζαντινού ζωγράφου του 12ου αιώνα, Θεόδωρου Αφεδούς και τη Μονή του Αγίου Νεοφύτου που βρίσκεται στον ίδιο χώρο. Μπορεί στη συνέχεια να επισκεφθεί την ωραία εκκλησία της Παναγίας της Χρυσελεούσας στην Έμπα με σημαντικές τοιχογραφίες διαφόρων εποχών 11ου, 13ου και 15ου αιώνα και ακολούθως στην Κάτω Πάφο θα επισκεφθεί την παλαιοχριστιανική βασιλική της Χρυσοπολίτισσας και την εκκλησία της Αγίας Κυριακής και μετά στη συνέχεια, ακολουθώντας πορεία προς τα ανατολικά θα επισκεφθεί στη Γεροσκήπου την πεντάτρουλη εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Κατευθυνόμενος προς τα Κούκλια μπορεί να επισκεφθεί τη μικρή εκκλησία της Αγίας Σοφίας στην Τίμη που στα χρόνια της τουρκοκρατίας μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος και ύστερα την εκκλησία της Παναγίας της Καθολικής στα Κούκλια στο χώρο της αρχαίας πόλης της Παλαίπαφου.

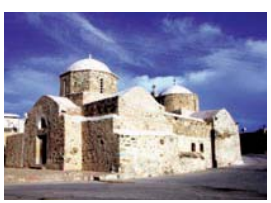

εικ.165 ***Μονή Αγίου Νεοφύτου**, Τάλα.*

εικ.166 ***Εγκλείστρα Αγίου Νεοφύτου.***

Συνεχίζοντας προς τη Λεμεσό μπορεί να επισκεφθεί κανείς την αρχαία πόλη του Κουρίου και σε κοντινή απόσταση την εκκλησία του Αγίου Ευσταθίου στο Κολόσσι δίπλα από το μεσαιωνικό κάστρο. Από τη Λεμεσό προς τη Λευκωσία ο επισκέπτης μπορεί να προσκυνήσει στη Μονή του Σταυροβουνίου, να δει το βασιλικό παρεκκλήσι στα Πυργά και τέλος, την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων στο Πέρα Χωριό με τοιχογραφίες του 12ου αιώνα και να φθάσει έτσι στη Λευκωσία.

εικ.167 ***Ναός Παναγίας Χρυσελεούσας, Έμπα.***

εικ.168 ***Ναός Αγίας Παρασκευής, Γεροσκήπου.***

εικ.169 ***Ναός Αγίας Σοφίας, Τίμη.***

εικ.170 ***Βασιλικό Παρεκκλήσι, Πυργά***

εικ.171 ***Κούριον.***

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Β΄ Ανατολικά

Λευκωσία – Πέρα Χωριό (εκκλησία Αγίων Αποστόλων) – **Κελλιά** (εκκλησία Αγίου Αντωνίου) – **Σωτήρα** (εκκλησίες Μεταμόρφωσης του Σωτήρος – Αγίου Μάμα – Παναγίας και Αγίου Γεωργίου Χορτακιών) – **Παραλίμνι** (εκκλησία Παναγίας και Αγίας Μαρίνας) - **Αγία Νάπα** (Μονή Αγίας Νάπας) – **Λάρνακα** (εκκλησία Αγίου Λαζάρου) – **Κίτι** (Παναγία Αγγελόκτιστη) – **Κιβισίλι** (εκκλησία Παναγίας) – **Μονή Σταυροβουνίου – Πυργά** (Βασιλικό παρεκκλήσι) - **Δάλι** (εκκλησίες Αγίου Γεωργίου και Αγίου Δημητριανού – Λευκωσία.

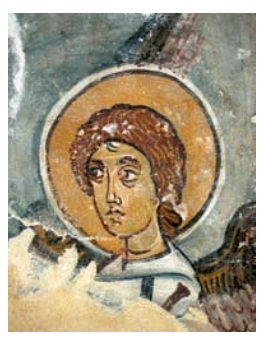
187 χιλιόμετρα

Από τη Λευκωσία ο επισκέπτης μπορεί να κατευθυνθεί προς τα νότια και να δει πρώτα την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων στο Πέρα Χωριό με τοιχογραφίες του 12ου αιώνα και στη συνέχεια, ακολουθώντας το δρόμο προς την Αγία Νάπα στο ύψος της Λάρνακας περίπου, να επισκεφθεί την εξαιρετικού ενδιαφέροντος εκκλησία του Αγίου Αντωνίου στα Κελλιά με σημαντικές τοιχογραφίες που χρονολογούνται από τον 9ο αιώνα και με νεότερα στρώματα τοιχογραφιών του 11ου και 13ου αιώνα.

εικ.172 ***Ναός Αγίων Αποστόλων**, Πέρα Χωριό.*

Πριν φθάσει κανείς στο Παραλίμνι και την Αγία Νάπα, μπορεί να επισκεφθεί στο χωριό Σωτήρα μία ομάδα βυζαντινών μνημείων που βρίσκονται σε αυτό, την εκκλησία της Μεταμορφώσεως με τοιχογραφίες του 13ου αιώνα και την εκκλησία του Αγίου Μάμα σε κοντινή απόσταση. Λίγο πιο έξω από το χωριό, στην τοποθεσία Χορτάκια μπορεί να δει τις εκκλησίες της Παναγίας, του Αγίου Θεοδώρου και του Αγίου Γεωργίου. Δίπλα από την εκκλησία της Μεταμορφώσεως, στο κέντρο του χωριού υπάρχει μικρό εκκλησιαστικό μουσείο. Στο κέντρο της μεγάλης κωμόπολης του Παραλιμνίου ο επισκέπτης μπορεί να δει τις εκκλησίες της Αγίας Μαρίνας και της Παναγίας. Στο τουριστικό θέρετρο της Αγίας Νάπας μπορεί κανείς να δει την έξοχη Μονή της Αγίας Νάπας που χρονολογείται από την περίοδο της φραγκοκρατίας.

εικ.174 ***Τοιχογραφία εκκλησίας Αγίου Αντωνίου**, Κελλιά.*

εικ.173 ***Ναός Αγίου Αντωνίου**, Κελλιά.*

εικ.175 ***Ναός Αγίου Γεωργίου***, *Δάλι.*

εικ.176 ***Ναός Αγίου Δημητριανού***, *Δάλι.*

Φθάνοντας στη Λάρνακα, ο επισκέπτης μπορεί να προσκυνήσει στην εκκλησία του Αγίου Λαζάρου, κτίσμα του 900μ.Χ. περίπου, που ιδρύθηκε με χορηγία του βυζαντινού αυτοκράτορα Λέοντα ΣΤ΄ του Σοφού. Ακολουθώντας τις νότιες ακτές προς τα δυτικά, θα συναντήσει κανείς την εκκλησία της Παναγίας της Αγγελόκτιστης στο Κίτι με το περίφημο ψηφιδωτό του 6ου αιώνα μ.Χ. Στη συνέχεια στο χωριό Κιβισίλι θα επισκεφθεί την εκκλησία της Παναγίας και κατευθυνόμενος πλέον προς τη Λευκωσία μπορεί να επισκεφθεί τη Μονή Σταυροβουνίου (η επίσκεψη στον Κυρίως Ναό επιτρέπεται μόνο στους άντρες) και στο χωριό Πυργά το βασιλικό παρεκκλήσι των χρόνων της φραγκοκρατίας.

Πριν φθάσει στη Λευκωσία κοντά στο χωριό Δάλι θα μπορεί να επισκεφθεί τις εκκλησίες του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Δημητριανού με τοιχογραφίες του 14ου αιώνα.

εικ.177 ***Ναός Παναγίας της Αγγελόκτιστης***, *Κίτι.*

εικ.178 ***Εσωτερικό Ναού Αγίου Γεωργίου Χορτακίων, Σωτήρα.***

ΣΟΛΕΑ

ΜΑΡΑΘΑΣΑ

ΠΙΤΣΙΛΙΑ

Τα κυπριακά μνημεία της ΟΥΝΕΣΚΟ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Αυτοκινητόδρομος
- Κύριος Δρόμος
- Ασφαλτοστρωμένος Δρόμος
- Χωματόδρομος
- Όριο περιοχής υπό Τουρκική Κατοχή από το 1974
- Όριο περιοχής κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων
- Υδατοφράκτες
- Θρησκευτική Περιήγηση
- Μονή
- Εκκλησία
- Τέμενος
- Ασκητήριο
- Εικονοφυλάκιο
- Μουσείο
- Μνημείο
- Αρχαιότητες
- Πόλη
- Δήμος
- Κοινότητα

	ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΟΛΕΑ
Τόπος	Μνημείο
Λευκωσία	
Νικητάρι	Εκκλησία Παναγίας της Ασίνου ή Φορβιώτισσα
Γαλάτα	Εκκλησία Παναγία Ποδίθου*
Κακοπετριά	Εκκλησία Αγίου Νικολάου της Στέγης

	ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΡΑΘΑΣΑ
Τόπος	Μνημείο
Λευκωσία	
Καλοπαναγιώτης	Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή*
Μουτουλάς	Εκκλησία Παναγίας
Πεδουλάς	Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ

	ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΙΤΣΙΛΙΑ
Τόπος	Μνημείο
Λευκωσία	
Λαγουδερά	Μονή Παναγίας του Άρακα
Πλατανιστάσα	Εκκλησία Σταυρός του Αγιασμάτι
Πελένδρι	Μονή Τιμίου Σταυρού Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ
Παλαιχώρι	Εκκλησία Μεταμορφώσεως

** Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκυ το 1735.*

Τα κυπριακά μνημεία της UNESCO

Η Κύπρος παρά τη μικρή της γεωγραφική έκταση είναι εξαιρετικά πλούσια σε μνημεία της βυζαντινής περιόδου. Είναι ίσως μια μοναδική περίπτωση, όπου σε τόσο μικρό γεωγραφικό χώρο είναι συγκεντρωμένα τόσα πολλά μνημεία, με τόση μεγάλη ιστορική, αρχαιολογική και καλλιτεχνική αξία. Αυτή η μεγάλη κληρονομιά με την υψηλή καλλιτεχνική της αξία και τα λαμπρά τοιχογραφημένα της σύνολα θεωρείται ως παγκόσμιας εμβέλειας, γι' αυτό και η UNESCO έχει ανακηρύξει δέκα (10) από τις εκκλησίες του Τροόδους ως μνημεία της Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Οι εκκλησίες αυτές βρίσκονται όλες στην ορεσειρά του Τροόδους σε μια σχετικά μικρή γεωγραφικά περιοχή, όπου υπάρχει ένας πάρα πολύ μεγάλος αριθμός τοιχογραφημένων εκκλησιών που χρονολογούνται από τον 11ο αιώνα μέχρι και το 17ο αιώνα, δηλαδή χρονικό διάστημα πέρα των επτά αιώνων.

Οι αρχαιότερες τοιχογραφίες που χρονολογούνται στον 11ο αιώνα βρίσκονται στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου της Στέγης στην Κακοπετριά, ενώ στο

εικ.179 ***Κλαδί κέδρου, Τρόοδος.***

Η ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ

Οι δέκα εκκλησίες-μνημεία της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, είναι οι εξής:

«Στην Κακοπετριά η εκκλησία του **Αγίου Νικολάου της Στέγης**, στον Καλοπαναγιώτη **η Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή**, στα Λαγουδερά **η εκκλησία της Παναγίας του Άρακα**, στο Νικητάρι **η εκκλησία της Παναγίας της Ασίνου**, στην Πλατανιστάσα **η εκκλησία του Σταυρού του Αγιασμάτι**, στη Γαλάτα **η εκκλησία της Παναγίας της Ποδίθου**, στον Πεδουλά **η εκκλησία του Αρχαγγέλου**, στο Πελένδρι **η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού**, στο Μουτουλά **η εκκλησία της Παναγίας**, στο Παλαιχώρι **η εκκλησία της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος».**

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΝΑ

12ο αιώνα χρονολογούνται οι τοιχογραφίες που κοσμούν την εκκλησία της Παναγίας της Ασίνου στο Νικητάρι (1106/6 μ.Χ.), στον Άγιο Νικόλαο της Στέγης, ένα στρώμα στο Καθολικό του Αγίου Ηρακλειδίου στη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, οι τοιχογραφίες της εκκλησίας της Μονής της Παναγίας του Άρακα στα Λαγουδερά (1192 μ.Χ.) και οι τοιχογραφίες του Ιερού Βήματος του Τιμίου Σταυρού στο Πελένδρι (1178 μ.Χ.).

Στο 13ο αιώνα χρονολογούνται οι τοιχογραφίες του καθολικού του Αγίου Ηρακλειδίου στη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, ένα στρώμα του Αγίου Νικολάου της Στέγης και οι τοιχογραφίες της εκκλησίας της Παναγίας στο Μουτουλά το 1280 μ.Χ.

Στο 14ο αιώνα χρονολογούνται οι τοιχογραφίες του νάρθηκα της Παναγίας της Ασίνου (1333 μ.Χ.), ένα στρώμα της εκκλησίας του Τιμίου Σταυρού στο Πελένδρι, οι τοιχογραφίες στον κυρίως ναό της Παναγίας της Ασίνου και του καθολικού του Αγίου Ηρακλειδίου, της Μονής του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη.

Στον 15ο αιώνα χρονολογούνται οι τοιχογραφίες της εκκλησίας του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Πεδουλά έργο του ζωγράφου Μηνά από την Μαραθάσα είναι του 1474, ενώ οι τοιχογραφίες της εκκλησίας του Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι στην Πλατανιστάσα που ζωγραφίστηκαν το 1494 από τον ζωγράφο Φίλιππο Γούλ.

Σημαντικές τέλος τοιχογραφίες του πρώτου μισού του 16ου αιώνα κοσμούν τις εκκλησίες της Παναγίας της Ποδίθου στη Γαλάτα και της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στο Παλαιχώρι.

εικ.180 ***Αρχάγγελος**, Ναός Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα.*

εικ.181 ***Κέδρος, Τρόοδος.***

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Περιοχή Σολέα

Νικητάρι (Παναγία της Ασίνου ή Φορβιώτισσα) –
Γαλάτα (Παναγία η Ποδίθου) -
Κακοπετριά (Άγιος Νικόλαος της Στέγης)

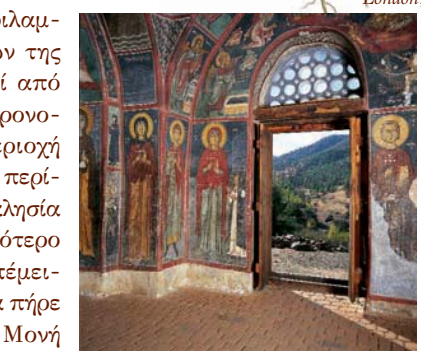
85 χιλιόμετρα

εικ.182 ***Silene orchidea***, *J. Sibthorp, Flora Graeca, London, 1878.*

Εκκλησία Παναγίας Ασίνου, Νικητάρι, 1105/06 μ.Χ.

Η εκκλησία της Παναγίας της Ασίνου συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών της περιοχής του Τροόδους που έχουν κηρυχθεί από την UNESCO ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Είναι χτισμένη σε μια πευκόφυτη περιοχή στους βόρειους πρόποδες του Τροόδους τρία περίπου χιλιόμετρα από το χωριό Νικητάρι. Η εκκλησία της Παναγίας της Ασίνου, όπως είναι περισσότερο γνωστή, είναι το μοναδικό κατάλοιπο που απέμεινε από τη Μονή των Φορβίων, που πιθανώς να πήρε την ονομασία αυτή από το γεγονός ότι στη Μονή εκτρέφονταν άλογα. Η Μονή ιδρύθηκε σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή που διασώζεται πάνω από τη νότια είσοδο από το μάγιστρο Νικηφόρο Ισχύριο και αργότερα μοναχό Νικόλαο, στη μνήμη της συζύγου του Γέφυρας. Ο μικρός καμαροσκέπαστος ναός που στη σημερινή του μορφή έχει ξανακτιστεί μετά από κάποια καταστροφή του αρχικού ναού, κτίστηκε μεταξύ των ετών 1099 και 1105/6, έτη κατά τα οποία και εικονογραφήθηκε. Αργότερα μέσα στον 12ο αιώνα προστέθηκε στα δυτικά νάρθηκας που και αυτός διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες, το στρώμα όμως που σήμερα διασώζεται είναι του 1333 μ.Χ. Στον κυρίως ναό που είναι κατάγραφος, διασώζονται τοιχογραφίες του 1105/6 και του 14ου αιώνα καθώς και ελάχιστες νεότερες του 17ου αιώνα.

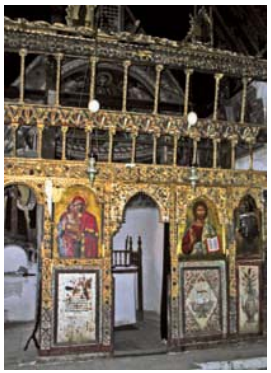
εικ.183 ***Σκηνές Δευτέρας Παρουσίας, Άγιοι και Δωρητές***, *άποψη του Νάρθηκα, εκκλησία Παναγίας της Ασίνου.*

εικ.184 ***Εις Άδου Κάθοδος***, *Παναγία Ασίνου, Νικητάρι.*

Εκκλησία Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα, 1502μ.Χ.

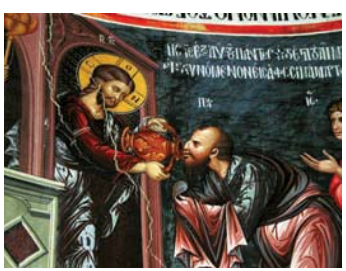
Ο ναός της Παναγίας της Ποδίθου περιλαμβάνεται στις δέκα εκκλησίες της περιοχής του Τροόδους που έχουν κηρυχθεί από την UNESCO ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Είναι κτισμένη στην ανατολική όχθη του ποταμού Καρκώτη που διατρέχει την εύφορη κοιλάδα της Σολέας, κοντά στο χωριό Γαλάτα. Η ξυλόστεγη εκκλησία που περιβάλλεται από στοά στις τρεις πλευρές της, καλύπτεται από ενιαία στέγη με αγκιστρωτό κεραμίδι και ανήκε σε μοναστήρι, από το οποίο δεν σώζεται πλέον κανένα άλλο κτήριο. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή που βρίσκεται στο δυτικό τοίχο εξωτερικά, η εκκλησία κτίστηκε το 1502 με δωρεά του Έλληνα αξιωματούχου στην αυλή του βασιλιά Ιακώβου Β΄ Δημητρίου ντε Κορόν. Η εκκλησία δεν διακοσμήθηκε ποτέ ολόκληρη, άγνωστο για ποιο λόγο. Τοιχογραφίες υπάρχουν μόνο στο Ιερό Βήμα με την Πλατυτέρα και τους Αγγέλους να δεσπόζουν στην κόγχη, στο δυτικό τριγωνικό αέτωμα εσωτερικά με μια έξοχη σύνθεση – πίνακα της Σταυρώσεως και στο δυτικό τοίχο εξωτερικά με την κτητορική επιγραφή. Τοιχογραφίες των Αγίων Πέτρου και Παύλου που βρίσκονται στον κυρίως ναό χρονολογούνται στο 17ο αιώνα. Οι τοιχογραφίες της Παναγίας της Ποδίθου ανήκουν στην ιταλοβυζαντινή τεχνοτροπία και θεωρούνται εξαιρετικής ποιότητας, ιδιαίτερα η παράσταση της Σταυρώσεως. Το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του ναού είναι σύγχρονο μαζί με τις φορητές εικόνες που το κοσμούσαν, της ίδιας τεχνοτροπίας που σήμερα φυλάσσονται στη Μητρόπολη Μόρφου στην Ευρύχου.

εικ.185 ***Εικονοστάσι***, *Παναγία Ποδίθου, Γαλάτα.*

εικ.186 ***Ναός Παναγίας Ποδίθου***, *Γαλάτα.*

εικ.187 ***Η Κοινωνία των Αποστόλων***, *Ναός Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα.*

«Ο ευχαριστιακός οίνος είναι φως άφραστον, άρρητος γλυκασμός, ευφροσύνη αιώνιος».

Εκκλησία Αγίου Νικολάου της Στέγης, 11ος αιώνας μ.Χ., Κακοπετριά

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου της Στέγης συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών που έχουν κηρυχθεί από την UNESCO ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Ανήκε σε μοναστήρι, από το οποίο σήμερα δεν σώζεται παρά μόνο η συγκεκριμένη εκκλησία.

Η εκκλησία πήρε την ονομασία «της στέγης» τουλάχιστον από το 13ο αιώνα, λόγω της προσθήκης, στην αρχική, μιας δεύτερης στέγης με αγκιστρωτό κεραμίδι.

Ο ναός του Αγίου Νικολάου της Στέγης βρίσκεται κοντά στο χωριό Κακοπετριά, στις όχθες του ποταμού Καρκώτη.

εικ.188 ***Ναός Αγίου Νικολάου της Στέγης, Κακοπετριά.***

εικ.189 ***Δρομάκι Κακοπετριά.***

Ο ναός είναι ένας εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο που στηρίζεται σε τέσσερις πεσούς. Ο αρχιτεκτονικός του τύπος μας οδηγεί στην Κωνσταντινούπολη και η ίδρυση του τοποθετείται στον 11ο αιώνα. Αργότερα το 12ο αιώνα προστέθηκε στα δυτικά νάρθηκας. Στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου διασώζονται αλλεπάλληλα στρώματα τοιχογραφιών που χρονολογούνται στον 11ο, 12ο, 13ο, 14ο και 17ο αιώνα. Είναι στην κυριολεξία μια «πινακοθήκη» της βυζαντινής τέχνης, με ιδιαίτερα υψηλής τέχνης ζωγραφική όπως είναι αυτές που κοσμούν το Ιερό Βήμα και τον κυρίως ναό του 11ου και 12ου αιώνα καθώς και το νάρθηκα.

εικ.190 ***Η Πλατυτέρα των Ουρανών,***
Ναός Αγίου Νικολάου της Στέγης, Κακοπετριά.

εικ.191 ***Παντοκράτωρ,***
Ναός Αγίου Νικολάου της Στέγης, Κακοπετριά.

εικ.192 ***Χωριό Κακοπετριά.***

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Περιοχή Μαραθάσα

Καλοπαναγιώτης (Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή και Εικονοφυλάκιο) – **Μουτουλάς** (Εκκλησία Παναγίας) – **Πεδουλάς** (Αρχάγγελος Μιχαήλ και Εκκλησιαστικό μουσείο)

66 χιλιόμετρα

Μονή Αγίου Ιωάννου του Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης, 11ος αιώνας μ.Χ.

Το μοναστηριακό συγκρότημα του Αγίου Ιωάννου του Λαμπαδιστή που βρίσκεται στο χωριό Καλοπαναγιώτης στην εύφορη κοιλάδα της Μαραθάσας, συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών του Τροόδους που έχουν κηρυχθεί από την UNESCO ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς κτίστηκε η Μονή, αλλά το μεγάλο καθολικό της που είναι αφιερωμένο στον Άγιο Ηρακλείδιο πρέπει να κτίστηκε τον 11ο αιώνα. Λίγο αργότερα το 12ο αιώνα προστέθηκε στη βόρεια πλευρά του καθολικού το παρεκκλήσι του Αγίου Ιωάννου του Λαμπαδιστή, από το οποίο πήρε και το όνομα της η Μονή. Το παρεκκλήσι αυτό καταστράφηκε, άγνωστο πότε ακριβώς, και στη θέση του κτίστηκε πιθανώς στην πρώιμη τουρκοκρατία μία καμαροσκεπαστή εκκλησία, ενώ ελάχιστα λείψανα σώθηκαν από το αρχικό κτίσμα του 12ου αιώνα. Το πρώτο μισό του 15ου αιώνα κτίστηκε στα δυτικά του καθολικού και του παρεκκλησιού του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή νάρθηκας, ενώ στο τέλος του 15ου ή στις αρχές του 16ου αιώνα προστέθηκε και πάλι στα βόρεια και σε συνέχεια του παρεκκλησιού του Αγίου Ιωάννη, ένα νέο παρεκκλήσι που είναι

εικ.193 ***Μονή Αγίου Ιωάννου του Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης.***

γνωστό ως Λατινικό ή παρεκκλήσι του Ακάθιστου Ύμνου. Στη Μονή σώζονται δύο πτέρυγες με τα κελιά και τα άλλα βοηθητικά κτίσματα. Στο καθολικό, τα παρεκκλήσια και το νάρθηκα της Μονής διασώζονται εξαιρετικής σημασίας τοιχογραφίες του 11ου, 12ου, 13ου, 14ου, 15ου και 16ου αιώνα, δηλαδή ουσιαστικά καλύπτεται όλο το φάσμα της βυζαντινής τέχνης για περισσότερο από έξι αιώνες. Στη Μονή υπάρχει ακόμα ένα ξυλόγλυπτο και ένα γραπτό εικονοστάσιο, ενώ στο χώρο της λειτουργεί βυζαντινό Μουσείο με εξαίρετη συλλογή εικόνων.

εικ.194 ***Τοιχογραφία από το Παρεκκλήσι του Ακάθιστου Ύμνου***, *Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης.*

Εκκλησία Παναγίας, Μουτουλάς, 1280 μ.Χ.

εικ.195 ***Ναός Παναγίας***, *Μουτουλάς.*

εικ.196 ***Τοιχογραφία***, *Ναός Παναγίας, Μουτουλάς.*

Η μικρή ξυλόστεγη εκκλησία της Παναγίας που βρίσκεται στο χωριό Μουτουλάς στην κοιλάδα της Μαραθάσας, συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών της περιοχής του Τροόδους που έχουν κηρυχθεί από την UNESCO ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Ο ναός περιβάλλεται από στοά-νάρθηκα στα δυτικά και βόρεια, που στεγάζονται με ενιαία στέγη. Η εκκλησία σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή που βρίσκεται στο Ιερό Βήμα κτίστηκε και διακοσμήθηκε το 1280 με έξοδα του Ιωάννη Μουτουλά και της συζύγου του Ειρήνης, τα πορτραίτα των οποίων εικονίζονται κάτω από την επιγραφή. Οι τοιχογραφίες του κυρίως ναού, που χρονολογούνται στα 1280 παρ' όλο που ανήκουν στη βυζαντινή τεχνοτροπία, δεν φαίνονται ανεπηρέαστες από τη δυτική ζωγραφική, όπως εμφανίζεται στην ανατολή αυτές με τους σταυροφόρους. Στις αρχές του 16ου αιώνα διακοσμήθηκε η εξωτερική πλευρά του βόρειου τοίχου με μια πολυπρόσωπη σύνθεση της Δευτέρας Παρουσίας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ξυλόγλυπτη πόρτα της βόρειας εισόδου που είναι σύγχρονη με το ναό, ενώ από την εκκλησία προέρχονται ορισμένες εικόνες σύγχρονες με τις τοιχογραφίες του 1280 μ.Χ. που φυλάσσονται στο Μουσείο της Μονής Κύκκου.

Εκκλησία Αρχάγγελου Μιχαήλ, Πεδουλάς, 1474 μ.Χ.

εικ.197 ***Ναός Αρχάγγελου Μιχαήλ***, *Πεδουλάς.*

Η μικρή ξυλόστεγη εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ, που βρίσκεται στο χωριό Πεδουλάς κτισμένο στην κοιλάδα της Μαραθάσας, συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών της περιοχής του Τροόδους που είχαν κηρυχθεί από την UNESCO ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Ο ναός περιβάλλεται στις δύο του πλευρές, στα δυτικά και νότια, από στοά που καλύπτεται με ενιαία στέγη. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή που διασώζεται πάνω από τη βόρεια είσοδο, η εκκλησία κτίστηκε και διακοσμήθηκε το 1474 με έξοδα του Ιερέα Βασίλειου Χάμαδαου. Ο Ιερέας Βασίλειος μαζί με την οικογένεια του, τη σύζυγο του και τις δύο κόρες του, εικονίζεται με την κτητορική επιγραφή να προσφέρει το ομοίωμα του ναού στον Αρχάγγελο Μιχαήλ. Οι τοιχογραφίες του ναού που σώζονται σε εξαιρετική κατάσταση, έγιναν από τον ζωγράφο Μηνά, που καταγόταν από την περιοχή της Μαραθάσας. Πρόκειται για ένα ντόπιο ζωγράφο,

γνώστη της βυζαντινής ζωγραφικής παράδοσης, με επιλεκτική πρόσληψη ορισμένων δυτικών εικονογραφικών στοιχείων. Ο ίδιος ζωγράφισε και φορητές εικόνες που σώζονται στο παρακείμενο Βυζαντινό Μουσείο, ενώ το εικονοστάσι του ναού είναι σύγχρονο με ιδιαίτερα γραπτό διάκοσμο.

εικ.198 ***Χωριό Πεδουλάς.***

εικ.199 ***Αρχάγγελος,***
Ναός Αρχάγγελου Μιχαήλ, Πεδουλάς.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Περιοχή Πιτσιλιά

Λαγουδερά (Μονή Παναγίας του Άρακα) –
Πλατανιστάσα (Σταυρός του Αγιασμάτι) –
Πελένδρι (Εκκλησία Τιμίου Σταυρού)–
Παλαιχώρι (Μεταμόρφωση του Σωτήρος).

152 χιλιόμετρα

Βαλανιδιά
εικ.200 *Elekra Megaw, Wild flowers of Cyprus, Cyprus, n.d.*

Μονή Παναγίας του Άρακα, Λαγουδερά, 1192 μ.Χ.

Η εκκλησία της Παναγιάς του Άρακα συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών της περιοχής του Τροόδους που έχουν κηρυχθεί ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς από την UNESCO. Βρίσκεται πολύ κοντά στο χωριό Λαγουδερά και ανήκε σε μοναστήρι από το οποίο διασώζεται μόνο η βόρεια πτέρυγα.

Ο ναός ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο, ο οποίος καλύπτεται με μία δεύτερη στέγη με αγκιστρωτό κεραμίδι, που σχηματίζει στις τρεις πλευρές του στοές. Η εκκλησία της Παναγίας του Άρακα είναι διακοσμημένη με εξαιρετικής ποιότητας τοιχογραφίες που έγιναν το 1192 μ.Χ. όπως μας πληροφορεί η επιγραφή που βρίσκεται πάνω από τη βόρεια είσοδο. Σήμερα οι τοιχογραφίες αυτές αποδίδονται, εκτός από αυτές που κοσμούν την κόγχη του Ιερού Βήματος, στον Βυζαντινό αγιογράφο Θεόδωρο Αψευδή που ζωγράφισε το 1183 την Εγκλείστρα του Αγίου Νεόφυτου στην Πάφο. Από την κτητορική περιγραφή πληροφορούμαστε ότι την εκκλησία έκτισε και με έξοδα του διακοσμήθηκε το 1192, ένα χρόνο μάλιστα μετά την κατάληψη της Κύπρου από το βασιλιά Ριχάρδο τον Λεοντόκαρδο το 1191, ο «αυθέντης Λεόντας», δηλαδή είναι δωρεά κάποιου βυζαντινού αξιωματούχου. Στο ναό υπάρχουν επίσης ορισμένες τοιχογραφίες στους εξωτερικούς τοίχους του 14ου και 17ου αιώνα, ενώ το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι χρονολογείται στο 1673. Οι δυο δεσποτικές εικόνες του Χριστού και της Παναγίας που χρονολογούνται και αυτές περίπου στα 1192, φυλάσσονται τώρα στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ στη Λευκωσία.

εικ.202 ***Γεράκι της Κύπρου.***

εικ.201 ***Παντοκράτωρ,***
Μονή Παναγίας του Άρακα, Λαγουδερά.

ΑΝΩ ΣΧΩΜΕΝ ΤΑΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

*«Το επίθετο «**Άρακας**» πιθανώς να προέρχεται από τη λέξη Ιέρακας (γεράκι), αφού η παράδοση συνδέει την ίδρυση του με κάποιο βυζαντινό αξιωματούχο που κυνηγούσε στην περιοχή με γεράκια και στον οποίο υπέδειξε η Παναγία με θαυματουργικό τρόπο την τοποθεσία για το κτίσιμο του ναού».*

ΘΑΥΜΑ

εικ.203 ***Μονή Παναγιάς του Άρακα,*** *Λαγουδερά.*

εικ.204 ***Κελιά Μονής,*** *Λαγουδερά.*

Εκκλησία Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι, Πλατανιστάσα, 1494 μ.Χ.

εικ.205 ***Νοτιοδυτική άποψη του κυρίως Ναού.***

Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι, που άλλοτε ανήκε σε μοναστήρι που πλέον δεν υφίσταται, ανήκει στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών της περιοχής του Τροόδους που έχουν κηρυχθεί ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Είναι κτισμένη σε μια έξοχη θέση, 4 χιλιόμετρα βορειοδυτικά του χωριού Πλατανιστάσα και ανήκει στον τύπο των ξυλόστεγων ναών του Τροόδους, η οποία περιβάλλεται και από τις τέσσερις πλευρές με κλειστή στοά. Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι θα πρέπει να κτίστηκε στο τέλος του 15ου αιώνα, αφού η κτητορική επιγραφή που διασώζεται μας πληροφορεί ότι διακοσμήθηκε το 1494 από το ζωγράφο Φίλιππο Γούλ, τον ίδιο δηλαδή ζωγράφο που εργάστηκε ένα χρόνο μετά το 1495 στην εκκλησία του Αγίου Μάμα στο Λουβαρά. Οι κτήτορες του ναού, ο Ιερέας Περάτης και η σύζυγος Πεπάνη, εικονίζονται στην εξωτερική πλευρά του νότιου τοίχου να προσφέρουν το ομοίωμα του ναού στο Χριστό. Ολόκληρος ο ναός εσωτερικά είναι κατάγραφος, με εξαιρετικής ποιότητας τοιχογραφίες, που διατηρούνται σε άριστη κατάσταση. Τοιχογραφίες του 1494 διασώζονται στο νότιο και στο δυτικό τοίχο εξωτερικά. Στο ναό διατηρείται ένας μεγάλος ξύλινος ζωγραφισμένος σταυρός και το αρχικό γραπτό εικονοστάσι μαζί με το νεώτερο ξυλόγλυπτο τέμπλο του 17ου αιώνα.

εικ.206 ***Ναός Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι,*** *Πλατανιστάσα.*

εικ.207 ***Τοιχογραφία,*** *Ναός Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι, Πλατανιστάσα.*

Το γνήσιο και το ψεύτικο

«Προσέχετε τους ψευδοπροφήτας, οι οποίοι σας έρχονται με ένδυμα προβάτων, ενώ μέσα τους είναι λύκοι αρπακτικοί. Από τους καρπούς των θα τους αναγνωρίσετε. Μήπως μαζεύουν από τα αγκάθια σταφύλια ή από τους τριβόλους σύκα; Έτσι, κάθε δένδρον καλόν παράγει καρπούς καλούς, και το σάπιο δένδρον παράγει καρπούς κακούς. Δεν είναι δυνατόν ένα καλόν δένδρον να φέρη καρπούς κακούς, ούτε ένα σάπιο δένδρον να φέρη καρπούς καλούς. Κάθε δένδρον που δεν κάνει καλόν καρπόν, το κόβουν σύριζα και το ρίχνουν στη φωτιά. Ώστε λοιπόν από τους καρπούς των θα τους αναγνωρίσετε».

Η επί του όρους ομιλία του Κυρίου.

εικ.208 ***Ο καρπός της μηλιάς.***

Εκκλησία Τιμίου Σταυρού, Πελένδρι, 12ος αιώνας μ.Χ.

εικ.209 *«**Άκρα Ταπείνωση**» από την Πρόθεση, Τοιχογραφία Ναός Τιμίου Σταυρού, Πελένδρι.*

Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στο Πελένδρι συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών της περιοχής του Τροόδους που ανήκουν στα Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Βρίσκεται κτισμένη στις νότιες παρυφές του χωριού κοντά στο κοιμητήριο και πιθανόν να ήταν πάντοτε ο κοιμητηριακός ναός του Πελενδρίου. Στη σημερινή της μορφή είναι μία τρίκλιτη εκκλησία με τρούλο, που καλύπτεται από μία ενιαία στέγη, αποτέλεσμα ενδεχομένως νεώτερων επεμβάσεων. Μετά τις τελευταίες έρευνες και τις αποκαλύψεις παλαιότερων τοιχογραφιών, συμπεραίνουμε ότι αρχικά ήταν κτισμένη στη θέση αυτή, μια εκκλησία πιθανώς καμαροσκέπαστη. Στο Ιερό Βήμα μετά την αποτοίχιση των νεωτέρων τοιχογραφιών ήρθε στο φως επιγραφή με τη χρονολογία 1178. Αργότερα για άγνωστους λόγους ο ναός κατεστράφηκε, εκτός από την αψίδα, ενώ στη θέση του κτίστηκε το 14ο αιώνα ο σημερινός σταυροειδής εγγεγραμμένος με τον τρούλο ναός, που ξαναδιακοσμήθηκε το 14ο αιώνα. Προστέθηκε βέβαια μετά την ανέγερση του ναού το βόρειο κλίτος που ενώθηκε με ανοίγματα με τον κυρίως ναό, ενώ με τον ίδιο τρόπο προστέθηκε στο τέλος του 15ου ή στις αρχές του 16ου αιώνα ένα νέο κλίτος στη νότια πλευρά του ναού. Ο ναός σήμερα είναι κατάγραφος με εξαιρετικής σημασίας τοιχογραφίες του 12ου, του 13ου, του 14ου, του 15ου και του 16ου αιώνα. Στο Ιερό Βήμα του κυρίως ναού υπάρχουν τοιχογραφίες του 1178, ενώ στον κυρίως ναό εξαιρετικής ποιότητας τοιχογραφίες της παλαιολόγειας ζωγραφικής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι σκηνές από τον κύκλο ζωής της Παναγίας.

εικ.210 ***Τοιχογραφία,*** *σκηνή από τον κύκλο ζωής της Παναγίας, Ναός Τιμίου Σταυρού, Πελένδρι.*

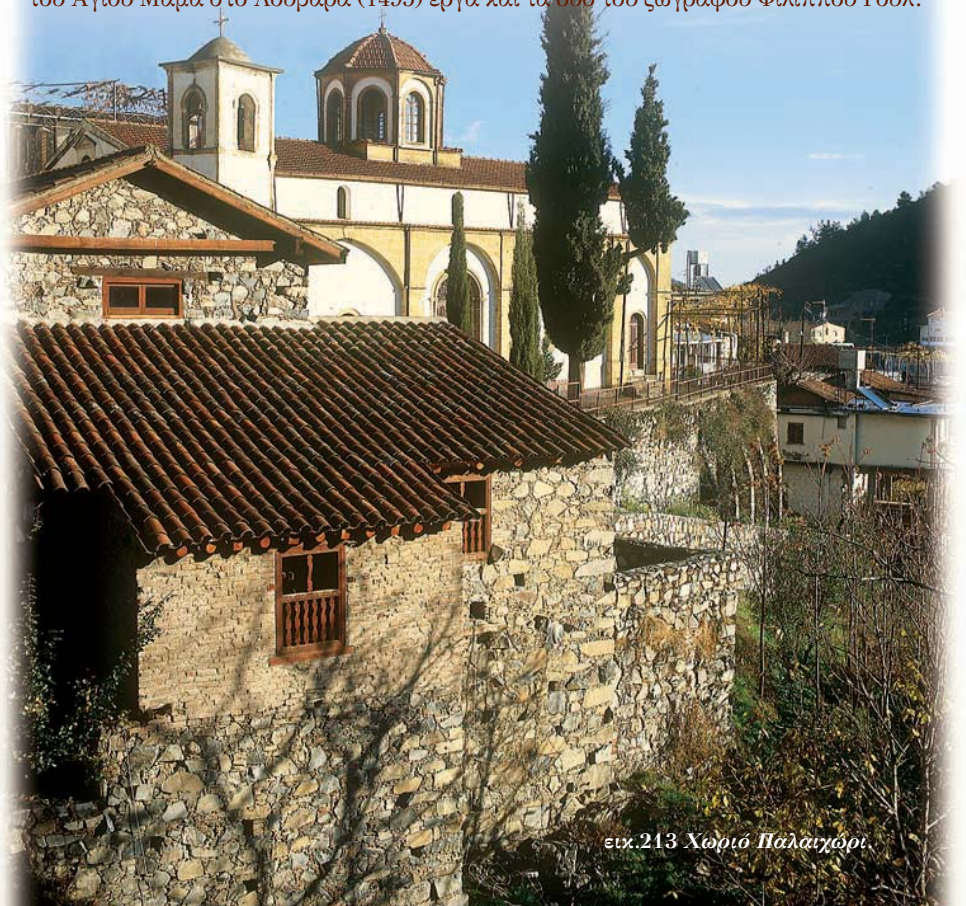
εικ.211 *«**Ύδωρ το Ζων**», Ρυάκι, Τρόοδος.*

Εκκλησία Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, Παλαιχώρι 15ος- 16ος αιώνας μ.Χ.

Η εκκλησία της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Χριστού βρίσκεται στις ανατολικές παρυφές του χωριού Παλαιχώρι. Είναι μια εκκλησία κτισμένη στον τύπο των ξυλόστεγων ναών που συναντούμε στην οροσειρά του Τροόδους και θα πρέπει να κτίστηκε στο τέλος του 15ου αιώνα ή στις αρχές του 16ου αιώνα. Αργότερα στις αρχές του 17ου αιώνα προστέθηκε ένας νάρθηκας στα δυτικά και στα νότια και ολόκληρη η εκκλησία στεγάζεται σε μια ενιαία στέγη σκεπασμένη με το παραδοσιακό αγκιστρωτό κεραμίδι. Πολύ αξιόλογες είναι οι τοιχογραφίες που κοσμούν το εσωτερικό του ναού, οι οποίες σώζονται σε άριστη κατάσταση και στο μεγαλύτερο τους μέρος. Η κτητορική επιγραφή που διασώζεται αποσπασματικά στον κυρίως ναό δεν μας διαφωτίζει επαρκώς για την ακριβή χρονολογία ανοικοδόμησης και διακόσμησής του, αλλά εξετάζοντας την τεχνοτροπία των τοιχογραφιών μπορούμε να τις συσχετίσουμε με τις τοιχογραφίες του ναού του Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι στην Πλατανιστάσα (1494) και του ναού του Αγίου Μάμα στο Λουβαρά (1495) έργα και τα δύο του ζωγράφου Φίλιππου Γούλ.

εικ.212 ***Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος****, Παλαιχώρι.*

εικ.213 *Χωριό Παλαιχώρι.*

Αν και δεν μπορούν να αποδοθούν με απόλυτη ασφάλεια στον Φίλιππο Γούλ, οι τοιχογραφίες της Μεταμόρφωσης στο Παλαιχώρι θα πρέπει να ανήκουν στον κύκλο του ζωγράφου αυτού και θα μπορούσαν να χρονολογηθούν στο τέλος του 15ου και στις αρχές του 16ου αιώνα. Οι λίγες τοιχογραφίες του νάρθηκα χρονολογούνται με επιγραφή στα 1612 και διαφέρουν ουσιαστικά από αυτές του κυρίως ναού, ενώ το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού χρονολογείται στα 1704. Η εκκλησία της Μεταμορφώσεως στο Παλαιχώρι εντάχθηκε το Δεκέμβριο του 2001 στον κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO και είναι η δέκατη εκκλησία του Τροόδους που εγγράφεται στον κατάλογο αυτό.

εικ.214 ***Εσωτερικό Ναού Μεταμορφώσεως του Σωτήρος****, Παλαιχώρι.*

«Οι ουρανοί διηγούνται δόξαν Κυρίου».
εικ.215

εικ.216 ***Άγιος Δημήτριος και Άγιος Γεώργιος έφιπποι****, Τοιχογραφία, Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, Παλαιχώρι.*

εικ.217 *Τρόοδος, το Χιονώδες Όρος.*

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Αυτοκινητόδρομος
- Κύριος Δρόμος
- Ασφαλτοστρωμένος Δρόμος
- Χωματόδρομος
- Όριο περιοχής υπό Τουρκική Κατοχή από το 1974
- Όριο περιοχής κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων
- Υδατοφράκτες

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ:

- Α
- Β
- Γ
- Δ
- Ε

- Μονή
- Εκκλησία
- Τέμενος
- Ασκητήριο
- Εικονοφυλάκιο
- Μουσείο
- Μνημείο
- Αρχαιότητες
- Πόλη
- Δήμος
- Κοινότητα

	ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ Α
Τόπος	**Μνημείο**
Λευκωσία	
Αναλιόντας	Μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ
Πολιτικό	Μονή Αγίου Ηρακλειδίου**
Μαχαιράς	Μονή Μαχαιρά**
Μοσφιλωτή	Αγία Θέκλα
Σταυροβούνι	Μονή Τιμίου Σταυρού*

	ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ Β
Τόπος	**Μνημείο**
Λευκωσία	
Ορούντα	Μονή Αγίου Νικολάου
Καλοπαναγιώτης	Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή**
Τρόοδος-Μονή Κύκκου	Μονή Κύκκου**
Πρόδρομος	Μονή Τρικουκκιά**
Τροοδίτισσα	Μονή Τροοδίτισσας**

	ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ Γ
Τόπος	**Μνημείο**
Λευκωσία	
Κάτω Δευτερά	Ασκητήριο Παναγίας Χρυσοσπηλιώτισσας
Πέρα Χωριό	Εκκλησία Αγίων Αποστόλων
Δάλι	Εκκλησία Αγίου Γεωργίου και Εκκλησία Αγίου Δημητριανού
Άγιος Σωζόμενος	Εκκλησία Αγίου Μάραντος Σπήλαιο Ασκηταριό Αγίου Σωζόμενου

	ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ Δ
Τόπος	**Μνημείο**
Ακρωτήρι	Μονή Αγίου Νικολάου «Των Γάτων»
Ανώγυρα	Μονή Τιμίου Σταυρού
Όμοδος	Μονή Τιμίου Σταυρού
Μέσα Ποταμός	Μονή Τιμίου Προδρόμου
Μονάγρι Μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ	Μονή Παναγίας της Αμασγού
Άγιος Αθανάσιος	Μονή Παναγίας της Σφαλαγγιώτισσας
Αψιού	Μονή Παναγίας της Αμιρούς
Κελλάκι	Μονή Παναγίας της Ζωοδόχου Πηγής του Γλωσσά
Λεμεσός	Μονή Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου

	ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ Ε
Τόπος	**Μνημείο**
Τάλα	Μονή Αγίου Νεοφύτου**
Πάνω Παναγιά	Μονή Χρυσορογιάτισσας**
Στατός	Μονή Αγίου Νικολάου ή Μονή Ιερέων ή Αγία Μονή
Κούκλια	Ασκητήριο Παλαιά Εγκλείστρα
Πάνω Αρχιμανδρίτα	Ασκητήριο Αγίων Πατέρων

* *Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκυ το 1727.*

** *Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκυ το 1735.*

ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ – ΑΣΚΗΤΙΣΜΟΣ

Ο ασκητισμός και γενικότερα ο μοναχισμός αποτελούν αρχαιότατο θεσμό για την Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου. Η γειτνίαση της με την Αίγυπτο, τη Συρία και την Παλαιστίνη όπου γεννήθηκε και άνθισε ο ασκητισμός και ο μοναχισμός επηρέασε άμεσα την ανάπτυξή τους και στην Κύπρο. Η ίδρυση της Μονής του Σταυροβουνίου από την Αγία Ελένη τον 4ο αιώνα, αλλά και η εγκατάσταση για κάποιο χρόνο του περίφημου αναχωρητή Οσίου Ιλαρίωνα του Μεγάλου, αποδεικνύουν τις αρχαιότατες ρίζες που έχει ο μοναχισμός στην Κύπρο.

Αργότερα στα χρόνια της εικονομαχίας (726-843 μ.Χ.) ο μοναχισμός στην Κύπρο ενισχύθηκε σημαντικά, αφού στο νησί που παρέμεινε πιστό στην Ορθοδοξία, βρήκαν ασφαλές καταφύγιο οι καταδιωκώμενοι μοναχοί από την Κωνσταντινούπολη και τις άλλες περιοχές της βυζαντινής αυτοκρατορίας όπου είχαν επικρατήσει οι εικονομάχοι. Με την περίοδο αυτή συνδέονται πολλές παραδόσεις για έλευση στην Κύπρο πολλών ασκητών που μετέφεραν θαυματουργικές εικόνες, αλλά και με την ίδρυση πολλών Μονών που είναι ομώνυμες με αντίστοιχες Μονές στην Κωνσταντινούπολη και στη Μικρά Ασία, όπως η Μονή του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων στη Λευκωσία και η Μονή του Αγίου Γεωργίου των Κομάνων κοντά στο χωριό Μέσανα της Επαρχίας Πάφου.

Την πιο μεγάλη όμως ανάπτυξη γνώρισε ο μοναχισμός στην Κύπρο, με την ίδρυση πολλών και σημαντικών Μονών, μετά την απελευθέρωση της Κύπρου από τους Άραβες το 965 μ.Χ. Τότε η Κύπρος απέκτησε μεγάλη στρατηγική σημασία για τη βυζαντινή αυτοκρατορία και οι διοικητές της στέλνονταν απευθείας από την Κωνσταντινούπολη, ενώ τις περισσότερες φορές αυτοί ήταν συγγενείς του αυτοκράτορα. Με αυτή την περίοδο συνδέεται η περίφημη Μονή του Αγίου Νικολάου, ή Αγία Μονή ή Μονή των Ιερέων που βρίσκεται κοντά στο χωριό Στατός της Επαρχίας Πάφου, δύο μόλις χιλιόμετρα από τη Μονή της Παναγίας της Χρυσορρογιάτισσας. Στη Μονή αυτή εγκαταβίωσε για ένα διάστημα πριν αναχωρήσει για το Άγιο Όρος,

Μοναχικός Βίος (Μακαρίου του Αιγυπτίου)

«Ωσπερ δε οι έμποροι γυμνοί κατέρχονται εις βυθόν θαλάσσης, εις θάνατον του ύδατος, ίνα εκεί εύρωσι μαργαρίτας, εις στέφανον ποιούντας βασιλικόν, και πορφύραν, ούτω και οι μονάζοντες, γυμνοί εξέρχονται του κόσμου τούτου και κατέρχονται εις βυθόν θαλάσσης της κακίας και εις την άβυσσον του σκότους και από των βαθέων λαμβάνουσι και αναφέρουσι τιμίους λίθους προχωρούντας εις στέφανον του Χριστού, εις την Εκκλησία την επουράνιον, εις αιώνα κοινόν και πόλιν φωτεινήν και δήμον αγγελικόν».

εικ.218 ***Δικέφαλος Αετός της Ορθοδοξίας.***

όπου ίδρυσε με χορηγία του βυζαντινού αυτοκράτορα Νικηφόρου τη Μονή της Μεγίστης Λαύρας, ο ιδρυτής του αθωνίτικου μοναχισμού Άγιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης.Στην ίδια περίοδο ανάγεται και η ίδρυση των Μονών του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη και του Αγίου Νικολάου στην Κακοπετριά.

Αργότερα τον 11ο και κυρίως το 12ο αιώνα, όταν η βυζαντινή αυτοκρατορία δέχεται τις επιθέσεις των σελτσούκων Τούρκων από τα ανατολικά και των Λατίνων σταυροφόρων από τα δυτικά, ιδρύονται στην Κύπρο μεγάλες και σημαντικές Μονές, ακόμα και με αυτοκρατορικές χορηγίες, όπως είναι η Μονή Κύκκου, η Μονή Μαχαιρά, η Μονή της Τροοδιτίσσης, η Μονή της Χρυσορρογιατίσσης, η Μονή της Παναγίας Αφινθιώτισσας, η Μονή του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και η Μονή του Χριστού Αντιφωνητή στην κατεχόμενη σήμερα οροσειρά του Πενταδακτύλου. Επίσης ιδρύονται οι σημαντικές Μονές της Παναγίας της Ασίνου στο Νικητάρι και η Μονή της Παναγίας του Άρακα στα Λαγουδερά.

εικ.219 ***Σουσκιού-Ασκητήριο γνωστό ως Παλαιό Εγκλειστρο.***

Την ίδια περίοδο, δηλαδή τον 12ο αιώνα ανθίζει στην Κύπρο και ο ασκητισμός από μοναχούς που επιλέγουν να ζήσουν τον απόλυτο αναχωρητισμό σε σπήλαια. Ο πιο γνωστός και ο πιο σημαντικός μοναχός του 12ου αιώνα είναι ο Άγιος Νεόφυτος ο Έγκλειστος, που έζησε στην Εγκλείστρα του στη σημερινή Μονή του Αγίου Νεοφύτου. Άλλοι ασκητές έζησαν σε σπήλαια που σήμερα κοσμούνται με εξαιρετικές τοιχογραφίες κοντά στο χωρίο Σουσκιού και στην Πάνω Αρχιμανδρίτα. Αλλά και σε πολλά άλλα μέρη της Κύπρου έζησαν ασκητές σε σπήλαια όπως στο σπήλαιο του Αγίου Σωζόμενου στο χωριό Άγιος Σωζόμενος του Αγίου Ευτυχίου κοντά στο Δάλι και στο σπήλαιο της Παναγίας Χρυσοσπηλιώτισσας στην Κάτω Δευτερά, όλα κοντά στη Λευκωσία.

Μονές όμως δεν σταμάτησαν να ιδρύονται και σ' όλη τη διάρκεια της φραγκοκρατίας και της ενετοκρατίας, όπως η Μονή της Παναγίας της Ποδίθου στη Γαλάτα, η Μονή του Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι στην Πλατανιστάσα και η Μονή του Αγίου Νικολάου στην Ορούντα.

εικ.220 ***Μονή Αγίου Νικολάου Ορούντα.***

εικ.221 ***Σήμαντρο****, Μονή Αγίου Νικολάου Ορούντα.*

Οι εν Κυπρω διαλαμψαντες αγιοι

Ο Άγιος Σπυρίδωνας είναι Κύπριος και καταγόταν από το χωριό Άσσια. Θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς Αγίους της Ορθόδοξης εκκλησίας. Ήταν Επίσκοπος στην αρχαία Τριμιθούντα στο σημερινό χωριό Τρεμετουσιά της επαρχίας Λάρνακας, όπου διασώζεται μοναστήρι αφιερωμένο στη μνήμη του, όπου βρίσκεται και η λάρνακα στην οποία τάφηκε. Έλαβε μέρος στην Α' Οικουμενική Σύνοδο. Το λείψανό του μεταφέρθηκε καταρχάς τον 7ο αιώνα στην Κωνσταντινούπολη και αργότερα το 1460 μετά την άλωση της μεταφέρθηκε στην Κέρκυρα όπου και φυλάγεται μέχρι σήμερα άφθορο. Τιμάται ως θαυματουργός Άγιος. Εορτάζεται στις 12 Δεκεμβρίου.

Αγιος Σπυριδων

Σήμερα ο μοναχισμός στην Κύπρο βρίσκεται σε άνθηση και στις διάφορες Μονές που βρίσκονται διασκορπισμένες σ' όλο το νησί μεγάλος αριθμός μοναχών και μοναζουσών ασκούνται στην κατά Χριστό ζωή. Τρεις από αυτές τις Μονές, η Μονή Κύκκου, η Μονή Μαχαιρά και η Μονή του Αγίου Νεοφύτου είναι σταυροπηγιακές, δηλαδή ανάγουν την ίδρυσή τους απευθείας στον βυζαντινό αυτοκράτορα, χαίρουν ανεξαρτησίας με πατριαρχικά έγγραφα και έχουν μεγάλο κύρος.

Από τις υπόλοιπες Μονές οι πιο σημαντικές είναι η Μονή του Αποστόλου Βαρνάβα, του Αποστόλου Ανδρέα και του Αγίου Σπυρίδωνα που βρίσκονται όλες στις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου. Ακμάζουσες Μονές με πολλές μοναχές κυρίως βρίσκονται σε διάφορα μέρη της Κύπρου, όπως η Μονή του Αγίου Ηρακλειδίου, του Αγίου Παντελεήμονα Αχερά, του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, της Αγίας Θέκλας, της Παναγίας της Τρικουκκιάς, του Αγίου Μηνά, του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, του Αγίου Νικολάου των Γάτων, της Παναγίας Αμιρούς και της Παναγίας της Αμασγού.

εικ.222 ***Αεροφωτογραφία Μονής Αποστόλου Βαρνάβα στην κατεχόμενη Έγκωμη Αμμοχώστου.***

εικ.223 ***Μονή Αποστόλου Ανδρέα στο κατεχόμενο Ριζοκάρπασο.***

εικ.224 *Μονή Αποστόλου Ανδρέα.*

Περιηγηση: Α

Πολιτικό (Μονή Αγίου Ηρακλειδίου) –
(Μονή Μαχαιρά) –
Αναλιόντας (Μονή Αρχαγγέλου) –
Μοσφιλωτή (Μονή Αγίας Θέκλας) –
Πυργά (Μονή Σταυροβουνίου).

107 χιλιόμετρα

εικ.225 ***Χωριό Λαζανιά,*** *κοντά στο Μαχαιρά. Σκίτσο του Κύπριου αρχιτέκτονα Νεοπτόλεμου. Α. Μιχαηλίδη.*

εικ.226 ***Μονή Αγίου Ηρακλειδίου,*** *Πολιτικό.*

Σε κοντινή απόσταση από τη Λευκωσία προς τα νότια, κοντά στο χωριό Πολιτικό βρίσκεται η γυναικεία Μονή του Αγίου Ηρακλειδίου. Η Μονή είναι κτισμένη στο χώρο της αρχαίας πόλεως της Ταμασσού, πιθανώς στην περιοχή της νεκροπόλεως. Η Μονή είναι αφιερωμένη στον Κύπριο Άγιο Ηρακλείδιο, πρώτο επίσκοπο της πόλεως της Ταμασσού που χειροτονήθηκε από τους Αποστόλους Παύλο και Βαρνάβα, το 45μ.Χ. Μετά το θάνατό του ο Άγιος Ηρακλείδιος τάφηκε σε λαξευτό υπόγειο τάφο που υπάρχει μέχρι σήμερα, ενώ στη συνέχεια στον ίδιο χώρο κτίστηκε κατά τον 4ο αιώνα μια παλαιοχριστιανική βασιλική προς τιμή του, κατάλοιπα της οποίας φαίνονται στην ανατολική πλευρά του σημερινού ναού. Ο ναός αυτός που καταστράφηκε ξανακτίστηκε τον 8ο αιώνα, και επανοικοδομήθηκε στη σημερινή του μορφή το 15ο αιώνα. Αργότερα το 17ο αιώνα προστέθηκε ακόμα ένα κλίτος στη βόρεια πλευρά. Πάνω από τον τάφο του Αγίου Ηρακλειδίου κτίστηκε το 14ο αιώνα ένα ταφικό παρεκκλήσι. Σήμερα η Μονή είναι μια ακμάζουσα γυναικεία Μονή.

εικ.227 ***Μονή Αγίου Ηρακλειδίου,*** *Πολιτικό.*

εικ.228 ***Κάρα Αγίου Ηρακλειδίου,*** *Πολιτικό.*

Από τη Μονή του Αγίου Ηρακλειδίου μπορεί κανείς να κατευθυνθεί προς την οροσειρά του Τροόδους, όπου κάτω από την κορυφή Κιόνια είναι κτισμένη η περίφημη Μονή της Παναγίας του Μαχαιρά. Η ίδρυση της Μονής αυτής ανάγεται στους μέσους βυζαντινούς χρόνους και συνδέεται με τους βυζαντινούς αυτοκράτορες της δυναστείας των Κομνηνών. Η εκκλησία της Μονής κάηκε στο τέλος του 19ου αιώνα γι' αυτό η σημερινή εκκλησία είναι κτίσμα των αρχών του 20ου αιώνα. Σ' αυτή φυλάσσεται όμως η περίφημη εικόνα της Παναγίας της Μαχαιριώτισσας που μεταφέρθηκε στην Κύπρο από την Κωνσταντινούπολη.

εικ.229 ***Παναγία του Μαχαιρά, Μονή Μαχαιρά.***

εικ.230 ***Μονή Μαχαιρά.***

εικ.231 ***Μονή Μαχαιρά.***

Οι δύο από τους δεκατρείς Οσιομάρτυρες της Μονής της Καντάρας, οι οποίοι αναφέρονται στο Αγιολόγιο, οι Γεννάδιος και Γεράσιμος ήταν Μοναχοί της Μονής Μαχαιρά, στην οποία υπάρχει και εικόνα τους. Οι κτήτορες της Μονής είναι οι Μοναχοί: Νεόφυτος, Προκόπιος και Ιγνάτιος, ενώ ο Όσιος Νείλος υπήρξε ο πρώτος Ηγούμενος της Μονής και συνέταξε την τυπική διάταξη της Μονής.

Σήμερα είναι μια ακμάζουσα και αυστηρά προσηλωμένη στα μοναχικά ιδεώδη (ανδρική Μονή).

εικ.232 ***Μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ,*** *Αναλυόντας.*

Στη συνέχεια ο επισκέπτης μπορεί να προσκυνήσει στη Μονή του Αρχαγγέλου Μιχαήλ κοντά στο χωριό Αναλιόντας που χρονολογείται στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Οι λίγες τοιχογραφίες που κοσμούν την εκκλησία της Μονής είναι χαρακτηριστικά δείγματα της ζωγραφικής των χρόνων αυτών. Από τη Μονή του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, μπορεί κανείς να επισκεφθεί στη συνέχεια τη Μονή της Αγίας Θέκλας κοντά στο χωριό Μοσφιλωτή. Πρόκειται για μικρή γυναικεία Μονή, που η εκκλησία της είναι κτισμένη στη θέση ενός υπόγειου (κατακόμβη) αγιάσματος που πιστεύεται ότι θεραπεύει δερματικές παθήσεις.Δεν πρόκειται για Μνημείο ή Μουσείο, αλλά για ένα προσκυνηματικό χώρο τον οποίο οι πιστοί επισκέπτονται για να κάνουν διάφορα τάματα.

Σε κοντινή απόσταση από τη Μονή της Αγίας Θέκλας ο επισκέπτης μπορεί να ανέβει στο βουνό του Σταυροβουνίου για να προσκυνήσει το τεμάχιο του Τιμίου Ξύλου που άφησε η Αγία Ελένη, σύμφωνα με την παράδοση κατά το ταξίδι της επιστροφής της από τα Ιεροσόλυμα στην Κωνσταντινούπολη. Η Μονή του Σταυροβουνίου παραμένει μια από τις πιο αυστηρές και ασκητικές Μονές της Κύπρου και είναι άβατη στις γυναίκες. Η θέα από την Μονή Σταυροβουνίου, σε όλη την Κύπρο είναι έξοχη.

εικ.233 ***Μονή Αγίας Θέκλας,*** *Μοσφιλωτή.*

εικ.234 ***Σουτζιούκος στο πανηγύρι της Αγίας Θέκλας,*** *Μοσφιλωτή.*

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ: Β

Ορούντα (Μονή Αγίου Νικολάου) – **Καλοπαναγιώτης** (Μονή Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή) – **Μονή Παναγίας του Κύκκου –** (Μονή Παναγίας Τρικουκκιάς – Μονή Παναγίας Τροοδιτίσσης).

92 χιλιόμετρα

Από τη Λευκωσία ο επισκέπτης κατευθυνόμενος προς τα δυτικά, ακολουθώντας τον κύριο δρόμο προς το Τρόοδος, στο ύψος της Περιστερώνας, μπορεί να κατευθυνθεί προς τα νότια και κοντά στο χωριό Ορούντα να προσκυνήσει στη μικρή, αλλά αξιόλογη Μονή του Αγίου Νικολάου. Ο ναός της Μονής χρονολογείται στα χρόνια της βενετοκρατίας δηλαδή στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα, ενώ τα υπόλοιπα βοηθητικά κτίσματα αν και είναι νεώτερα, κτισμένα στα χρόνια της τουρκοκρατίας, είναι υποδειγματικά αναστηλωμένα. Η Μονή έχει αναβιώσει τα τελευταία χρόνια με την εγκατάσταση σ' αυτή νέων μοναχών.

εικ.235 ***Μονή Παναγίας Τρικουκκιάς,*** *Σκίτσο Μοναχού Βασίλειου Μπάρκου.*

Από την Ορούντα ο επισκέπτης μπορεί να κατευθυνθεί προς την κοιλάδα της Μαραθάσας και να δει στον Καλοπαναγιώτη την εξαιρετικού ενδιαφέροντος Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή. Η Μονή σήμερα δεν έχει μοναχούς, αλλά η διατήρηση της είναι ιδιαίτερα προσεγμένη.

Στη Μονή αυτή μπορεί κανείς να θαυμάσει τις έξοχες τοιχογραφίες που κοσμούν τους τρεις συνεχόμενους ναούς, δηλαδή το καθολικό του Αγίου Ηρακλειδίου, την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή και το παρεκκλήσι του Ακάθιστου Ύμνου. Οι τοιχογραφίες που κοσμούν αυτές τις τρεις εκκλησίες είναι ένα πανόραμα της βυζαντινής τέχνης από το 12ο μέχρι και το 16ο αιώνα. Αξιόλογη είναι και η συλλογή των εικόνων του Καλοπαναγιώτη, που φυλάσσονται σ' ένα έξοχα διαμορφωμένο εικονοφυλάκιο στη νότια πλευρά της Μονής.

εικ.236 ***Τοιχογραφία Μονή Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή,*** *Καλοπαναγιώτης.*

Από τον Καλοπαναγιώτη ο επισκέπτης μπορεί στη συνέχεια να φθάσει στη Μονή της Παναγίας του Κύκκου, του πιο μεγάλου και φημισμένου μοναστηρίου της Κύπρου. Στο μοναστήρι αυτό φυλάσσεται η περίφημη εικόνα της Παναγίας του Κύκκου που σύμφωνα με την παράδοση είναι έργο του Αποστόλου Λουκά. Μέσα στο χώρο της Μονής λειτουργεί ένα μεγάλο και με πλούσια εκθέματα εκκλησιαστικό μουσείο.

Η Παναγία του Κύκκου

εικ.237 ***Παναγία του Κύκκου***, *Μουσείο Κύκκου.*

«Την ιστορία για την ίδρυση του Μοναστηριού της Παναγίας του Κύκκου διηγείται η «Περιγραφή της σεβασμίας και βασιλικής Μονής της Υπεραγίας Θεοτόκου του Κύκκου». Διαβάζουμε, λοιπόν, πως το Μοναστήρι κτίστηκε την εποχή του αυτοκράτορα Αλέξιου Α΄ Κομνηνού, τέλος του 11ου και αρχές του 12ου αιώνα. Κάποιο καλοκαίρι, ο δούκας Μανουήλ Βουτομίτης έκανε εξοχή στα βουνά του Τροόδους. Μια μέρα που περιπλανήθηκε στα δάση, συνάντησε ένα γέρο ασκητή, τον Ησαΐα. Τον ρώτησε ποιος είναι κι επειδή αυτός δεν του έδωσε απάντηση, ο άρχοντας τον έριξε χάμω και τον κλώτσησε. Για τη βάναυση αυτή συμπεριφορά του ο Βουτομίτης τιμωρήθηκε κι έπεσε σε βαριά αρρώστια. Τότε μόνο θυμήθηκε τον ασκητή. Ο Ησαΐας όμως ήξερε, ότι για να γιατρευτεί ο δούκας έπρεπε να έρθει στην Κύπρο η εικόνα της Παναγίας, που βρισκόταν στο παλάτι της Κωνσταντινούπολης, ζωγραφισμένη από τον Ευαγγελιστή Λουκά. Ο Βουτομίτης δεν τολμούσε να ζητήσει από το βασιλιά τέτοια χάρη. Ήταν όμως θέλημα της Παναγίας να έρθει η εικόνα της στην Κύπρο. Αυτό έγινε στο τέλος, αφού αρρώστησε η κόρη του αυτοκράτορα κι έπειτα κι ο ίδιος ο αυτοκράτορας. Έστειλαν την εικόνα στην Κύπρο και το Μοναστήρι ιδρύθηκε με τη φροντίδα του βασιλιά, που του χάρισε και τρία χωριά για να έχει εισοδήματα. Στη θαυματουργή εικόνα της, που είναι σκεπασμένη με χρυσοποίκιλτα κοσμήματα, η Παναγία η Κυκκώτισσα κρατά τον Χριστό στα δεξιά της».

Ιστορία της Κύπρου, Κάτιας Χατζηδημητρίου, Λευκωσία 1982, σελ. 170

«Κύκκου Κύκκου το βουνί
μοναστήρι θα γενεί,
μια χρυσή Κυρά θα μπει
και ποτέ της δεν θα βγει».

εικ.238 *Μονή Παναγίας του Κύκκου.*

Μετά το προσκύνημα στη Μονή του Κύκκου κοντά στο χωριό Πρόδρομος μπορεί ο επισκέπτης να προσκυνήσει δύο Μονές αφιερωμένες και οι δύο στην Παναγία. Η μια είναι η Μονή της Παναγίας της Τρικουκκιάς, που τα τελευταία χρόνια ανακαινίζεται και έχουν εγκατασταθεί νέες μοναχές και η άλλη είναι η Μονή της Τροοδίτισσας, που ανάγει και αυτή την ίδρυσή τους στους μέσους βυζαντινούς χρόνους, περίπου στο 12ο αιώνα.

εικ.239 ***Μονή Παναγίας Τρικουκκιάς***, *Πρόδρομος.*

εικ.240 ***Μονή Παναγίας Τροοδιτίσσης***, *Πρόδρομος.*

εικ.241 ***Πανήγυρις στη Μονή Παναγίας Τροοδιτίσσης***, *Πρόδρομος.*

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ: Γ

Κάτω Δευτερά (Ασκητήριο Παναγίας Χρυσοσπηλιώτισσας) – **Πέρα Χωριό** (εκκλησία Αγίων Αποστόλων) – **Δάλι** (εκκλησίες Αγίου Γεωργίου και Αγίου Δημητριανού) – **Άγιος Σωζόμενος** (εκκλησίες Αγίου Μάμα, εκκλησία Αγίου Σωζόμενου και ασκητήριο Αγίου Σωζόμενου).

57 χιλιόμετρα

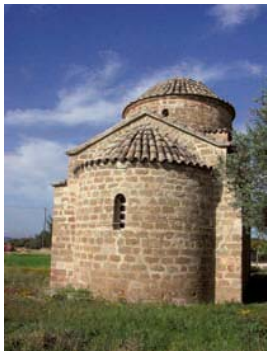
εικ.242

Από τη Λευκωσία ο επισκέπτης μπορεί πρώτα να επισκεφθεί κοντά στο χωριό Κάτω Δευτερά το ασκητήριο της Παναγίας της Χρυσοσπηλιώτισσας. Είναι λαξευμένο στις κατακόρυφες πλαγιές ενός λόφου στις όχθες του Πεδιαίου Ποταμού και σήμερα διασώζει ελάχιστες τοιχογραφίες. Παραμένει ένα από τα πιο μεγάλα προσκυνήματα της περιοχής και στις 15 Αυγούστου που τιμάται η εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου γίνεται μεγάλη πανήγυρις. Από την Κάτω Δευτερά ο επισκέπτης μπορεί στη συνέχεια να δει την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων στο Πέρα Χωριό με ωραίες τοιχογραφίες του 12ου αιώνα και στο διπλανό χωριό Δάλι να επισκεφθεί τις εκκλησίες του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Δημητριανού. Η τελευταία εκκλησία κοσμείται με ωραίες τοιχογραφίες του 1317 μ.Χ.

εικ.243 ***Ασκητήριο Παναγίας Χρυσοσπηλιώτισσας***, *Κάτω Δευτερά.*

Μετά το Δάλι προχωρώντας προς τα βόρεια αφού περάσει το χωριό Ποταμιά μπορεί να φθάσει στο εγκαταλελειμμένο σήμερα χωριό Άγιος Σωζόμενος. Σ' αυτό σώζεται μια εκκλησία των χρόνων της τουρκοκρατίας αφιερωμένη στον Άγιο Σωζόμενο και μια ημιτελής εκκλησία φραγκοβυζαντινού ρυθμού αφιερωμένη στον Άγιο Μάμα. Λίγο βορειότερα μπορεί να επισκεφθεί κανείς το λαξευτό στους βράχους ασκητήριο του Αγίου Σωζόμενου τα τοιχώματα του οποίου στολίζουν τοιχογραφίες. Οι αρχικές τοιχογραφίες που κοσμούσαν το ασκητήριο μεταφέρθηκαν στο Βυζαντινό Μουσείο της Λευκωσίας και χρονολογούνται στο 10ο αιώνα.

εικ.244 ***Ναός Αγίου Δημητριανού***, *Δάλι.*

εικ.245 ***ΓοτθικόςΝαός Αγίου Μάμα***, *Άγιος Σωζόμενος.*

εικ.246 ***ΓοτθικόςΝαός Αγίου Μάμα***, *Άγιος Σωζόμενος.*

εικ.247 ***Ασκητήριο Αγίου Σωζομένου***, *Άγιος Σωζόμενος.*

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ: Δ

Ακρωτήρι (Μονή Αγίου Νικολάου «Των Γάτων»)–
Ανώγυρα (Μονή Τιμίου Σταυρού) –
Όμοδος (Μονή Τιμίου Σταυρού)–
Μέσα Ποταμός (Μονή Τιμίου Προδρόμου)–
Μονάγρι (Μονή Παναγίας της Αμασγού και Μονή του Αρχαγγέλου Μιχαήλ) –
Άγιος Αθανάσιος
(Μονή Παναγίας της Σφαλαγγιώτισσας).
Αφιού (Μονή Παναγίας της Αμιρούς) –
Κελλάκι (Μονή Παναγίας της Ζωοδόχου Πηγής του Γλωσσά) –
Λεμεσός (Μονή Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου) –

141 χιλιόμετρα

Η επαρχία Λεμεσού κατέχει μια ξεχωριστή θέση στην ιστορία της βυζαντινής τέχνης της Κύπρου λόγω του μεγάλου αριθμού και της εξαιρετικής ποιότητας των βυζαντινών μνημείων που διασώζονται σ' αυτή. Όμως ξεχωριστή θέση κατέχει και στην ιστορία του μοναχισμού, αφού στην επαρχία Λεμεσού διασώζονται μεγάλες και σημαντικές μονές.

Σήμερα στην επαρχία Λεμεσού διασώζονται 14 μοναστήρια από τα οποία τα 9 λειτουργούν αφού σ' αυτά εγκαταβιώνουν μοναχοί και μοναχές. Τα άλλα πέντε μοναστήρια λειτουργούν ως ενοριακές εκκλησίες και από αυτά μερικά είναι εγκαταλελειμμένα και διασώζουν μόνο την εκκλησία τους. Φυσικά υπήρχαν και άλλες Μονές στην περιοχή της επαρχίας Λεμεσού που σήμερα είναι πλέον σε ερειπιώδη κατάσταση και έχουν περιπέσει σε αφάνεια.

εικ.248, 249 ***Μονή Αγίου Νικολάου***, ***«Των Γάτων»***, *Ακρωτήρι.*

Το αρχαιότερο μοναστήρι στην επαρχία Λεμεσού βρίσκεται κοντά στο Ακρωτήρι και σήμερα είναι αφιερωμένο στον Άγιο Νικόλαο και είναι περισσότερο γνωστό ως «Των Γάτων». Η αρχαία αυτή Μονή θεωρείται ότι ιδρύθηκε από την Αγία Ελένη τον 4ο αιώνα μ.χ. κατά το ταξίδι της επιστροφή της από την Παλαιστίνη όπου μετέβη για να βρει τον Τίμιο Σταυρό. Η παράδοση αναφέρει μάλιστα ότι μετέφερε στην περιοχή της Μονής γάτους για να αντιμετωπίσουν το μεγάλο αριθμό των φιδιών που είχαν γεμίσει το νησί λόγω της παρατεταμένης ανομβρίας.

εικ.250 ***Ξυλόγλυπτο ταβάνι***, *Μονή Τιμίου Σταυρού Όμοδος.*

Με την Αγία Ελένη συνδέεται και μια άλλη σημαντική Μονή της Κύπρου, η Μονή του Τιμίου Σταυρού στο Όμοδος. Εδώ σύμφωνα με την παράδοση άφησε η Αγία Ελένη και φυλάσσεται μέχρι σήμερα ένα τμήμα από την κάναβι, δηλαδή το σχοινί με το οποίο ήταν δεμένος ο Χριστός. Τα σημερινά κτίρια της μονής είναι νεότερα και τίποτα δεν σώζεται από την εποχή της Αγίας Ελένης. Η Μονή του Τιμίου Σταυρού στο Όμοδος διασώζει όμως τα καλύτερα ξυλόγλυπτα ταβάνια της Κύπρου και είναι ένα από τα μεγαλύτερα προσκυνήματα του νησιού. Γιορτάζει στις 14 Σεπτεμβρίου και στο Όμοδος γίνεται μια από τις μεγαλύτερες πανήγυρεις της Κύπρου.

Ένα σημαντικό μοναστήρι που σήμερα είναι ερειπωμένο αλλά η παλαιότερη του φάση στα παλαιοχριστιανικά χρόνια διασώζεται στην Ανώγυρα και είναι αφιερωμένο στον Τίμιο Σταυρό. Τον 12ο αιώνα, όπου ιδρύονται στην Κύπρο πολλές και σημαντικές μονές, ιδρύονται και στην επαρχία Λεμεσού μεγάλα μοναστήρια όπως η Μονή της Παναγίας της Τροοδίτισσας, η Μονή της Παναγίας της Τρικουκκιάς κοντά στον

Πρόδρομο, η Μονή του Τιμίου Σταυρού στην Κουκά, η Μονή του Μεγάλου Αγρού στο σημερινό χωριό Αγρός, και η Μονή της Παναγίας της Αμασγού στο Μονάγρι.

Από τα χρόνια της Φραγκοκρατίας (1191-1489) και της Βενετοκρατίας διασώζονται οι Μονές του Τιμίου Προδρόμου στο Μέσα Ποταμό, και η Μονή της Παναγίας της Αμιρού κοντά στο χωριό Αψιού.

εικ.251 ***Μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ***, *Μονάγρι.*

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας συνεχίζουν να ιδρύονται και νέες Μονές όπως είναι η εξαιρετικά διατηρημένη Μονή του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στο Μονάγρι, ενώ σήμερα σε τρεις Μονές, που ανάγουν την ίδρυσή τους στα χρόνια που αυτά ζουν αδελφότητες μοναζουσών όπως στη Μονή του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου στη Λεμεσό, ενός από τους πολλούς Αγίους της Κύπρου που φέρουν αυτό το επίθετο και θεωρούνται ότι είναι ασκητές που κατέφυγαν στο νησί για ασφάλεια μετά την κατάληψη της Παλαιστίνης από τους Άραβες, η Μονή της Παναγίας της Ζωοδόχου Πηγής του Γλωσσά στο Κελλάκι και η Μονή της Παναγίας της Σφαλαγγιώτισσας στον Άγιο Αθανάσιο Λεμεσού.

εικ.252, 253 ***Μονή Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου***, *Λεμεσός.*

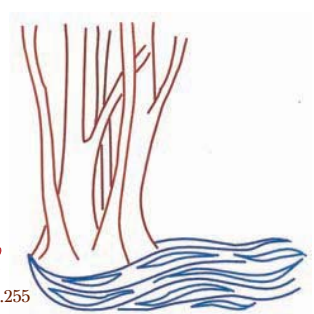
εικ.254 ***Σπήλαιο Οσίου Γερασίμου Γερμανού***, *Άγιος Γεώργιος Αλαμάνου.*

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ: Ε

Τάλα (Μονή και Εγκλείστρα Αγίου Νεοφύτου) – **Παναγιά** (Μονή Παναγίας Χρυσορρογιάτισσας) – **Στατός** (Μονή Αγίου Νικολάου ή Αγία Μονή ή Μονή των Ιερέων) – **Κούκλια** (ασκητήριο Παλαιά Εγκλείστρα) – **Πάνω Αρχιμανδρίτα** (ασκητήριο Αγίων Πατέρων).

85 χιλιόμετρα

εικ.255

Στην Επαρχία Πάφου διασώζονται σημαντικές Μονές και ασκητήρια, με πιο γνωστή απ' όλες τη Μονή και την Εγκλείστρα του Αγίου Νεοφύτου. Σε μια ειδυλλιακή τοποθεσία στα βόρεια της Πάφου είναι κτισμένη η Μονή του Αγίου Νεοφύτου. Κτίστηκε δίπλα από το περίφημο ασκητήριο που λάξευσε ο κύπριος ασκητής Άγιος Νεόφυτος το 12ο αιώνα και έζησε μέσα σ' αυτό σ' όλη τη ζωή του έγκλειστος. Η εγκλείστρα του Αγίου Νεοφύτου που αποτελείται από τον κυρίως ναό, το Ιερό Βήμα και το κελλί του Αγίου μαζί με τον Τάφο του κοσμείται με έξοχες τοιχογραφίες του 12ου αιώνα. Μερικές από αυτές κυρίως στο Κελλί του Αγίου Νεοφύτου ζωγραφίστηκαν από τον Κωνσταντινουπολίτη ζωγράφο Θεόδωρο Αφεντή στα 1183 μ.Χ. Η εκκλησία της Μονής του Αγίου Νεοφύτου που κτίστηκε τον 16ο αιώνα σε μικρή απόσταση στα νότια της Εγκλείστρας είναι διακοσμημένη με πολύ ωραίες τοιχογραφίες του πρώτου μισού του 16ου αιώνα μ.Χ. Στη Μονή υπάρχει ένα ωραίο μικρό εκκλησιαστικό μουσείο με αντικείμενα και εικόνες από την ίδια τη Μονή.

εικ.256, 257 ***Μονή Αγίου Νεοφύτου.***

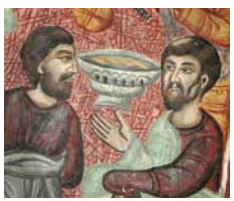
εικ.259 ***Κάρα Αγίου Νεοφύτου.***

Νεόφυτος ο Έγκλειστος μιλά...

«Για μας ήταν άλλο πράγμα ο πόλεμος για την πίστη του Χριστού και για την ψυχή του ανθρώπου καθισμένη στα γόνατα της Υπερμάχου Στρατηγού, που είχε στα μάτια ψηφιδωτό τον καημό της Ρωμιοσύνης, εκείνου του πελάγου τον καημό σαν ήβρε το ζύγιασμα της καλοσύνης».

Εγκλείστρα, 21 Νοεμ.'53
Γιώργος Σεφέρης-Ποιήματα, εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα 1982, σελ. 259

εικ.258 ***Τοιχογραφία,*** *λεπτομέρεια, Εγκλείστρα Αγίου Νεοφύτου.*

Κοντά στο χωριό Παναγιά είναι κτισμένη η δεύτερη μεγάλη Μονή της Πάφου, η Μονή της Παναγίας της Χρυσορρογιάτισσας που κι' αυτή ανάγει την ίδρυση της στον 12ο αιώνα. Ολόκληρο το κτιριακό συγκρότημα της Μονής μαζί με την εκκλησία διατηρείται αρκετά καλά και χρονολογείται στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Η Μονή διαθέτει μικρό εκκλησιαστικό μουσείο με αντικείμενα και εικόνες που προέρχονται από τους θησαυρούς της Μονής.

εικ.260 ***Μονή Παναγίας Χρυσορρογιάτισσας.***

Δύο χιλιόμετρα νοτιότερα από τη Μονή της Παναγίας της Χρυσορρογιάτισσας συναντά κανείς τη Μονή του Αγίου Νικολάου ή όπως είναι και αλλιώς γνωστή Αγία Μονή ή Μονή των Ιερέων. Πρόκειται για μια παλαιά Μονή που υφίστατο ήδη από τον 10ο αιώνα, αφού σ' αυτή έμεινε για ένα διάστημα ο Άγιος

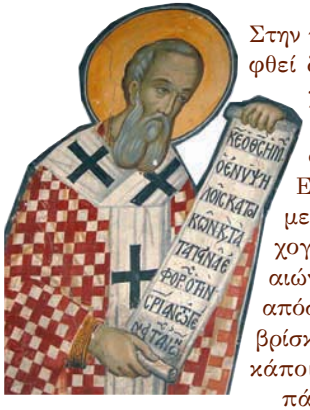
εικ.261, 262 ***Καθολικό Μονής Αγίου Νεοφύτου.***

εικ.263 ***Γεφύρι προς την Εγκλείστρα Αγίου Νεοφύτου.***

Αθανάσιος ο Αθωνίτης, πριν πάει στο Άγιο Όρος για να ιδρύσει την πρώτη Μονή του Αγίου Όρους τη Μονή Μεγίστης Λαύρας. Η Μονή των Ιερέων, είναι ένα από τα πλέον παλαιά Μοναστήρια της Κύπρου. Για την συγκεκριμένη Μονή υπάρχει η παράδοση ότι από εδώ ξεκίνησε ο Άγιος Νικόλαος.

εικ.264 ***Τοιχογραφία Αγίου Γρηγορίου Θεολόγου από το Καθολικό της Μονής Αγίου Νεοφύτου*** *(16ος αιώνας).*

Στην περιοχή του χωριού Κούκλια τέλος, μπορεί κανείς να επισκεφθεί δύο λαξευτά ασκητήρια. Το πρώτο βρίσκεται μεταξύ των χωριών Κούκλια και Σουσκιού και είναι γνωστό ως «Παλαιό Έγκλειστρο» του Αγίου Νεοφύτου αφού υπάρχει η παράδοση ότι σ' αυτό έζησε ο Άγιος Νεόφυτος πριν λαξεύσει την Εγκλείστρα του κοντά στην Τάλα. Το σπήλαιο αυτό κοσμείται με πολύ ωραίες τοιχογραφίες του 15ου αιώνα, ενώ σε κοντινή απόσταση στα βόρεια βρίσκονται τα ερείπια κάποιου μοναστηριού πάνω στα οποία είναι κτισμένο το παρεκκλήσι των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης. Προς τα βορειοανατολικά του χωριού Κούκλια βρίσκεται το χωριό Αρχιμανδρίτα κοντά στο οποίο είναι λαξευμένο το σπήλαιο των Αγίων Πατέρων με λίγες τοιχογραφίες πιθανώς του 14ου αιώνα.

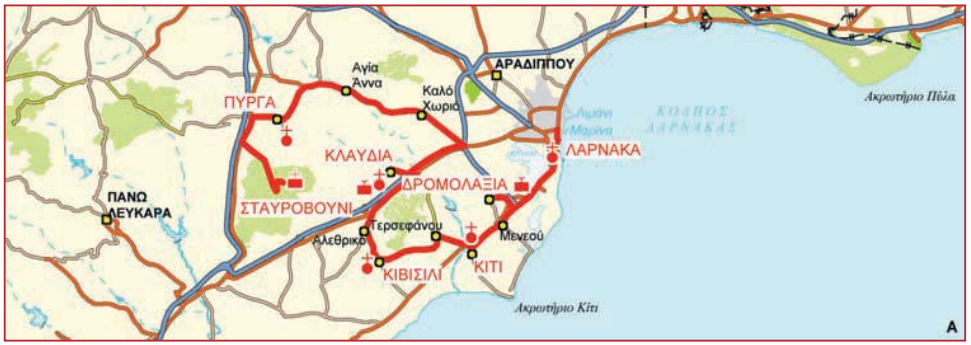
εικ.265 ***Φιλοξενία του Αβραάμ****, τοιχογραφία Εγκλείστρα Αγίου Νεοφύτου.*

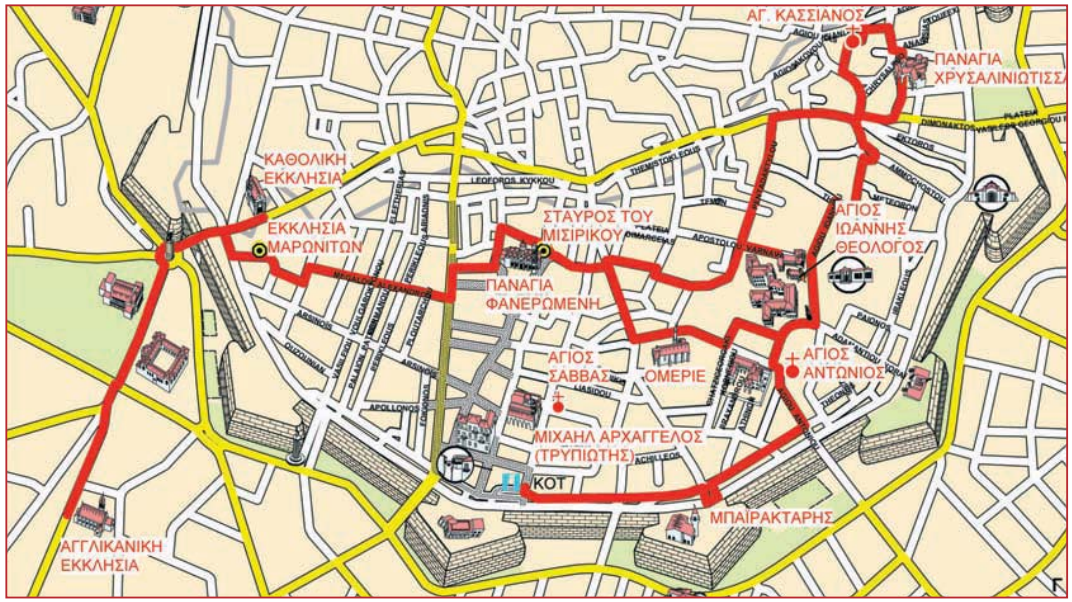

εικ.266 ***Μονή Παναγίας Χρυσορρογιάτισσας.*** *Παναγιά.*

εικ.267 ***Μονή Παναγίας Τρικουκκιάς. Πρόδρομος.***

ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ
ΑΝΕΚΤΙΚΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΟΓΜΑΤΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Αυτοκινητόδρομος
- Κύριος Δρόμος
- Ασφαλτοστρωμένος Δρόμος
- Χωματόδρομος
- Όριο περιοχής υπό Τουρκική Κατοχή από το 1974
- Όριο περιοχής κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων
- Υδατοφράκτες
- Θρησκευτική Περιήγηση
- Μονή
- Εκκλησία
- Τέμενος
- Ασκητήριο
- Εικονοφυλάκιο
- Μουσείο
- Μνημείο
- Αρχαιότητες
- Πόλη
- Δήμος
- Κοινότητα

	ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ Α
Τόπος	**Μνημείο**
Λάρνακα	Εκκλησία Αγίου Λαζάρου
Δρομολαξιά	Τέμενος Ουμ Χαράμ Τεκκές Χαλά Σουλτάν
Κίτι	Εκκλησία Αγγελόκτιστη
Κιβισίλι	Εκκλησία Παναγίας
Κλαυδιά	Εκκλησία - Τέμενος
Πυργά	Βασιλικό Παρεκκλήσι Εκκλησία Παναγίας Στάζουσας
Σταυροβούνι	Μονή Τιμίου Σταυρού*

* *Την επισκέφτηκε ο μοναχός Βασίλειος Γρηγόρεβιτς Μπάρσκι το 1727.*

	ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ Β
Τόπος	**Μνημείο**
Λευκωσία	
Πυργά	Βασιλικό Παρεκκλήσι Εκκλησία Αγίας Μαρίνας
Σταυροβούνι	Μονή Τιμίου Σταυρού*
Επισκοπή Λεμεσού	Τέμενος/Εκκλησία Αγίου Γεωργίου
Τίμη	Τέμενος/Εκκλησία Αγίας Σοφίας
Πάφος	Τέμενος/Εκκλησία Αγίας Σοφίας
Χρυσοχού	Τέμενος/Εκκλησία Αγίου Νικολάου
Πόλη Χρυσοχού	Τέμενος/Εκκλησία Αγίου Ανδρονίκου
Πελαθούσα	Τέμενος/Εκκλησία Αγίας Αικατερίνης Εκκλησία Παναγίας Πελαθούσας
Λυσός	Εκκλησία Παναγίας Χρυσελεούσας

	ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ Γ
Τόπος	**Μνημείο**
Λευκωσία	Καθεδρικός Ναός Αγ. Ιωάννη Θεολόγου
	Τέμενος Μπαϊρακτάρη
	Τέμενος Ομεριέ/ Εκκλησία Αυγουστιανών
	Τέμενος/Εκκλησία Τιμίου Σταυρού Μισιρίκου
	Σύγχρονος Ναός Μαρωνιτών
	Σύγχρονος Ναός Καθολικών
	Σύγχρονος Ναός Αγγλικανών
	Εκκλησία Παναγίας Χρυσαλινιώτισσας
	Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ Τρυπιώτη
	Εκκλησία Αγίου Κασσιανού

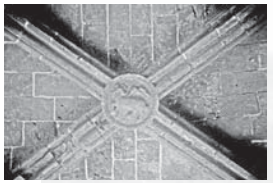
ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ ΑΝΕΚΤΙΚΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΟΓΜΑΤΑ

Η Κύπρος παραμένει μια ιδιαίτερη περίπτωση, αφού σ' αυτή συνυπάρχουν ειρηνικά η χριστιανική θρησκεία μαζί με τη μουσουλμανική και οι ορθόδοξοι μαζί με τους καθολικούς και τους Αρμένιους. Αυτή η ειρηνική συνύπαρξη αποτυπώνεται έντονα σ' ένα μεγάλο αριθμό των μνημείων που υπάρχουν στην Κύπρο. Οι κάτοικοι της Κύπρου με την Αυτοκέφαλη Εκκλησία τους, ήδη από τον 4ο αιώνα μ.Χ. (η εξιστόρηση απεικονίζεται στις τοιχογραφίες του ναού του Αποστόλου Βαρνάβα στο ομώνυμο μοναστήρι στην Έγκωμη της κατεχόμενης Αμμοχώστου και στις τοιχογραφίες στον καθεδρικό ναό του Αγίου Ιωάννη στη Λευκωσία), συνεχίζουν αδιάκοπα να παραμένουν πιστοί μέσα στους αιώνες στην ορθόδοξη πίστη. Από πολύ νωρίς όμως, από τον 7ο αιώνα, έρχονται σε επαφή με το μουσουλμανικό κόσμο, με τις αραβικές επιδρομές κατά της Κύπρου και με την παρουσία του Τεμένους της Ουμ Χαράμ να στολίζει τις όχθες της Αλυκής κοντά στη Λάρνακα, να δηλώνει τη σχέση του χώρου αυτού ακόμα και με τον ίδιο τον Προφήτη Μωάμεθ. Αργότερα με την έναρξη των Σταυροφοριών των Λατίνων τον 11ο αιώνα και κυρίως με την κατάκτηση το 1191 μ.Χ. της Κύπρου από τον Άγγλο βασιλιά Ριχάρδο τον Λεοντόκαρδο και στη συνέχεια με την παράδοσή της στους Φράγκους βασιλείς, η Κύπρος όχι μόνο έρχεται σε επαφή με το καθολικό δόγμα,

εικ.268 ***Εσωτερικό Γοτθικού Καθεδρικού Ναού Αγίας Σοφίας, Κατεχόμενη Λευκωσία.***

εικ.269 ***Γοτθικός Καθεδρικός Ναός Αγίας Σοφίας (Τέμενος Σελιμιέ), κατεχόμενη Λευκωσία.***

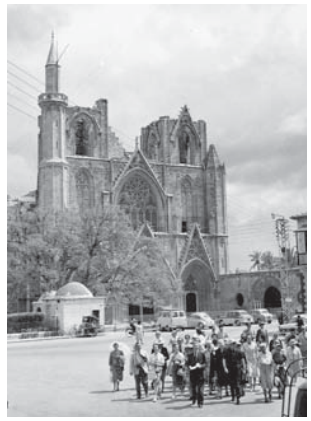

αλλά γίνεται υπόδουλη για 292 χρόνια (1191-1483) και βρίσκεται για άλλα 87 χρόνια στην κυριαρχία των Βενετών (1483-1570) που αφήνει ανεξίτηλα σημάδια και σπουδαία μνημεία όπως ο γοτθικός καθεδρικός ναός της Λευκωσίας της Αγίας Σοφίας και τα γοτθικά μνημεία της μεσαιωνικής πόλης της Αμμοχώστου με κυριότερο το γοτθικό ναό του Αγίου Νικολάου, όπου γινόταν και η στέψη των φράγκων βασιλέων της Κύπρου, ως βασιλέων της Ιερουσαλήμ.

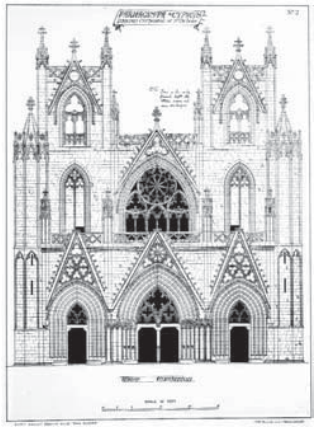

εικ.270 ***Μαρμάρινο ανάγλυφο Γοτθικού Ναού Αγίου Νικολάου, Κατεχόμενη Αμμόχωστος.***

Αργότερα όταν η Κύπρος κατακτάται από τους Τούρκους το 1570, αρχίζει μια νέα μακρά περίοδος 308 ολόκληρων ετών όπου πλέον σημαδεύει και καθορίζει τη σημερινή φυσιογνωμία του νησιού με τη συνύπαρξη του χριστιανικού και του μουσουλμανικού στοιχείου. Οι Τούρκοι αμέσως μετά την έλευση τους μετέτρεψαν πολλές σημαντικές και μικρότερες εκκλησίες σε τεμένη, όπως τη γοτθική εκκλησία Αγίας Σοφίας στη Λευκωσία, τον Άγιο Νικόλαο στην Αμμόχωστο και την εκκλησία των Αυγουστιανών στη Λευκωσία, αλλά και πολλές ορθόδοξες εκκλησίες όπως τον Άγιο Γεώργιο στην Επισκοπή Λεμεσού, το Σταυρό του Μισσιρίκου στη Λευκωσία, την Αγία Σοφία στην Τίμη, την Αγία Σοφία στην Πάφο, τον Άγιο Νικόλαο στη Χρυσοχού, τον Άγιο Ανδρόνικο στην Πόλη Χρυσοχούς, την Αγία Αικατερίνη στην Πελαθούσα και την Αγία Αικατερίνη στα Κλαυδιά της Λάρνακας.

εικ.271 ***Γοτθικός Ναός Αγίου Νικολάου, Κατεχόμενη Αμμόχωστος.***

εικ.272

εικ.273 ***Ναός Τιμίου Σταυρού του Μισσιρίκου****, Λευκωσία.*

Σε λίγες περιπτώσεις σχετικά κτίστηκαν μεγάλα τεμένη, όπως αυτά που υπάρχουν στη Λευκωσία, ενώ σε άλλες περιπτώσεις μικρά τεμένη είναι κτισμένα δίπλα από ορθόδοξες εκκλησίες, όπως το τέμενος στην Περιστερώνα της Λευκωσίας, που κτίστηκε πολύ κοντά στην εκκλησία των Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνος και μαρτυρούν την ειρηνική συνύπαρξη των δύο θρησκειών.

εικ.274 ***Στροβιλιζόμενοι Δερβίσηδες σε Τέμενος της Κύπρου.*** *Οι Στροβιλιζόμενοι Δερβίσηδες ανήκουν στα μουσουλμανικά μοναχικά τάγματα που έχουν χρησιμοποιήσει ως μέσο ένωσης με τον Θεό τον εκστατικό τελετουργικό χορό. (ζωγραφιά από χειρόγραφο του 19ου αιώνα)*

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Λάρνακα (εκκλησία Αγίου Λαζάρου) – **Δρομολαξιά** (Τέμενος Ουμ Χαράμ ή Τεκκές Χαλά Σουλτάν) – **Κίτι** (εκκλησία Παναγίας Αγγελόκτιστης) – **Κιβισίλι** (εκκλησία Παναγίας) – **Κλαυδιά** (εκκλησία/τέμενος Αγίας Αικατερίνης) – **Πυργά** (γοτθική εκκλησία Παναγίας Στάζουσας) – **Πυργά** (βασιλικό παρεκκλήσι) – **Μονή Σταυροβουνίου.**

57 χιλιόμετρα

εικ.275 ***Ναός Αγίου Λαζάρου, Λάρνακα.*** *«Ο Άγιος Λάζαρος ο Φίλος του Χριστού και πρώτος επίσκοπος Κιτίου – η Ιστορία του Ναού στη Λάρνακα», έκδοση Ιερού Ναού Αγίου Λαζάρου, Λάρνακα 1990.*

Από την πόλη της Λάρνακας, από όπου γίνεται η εκκίνηση της διαδρομής, ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφθεί και να προσκυνήσει στη μεγαλόπρεπη εκκλησία του Αγίου Λαζάρου. Η εκκλησία αυτή που αρχικά είχε τρεις τρούλους, κτίστηκε με δωρεά του βυζαντινού αυτοκράτορα Λέοντα Στ΄ του Σοφού γύρω στα 900μ.Χ. πάνω στον υπόγειο τάφο του Αγίου Λαζάρου που σήμερα βρίσκεται κάτω από το Ιερό Βήμα. Ο Άγιος Λάζαρος, φίλος αγαπημένος του Χριστού που τον ανέστησε εκ νεκρών, ήρθε στη Λάρνακα και έγινε ο πρώτος Επίσκοπος της πόλης, της οποίας είναι ο πολιούχος Άγιος.

Μετά τη Λάρνακα ο επισκέπτης μπορεί να κατευθυνθεί προς τα δυτικά και στις όχθες της Αλυκής να επισκεφθεί το μουσουλμανικό τέμενος που κτίστηκε στη θέση αυτή προς

Ιστορία της Ουμ Χαράμ, Τέμενος Χαλά Σουλτάν, Λάρνακα

«Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος στο βιβλίο του «περί θεμάτων» αναφέρει αραβική επιδρομή εναντίον της Κύπρου από τον Αβού Βεκρ, που είναι ο πρώτος χαλίφης του Ισλάμ και διάδοχος του Μωάμεθ. Το πιο πιθανό όμως είναι ότι η πρώτη επιδρομή έγινε το 647, κάτω από την αρχηγία του Μωαβία. Στην εκστρατεία αυτή τον Μωαβία συνόδευσε και η γυναίκα του. Μαζί του βρισκόταν και η Ουμ Χαράμ, θεία του Προφήτη και στενά συνδεδεμένη μαζί του. Μια μουσουλμανική πηγή μας λέει την ιστορία της: Κάποτε που ο Μωάμεθ βρισκόταν στο σπίτι της, αφού έφαγε, αποκοιμήθηκε κι όταν ξύπνησε φαινόταν πολύ ευχαριστημένος. Η σεβαστή εκείνη γυναίκα τον ρώτησε τότε ποια ήταν η αιτία που ήταν έτσι χαμογελαστός κι εκείνος απάντησε «οι πιστοί του Ισλάμ θ΄απλώσουν ιερό πόλεμο για να εξυψώσουν το λόγο του Θεού και θα κατακτήσουν τα νησιά των θαλασσών και τις πόλεις των παραλίων και οι άνθρωποι αυτοί θα πάνε κατευθείαν στον Παράδεισο». Η αγία γυναίκα χάρηκε με τα ευχάριστα νέα και ζήτησε να ταξιδέψει κι αυτή με τους νικητές της θάλασσας. Έτσι λοιπόν βρέθηκε η Ουμ Χαράμ στην Κύπρο, όπου, κοντά στη Λάρνακα, στον Τεκκέ, που είναι τώρα ο τάφος της, έπεσε από το μουλάρι και σκοτώθηκε. Στη θέση αυτή έκτισαν αργότερα οι Τούρκοι το τέμενος, που το χειμώνα καθρεφτίζεται μέσα στα νερά της αλυκής».

«Ιστορία της Κύπρου», Κάτιας Χατζηδημητρίου, Λευκωσία 1982, σελ. 68

εικ.276

εικ.277 ***Τέμενος Χαλά Σουλτάν,*** *Λάρνακα.*

τιμή της συγγενούς του Μωάμεθ Ουμ Χαράμ, που σύμφωνα με την παράδοση σκοτώθηκε κατά τις αραβικές επιδρομές κατά της Κύπρου τον 7ο αιώνα. Το σημερινό βέβαια κτίσμα είναι νεώτερο, αλλά στο εσωτερικό του, σώζεται ένας τεράστιος λίθος που σύμφωνα με τη μουσουλμανική πίστη αρχικά αιωρείτο στο κενό.

εικ.278 ***Ναός Παναγίας Αγγελόκτιστης,*** *Κίτι.*

Συνεχίζοντας ο επισκέπτης, μπορεί να επισκεφθεί το τρίτο κατά σειρά σημαντικό μνημείο της επαρχίας Λάρνακας, την εκκλησία την Αγγελόκτιστη στο χωριό Κίτι. Η ωραία αυτή εκκλησία, διασώζει στην κόγχη του Ιερού Βήματος ένα από τα πιο σημαντικά ψηφιδωτά της Παναγίας σ' όλο τον ορθόδοξο κόσμο. Το υπόλοιπο κτίσμα είναι του 12ου αιώνα, ενώ στα νότια του ναού αυτού, είναι προσκολλημένο ένα λατινικό παρεκκλήσι που κτίστηκε στα χρόνια της φραγκοκρατίας για τις ανάγκες των φράγκων κατακτητών της Κύπρου.

εικ.279 ***Ναός Παναγίας,*** *Κιβισίλι.*

Ακολουθώντας πορεία προς τα δυτικά ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφθεί στο κοντινό χωριό Κιβισίλι, που μέχρι το 1974 είχε τουρκοκύπριους κατοίκους, την εκκλησία της Παναγίας. Η εκκλησία της Παναγίας παρ' όλο ότι όλοι οι κάτοικοι του χωριού ήταν μουσουλμάνοι, ποτέ δεν μετατράπηκε σε τέμενος, αφού οι μουσουλμάνοι της περιοχής τιμούσαν ιδιαίτερα την Παναγία. Στο κοντινό χωριό Κλαυδιά όμως, η ωραία εκκλησιά της Αγίας Αικατερίνης μετατράπηκε σε τέμενος στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Σήμερα έχει συντηρηθεί και όλες οι ιστορικές φάσεις του μνημείου είναι αναγνώσιμες.

εικ.280 ***Ναός/Τέμενος Αγίας Αικατερίνης,*** *Κλαυδιά.*

Από το χωριό Κλαυδιά, διασχίζοντας μια ωραία κοιλάδα προς το εσωτερικό του νησιού με κατεύθυνση το χωριό Πυργά, μπορεί να επισκεφθεί κανείς τη μεγάλη γοτθική εκκλησία της Παναγίας της Στάζουσας και στη συνέχεια στο χωριό Πυργά το βασιλικό παρεκκλήσι με βυζαντινές τοιχογραφίες αλλά με λατινικές επιγραφές και την βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Μαρίνας σε πολύ κοντινή απόσταση.

Τέλος, ο επισκέπτης μπορεί από τα Πυργά να ανέβει το βουνό και να προσκυνήσει στην περίφημη Μονή του Σταυροβουνίου, όπου φυλάσσεται σεβαστό τμήμα από τον Σταυρό του Χριστού, το οποίο άφησε σύμφωνα με την παράδοση η Αγία Ελένη κατά το ταξίδι της επιστροφής της, από τα Ιεροσόλυμα στην Κωνσταντινούπολη.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ: Β

Λευκωσία – Πυργά (βασιλικό παρεκκλήσι και εκκλησία Αγίας Μαρίνας) - **Μονή Σταυροβουνίου – Επισκοπή Λεμεσού** (εκκλησία/τέμενος Αγίου Γεωργίου) –**Τίμη** (τέμενος /εκκλησία Αγίας Σοφίας) – **Πάφος** (εκκλησία/τέμενος Αγίας Σοφίας) –**Χρυσοχού** (τέμενος/εκκλησία Αγίου Νικολάου) – **Πόλη Χρυσοχούς** (τέμενος /εκκλησία Αγίου Ανδρονίκου) – **Πελαθούσα** (τέμενος/εκκλησία Αγίας Αικατερίνης και εκκλησία Παναγίας Πελαθούσας Χόρταινης) – **Λυσός** (εκκλησία Παναγίας Χρυσελεούσας).

228 χιλιόμετρα

εικ.281 ***Ναός Παναγίας Χρυσελεούσας***, *Λυσός, Έργο του Κύπριου Χαράκτη Χαμπή.*

Από τη Λευκωσία ο επισκέπτης κατευθυνόμενος προς τη Λεμεσό μπορεί να επισκεφθεί στο χωριό Πυργά το βασιλικό λατινικό παρεκκλήσι με ωραίες βυζαντινές τοιχογραφίες αλλά με λατινικές επιγραφές και σε μικρή απόσταση τη βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Μαρίνας. Στη συνέχεια μπορεί να ανέβει στο Σταυροβούνι και να προσκυνήσει στην περίφημη Μονή που είναι αφιερωμένη στον Τίμιο Σταυρό. Στο μοναστήρι αυτό φυλάσσεται τεμάχιο από το σταυρό πάνω στον οποίο σταυρώθηκε ο Χριστός και το οποίο άφησε η Αγία Ελένη κατά το ταξίδι της επιστροφής της από τα Ιεροσόλυμα στην Κωνσταντινούπολη.

Διασχίζοντας τη Λεμεσό στα δυτικά της πόλης, κοντά στο αρχαίο Κούριο, στο χωριό Επισκοπή μπορεί να επισκεφθεί το τέμενος του χωριού, που αρχικά ήταν μια εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο. Μετά το 1974 όταν άρχισε συστηματική συντήρηση του μνημείου ήρθαν στο φως κάτω από τα επιχρίσματα, ωραίες βυζαντινές τοιχογραφίες που χρονολογούνται στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα μ.Χ.

Από τον Ιταλό κόμητα Καποτιλίστα (1458):

«Έμειναν λίγο σ'αυτό το χωριό (Επισκοπή) και είδαν μερικούς όμορφους κήπους με πορτοκαλιές, λεμονιές και χαρουπιές και μερικά άλλα δέντρα, που τα ονομάζουν μπανανιές και που παράγουν φρούτα όμοια με μικρά αγγουράκια. όταν είναι ώριμα είναι κίτρινα και πολύ γλυκιά στη γεύση... και είδαν πολλά χωράφια με ζαχαροκάλαμο: και αυτοί οι κήποι ποτίζονται με ρυάκια που τρέχουν και βολβοί και κρεμμύδια μεγαλώνουν εκείσε αφθονία».

(Claude Delaval Cobham. "Excerpta Cypria").

Πηγή: «Ιστορία της Κύπρου», Κάτιας Χατζηδημητρίου, Λευκωσία 1982, σελ. 80

εικ.282

Κατευθυνόμενος ο επισκέπτης προς την Πάφο, πριν φθάσει σ' αυτή, στο χωριό Τίμη μπορεί να δει μια μικρή και κομψή εκκλησία, με τρούλο που στα χρόνια της τουρκοκρατίας μετατράπηκε σε τέμενος, διατήρησε όμως το χριστιανικό της όνομα Αγία Σοφία, ενώ δεν κτίστηκε ποτέ μιναρές. Σήμερα μετά την πρόσφατη συντήρηση του μνημείου έχει αναδειχθεί και έχουν έρθει στο φως σημαντικά λείψανα τοιχογραφιών, που μπορούν να χρονολογήσουν την αρχική φάση του μνημείου στον 12ο αιώνα.

εικ.283 ***Τέμενος/Ναός Αγίας Σοφίας***, *Τίμη.*

Στη συνέχεια, στην πόλη της Πάφου (Κτήμα) μπορεί να δει το τέμενος, που αρχικά ήταν χριστιανική ορθόδοξη εκκλησία αφιερωμένη στην Αγία Σοφία. Πρόκειται για πολύ μεγάλη και επιβλητική εκκλησία που μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος στα χρόνια της τουρκοκρατίας με την προσθήκη ενός πολύ μεγάλου μιναρέ.

Από την Πάφο, ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφθεί στο χωριό Χρυσοχού, στην Πόλη Χρυσοχούς και στο χωριό Πελαθούσα, τρεις εκκλησίες που στα χρόνια της τουρκοκρατίας μετατράπηκαν και οι τρεις σε μουσουλμανικά τεμένη. Στη Χρυσοχού θα επισκεφθεί την εκκλησία του Αγίου Νικολάου, στην Πόλη Χρυσοχούς την εκκλησία του Αγίου Ανδρονίκου, με ωραίες βυζαντινές τοιχογραφίες του 16ου αιώνα μ.Χ. και στην Πελαθούσα την εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης.

εικ.284, 285 ***Τέμενος/Ναός Άγιος Ανδρόνικος***, *Πόλη Χρυσοχούς.*

Στην Πελαθούσα ο επισκέπτης σε μια ειδυλλιακή τοποθεσία μπορεί να δει τη βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας της Χόρταινης και στο κοντινό χωριό Λυσός την ωραία εκκλησία της Παναγίας της Χρυσελεούσας.

εικ.286 ***Ναός Παναγίας Χόρταινης***, *Πελαθούσα.*

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ: Γ

Λευκωσία – τέμενος Μπαϊρακτάρη - Καθεδρικός ναός Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου – Τέμενος Ομεριέ (εκκλησία Αυγουστινιανών) – τέμενος/εκκλησία Τιμίου Σταυρού Μισσιρίκου – σύγχρονος Ναός Καθολικών, Μαρωνιτών και Αγγλικανών – εκκλησία Παναγίας Χρυσαλινιώτισσας – εκκλησία Αγίου Κασσιανού – Αρχάγγελος Μιχαήλ.

5 χιλιόμετρα

Σε ολόκληρη την πόλη της Λευκωσίας και σε όλη τη μακραίωνη της ιστορία συνυπήρξαν οι ορθόδοξοι με τους καθολικούς, τους Αρμενίους και τους μουσουλμάνους. Αυτή η συνύπαρξη τις περισσότερες φορές ήταν ειρηνική και αδιάψευστη μαρτυρία παραμένει ο μεγάλος αριθμός των μνημείων των δύο θρησκειών, της χριστιανικής και της μουσουλμανικής.

Στη Λευκωσία ο επισκέπτης μπορεί να δει τον καθεδρικό ναό του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου με τις μοναδικές τοιχογραφίες του 17ου και 18ου αιώνα. Σε κοντινή απόσταση βρίσκεται το τέμενος Ομεριέ, που στα χρόνια της φραγκοκρατίας είχε κτιστεί για τις ανάγκες του καθολικού τάγματος των Αυγουστιανών.

Μέσα στο κέντρο της παλιάς Λευκωσίας ο επισκέπτης μπορεί να δει το μικρό, κομψό ναό του Τιμίου Σταυρού του Μισσιρίκου που κι αυτός μετατράπηκε σε τέμενος. Στη νότια πλευρά των βενετσιάνικων τειχών της Λευκωσίας μπορεί να επισκεφθεί κανείς το μικρό μουσουλμανικό τέμενος του Μπαϊρακτάρ, που κτίστηκε στη θέση αυτή προς τιμή του τούρκου σημαιοφόρου που ανέβηκε στο σημείο αυτό κατά την πολιορκία της πόλης το 1570 και έστησε εκεί την τουρκική σημαία.

εικ.287 ***Εκκλησία των Καθολικών***, *Λευκωσία.*

Μέσα στην παλιά πόλη της Λευκωσίας μπορεί κανείς να επισκεφθεί πολλές ορθόδοξες εκκλησίες όπως την Παναγία τη Χρυσαλινιώτισσα, τον Άγιο Κασσιανό, τον Άγιο Αντώνιο, τον Αρχάγγελο Μιχαήλ τον Τρυπιώτη και τον Άγιο Σάββα. Τέλος, στην περιοχή της Πύλης Πάφου μπορεί ο επισκέπτης να δει τη σύγχρονη εκκλησία των Καθολικών, των Μαρωνιτών σε κοντινή απόσταση την εκκλησία των Αγγλικανών, ενώ στη νέα πόλη της Λευκωσίας τη σύγχρονη εκκλησία των Αρμενίων.

εικ.288 ***Τέμενος Μπαϊρακτάρη***, *Λευκωσία.*

1η ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

3 χιλιόμετρα

εικ.289 ***Παγκύπριο Γυμνάσιο.***

Καθεδρικός Ναός Αγίου Ιωάννου Θεολόγου, Λευκωσία

Ο καθεδρικός ναός του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου βρίσκεται στο κέντρο της παλιάς πόλης, ανάμεσα στο παλιό και το νέο Αρχιεπισκοπικό μέγαρο και απέναντι από το Παγκύπριο Γυμνάσιο. Ο ναός κτίστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Νικηφόρο μεταξύ 1662 και 1673. Η εκκλησία είναι μονόκλιτη, καμαροσκέπαστη με νάρθηκα στα δυτικά που κτίστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Χρύσανθο το 1779. Ο ναός του Αγίου Ιωάννου είναι ο μόνος ναός της τουρκοκρατίας που είναι εσωτερικά κατάγραφος, με τοιχογραφίες που χρονολογούνται στο 18ο και 19ο αιώνα. Το εικονοστάσιο της εκκλησίας είναι ένα από τα πιο ωραία ξυλόγλυπτα εικονοστάσια που έχουμε στην Κύπρο και κατασκευάστηκε το 18ο

εικ.290 ***Αρχιεπισκοπικό Μέγαρο,*** *Λευκωσία.*

αιώνα. Ο ναός του Αγίου Ιωάννου είναι κτισμένος στη θέση της Μονής του Αγίου Ιωάννη του Πίπη που ιδρύθηκε στα βυζαντινά χρόνια ίσως τον 11ο αιώνα και λειτούργησε μέχρι και το 17ο αιώνα οπότε στις αρχές του 18ου αιώνα εγκαταστάθηκε στο χώρο ο Αρχιεπίσκοπος και έκτοτε έγινε η έδρα των Αρχιεπισκόπων της Κύπρου.

εικ.291 ***Καθεδρικός Ναός Αγίου Ιωάννου Θεολόγου,*** *Λευκωσία.*

εικ.292 ***Βημόθυρα.***

Ο Άμβων

«Ο παλαιός άμβων σχήματος τετραγώνου ή οκταγώνου με δύο κλίμακας εκατέρωθεν (την μεν εξ ανατολών,την δε εκ δυσμών), ήτο εις το μέσον του κυρίως ναού. Επ' αυτού ανεγιγνώσκοντο περικοπαί από την Αγία Γραφήν, έψαλλον οι φάλται και εγίνετο το θείον κήρυγμα. Ετελείτο επ'αυτού η αυτοκρατορική στέψις, σφραγιζομένου δια Μύρου σταυροειδώς του Βασιλέως υπό του Πατριάρχου».

Κατήχησις-Λειτουργική, Β.Χ. Ιωαννίδου-Β.Κ. Σκουτέρη, Οργανισμός εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήναι, 1972, σελ. 122

εικ.293 ***Ο Άμβων.***

Ο Κύριος Μακάριος

εικ.294

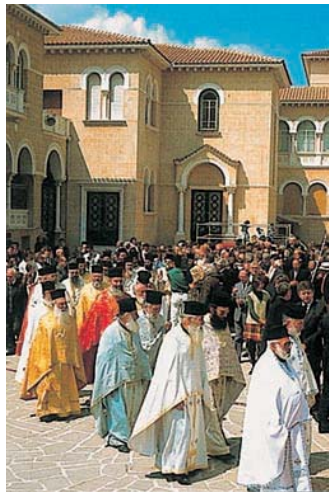

«Ο Μακάριος Γ΄γεννήθηκε στις 13 Αυγούστου 1913. Γιος μιας αγροτικής οικογένειας της Πάνω Παναγιάς Πάφου, ονομαζόταν Μιχάλης Χριστοδούλου Μούσκος. Όταν σε ηλικία 11 ετών έχασε τη μητέρα του, ως το μεγαλύτερο των τριών παιδιών της οικογένειας πήγε στη Μονή Κύκκου ως δόκιμος μοναχός, όπου έμαθε τα πρώτα γράμματα και αργότερα ολοκλήρωσε τη γυμνασιακή εκπαίδευση στο Παγκύπριο Γυμνάσιο της Λευκωσίας. Σπούδασε με υποτροφία στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, διήλθε τα ιερατικά στάδια του διακόνου (1938), του πρεσβύτερου (1946) και του αρχιμανδρίτη (1946) και με υποτροφία του Παγκόσμιου Συμβουλίου Εκκλησιών έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη Βοστώνη, τις οποίες ολοκλήρωσε μετά την εκλογή του, τον Απρίλιο του 1948 ως μητροπολίτη Κιτίου/Λάρνακας. Τον Οκτώβριο του 1950 εκλέχθηκε παμψηφεί, σε ηλικία τριάντα εφτά ετών, Αρχιεπίσκοπος και Εθνάρχης Κύπρου. Εξορίστηκε από τους Άγγλους το Μάρτιο του 1956 στη Μαχέ στις Σεϋχέλλες, επέστρεψε το Μάρτιο του 1959 και εξελέγη στις 13 Δεκεμβρίου με καθολική ψηφοφορία πρώτος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το 1968 επανεξελέγη κατά τις προεδρικές εκλογές με 95,45%. Από το 1973 εξυφάνθηκαν συνωμοσίες κατά τις ζωής του από τη στρατιωτική κυβέρνηση των Αθηνών, με τη χρησιμοποίηση της ΕΟΚΑ Β΄. Το Φεβρουάριο του 1973 επανεκλέχθηκε χωρίς αντίπαλο. Με το στρατιωτικό πραξικόπημα του Ιουλίου του 1974 αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το νησί, ενώ οι Τούρκοι βρήκαν αφορμή να εισβάλουν στην Κύπρο. Επέστρεψε στη Λευκωσία το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου. Υπέστη καρδιακό έμφραγμα στις 3 Αυγούστου 1977. Ενταφιάστηκε σύμφωνα με την επιθυμία του στο βουνό Θρονί, πολύ κοντά στη Μονή Κύκκου. Τον τάφο του, που φρουρείται ημέρα και νύχτα από τιμητική φρουρά, επισκέπτεται πλήθος κόσμου».

Ταξιδιωτικός Οδηγός «Κύπρος», εκδόσεις Explorer, Αθήνα 2002, σελ. 181

Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, Λευκωσία

Το Βυζαντινό Μουσείο βρίσκεται στην αυλή του Καθεδρικού ναού του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και θεωρείται ως το πιο σημαντικό μουσείο εκκλησιαστικής τέχνης. Σ' αυτό φυλάσσονται πολύ σημαντικές εικόνες από τον 8ο αιώνα μέχρι και το 19ο αιώνα, αποτοιχισμένες τοιχογραφίες και τα τμήματα από το ψηφιδωτό της εκκλησίας της Παναγίας Κανακαρίας του 6ου αιώνα μ.Χ. που αποτοιχίστηκαν από Τούρκους αρχαιοκάπηλους μετά το 1974 και επαναπατρίστηκαν.

εικ.295 ***Περιφορά Ιερής Εικόνας έξω από τον Καθεδρικό Ναό Αγίου Ιωάννη Θεολόγου***, *Λευκωσία.*

Εκκλησία Παναγίας Χρυσαλινιώτισσας, Λευκωσία

Είναι η πιο σημαντική βυζαντινή εκκλησία της Λευκωσίας και η μοναδική εκκλησία της μεσαιωνικής πόλης που μπορεί να χρονολογηθεί από τη μέση βυζαντινή περίοδο. Η αρχική εκκλησία κτίστηκε ως ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο ναός, αλλά στα μεταγενέστερα χρόνια δέχθηκε τόσες πολλές προσθήκες, που αλλοίωσαν σε μεγάλο βαθμό την αρχική του μορφή. Από την εκκλησία της Χρυσαλινιώτισσας προέρχεται ένας πολύ μεγάλος αριθμός σημαντικών εικόνων που εκτίθενται στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ στη Λευκωσία.

εικ.296 ***Ναός Παναγίας Χρυσαλινιώτισσας***, *Λευκωσία*

Εκκλησία Αγίου Κασσιανού, Λευκωσία

Η εκκλησία του Αγίου Κασσιανού βρίσκεται κοντά στην εκκλησία της Χρυσαλινιώτισσας και στη σημερινή της μορφή είναι δίκλιτη καμαροσκέπαστη. Το βόρειο κλίτος κτίστηκε το 18ο αιώνα, ενώ το 1854 προστέθηκε το νότιο κλίτος. Από την εκκλησία του Αγίου Κασσιανού προέρχονται πολλές και σημαντικές εικόνες που σήμερα φυλάσσονται στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου του Γ΄ στη Λευκωσία.

εικ.297 ***Ναός Αγίου Κασσιανού***, *Λευκωσία*

Εκκλησία Παναγίας Φανερωμένης

Η εκκλησία της Παναγίας της Φανερωμένης είναι κτισμένη το 1792 στη θέση του ομώνυμου γυναικείου μοναστηρίου που υπήρχε στα χρόνια της Βενετοκρατίας, αλλά η ίδρυση του ανάγεται πιθανώς στη μέση βυζαντινή περίοδο.

εικ.298 ***Ναός Παναγίας Φανερωμένης*** *Λευκωσία.*

εικ.299 ***Μαυσωλείο Φανερωμένης*** *Λευκωσία.*

εικ.300 ***Γυμνάσιο Φανερωμένης*** *Λευκωσία.*

Εκκλησία Τιμίου Σταυρού του Μισσιρίκου

Ο ναός του Τιμίου Σταυρού του Μισσιρίκου βρίσκεται στα ανατολικά της εκκλησίας της Φανερωμένης. Είναι μία μικρών διαστάσεων εκκλησία που χρονολογείται στα χρόνια της Ενετοκρατίας, δηλαδή στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα. Ο ναός στα χρόνια της τουρκοκρατίας μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος με την ονομασία τζαμί Αραπλάρ, δηλαδή των Αράβων. Η εκκλησία είναι τρίκλιτη με τρούλο, αλλά δεν διασώζονται σ' αυτή τοιχογραφίες.

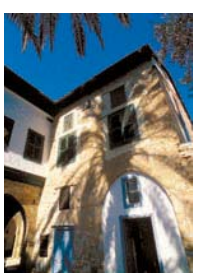

εικ.301 ***Ναός Τιμίου Σταυρού του Μισσιρίκου***, *Λευκωσία.*

Εκκλησία Αγίου Αντωνίου, Λευκωσία

Η εκκλησία του Αγίου Αντωνίου βρίσκεται στο κέντρο της Παλιάς Πόλης της Λευκωσίας, σε πολύ κοντινή απόσταση από την Αρχιεπισκοπή, τον καθεδρικό ναό του Αγίου Ιωάννου και το αρχοντικό του Δραγουμάνου Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου. Ο ναός ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο των μονόχωρων κεραμοσκέπαστων ναών, που συνήθως κτίζονται στην περίοδο της όψιμης τουρκοκρατίας, αφού ο ναός χρονολογείται στον 18ο αιώνα. Ιδιαίτερα αξιόλογα είναι το ξυλόγλυπτο εικονοστάσιο και το περίτεχνα σκαλιστό πέτρινο κωδωνοστάσιο του ναού.

εικ.302, 303 ***Οντάς και Αυλή Αρχοντικού Δραγουμάνου Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου***, *κοντά στο Ναό Αγίου Αντωνίου, Λευκωσία.*

εικ.304 ***Ναός Αγίου Αντωνίου***, *Λευκωσία.*

Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ του Τρυπιώτη, Λευκωσία

εικ.305, 306 ***Ναός Αρχαγγέλου Μιχαήλ του Τριπιώτη**, Λευκωσία.*

Η εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ του Τρυπιώτη βρίσκεται μέσα στην Παλιά Πόλη της Λευκωσίας και είναι μια τρίκλιτη βασιλική με τρούλο που έχει σχεδόν τετράγωνη κάτοψη. Είναι κτισμένη με ωραίους πελεκητούς πωρόλιθους και περισσότερο μας παραπέμπει σε αρχιτεκτονικούς τύπους και έχει μορφολογικές ομοιότητες με εκκλησίες του δεύτερου μισού του 16ου αιώνα, δηλαδή των χρόνων της Βενετοκρατίας, όπως είναι το καθολικό της Μονής του Αγίου Νεοφύτου στην Πάφο, η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης στην Κρήτου Τέρα και η εκκλησία του Αγίου Μάμα στη Μόρφου. Σύμφωνα με μια επιγραφή που βρίσκεται στα ανατολικά της νότιας εισόδου, η εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ του Τρυπιώτη κτίστηκε με δωρεά του Ιερέα Ιακώβου και χριστιανών ενοριτών το 1695, δηλαδή είναι κτίσμα της τουρκοκρατίας. Όμως είναι τέτοια η κατασκευή της εκκλησίας που μάλλον θα υπονοεί κάποια επισκευή πολύ μεγάλης έκτασης ή προσθήκες στον υφιστάμενο ναό του 16ου αιώνα. Αν όμως η επιγραφή είναι ακριβής, πρόκειται για δείγμα αρχιτεκτονικής ιδιαίτερα ξεχωριστό και ασυνήθιστο για τα δεδομένα της Τουρκοκρατίας. Πιθανώς όμως στη θέση του ναού να ήταν παλιότερα ορθόδοξο μοναστήρι, κατάλοιπα του οποίου είναι μόνο ο ναός. Στην εκκλησία του Αρχαγγέλου σώζονται μια πολύ αξιόλογη εικόνα επηρεασμένη από την ιταλική ζωγραφική του 15ου αιώνα και άλλες εικόνες των χρόνων της τουρκοκρατίας.

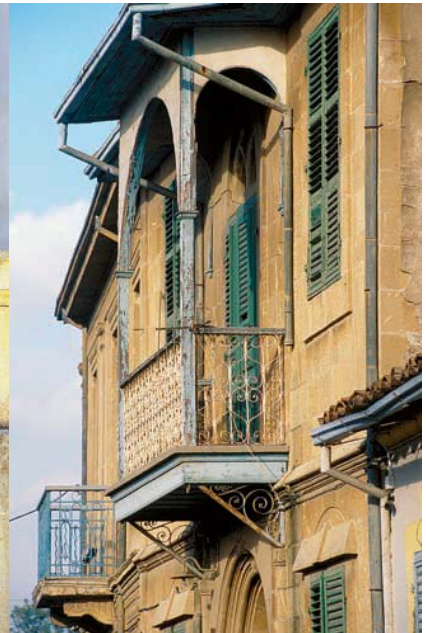

εικ.307 ***Πόρτα στην Παλιά Λευκωσία.***

εικ.308 ***Γιαγιά με πήλινο καπνιστήρι.***

εικ.309 ***Αστική αρχιτεκτονική στην Παλιά Λευκωσία.***

«Ένας δεντρίν εβλάστησεν ο ακριβός μου γιος μου,
δώδεκα κλώνους έκαμεν τζι' εκέπασεν του κόσμον.
Το δέντρον εν ο γιούλλης μου, οι κλώ' εν' Αποστόλοι
όρνεα τα πετώμενα είναι οι Αρχαγγέλοι.
Όρνεα τα πετώμενα στους κλώνους εφουλιεύαν,
τα πονηρά δαιμόνια εβλέπασιν τζι' εκλαίαν.
Όπκοιος δκιαβάζει τηγ Γραφήν, τα πάθη του Υιού μου,
να μην έχη αρώτησης στηγ κρίσην του θεού μου».
Ο Θρήνος της Παναΐας

Δημοτικό Τραγούδι, «Λαογραφικά Κύπρου, Κυριάκου Χατζηιωάννου», εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία 1997, σελ. 18, στίχοι 122-129.

εικ.310 ***Ρίζα Ιεσσαί.***
Ναός Αγίου Ιωάννη Θεολόγου, Λευκωσία.

2η Τοπική Περιήγηση Λευκωσίας

84 χιλιόμετρα

Εκκλησία Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα, Περιστερώνα

Η εκκλησία των Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα βρίσκεται στο χωριό Περιστερώνα της Επαρχίας Λευκωσίας και είναι κτισμένη στις όχθες του Ποταμού Σερράχη. Είναι μια πεντάτρουλη εκκλησία και είναι του ίδιου αρχιτεκτονικού τύπου με την άλλη πεντάτρουλη εκκλησία της Αγίας Παρασκευής στη Γεροσκήπου. Ουσιαστικά πρόκειται για μια τρίκλιτη βασιλική που στο κεντρικό κλίτος έχει τρεις τρούλους στον κατά μήκος άξονα και δύο άλλους τρούλους ένα στο βόρειο και ένα στο νότιο κλίτος, ούτως ώστε να σχηματίζουν σταυρό. Ο αρχιτεκτονικός αυτός τύπος θεωρείται ως ο μεταβατικός τύπος από τη βασιλική στους σταυροειδείς εγγεγραμμένους με τρούλο ναούς. Από τα μορφολογικά στοιχεία ο ναός μπορεί να χρονολογηθεί στο τέλος του 11ου αιώνα δηλαδή είναι μεταγενέστερος της Αγίας Παρασκευής στη Γεροσκήπου. Πιθανώς όμως η σημερινή εκκλησία να κτίστηκε σε θεμέλια ή να αντικατέστησε μια παλαιότερη εκκλησία. Στον κυρίως ναό προστέθηκε πιθανώς τον 12ο αιώνα νάρθηκας, ενώ το κωδωνοστάσιο είναι νεώτερο του 19ου αιώνα. Στο ναό σώζονται ελάχιστα λείψανα τοιχογραφιών του 12ου και του 15ου αιώνα και αξιόλογες εικόνες.

εικ.311, 312, 313 ***Ναός Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα**, Περιστερώνα.*

Εκκλησία Αγίας Βαρβάρας, Περιστερώνα

Βρίσκεται σε μικρή απόσταση στα νότια της εκκλησίας των Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα. Είναι μια μικρή μονόκλιτη καμαροσκέπαστη εκκλησία των χρόνων της Ενετοκρατίας (16ος αιώνας). Στο εσωτερικό σώζονται ορισμένες τοιχογραφίες από τον αρχικό διάκοσμο της εκκλησίας που ανήκουν στην ιταλοβυζαντινή τεχνοτροπία.

εικ.314 ***Τοιχογραφία Ναός Αγίας Βαρβάρας**, Περιστερώνα.*

Εκκλησία Παναγίας Ασίνου, Νικητάρι

Η εκκλησία της Παναγίας της Ασίνου συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών της περιοχής του Τροόδους που έχουν κηρυχθεί από την UNESCO ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Είναι χτισμένη σε μια πευκόφυτη περιοχή στους βόρειους πρόποδες του Τροόδους, τρία περίπου χιλιόμετρα από το χωριό Νικητάρι. Η εκκλησία της Παναγίας της Ασίνου, όπως είναι περισσότερο γνωστή, είναι το μοναδικό κατάλοιπο που απέμεινε από τη Μονή των Φορβίων, που πιθανώς να πήρε την ονομασία αυτή από το γεγονός ότι στη Μονή εκτρεφόταν άλογα.Η Μονή ιδρύθηκε σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή που διασώζεται πάνω από τη νότια είσοδο από το μάγιστρο Νικηφόρο Ισχύριο και αργότερα μοναχό Νικόλαο, στη μνήμη της συζύγου του Γέφυρας. Ο μικρός καμαροσκέπαστος ναός που στη σημερινή του μορφή έχει ξανακτιστεί μετά από κάποια καταστροφή του αρχικού ναού, κτίστηκε μεταξύ των ετών 1099 και 1105/6, έτη κατά τα οποία και εικονογραφήθηκε. Αργότερα μέσα στον 12ο αιώνα προστέθηκε στα δυτικά νάρθηκας που και αυτός διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες, το στρώμα όμως που σήμερα διασώζεται είναι του 1333 μ.Χ. στον κυρίως ναό που είναι κατάγραφος, διασώζονται τοιχογραφίες του 1105/6 και του 14ου αιώνα καθώς και ελάχιστες νεότερες του 17ου αιώνα.

εικ.315 ***Τοιχογραφία Ναός Παναγίας Ασίνου**, Νικητάρι.*

εικ.316 ***Ναός Παναγίας Ασίνου**, Νικητάρι.*

Εκκλησία Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα

Ο ναός της Παναγίας της Ποδίθου περιλαμβάνεται στις δέκα εκκλησίες της περιοχής του Τροόδους που έχουν κηρυχθεί από την UNESCO ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Είναι κτισμένη στην ανατολική όχθη του ποταμού Καρκώτη, κοντά στο χωριό Γαλάτα. Η ξυλόστεγη εκκλησία που περιβάλλεται από στοά στις τρεις

εικ.317 ***Τοιχογραφία Ναός Παναγίας της Ποδίθου**, Γαλάτα.*

πλευρές της, καλύπτεται από ενιαία στέγη με αγκιστρωτό κεραμίδι και ανήκε σε μοναστήρι, από το οποίο δεν σώζεται πλέον κανένα άλλο κτήριο. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή που βρίσκεται στο δυτικό τοίχο εξωτερικά, η εκκλησία κτίστηκε το 1502 με δωρεά του Έλληνα αξιωματούχου στην αυλή του βασιλιά Ιακώβου Β΄ Δημητρίου ντε Κορόν. Η εκκλησία δεν διακοσμήθηκε ποτέ ολόκληρη, άγνωστο για ποιο λόγο. Τοιχογραφίες υπάρχουν μόνο στο Ιερό Βήμα με την Πλατυτέρα και τους Αγγέλους να δεσπόζουν στην κόγχη, στο δυτικό τριγωνικό αέτωμα εσωτερικά με μια έξοχη σύνθεση – πίνακα της Σταυρώσεως και στο δυτικό τοίχο εξωτερικά με την κτητορική επιγραφή. Τοιχογραφίες των Αγίων Πέτρου και Παύλου που βρίσκονται στον κυρίως ναό χρονολογούνται στο 17ο αιώνα. Οι τοιχογραφίες της Παναγίας της Ποδίθου ανήκουν στην ιταλοβυζαντινή τεχνοτροπία και θεωρούνται εξαιρετικής ποιότητας, ιδιαίτερα η παράσταση της Σταυρώσεως. Το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του ναού είναι σύγχρονο μαζί με τις φορητές εικόνες που το κοσμούσαν, της ίδιας τεχνοτροπίας που σήμερα φυλάσσονται στη Μητρόπολη Μόρφου στην Ευρύχου.

Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ ή Θεοτόκου, Γαλάτα

Η εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ ή Θεοτόκου βρίσκεται στα βόρεια της Γαλάτας και σε πολύ μικρή απόσταση από την εκκλησία της Παναγίας της Ποδίθου. Ολόκληρη η εκκλησία είναι κατάγραφη από αγιογραφίες, αλλά ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κτητορική επιγραφή που βρίσκεται πάνω από τη βόρεια είσοδο, όπου εικονίζεται ο αφιερωτής μαζί με την οικογένεια του. Έτσι από τη σημαντική αυτή επιγραφή πληροφορούμαστε ότι ο ναός κτίστηκε προς τιμήν της Παναγίας από το Στέφανο Ζαχαρία και την οικογένειά του και ότι αγιογραφήθηκε με έξοδα του Πόλου (πιθανώς Παύλου) Ζαχαρία, της συζύγου του και των παιδιών των. Οι αγιογραφίες έγιναν το 1514 από το ζωγράφο Συμεών Αυξέντη. Ο ζωγράφος αυτός, ντόπιος στην καταγωγή, εργάστηκε στη Γαλάτα, όπου έχουμε ακόμα δύο εκκλησίες με δικές του αγιογραφίες.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η απεικόνιση της οικογένειας των δωρητών, που πρέπει να ήταν μικτή από ορθοδόξους και καθολικούς, με τις ωραίες ενδυμασίες της εποχής της Ενετοκρατίας.

Εκκλησία Αγίου Σωζόμενου, Γαλάτα

Η εκκλησία του Αγίου Σωζόμενου βρίσκεται στο κέντρο του χωριού Γαλάτα. Είναι μια ξυλόστεγη εκκλησία που στις τρεις πλευρές της περιβάλλεται από στοά. Ο ναός εσωτερικά είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες που διατηρούνται σε άριστη κατάσταση οι οποίες ανήκουν στο ζωγράφο Συμεών Αξέντη και χρονολογούνται στα 1513 μ.Χ. Ο ζωγράφος αυτός εργάστηκε στα 1514 για τη διακόσμηση της μικρής εκκλησίας της Παναγίας ή του Αρχαγγέλου που βρίσκεται δίπλα από την εκκλησία της Παναγίας της Ποδίθου. Στο βόρειο τοίχο του ναού εξωτερικά, υπάρχουν τοιχογραφίες που απεικονίζουν τη Δευτέρα Παρουσία και τις Επτά Οικουμενικές Συνόδους.

Εκκλησία Αγίου Νικολάου της Στέγης, Κακοπετριά

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου της Στέγης συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των δέκα εκκλησιών που έχουν κηρυχθεί από την UNESCO ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Ανήκε σε μοναστήρι, από το οποίο σήμερα δεν σώζεται παρά μόνο η συγκεκριμένη εκκλησία.

εικ.318 ***Τοιχογραφία Ναός Αγίου Νικολάου της Στέγης, Κακοπετριά.***

Η εκκλησία πήρε την ονομασία «της στέγης» τουλάχιστον από το 13ο αιώνα, λόγω της προσθήκης, στην αρχική, μιας δεύτερης στέγης με αγκιστρωτό κεραμίδι.

Ο ναός του Αγίου Νικολάου της Στέγης βρίσκεται κοντά στο χωριό Κακοπετριά, στις όχθες του ποταμού Καρκώτη που διατρέχει στην εύφορη κοιλάδα της Σολέας.

Ο ναός είναι ένας εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο που στηρίζεται σε τέσσερις πεσούς. Ο αρχιτεκτονικός του τύπος μας οδηγεί στην Κωνσταντινούπολη και η ίδρυση του τοποθετείται στον 11ο αιώνα. Αργότερα το 12ο αιώνα προστέθηκε στα δυτικά νάρθηκας. Στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου διασώζονται αλλεπάλληλα στρώματα τοιχογραφιών που χρονολογούνται στον 11ο, 12ο, 13ο, 14ο και 17ο αιώνα. Είναι στην κυριολεξία μια «πινακοθήκη» της βυζαντινής τέχνης, με ιδιαίτερα υψηλής τέχνης ζωγραφική όπως είναι αυτές που κοσμούν το Ιερό Βήμα και τον κυρίως ναό του 11ου και 12ου αιώνα καθώς και το νάρθηκα.

ΟΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΔΙΑΛΑΜΨΑΝΤΕΣ ΑΓΙΟΙ

«Ο Άγιος Σωζόμενος θεωρείται ότι ήρθε στην Κύπρο από την περιοχή της Παλαιστίνης και έζησε στο νησί ασκητικά, κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους. Δεν γνωρίζουμε πολλά στοιχεία για τη ζωή του. Όμως στα νοτιοανατολικά της Λευκωσίας, σε μικρή σχετικά απόσταση κοντά στα χωριά Άγιος Σωζόμενος και Ποταμιά σώζεται λαξευμένο σε απόκρημνο βράχο το ασκητήριο του αγίου. Στο ασκητήριο σώζεται και ο τάφος του Αγίου, ενώ κοσμείται με εξαίρετες τοιχογραφίες, το παλαιότερο στρώμα των οποίων χρονολογείται στον 10ο αιώνα. Είναι ιδιαίτερα αγαπητός στην Κύπρο, όπου πολλές εκκλησίες είναι αφιερωμένες στη μνήμη του. Εορτάζει στις 20 Νοεμβρίου».

ΑΓΙΟΣ ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ

«Άνεμος, πνοή, πνεύμα, ψυχή».

«Μόνος θεός στους ουρανούς που 'πλασεμ πάσα έναν
ούλα του τα ποιήματα είναι στερεωμένα.
Στήμ πρώτην την Κυριακήν τήμ' περευλογημένην
εποίησεν τογ κόσμον του τζι' ούλην την οικουμένην.
Έπλασεν τζιαι τον άνθρωποσ στην γην τησ στερκωμένην
Έπκιασεχ χώμαμ που χαμαί ατός του τζι έκαμέν τον
τζιαι πάλε με το φύσημα ψυσιήν ανέστησέν τον».

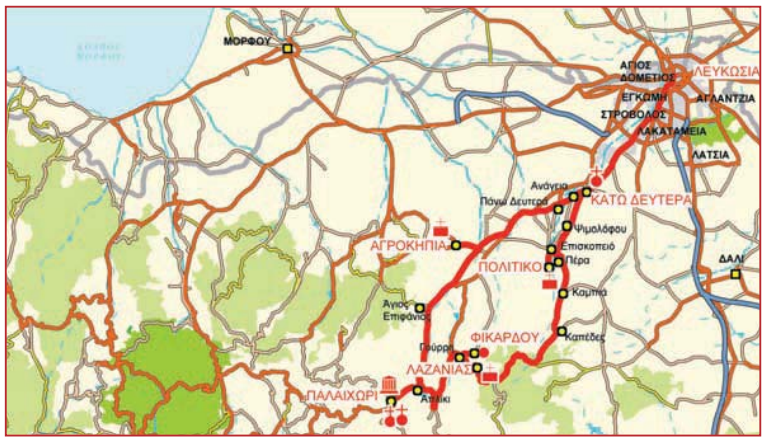
Ο Θρήνος της Παναΐας
Δημοτικό Τραγούδι, «Λαογραφικά Κύπρου, Κυριάκου Χατζηιωάννου, εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία 1997, σελ. 15, στίχοι 1-7.

«και ενεφύσησεν εις το πρόσωπον αυτού
πνοήν ζωής και εγένετο ο άνθρωπος
εις ψυχήν ζώσα».
(Γεν. Β', 7)

εικ.319 ***Βοσκός με το πιθκιαύλιν του στην κυπριακή γη.***

3η ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

83 χιλιόμετρα

Σπήλαιο Παναγίας Χρυσοσπηλιώτισσας, Κάτω Δευτερά

Κοντά στο χωριό Κάτω Δευτερά στην αριστερή όχθη του ποταμού Πεδιαίου υπάρχει λαξευμένη στον κάθετο βράχο σπηλιά αφιερωμένη στην Παναγία που πιθανώς αρχικά να ήταν ασκητήριο. Στο εσωτερικό της σπηλιάς διασώζονται ελάχιστα λείψανα τοιχογραφιών πιθανώς του 14ου αιώνα. Σήμερα η Χρυσοσπηλιώτισσα είναι ένα μεγάλο προσκύνημα για την ευρύτερη περιοχή της Λευκωσίας και στις 15 Αυγούστου γίνεται μεγάλη θρησκευτική πανήγυρις.

Μονή Αγίου Ηρακλειδίου, Πολιτικό

Μια από τις πιο σημαντικές Μονές της Κύπρου, παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλο ιστορικό και αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Ο Άγιος Ηρακλείδιος υπήρξε μαθητής των Αποστόλων Παύλου, Βαρνάβα και Μάρκου και χειροτονήθηκε επίσκοπος Ταμασσού. Στην Ταμασσό υπέστη μαρτυρικό θάνατο και εκεί ετάφη μέσα σε σπήλαιο, που σήμερα βρίσκεται στα ανατολικά της εκκλησίας της Μονής. Η Μονή του Αγίου Ηρακλειδίου βρίσκεται στις βόρειες παρυφές του Τροόδους πολύ κοντά στην αρχαία πόλη Ταμασσό και σήμερα είναι ένα αξιόλογο οικοδομικό συγκρότημα, στο οποίο είναι αποτυπωμένη όλη η ιστορία της ορθόδοξης εκκλησίας της Κύπρου από τον 4ο αιώνα μέχρι σήμερα. Ακριβώς πότε ιδρύθηκε η Μονή δεν είναι γνωστό όμως θα πρέπει να κτίστηκε στη θέση του Μαρτυρίου του Αγίου των 4ο αιώνα που θεωρείται και το παλαιότερο σωζόμενο κτίσμα. Λίγο αργότερα τον 5ο αιώνα κτίστηκε παλαιοχριστιανική βασιλική, που διαδέχθηκε μετά την καταστροφή της τον 8ο αιώνα άλλη βασιλική. Το 14ο αιώνα κτίστηκε πάνω από τον τάφο-μαρτύριο του Αγίου Ηρακλειδίου ένα επιβλητικό κτίσμα με τρούλο που σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση. Η σημερινή εκκλησία της Μονής είναι δίκλιτη και κτίστηκε το βόρειο κλίτος πιθανώς το 15ο αιώνα, ενώ το νότιο κλίτος στα τέλη του 17ου αιώνα, πάνω στα θεμέλια των προγενέστερων ναών. Στη Μονή φυλάσσονται αξιόλογες εικόνες του 16ου και 17ου αιώνα ενώ οι λίγες τοιχογραφίες που βρίσκονται στο νότιο τοίχο του καθολικού είναι του 1759. Πολύ αξιόλογο γεγονός θεωρείται η ύπαρξη Σχολής Ζωγραφικής του 17ου αιώνα, που κατέστησε τη Μονή κέντρο παραγωγής εικόνων μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα και ανέδειξε σημαντικούς ζωγράφους.

εικ.321 ***Ο Άγιος Ηρακλείδιος***, *από το Ναό της Παναγίας του Άρακα, Λαγουδερά.*

Μονή Παναγίας του Μαχαιρά, Λαζανιά

Το Μοναστήρι της Παναγίας του Μαχαιρά, είναι κτισμένο στην οροσειρά του Τροόδους, ιδρύθηκε όπως και άλλες σημαντικές μονές του Κύπρου τον 12ο αιώνα με χορηγία των Βυζαντινών αυτοκρατόρων. Αντίθετα με τις άλλες μονές, για την ιστορία της μονής αυτής υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες, κυρίως στην Τυπική Διάταξη

εικ.322 ***Λεπτομέρεια Αρτοφόριου Μονή Παναγίας του Μαχαιρά.***

Το Αρτοφόριον

«Είναι σκεύος αρχαιότατον, εντός του οποίου φυλάσσεται ο άγιος άρτος δια τας εκτάκτους ανάγκας των πιστών, και μάλιστα προς κοινωνίαν ασθενών και μελλοθανάτων και δια τας προηγιασμένας λειτουργίας. Το αρτοφόριον κείται επί της αγίας Τραπέζης».

Κατήχησις-Λειτουργική, Β.Χ. Ιωαννίδου-Β.Κ. Σκουτέρη, Οργανισμός εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήναι, 1972, σελ. 132

ΟΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΔΙΑΛΑΜΨΑΝΤΕΣ ΑΓΙΟΙ

«Ο Άγιος Ηρακλείδιος υπήρξε μαθητής των Αποστόλων Παύλου, Βαρνάβα και Μάρκου και θεωρείται από τους θεμελιωτές της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου. Από τον Απόστολο Παύλο χειροτονήθηκε σε επίσκοπο και τοποθετήθηκε από τον Απόστολο Βαρνάβα ως αρχιερέας της Ταμασσού. Δεν γνωρίζουμε πως ακριβώς πέθανε, όμως πρώτα χειροτόνησε ως διάδοχό του, στον επισκοπικό θρόνο της Ταμασσού, τον Μνάσωνα. Στο συναξάρι του Αγίου αναφέρονται πολλά θαύματα τα οποία έκανε στην διάρκεια της ζωής του. Μετά το θάνατο του οι μαθητές του τον έθαψαν σε σπήλαιο της Ταμασσού στο χώρο του μοναστηριού που φέρει το όνομά του. Η μνήμη του τιμάται στις 17 Σεπτεμβρίου».

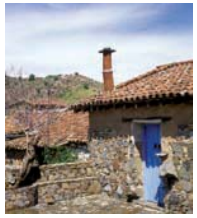

ΑΓΙΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΙΟΣ

εικ.323
Αρτοφόριο.

που έγραψε το 1210 ο μοναχός της μονής και μετέπειτα επίσκοπος Ταμασσού Νείλος. Στη περιοχή της Μονής αρχικά θα υπήρχε ασκητήριο που αργότερα, περί το 1172 ιδρύθηκε η Μονή της Παναγίας με χορηγία του Βυζαντινού αυτοκράτορα Μανουήλ Κομνηνού, ο οποίος και παραχώρησε σημαντικά προνόμια όπως και οι μεταγενέστεροι αυτοκράτορες. Στη Μονή φυλάσσεται η εικόνα της Παναγίας που θεωρείται ότι ανήκει στις 70 εικόνες/αντίγραφα των τριών πρωτότυπων εικόνων του Αποστόλου Λουκά. Δεν γνωρίζουμε την ακριβή προέλευση της εικόνας, αλλά ο τύπος της και η αρχαιότητα της μας οδηγούν στην Κωνσταντινούπολη. Οι δύο από τους δεκατρείς Οσιομάρτυρες της Μονής της Καντάρας, οι οποίοι αναφέρονται στο Αγιολόγιο, οι Γεννάδιος και Γεράσιμος ήταν Μοναχοί της Μονής Μαχαιρά, στην οποία υπάρχει και εικόνα τους. Οι κτήτορες της Μονής είναι οι Άγιος Νείλος ο Ασκητής, ο Άγιος Νεόφυτος, ο Άγιος Προκόπιος και ο Άγιος Μύλος, ο οποίος και σύνταξε την τυπική διάταξη της Μονής. Η Μονή της Παναγίας του Μαχαιρά σ' όλη την διάρκεια της Φραγκοκρατίας υπήρξε πολύ σημαντικό μοναστικό κέντρο, αλλά η Μονή αυτή καταστράφηκε επανειλημμένα από πυρκαγιές όπως το 1530 και το 1892. Η εκκλησία και τα κελιά ξανακτίστηκαν το 1900, ενώ οι θησαυροί που διασώθηκαν από τους μοναχούς εκτίθενται σήμερα στο σκευοφυλάκιο της Μονής.

εικ.324 ***Χωριό Φικάρδου.***

Φικάρδου

Μικρό χωριό με εξαιρετική λαϊκή αρχιτεκτονική. Ολόκληρο το χωριό είναι κηρυγμένο αρχαίο μνημείο και σε μεγάλο βαθμό έχει συντηρηθεί και αποκατασταθεί.

Εκκλησία Παναγίας Χρυσοπαντάνασσας, Παλαιχώρι

Βρίσκεται στο κέντρο του χωριού και είναι μία μεγάλων διαστάσεων τρίκλιτη ξυλόστεγη εκκλησία. Στο εσωτερικό διασώζονται τοιχογραφίες που χρονολογούνται στον 16ο αιώνα.

εικ.325 ***Τοιχογραφημένη Αψίδα, Ναός Παναγίας Χρυσοπαντάνασσας****, Παλαιχώρι.*

Εκκλησία Μεταμορφώσεως, Παλαιχώρι

Βρίσκεται στις ανατολικές παρυφές του χωριού. Είναι μια ξυλόστεγη εκκλησία με νάρθηκα στα δυτικά και νότια. Εσωτερικά είναι κατάγραφος με εξαιρετικής τέχνης τοιχογραφίες του 14ου του τέλους του 15ου και των αρχών του 16ου αιώνα. Ο ναός ανήκει στις δέκα εκκλησίες του Τροόδους που ανήκουν στον Κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.

Εκκλησιαστικό Μουσείο, Παλαιχώρι

Μικρό εκκλησιαστικό μουσείο που βρίσκεται κοντά στην εκκλησία της Παναγίας της Χρυσοπαντάνασσας στο κέντρο του χωριού.

Μονή Αγίου Παντελεήμονος Αχεράς, Αγροκηπιά

εικ.326 ***Μονή Αγίου Παντελεήμονος****,* Αχεράς, Αγροκηπιά.

Το μοναστήρι του Αγίου Παντελεήμονος της Αχεράς βρίσκεται κτισμένο 2 περίπου χιλιόμετρα βορειοδυτικά του χωριού Αγροκηπιά, σε υψίπεδα που δεσπόζουν της πεδιάδας της Μόρφου. Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς ιδρύθηκε η Μονή, αλλά το 1735 που την επισκέφθηκε ο Ρώσσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ ήταν σε λειτουργία. Η πρόσφατη ανακάλυψη στο χώρο της Μονής ενός «Θησαυρού» νομισμάτων της βυζαντινής περιόδου, μπορεί μεν να μην έχει άμεση σχέση με την ίδρυση της, αλλά οπωσδήποτε φωτίζει ένα μέρος από την ιστορία της. Ο σημερινός ναός της Μονής κτίστηκε το 1770, όταν Αρχιεπίσκοπος Κύπρου ήταν ο Χρύσανθος και αντικατέστησε έναν παλαιότερο. Τα αρχαιότερα σωζόμενα βοηθητικά κτίρια της Μονής είναι η βόρεια και ανατολική πτέρυγα, αλλά σήμερα η Μονή έχει επεκτηθεί σημαντικά με νέα κτίρια. Ιδιαίτερα αξιόλογο είναι το ξυλόγλυπτο εικονοστάσιο του ναού του 1774, μαζί με τις φορητές εικόνες που το διακοσμούν έργα του αγιογράφου Μιχαήλ του Θεσσαλονικέα και άλλες εικόνες που απηχούν την ζωγραφική των χρόνων της Τουρκοκρατίας στο νησί.

εικ.327 ***Καθεδρικός Ναός Αγίου Ιωάννου Θεολόγου****,* Λευκωσία.

ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΜΕ ΣΥΝΟΔΕΙΑ ΞΕΝΑΓΟΥ (δωρεάν συμμετοχή)

Κάθε Δευτέρα
Λεωφορείο Καϊμακλί και Περιήγηση με τα πόδια

Κάθε Πέμπτη
Περιπατητική ξενάγηση στη Λευκωσία

Κάθε Παρασκευή
Λευκωσία Εκτός των Τειχών

Σημείο εκκίνησης: Γραφείο Παροχής Τουριστικών Πληροφοριών στη Λαϊκή Γειτονιά, Λευκωσία

«Η αγάπη έν' το πρώτον π' ακλουθούμεν τον Χριστόν τούτην να 'χωμεν σημαίαν στον φηλόττερον ιστόν».

Χαράλαμπος Δημοσθένους, Ποιήματα, σελ. 21

εικ.328 ***Παλιά Λευκωσία.***

ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΛΑΡΝΑΚΑΣ - ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ

74 χιλιόμετρα

εικ.329

Εκκλησία Αγίου Λαζάρου / Εκκλησιαστικό Μουσείο, Λάρνακα

Ο ναός του Αγίου Λαζάρου είναι ο καθεδρικός ναός της Λάρνακας, αφιερωμένος στον επιστήθιο φίλο του Χριστού και πρώτο επίσκοπο της πόλεως. Είναι ένας από τους πιο μεγαλοπρεπείς βυζαντινούς ναούς της Κύπρου που δεσπόζει με το μέγεθος και τον όγκο του. Δυστυχώς οι τρεις τρούλοι που υπήρχαν στον κατά μήκος άξονα του ναού έχουν καταστραφεί με αποτέλεσμα την αισθητική υποβάθμιση του. Παρόλα αυτά είναι ένας σεβάσμιος χώρος λατρείας για τους ορθόδοξους. Ο ναός θεωρείται ότι είναι δωρεά και κτίσμα του βυζαντινού αυτοκράτορα Λέοντα Στ΄ του Σοφού που τον προσέφερε ως αντάλλαγμα για τη μεταφορά του λειψάνου του Αγίου Λαζάρου στην Κωνσταντινούπολη και χρονολογείται γύρω στα 900 μ.Χ. Ο αρχιτεκτονικός τύπος του

εικ.330, Καμάρες, Λάρνακα.

ναού είναι ουσιαστικά ο συνδυασμός τριών εγγεγραμμένων ναών με τρεις τρούλους στον κατά μήκος άξονά του. Κάτω από το Ιερό Βήμα ανασκάφτηκε τμήμα ρωμαϊκού νεκροταφείου στο οποίο διασώζονται λάρνακες. Η ανοικτή στοά που κτίστηκε στη νότια πλευρά του ναού πρέπει να ανήκει στη φραγκοκρατία, ενώ το μεγαλοπρεπές κωδωνοστάσιο κτίστηκε το 1857. Το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του ναού χρονολογείται στο 18ο αιώνα. Στον περίβολο του ναού λειτουργεί μικρό εκκλησιαστικό μουσείο.

εικ.331 *Ο Άγιος Λάζαρος, 16ος αιώνας, 96 X 67,8 εκ.*

Ιδιαίτερη λαμπρότητα παρουσιάζει η λιτανεία της εικόνας του Αγίου Λαζάρου στους κυριότερους δρόμους της Λάρνακας κατά τον εσπερινό της ημέρας της εγέρσεως.

Εκκλησία Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, Σωτήρα

Η εκκλησία της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Χριστού βρίσκεται στο χωριό Σωτήρα από την οποία πήρε και το όνομά του. Από τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα που βρέθηκαν στο χώρο συμπεραίνεται ότι κτίστηκε πάνω στα θεμέλια μιας παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Είναι ένας μονόκλιτος σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο ναός, με αρκετές δυσαναλογίες και με βαριές σχετικά αναλογίες. Πρόσφατα μετά την αφαίρεση των πρόσθετων τόξων που στήριζαν τις καμάρες εσωτερικά, βρέθηκαν πολύ σημαντικές τοιχογραφίες του 13ου αιώνα και έτσι χρονολογούν την αρχική τουλάχιστον φάση του ναού σ' αυτόν τον αιώνα. Εντοιχισμένη επιτάφια πλάκα που υπάρχει πάνω από την νότια είσοδο αναφέρεται στο θάνατο μιας νέας κοπέλας της Κονταφίνας και στη χρονολογία 27 Οκτωβρίου 1557. Η επιτάφια αυτή πλάκα δεν αναφέρει τίποτα για την εκκλησία, αλλά δικαιολογείται αφού ο ναός ήταν και παραμένει κοιμητηριακός. Ίσως να έγιναν ορισμένες επισκευές στο ναό στη μνήμη της Κονταφίνας τα τελευταία χρόνια της Βενετοκρατίας. Κοντά στο ναό σε νεώτερο παρεκκλήσι λειτουργεί μικρό τοπικό εκκλησιαστικό μουσείο.

ΟΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΔΙΑΛΑΜΨΑΝΤΕΣ ΑΓΙΟΙ

«Λάζαρος ο τετραήμερος και φίλος του Χριστού. Ούτος κατά την παράδοσιν μετά την ανάστασιν του διωκόμενος υπό των Ιουδαίων ήλθεν εις Κύπρον. Υπό των Αποστόλων Παύλου και Βαρνάβα εχειροτονήθη Επίσκοπος Κιτιέων, ποιμάνας επί δεκαοκτώ έτη την κατά Κίτιον Εκκλησίαν. Το λείψανον αυτού μετεφέρθη περί το 900 εις Κωνσταντινούπολιν υπό Λέοντος του Σοφού. Επί του τάφου του, εις την σημερινήν πόλιν Λάρνακα, εκτίσθη μεγαλοπρεπής ναός».

ΑΓΙΟΣ ΛΑΖΑΡΟΣ

εικ.332 *Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, Σωτήρα.*

Εκκλησία Αγίου Μάμα, Σωτήρα

Στις βόρειες παρυφές του χωριού και σε μικρή απόσταση από την εκκλησία της Μεταμορφώσεως βρίσκεται ο ωραίος ναός του Αγίου Μάμα. Πρόκειται για ένα ναό στον αρχιτεκτονικό τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο που μπορεί να χρονολογηθεί στα χρόνια της βενετοκρατίας, στα τέλη του 15ου ή στις αρχές του 16ου αιώνα. Στο εσωτερικό διασώζονται λίγες τοιχογραφίες.

Εκκλησία Αγίου Γεωργίου Χορτακίων, Σωτήρα

εικ.333 ***Ναός Αγίου Γεωργίου Χορτακίων***, *Σωτήρα.*

Βρίσκεται στα δυτικά του χωριού στην τοποθεσία Χορτάκια. Στην ίδια τοποθεσία και σε μικρή απόσταση βρίσκονται η εκκλησία της Παναγίας και η ερειπωμένη εκκλησία του Αγίου Θεοδώρου. Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο και μπορεί να χρονολογηθεί στις αρχές του 12ου αιώνα. Αργότερα στα μέσα του 12ου αιώνα προστέθηκε στα δυτικά νάρθηκας, πάλι με τη μορφή που είχε ο κυρίως ναός, δηλαδή του σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο. Ο ναός αυτός ξεχωρίζει για τις καλές του αναλογίες και για την επιμελημένη τοιχοποιία του, ενώ διασώζει ελάχιστες τοιχογραφίες.

Εκκλησία Παναγίας Χορτακίων, Σωτήρα

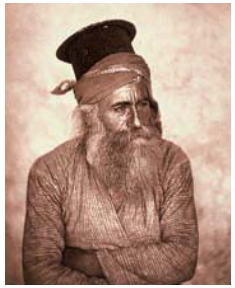

εικ.334 ***Εικόνα Παναγίας Χορτακίων***, *Σωτήρα.*

Στην περιοχή Χορτάκια και σε κοντινή απόσταση από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται η εκκλησία της Παναγίας. Είναι ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο ναός που μπορεί να χρονολογηθεί στο 15ο αιώνα.

Η Δερύνεια έχει τρείς σημαντικές εκκλησίες, τη μικρή θολωτή μεσαιωνική εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του 17ου αιώνα, την εκκλησία της Αγίας Μαρίνας του 15ου αιώνα και μια εκκλησία αφιερωμένη στην Παναγία, με έξοχες εικόνες του 17ου αιώνα. Από το ύψωμα στα βόρεια του χωριού ο επισκέπτης μπορεί να δει την κατεχόμενη Αμμόχωστο που ήταν κάποτε το πιο δημοφιλές κέντρο παραθερισμού στην Κύπρο.

Εκκλησία Αγίου Γεωργίου, Παραλίμνι

εικ.335 *Ο* ***Ιερέας του χωριού Αυγόρου****,* ***φορεί καθημερινή παραδοσιακή ενδυμασία και έχει στο κεφάλι καλυμμαύχι.***

John Thomson, through Cyprus with the camera in the Autumn of 1878, vols 1-2, London 1879.

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται στο κέντρο της κωμόπολης του Παραλιμνίου. Είναι ένας μονόχωρος καμαροσκέπαστος ναός που κτίστηκε το 19ο αιώνα.

εικ.336 ***Εικόνα Αγίου Γεωργίου****, Παραλίμνι.*

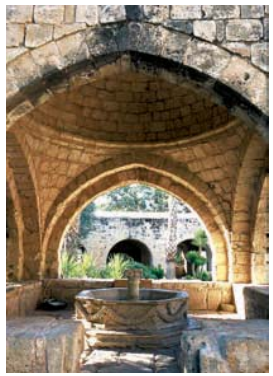
Εκκλησία Παναγίας / εικονοφυλάκιο, Παραλίμνι

εικ.337 ***Εικονοφυλάκιο****, Παραλίμνι.*

Δίπλα από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται η εκκλησία της Παναγίας. Σήμερα είναι μια δίκλιτη εκκλησία. Το βόρειο κλίτος είναι ένας μονόχωρος σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο ναός που μπορεί να χρονολογηθεί στο 14ο αιώνα και στο νότιο κλίτος είναι ένας μονόχωρος καμαροσκέπαστος ναός. Στο εσωτερικό του ναού υπάρχει μικρό εκκλησιαστικό μουσείο.

Μονή Αγίας Νάπας, Αγία Νάπα

εικ.338 ***Φιάλη****, Μονή Αγίας Νάπας.*

ΑΓΙΑ ΝΑΠΑ, Β΄

«Κάτω απ' τη γέρικη συκομουριά
τρελός ο αγέρας έπαιζε
με τα πουλιά με τα κλωνιά
και δε μας έκρενε.

Ώρα καλή σου, ανάσα της ψυχής,
ανοίξαμε τον κόρφο μας
Έλα να μπείς έλα να πιείς
από τον πόθο μας...».

Γιώργος Σεφέρης-Ποιήματα
Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα 1982, σελ.243

Το μοναστήρι της Αγίας Νάπας που βρίσκεται στο ομώνυμο παραθαλάσσιο χωριό είναι αφιερωμένο στην Παναγία. Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς ιδρύθηκε, αφού οι πρώτες γραπτές αναφορές για τη Μονή είναι του 14ου αιώνα. Η εκκλησία του μοναστηριού στο μεγαλύτερο της μέρος είναι λαξευμένη στο βράχο και βρίσκεται στα δυτικά. Τα υπόλοιπα κτίρια βρίσκονται στα βόρεια, στα ανατολικά και στα νότια γύρω από μια ορθογώνια αυλή, στη μέση της οποίας σώζεται η φιάλη. Το αρχαιότερο τμήμα βρίσκεται στα ανατολικά, ενώ η εκκλησία θα πρέπει να κτίστηκε το 14ο αιώνα. Ένα από τα κλίτη της εκκλησίας χρησιμοποιήθηκε στα χρόνια της Ενετοκρατίας ως Λατινικό παρεκκλήσι όπου σώζονται λίγες τοιχογραφίες με έντονη δυτική επίδραση πιθανώς του 15ου αιώνα. Η κύρια είσοδος της Μονής βρίσκεται στα νότια, αλλά το πιο ενδιαφέρον κτίσμα είναι το διώροφο κτίριο στη βόρεια πλευρά με έντονη επίδραση από τη βενετσιάνικη αρχιτεκτονική. Επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίτεχνα διακοσμημένη φιάλη που βρίσκεται στο κέντρο της αυλής και είναι σύγχρονη με τη βόρεια πτέρυγα και μπορούν να χρονολογηθούν στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα. Σήμερα η Μονή της Αγίας Νάπας είναι από τα πιο αξιόλογα αξιοθέατα της Κύπρου και έχει συνδεθεί με το όνομα του έλληνα νομπελίστα ποιητή Γιώργου Σεφέρη, αφού εδώ έγραψε ένα από τα πιο γνωστά του ποιήματα.

εικ.339 *Μονή Αγίας Νάπας.*

ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΛΑΡΝΑΚΑΣ

84 χιλιόμετρα

εικ. 340 ***Φοινικούδες***, *παραλιακό μέτωπο Λάρνακας.*

Εκκλησία Αγίου Λαζάρου / Εκκλησιαστικό Μουσείο, Λάρνακα

Ο ναός του Αγίου Λαζάρου είναι ο καθεδρικός ναός της Λάρνακας, αφιερωμένος στον επιστήθιο φίλο του Χριστού και πρώτο επίσκοπο της πόλεως. Είναι ένας από τους πιο μεγαλοπρεπείς βυζαντινούς ναούς της Κύπρου που δεσπόζει με το μέγεθος και τον όγκο του. Δυστυχώς οι τρεις τρούλοι που υπήρχαν στον κατά μήκος άξονα του ναού έχουν καταστραφεί με αποτέλεσμα την αισθητική υποβάθμιση του. Παρ' όλα τα αυτά είναι ένας σεβάσμιος χώρος λατρείας για τους ορθόδοξους. Ο ναός θεωρείται ότι είναι δωρεά και κτίσμα του βυζαντινού αυτοκράτορα Λέοντα Στ΄ του Σοφού που τον προσέφερε ως αντάλλαγμα για τη μεταφορά του λειψάνου του Αγίου Λαζάρου στην Κωνσταντινούπολη και χρονολογείται γύρω στα 900 μ.Χ. Ο αρχιτεκτονικός τύπος του ναού είναι ουσιαστικά ο συνδυασμός τριών εγγεγραμμένων ναών με τρεις τρούλους στον κατά μήκος άξονά του. Κάτω από το Ιερό Βήμα ανασκάφτηκε τμήμα ρωμαϊκού νεκροταφείου στο οποίο διασώζονται λάρνακες. Η ανοικτή στοά που κτίστηκε στη νότια πλευρά του ναού πρέπει να ανήκει στη φραγκοκρατία, ενώ το μεγαλοπρεπές κωδωνοστάσιο κτίστηκε το 1857. Το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του ναού χρονολογείται στο 18ο αιώνα. Στον περίβολο του ναού λειτουργεί μικρό εκκλησιαστικό μουσείο.

εικ. 341, 342 ***Ναός Αγίου Λαζάρου***, *Λάρνακα.*

Εκκλησία Παναγίας Αγγελόκτιστης, Κίτι

εικ.343 ***Χαρακτικό «η Αγία Μαρία»***, *Κίτι.*

Ένα από τα πιο σημαντικά βυζαντινά μνημεία της Κύπρου, βρίσκεται στο χωριό Κίτι κοντά στη Λάρνακα. Ουσιαστικά πρόκειται για ένα οικοδομικό συγκρότημα, κτισμένο σε διάφορες εποχές. Ο ναός είναι κτισμένος πάνω στα ερείπια μιας παλαιοχριστιανικής βασιλικής, από την οποία διασώζεται μόνο η αψίδα του Ιερού Βήματος που κοσμείται με μια εξαίρετη ψηφιδωτή παράσταση της Παναγίας του 6ου αιώνα μ.Χ. Η σημερινή εκκλησία, στην οποία ενσωματώθηκε η αψίδα του 6ου αιώνα, είναι κτίσμα πιθανώς του 11ου αιώνα και είναι ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός με τρούλο. Αργότερα το 12ο αιώνα προστέθηκε στη βόρεια πλευρά του ναού ένα μικρών διαστάσεων καμαροσκέπαστο παρεκκλήσι που σήμερα είναι αφιερωμένο στους Αγίους Αναργύρους. Κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας το 14ο αιώνα, προστέθηκε στη νότια πλευρά του ναού ένα λατινικό παρεκκλήσι με έντονα γοτθικά στοιχεία. Το ψηφιδωτό που κοσμεί την κόγχη της αψίδας παριστάνει την Παναγία όρθια να κρατεί το μικρό Χριστό, αριστερά και δεξιά εικονίζονται οι Αρχάγγελοι Γαβριήλ και Μιχαήλ, ενώ όλη η σύνθεση περιβάλλεται με διακοσμητική ταινία. Το ψηφιδωτό αυτό που χρονολογείται στα τέλη του 6ου αιώνα θεωρείται πολύ μεγάλης σημασίας για την παλαιοχριστιανική τέχνη. Στο ναό σώζονται ακόμα τοιχογραφίες του 12ου και 14ου αιώνα.

Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ, Κάτω Λεύκαρα

εικ.344 ***Ναός Αρχαγγέλου Μιχαήλ***, *Κάτω Λεύκαρα.*

Η εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ είναι κτισμένη σε μια ωραία τοποθεσία σε κοντινή απόσταση στα νότια του χωριού Κάτω Λεύκαρα. Είναι ένας μονόχωρος σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο ναός με ένα νεώτερο νάρθηκα στα δυτικά. Ο ναός διασώζει λίγες τοιχογραφίες του τέλους του 12ου αιώνα και του 15ου αιώνα. Ο ναός ενδέχεται να είναι το μόνο κατάλοιπο Μονής που έχει καταστραφεί και στα χρόνια της φραγκοκρατίας υπήρξε η έδρα του ορθόδοξου μητροπολίτη που εκδιώχθηκε από τους Λατίνους.

Εκκλησία Τιμίου Σταυρού, Πάνω Λεύκαρα

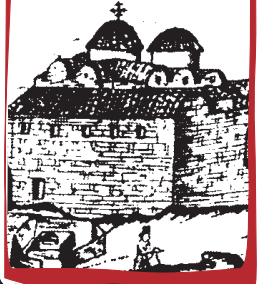
Είναι η κεντρική εκκλησία της κωμόπολης που δεσπόζει με το μέγεθος και την επιβλητικότητά της. Είναι μια τρίκλιτη εκκλησία μεγάλων διαστάσεων με ένα επιβλητικό και ιδιαίτερα διακοσμημένο κωδωνοστάσιο. Στο ναό φυλάσσεται ασημένιος σταυρός που

Η ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΗ ΖΩΗ

Το μοναστήρι του Τιμίου Σταυρού βρίσκεται κτισμένο στην κορυφή ενός βουνού που δεσπόζει στη νοτιοανατολική πλευρά του νησιού, με εξαιρετική και πανοραμική θέα σ' όλη την Κύπρο ήταν γνωστό στην αρχαιότητα με την ονομασία Όλυμπος όπου υπήρχε πιθανώς Ιερό Κορυφής αφιερωμένο στο Δία ή στην Αφροδίτη.

εικ.345

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΣΤΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ

μνημονεύει τον Ολβιανό επίσκοπο Αμαθούντας και Λευκάρων στις αρχές του 14ου αιώνα. Ο Τίμιος Σταυρός τιμάται ιδιαίτερα στα Λεύκαρα και δεν πρέπει να είναι τυχαίο ότι τα Λεύκαρα βρίσκονται ακριβώς απέναντι από τη Μονή Σταυροβουνίου σε άμεση οπτική επαφή μεταξύ τους.

εικ.346 ***Ναός Τιμίου Σταυρού****, Πάνω Λεύκαρα.*

εικ.347 ***Μπαλκόνι****, Λεύκαρα.*

Μονή Αγίου Μηνά

εικ.348 ***Μονή Αγίου Μηνά****, Βάβλα.*

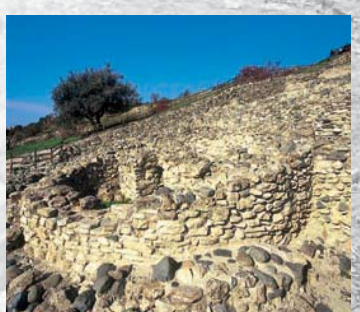
Το μοναστήρι του Αγίου Μηνά κτισμένο κοντά στο χωριό Βάβλα δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς ιδρύθηκε. Οι ελάχιστες ενδείξεις που μας παρέχει η αρχιτεκτονική του μπορούν με δυσκολία να χρονολογηθούν στα μεσαιωνικά χρόνια, ενώ οι γραπτές μαρτυρίες ανάγονται στα 1562, δηλαδή στην Ενετοκρατία και στα 1608 δηλαδή στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Η εκκλησία της Μονής, που βρίσκεται στο κέντρο της αυλής κτίστηκε το 1754, ενώ οι λίγες και αποσπασματικές τοιχογραφίες έγιναν από το ζωγράφο Φιλάρετο το 1757. Η εκκλησία είναι καμαροσκέπαστη, μεγάλων διαστάσεων και καλύπτεται με κεραμικές πλάκες. Τα υπόλοιπα κτίρια που βρίσκονται γύρω από τον κεντρικό ναό ανήκουν σε διάφορες εποχές και το αρχαιότερο θεωρείται ότι είναι η Βόρεια πτέρυγα. Το μοναστήρι στα χρόνια της τουρκοκρατίας παρήκμασε και βαθμιαία το 19ο αιώνα διαλύθηκε. Το 1965 εγκαταστάθηκε σ' αυτό γυναικεία μοναστική αδελφότητα που αναβίωσε τη Μονή.

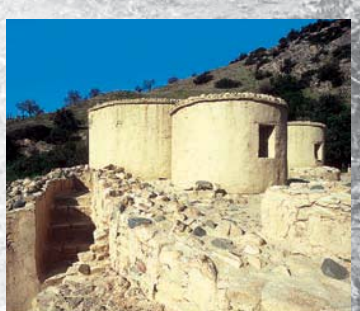

εικ.349 ***Χωριό Βάβλα****, σκίτσο του Κύπριου Αρχιτέκτονα Νεοπτόλεμου Α. Μιχαηλίδη.*

Εκκλησία Παναγίας του Κάμπου, Χοιροκοιτία

Βρίσκεται στα δυτικά του χωριού και σε μικρή απόσταση από τα ερείπια μεσαιωνικού κτίσματος που ανήκε στο Τάγμα των Ναϊτών και αργότερα στο τάγμα των Ιωαννιτών. Η εκκλησία είναι μονόκλιτη σταυροειδής εγγεγραμμένη με τρούλο που αργότερα επεκτάθηκε προς τα δυτικά. Η αρχική εκκλησία μπορεί να χρονολογηθεί στο 12ο αιώνα, ενώ η προσθήκη στα δυτικά στο 15ο αιώνα. Στο εσωτερικό διασώζονται λίγες τοιχογραφίες σε δύο στρώματα. Η πιο σημαντική είναι η τοιχογραφία του Αγίου Γεωργίου στο βόρειο τοίχο που έγινε το 1509 από ένα ζωγράφο με το όνομα Συμεών.

εικ.350, 351
Αρχαιολογικός χώρος Χοιροκοιτίας.

εικ. 352

Μονή Σταυροβουνίου, Πυργά

Μια από τις πιο σεβάσμιες Μονές της Κύπρου, που η παράδοση θέλει την ίδρυση της από την ίδια την Αγία Ελένη, τη μητέρα του αυτοκράτορα Μεγάλου Κωνσταντίνου στο πρώτο μισό του 4ου αιώνα, όταν προσέγγισε το νησί κατά την επιστροφή της από το ταξίδι της στα Ιεροσόλυμα όπου βρήκε τον Τίμιο Σταυρό, μέρος του οποίου άφησε στη μονή. Έτσι το κτίσμα που ανοικοδόμησε η Αγία Ελένη στην κορυφή αυτή ίσως να ήταν, λόγω και της στενότητας του χώρου ένα μικρό παρεκκλήσι στη θέση ενός αρχαίου Ιερού Κορυφής. Μέχρι πολύ πρόσφατα, η ανάβαση στη Μονή ήταν εξαιρετικά δύσκολη και επίπονη, μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα παρέμεινε ένα σχετικά μικρό κτίσμα, αφού η ιδιομορφία του εδάφους της κορυφής δεν επέτρεπε επεκτάσεις, και δεν διέθετε ούτε νερό ούτε άλλες στοιχειώδες ανέσεις. Επρόκειτο δηλαδή ουσιαστικά για ένα δυσπρόσιτο ασκητήριο. Μέχρι σήμερα η μόνη δυνατή πρόσβαση είναι από τη βόρεια πλευρά του βουνού και εξακολουθεί να έχει φρουριακό χαρακτήρα. Πολύ αξιόλογο θεωρείται το καθολικό της Μονής με τους δύο συνεχόμενους τρούλους στον κατά μήκος άξονα, στον τύπο δύο συνεχόμενων σταυροειδών εγγεγραμμένων ναών όπως η εκκλησία του Αποστόλου Βαρνάβα και η τρίτρουλη εκκλησία του Αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα. Με βάση τον αρχιτεκτονικό τύπο του ναού αυτού μπορεί να χρονολογηθεί τον 10ο αιώνα. Η Μονή του Τιμίου Σταυρού εξακολουθεί να διατηρεί και σήμερα την αυστηρότερη μορφή μοναχισμού στην Κύπρο και συνδέεται με την αγιορείτικη μοναχική παράδοση.

Μεσαιωνικό παρεκκλήσιο, Πυργά

Βρίσκεται στις νότιες παρυφές του χωριού και είναι ένας μικρός μονόχωρος καμαροσκέπαστος ναός χωρίς αψίδα στα ανατολικά. Το παρεκκλήσι αυτό είναι γνωστό ως "βασιλικό" και έχει έντονα γοτθικά στοιχεία που το χρονολογούν στο τέλος του 14ου αιώνα. Στο εσωτερικό του υπάρχουν ωραίες τοιχογραφίες με βυζαντινά και δυτικά στοιχεία. Οι επιγραφές που συνοδεύουν τις σκηνές του χρονολογικού κύκλου είναι εγγεγραμμένες στα λατινικά. Το παρεκκλήσι πρέπει να συνδέεται με τους φράγκους βασιλείς της Κύπρου και ιδιαίτερα με το βασιλιά της Κύπρου Ιανό και τη σύζυγό του Καρλόττα που ίσως να είναι οι κτήτορες του ναού. Το πιο πιθανό το παρεκκλήσι αυτό να ήταν μέρος λατινικής Μονής ή κάποιας βασιλικής έπαυλης.

Εκκλησία Αγίας Μαρίνας, Πυργά

Η εκκλησία βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το μεσαιωνικό παρεκκλήσι. Είναι μονόκλιτη σταυροειδής εγγεγραμμένη με τρούλο, αλλά στο τέλος του 19ου αιώνα ο ναός επεκτάθηκε προς τα δυτικά. Από τον αρχικό ζωγραφικό διάκοσμο της εκκλησίας διασώζονται λίγες τοιχογραφίες και μπορούν να χρονολογηθούν στο τέλος του 14ου ή στις αρχές του 15ου αιώνα.

ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΜΕ ΣΥΝΟΔΕΙΑ ΞΕΝΑΓΟΥ (δωρεάν συμμετοχή)
Κάθε Δευτέρα (Δεκέμβριος-Μάρτιος). Περιηγήσεις στην Αγία Νάπα. (στην Αγγλική και Γερμανική)
Κάθε Παρασκευή (Νοέμβριος-Μάρτιος). Περιηγήσεις στην Αγία Νάπα. (στη Σουηδική και Αγγλική)
(Για κρατήσεις επικοινωνήστε με το Γραφείο Παροχής Τουριστικών Πληροφοριών, τηλ. 23 721796).
Σημείο εκκίνησης: Γραφείο Παροχής Τουριστικών Πληροφοριών, Αγία Νάπα.
Κάθε Τετάρτη. Περιήγηση στη Λάρνακα «Παρελθόν και Παρόν». **Σημείο εκκίνησης**: Γραφείο Παροχής Τουριστικών Πληροφοριών, Λάρνακα. **Κάθε Παρασκευή.** «Η Σκάλα (Λάρνακα) και οι τεχνίτες της». **Σημείο εκκίνησης**: Μεσαιωνικό Κάστρο Λάρνακας.

ΑΓΙΑ ΝΑΠΑ, Α΄

«Παράξενο, το βλέπω εδώ το φως του ήλιου· το χρυσό
δίχτυ
όπου τα πράγματα σπαρταρούν σαν τα ψάρια
που ένας μεγάλος άγγελος τραβά
μαζί με τα δίχτυα των φαράδων».

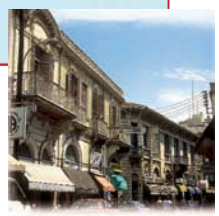
Γιώργος Σεφέρης-Ποιήματα
Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα 1982, σελ. 233

εικ.353 *Βαρκάρης*

1η ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΛΕΜΕΣΟΣ

77 χιλιόμετρα

εικ. 354 *Λεμεσός, Παλιά Πόλη.*

Μεσαιωνικό Μουσείο Κύπρου – Κάστρο Λεμεσού

εικ.355, 356 *Μεσαιωνικό Μουσείο Κύπρου – Κάστρο Λεμεσού.*

Στο Μεσαιωνικό Κάστρο της Λεμεσού, κοντά στο παλιό λιμάνι της πόλης στεγάζεται το Μεσαιωνικό Μουσείο της Κύπρου. Το σημερινό κτίριο είναι κτίσμα της τουρκοκρατίας, που διαδέχθηκε όμως παλαιότερο κάστρο της βυζαντινής περιόδου, ενώ υπάρχουν ενσωματωμένα και αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της φραγκοκρατίας. Μέσα στις αίθουσες του κάστρου της Λεμεσού, εκτίθεται η μεσαιωνική συλλογή του Τμήματος Αρχαιοτήτων που χρονολογικά καλύπτει μια περίοδο 1.500 χρόνων, από τον 3ο μέχρι τον 18ο μ.Χ. αιώνα. Ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει παλαιοχριστιανικά γλυπτά, βυζαντινή και μεσαιωνική κεραμική, επιτύμβιες στήλες και πολλά έργα μικροτεχνίας.

εικ.357 *Παραλιακός πεζόδρομος Αγίου Τύχωνα.*

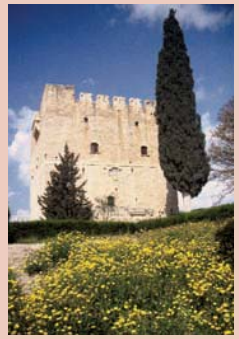
Εκκλησία Αγίου Ευσταθίου, Κολόσσι

εικ.358 *Ναός Αγίου Ευσταθίου, Κολόσσι*

Η εκκλησία του Αγίου Ευσταθίου βρίσκεται σε μικρή απόσταση στα βόρεια του Κάστρου του Κολοσσίου. Ο κυρίως ναός ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του ελεύθερου σταυρού και μπορεί να χρονολογηθεί στο 12ο αιώνα, ενώ αργότερα στα χρόνια της Φραγκοκρατίας προστέθηκαν στα δυτικά τρεις παράλληλες καμάρες που αλλοίωσαν σε μεγάλο βαθμό τον αρχικό αρχιτεκτονικό της χαρακτήρα. Στο ναό διασώζονται σημαντικές και αξιόλογες τοιχογραφίες του νεώτερου στρώματος που μπορούν να χρονολογηθούν στο 15ο αιώνα.

ΚΟΥΜΑΝΔΑΡΙΑ – ΤΟ ΛΙΑΣΤΟ ΓΛΥΚΟΠΟΤΟ ΚΡΑΣΙΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

εικ.359 *Κάστρο στο Κολόσσι.*

«Το παραδοσιακό γλυκό κρασί της Κύπρου, που ήταν σύγχρονο με τον βυζαντινό Μονεμβάσιο οίνο – τον Malvasia των Φράγκων – έγινε ταυτόχρονα μ'αυτόν γνωστό στα λιμάνια της Μέσης Ανατολής και στις μεγάλες αγορές της Δύσης, με το φράγκικο όνομα **Commanderia**, που έχει άμεση σχέση με τη μεσαιωνική ιστορία του νησιού και τους Ιωαννίτες ιππότες.

Επί βασιλείας των Λουζινιανών (1192-1489), εγκαταστάθηκαν στο νησί έποικοι, κυρίως καθολικοί σταυροφορικής προέλευσης, στους οποίους δόθηκαν εκτάσεις και προνόμια ώστε να δομηθεί το φεουδαρχικό βασίλειο. Μεταξύ αυτών ήταν και οι Ιωαννίτες ιππότες, το εκκλησιαστικό πολεμικό τάγμα του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή της Ιερουσαλήμ, που είχε ιδρυθεί από τον πάπα Γρηγόριο. Τα χωριά που βρίσκονται στις εκτάσεις που τους παραχωρήθηκαν αποτέλεσαν φέουδο της **grande Commanderie** της Κύπρου, που είχε έδρα ένα κάστρο δυτικά της Λεμεσού, γνωστό σήμερα ως **«Κάστρο Κολόσσι»**.

Στις εκτάσεις της grande Commanderie καλλιεργήθηκαν κυρίως αμπέλια. Το κρασί απ'αυτά τα αμπέλια το έφτιαχναν οι «πάροικοι», οι Κύπριοι που επάνδρωναν τις φεουδαρχικές ιδιοκτησίες. Οι Κύπριοι έφτιαχναν το γλυκό κρασί από «ψημένα» στον ήλιο σταφύλια ακολουθώντας τη βυζαντινή τεχνική.

Επί Φραγκοκρατίας το γλυκό κρασί πουλιόταν από ξένους εμπόρους κυρίως Βενετούς και Γενουάτες, οι οποίοι του έδωσαν την επωνυμία Commanderia όχι μόνον γιατί παραγόταν στα χωριά που αποτελούσαν φέουδο του Τάγματος της Commanderie, αλλά και λόγω της αίγλης που είχε τότε η ιπποσύνη στους καθολικούς λαούς της Δυτικής Ευρώπης και στους προσκυνητές, οι οποίοι, στο δρόμο για τους Αγίους Τόπους, λιμενίζονταν στην Κύπρο, όπου πλοία και ταξιδιώτες ανεφοδιάζονταν με γλυκό κρασί – το οποίο συνήθιζαν να πίνουν πρίν από το πρωϊνό γεύμα γιατί ήταν τονωτικό και δυναμωτικό, τροφή και φάρμακο μαζί, όπως όριζε ο Γαληνός, Έλληνας γιατρός που έζησε τον 2ο αιώνα και εθεωρείτο στη Δύση αυθεντία όλον τον Μεσαίωνα και την Αναγέννηση».

Απόσπασμα από το άρθρο της Σταυρούλα Κουράκου-Δραγώνα, «Η Ιστορία του οίνου Κουμανδαρία της Κύπρου», στην εφημερίδα Χαραυγή, 21/10/2001

Μονή Τιμίου Σταυρού, Όμοδος

εικ.360 *Χωριό Όμοδος.*

Βρίσκεται στο χωριό Όμοδος στις νότιες πλαγιές του Τροόδους και η παράδοση θέλει την ίδρυση του από την Αγία Ελένη. Στο ναό φυλάσσεται τμήμα από τον "Άγιο Κάνναβο" δηλαδή το σχοινί με το οποίο ήταν

εικ.361, 362 ***Μονή Τιμίου Σταυρού**, Όμοδος.*

εικ.363 ***Δρομάκι Όμοδος.***

δεμένος ο Χριστός. Η σημερινή εκκλησία της Μονής που κτίστηκε το 1858, αντικατέστησε μια άλλη μικρότερη του 16ου αιώνα. Τα μοναστηριακά κτίσματα που σώζονται στη δυτική και βόρεια πλευρά χρονολογούνται στον 18ο και 19ο αιώνα. Αρχαιότερο θεωρείται ένα τμήμα της βόρειας πτέρυγας, ενώ μέρος της βόρειας και της δυτικής κτίστηκε το 1816, με πιο σημαντικό το Μεγάλο Συνοδικό στο οποίο διασώζονται τα ωραιότερα ξυλόγλυπτα της Κύπρου. Στο Συνοδικό φυλάσσονται και ορισμένες εικόνες από τον αρχικό ναό που χρονολογούνται στον 16ο αιώνα. Επίσης στη Μονή βρίσκεται η Κάρα του Αγίου Φιλίππου.

εικ.364, 365 ***Ο Ληνός, το παμπάλαιο οινοποιείο** για την παραγωγή Κουμανδαρίας, στο χρασοχώρι Όμοδος.*

εικ.366 ***Παραγωγή σουτζιούκου.***

«ληνοίς προσαχθείς ουρανών βότρυς κύπρις
σταφύλι ευωδιαστό στων ουρανών τα πατητήρια»
Νικόλαος Μουζάλων, Αρχιεπίσκοπος Κύπρου [1070-1152]

Εκκλησία Αγίας Μαύρης, Κοιλάνι

Η εκκλησία των Αγίων Τιμοθέου και Μαύρης βρίσκεται κοντά στο χωριό Κοιλάνι, μέσα σε μια στενή και εύφορη κοιλάδα δίπλα σε ένα υπεραιωνόβιο πλάτανο, ενώ στα ανατολικά του ναού υπάρχει μια πηγή που πηγάζει από το βουνό που βρίσκεται στα δυτικά του ναού. Η εκκλησία αυτή, που στα χρόνια της τουρκοκρατίας ήταν ένα πολύ μικρό μοναστήρι, είναι ένας εγγεγραμμένος σταυροειδής ναός με τρούλο, αλλά καλύπτεται από μια δεύτερη στέγη, όπως οι ξυλόστεγοι ναοί του

εικ.367 ***Ο Άγιος Τιμόθεος και η Αγία Μαύρη.***

εικ.368 ***Ναός Αγίας Μαύρης**, Κοιλάνι.*

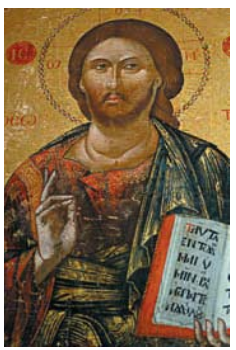

εικ.369 ***Κρύπτη Αγίας Μαύρης**, Κοιλάνι.*

Τροόδους. Αργότερα σε απροσδιόριστο όμως χρόνο προστέθηκε στα δυτικά του ναού ένας νάρθηκας. Ο κυρίως ναός πρέπει να κτίστηκε το 12ο αιώνα και διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες από τις οποίες διασώζονται ελάχιστες, αφού ο ναός ξαναζωγραφίστηκε το 15ο αιώνα.

Εκκλησία Μονογενούς, Κοιλάνι

Η εκκλησία του Μονογενούς είναι μια μεγάλη καμαροσκέπαστη εκκλησία που βρίσκεται στο κέντρο του χωριού και αποτελεί τη δεύτερη ενοριακή εκκλησία της κοινότητας. Η αρχική φάση της εκκλησίας χρονολογείται στο 17ο αιώνα, αλλά αργότερα στο 19ο αιώνα υπέστη πολλές αλλαγές και προσθήκες. Σήμερα στο εσωτερικό του ναού φυλάσσονται πολύ σημαντικές εικόνες που προέρχονται από τους ναούς του χωριού.

εικ.370 ***Ιησούς Μονογενής.***

εικ.371 ***Κτήτορες του Ναού.***

Εκκλησία Παναγίας – Εκκλησιαστικό Μουσείο, Κοιλάνι

Στην αυλή της μεγάλης εκκλησίας της Παναγίας που βρίσκεται στο κέντρο του χωριού υπάρχει μικρό εκκλησιαστικό Μουσείο, με εικόνες, ξυλόγλυπτα και άλλα αντικείμενα από το Κοιλάνι.

εικ.372, 373 ***Ναός Παναγίας**, Κοιλάνι*

Εκκλησία Τιμίου Σταυρού, Κουκά

Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού βρίσκεται στις βόρειες παρυφές του μικρού χωριού Κουκά και ήταν παλαιότερα ο ναός μοναστηριών που σήμερα δεν υπάρχουν. Ο ναός ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του ελεύθερου σταυρού και χρονολογείται στο 12ο αιώνα. Στο εσωτερικό διασώζονται λίγες τοιχογραφίες του 14ου και 15ου αιώνα.

2η ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΛΕΜΕΣΟΣ

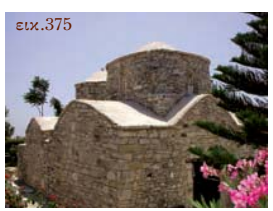
53 χιλιόμετρα

εικ.374 ***Μονή Αρχαγγέλου***, Μονάγρι.

Εκκλησία Αγίας Αναστασίας, Πάνω Πολεμίδια

εικ.375

Η μικρή εκκλησία της Αγίας Αναστασίας στα Πάνω Πολεμίδια, στη σημερινή της μορφή αποτελεί ουσιαστικά ένα σύμπλεγμα δύο ναών με δύο τρούλους. Αρχικά κτίστηκε ο μικρός σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός με τρούλο, πιθανώς το 12ο αιώνα, ενώ αργότερα το 15ο αιώνα προστέθηκε στα δυτικά ακόμα ένας ναός του ιδίου τύπου. Ο ναός τοιχογραφήθηκε με ωραίες τοιχογραφίες του 15ου αιώνα, ενώ ο δυτικός τρούλος διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες του 17ου αιώνα.

Μονή Παναγίας Αμασγού, Μονάγρι

Η Μονή της Παναγίας Αμασγού βρίσκεται στην κοιλάδα του ποταμού Κούρρη, 2 χιλιόμετρα νότια του χωριού Μονάγρι. Ο ναός της Μονής είναι μονόκλιτος καμαροσκέπαστος με δεύτερη ξύλινη στέγη με αγκιστρωτά κεραμίδια. Ο ναός κτίστηκε το 12ο αιώνα και σ' αυτόν διασώζονται εξαιρετικής τέχνης τοιχογραφίες του 12ου, 13ου και 16ου αιώνα.

εικ.377 ***Τοιχογραφία***, Μονάγρι.

εικ.376 ***Μονή Παναγίας Αμασγού***, Μονάγρι.

Τα κτήρια γύρω από τη Μονή, με εξαίρεση τη δυτική πτέρυγα, είναι νεώτερα και κτίστηκαν για τις ανάγκες της νέας μοναστικής αδελφότητας που εγκαταστάθηκε πρόσφατα στη Μονή.

εικ.378 ***Μονή Αρχαγγέλου***, Μονάγρι.

Μονή Αρχαγγέλου, Μονάγρι

Η Μονή Αρχαγγέλου βρίσκεται στις δυτικές παρυφές του χωριού. Κτίστηκε τον 18ο αιώνα και με την πρόσφατη αναστήλωσή της αποτελεί ένα από τα πιο ωραία μοναστικά κτίσματα της Κύπρου. Ο ναός είναι καμαροσκέπαστος με κεραμίδια και στο εσωτερικό υπάρχουν τοιχογραφίες του 18ου αιώνα. Σήμερα η Μονή μετά την αναστήλωσή της έχει γίνει Κέντρο Τεχνών.

Εκκλησία Αγίου Γεωργίου, Μονάγρι

Πρόκειται για τον ενοριακό ναό του χωριού που βρίσκεται στο κέντρο του. Ο ναός είναι καμαροσκέπαστος και στο εσωτερικό του υπάρχουν τοιχογραφίες του 15ου αιώνα.

εικ.379 ***Ναός Αγίου Γεωργίου***, Μονάγρι

Μονή Τιμίου Σταυρού, Κουκά

Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού βρίσκεται στις βόρειες παρυφές του μικρού χωριού Κουκά και ήταν παλαιότερα ο ναός μοναστηριών που σήμερα δεν υπάρχουν. Ο ναός ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του ελεύθερου σταυρού και χρονολογείται το 12ο αιώνα. Στο εσωτερικό διασώζονται λίγες τοιχογραφίες του 14ου και 15ου αιώνα.

Μονή Τιμίου Προδρόμου, Μέσα Ποταμός

Το μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου είναι κτισμένο σε μια έξοχη τοποθεσία, μέσα στο δάσος στις νότιες πλευρές του Τροόδους. Είναι άγνωστο πότε ακριβώς ιδρύθηκε, αλλά κατά τις πρόσφατες εργασίες συντήρησης του ναού βρέθηκαν ίχνη τοιχογραφιών και πιθανώς να χρονολογείται στο 15ο αιώνα, στα χρόνια της Φραγκοκρατίας από την οποία διασώζονται ορισμένες αναφορές σε γραπτές πηγές. Κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας η Μονή παρήκμασε και το 1735 είχε πια ελάχιστους μοναχούς. Η εκκλησία της Μονής είναι ξυλόστεγη με ένα νάρθηκα στα δυτικά που προστέθηκε στα νεώτερα χρόνια πιθανώς τον 18ο αιώνα. Τα κτίσματα που βρίσκονται στην ανατολική και νότια πλευρά της εκκλησίας είναι των αρχών του 20ου αιώνα.

εικ.380 ***Μονή Τιμίου Προδρόμου***, Μέσα Ποταμός.

3η ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΛΕΜΕΣΟΣ

75 χιλιόμετρα

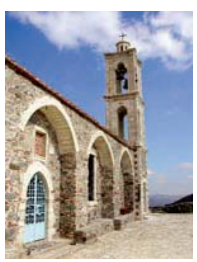
εικ.381.

Εκκλησία Τιμίου Σταυρού, Παρεκκλησιά

Βρίσκεται στο κέντρο του χωριού και είναι ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο ναός με βαριές αναλογίες. Στο εσωτερικό του διασώζονται ορισμένες πολύ ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες του 16ου αιώνα που ανήκουν στην ιταλοβυζαντινή τεχνοτροπία.

Εκκλησία Αγίου Γεωργίου, Κελλάκι

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου είναι κτισμένη στη βόρεια πλευρά του χωριού σε ύψωμα με έξοχη θέα. Είναι ένα καμαροσκέπαστος ναός των χρόνων της Τουρκοκρατίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το ωραίο ξυλόγλυπτο εικονοστάσιο του ναού.

εικ.382 ***Ναός Αγίου Γεωργίου***, *Κελλάκι.*

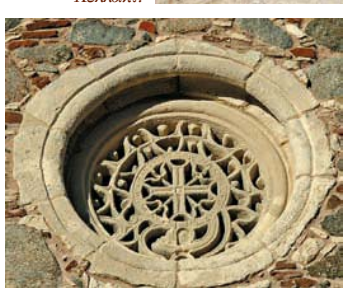
Ο Γυναικωνίτης

Το ιδιαίτερο μέρος των Εκκλησιών, όπου παραμένουν οι γυναίκες κατά την θείαν λειτουργίαν. Ο γυναικωνίτης, κείμενος εις το προς τα αριστερά κλίτος, εχωρίζετο συνήθως δια ξύλινου διαφράγματος από τα λοιπά μέρη του κυρίως ναού.Αργότερα η θέσις του γυναικωνίτου μετεφέρθη εις το υπερώον.

Κατήχησις-Λειτουργική, Β.Χ. Ιωαννίδου-Β.Κ. Σκουτέρη, Οργανισμός εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήναι, 1972, σελ. 121

εικ.383 ***Γυναικωνίτης***, *Ναός Αγίου Γεωργίου, Κελλάκι.*

εικ.384 ***Λεπτομέρεια-παράθυρο*** *Ναός Αγίου Γεωργίου, Κελλάκι*

Εκκλησία Αγίου Νικολάου, Κλωνάρι

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου είναι μία μικρών σχετικά διαστάσεων εκκλησία και ανήκει στον τύπο των ξυλόστεγων ναών που συναντούμε στο Τρόοδος. Είναι κατάγραφη με ωραίες τοιχογραφίες του 16ου αιώνα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ακόμα το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι με τις εικόνες που το διακοσμούν.

εικ.385 ***Ο Άγιος Νικόλας***, *Κλωνάρι.*

εικ.386, 387 ***Ναός Αγίου Νικολάου***, *Κλωνάρι.*

Εκκλησία Αγίου Ιωάννη Ελεήμονα, Βίκλα

Η ξυλόστεγη εκκλησία του Αγίου Ιωάννη του Ελεήμονα είναι το μόνο κτίσμα που σώζεται ακέραιο στο ερειπωμένο και εγκαταλελειμμένο χωριό Βίκλα. Το χωριό αυτό παρόλο ότι είναι ερειπωμένο διασώζει την αυθεντικότητα της κυπριακής λαϊκής αρχιτεκτονικής.

εικ.388, 389 ***Ναός Αγίου Ιωάννη Ελεήμονα***, *Βίκλα.*

εικ.390 ***Διακοσμημένος πεσσός.***

Εκκλησία Αγίου Γεωργίου, Ακαπνού

Η ξυλόστεγη εκκλησία του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται στο κέντρο του χωριού και είναι ο ενοριακός ναός του.

Οι εν Κυπρω Διαλαμψαντες Αγιοι

«**Ο Άγιος Μάμας** καταγόταν από την πόλη Γάγγρα της Παφλαγονίας, γεννήθηκε από ευσεβείς χριστιανούς τον 3ο αιώνα μ.Χ. Βρήκε μαρτυρικό θάνατο κατά τους διωγμούς εναντίον των χριστιανών. Σύμφωνα με την παράδοση το σώμα του μάρτυρα Μάμα πετάχθηκε στη θάλασσα και από την Μικρά Ασία τα κύματα των έφεραν στον κόλπο της Μόρφου. Εκεί κτίσθηκε μεγαλοπρεπής ναός, που αργότερα έγινε μοναστήρι. Η σαρκοφάγος του Αγίου βρίσκεται στο ναό του στην κατεχόμενη σήμερα Μόρφου. Ο Άγιος Μάμας είναι ένας από τους πιο αγαπημένους Αγίους της Κύπρου και θεωρείται προστάτης των απλών ποιμένων. Εορτάζει στις 2 Σεπτεμβρίου».

ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ

Εκκλησία Παναγίας Ιαματικής, Αρακαπάς

εικ.391 ***Ναός Παναγίας Ιαματικής, Αρακαπάς***

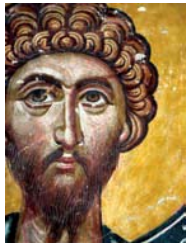
Η εκκλησία της Παναγίας της Ιαματικής που βρίσκεται στο χωριό Αρακαπάς, στη σημερινή της μορφή είναι μια αρκετά μεγάλων διαστάσεων ξυλόστεγη εκκλησία, όπως αυτές που συναντούμε κυρίως στην οροσειρά του Τροόδους. Όμως στο εσωτερικό του ναού διακρίνονται δύο τοξοστοιχίες που ανήκουν σε μια παλαιότερη φάση και φαίνεται ότι είχε διαφορετική μορφή από τη σημερινή. Από μια επιγραφή που βρίσκεται στο ναό πληροφορούμαστε ότι τμήματα του ναού κτίστηκαν μετά από κάποια καταστροφή το 1727. Πάνω στις εσωτερικές τοξοστοιχίες υπάρχουν σημαντικές τοιχογραφίες που τεχνοτροπικά ανήκουν στην ιταλοβυζαντινή ζωγραφική και που συναντούμε στην Κύπρο στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα.

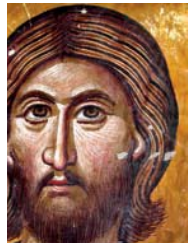
εικ. 392 ***Άγιος Μάμας***

Εκκλησία Αγίου Μάμα, Λουβαράς

Η μικρή ξυλόστεγη εκκλησία του Αγίου Μάμα που βρίσκεται στο χωριό Λουβαράς, σύμφωνα με την επιγραφή που βρίσκεται πάνω από τη δυτική είσοδο, κτίστηκε το 1455, ενώ και πάλι σύμφωνα με την επιγραφή, διακοσμήθηκε 40 χρόνια αργότερα το 1495 από τον ζωγράφο Φίλιππο Γούλ. Ο ζωγράφος αυτός αγιογράφησε ένα χρόνο πριν το 1494 το ναό του Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι της ομώνυμης Μονής που βρίσκεται στην Πλατανιστάσα. Οι τοιχογραφίες του ναού που κοσμούν το εσωτερικό του και μέρος του δυτικού τοίχου εξωτερικά, διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση, ενώ ιδιαίτερα ενδιαφέροντα στοιχεία για τους δωρητές και το ζωγράφο μας παρέχει η κτητορική επιγραφή στον δυτικό τοίχο του ναού. Ο ζωγράφος Φίλιππος Γούλ είναι πιστός στη βυζαντινή παράδοση, αλλά στο έργο του μπορεί να διακρίνει κανείς και επίδραση από θέματα της δυτικής εικονογραφίας. Σύγχρονο με το ναό είναι το εικονοστάσι και δύο φορητές εικόνες του Χριστού και του Προδρόμου που πρέπει να ανήκουν στον Γούλ.

εικ.393 ***Άγιος Αρτέμιος***

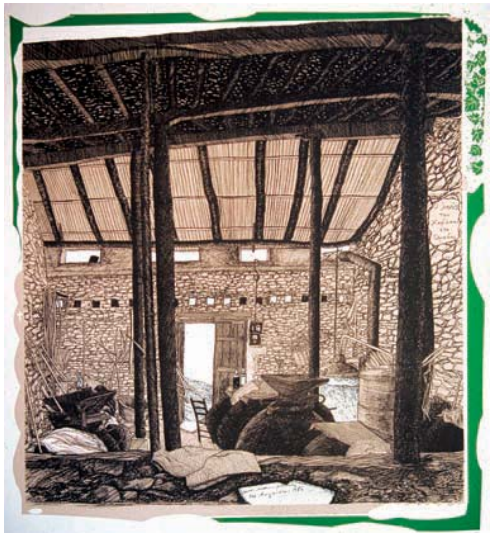

εικ.394 ***Ιησούς Χριστός.***

«Δεν φάινεται άσχετο με τις παραδόσεις της Ανατολής το γεγονός ότι, ήδη από τους πρώτους αιώνες του χριστιανισμού, οι ληνοβάτες, με τα ιμάτια τους βαμμένα κόκκινα από το πάτημα των σταφυλιών, συμβόλιζαν τους μάρτυρες της νέας θρησκείας και το πατητήρι, ο ληνός, το μαρτύριο τους και τη θυσία του Θεανθρώπου, της *Αληθινής Αμπέλου*. Αλλά και στην αρχαία ελληνική γλώσσα, η πολυσήμαντη λέξη ληνός σήμαινε εξίσου πατητήρι και σαρκοφάγο, το δε πάτημα των σταφυλιών συμβόλιζε τον διαμελισμό του ίδου του διονυσιακού βότρυ, γι' αυτό και είχε τελετουργικό χαρακτήρα».

Σταυρούλα Κουράκου-Δραγώνα, «ο Οίνος στην Ποίηση-Οίνος ο Βυζαντινός» έκδοσεις Ιδρύματος Φ.Μπουτάρη, Αθήνα 1995, σελ.7

«Η κουμανδαρία δίνει τον οίνον τον ευχαριστιακό, που είναι *θέρμη καρδίας, πηγή δακρύων και φλόγα προς τον ουρανόν* και ετοιμάζεται στην Θείαν Ληνόν από τον ιερέα κατά την πιο ιερά στιγμή της Θείας Ευχαριστίας».

εικ.395 ***Ο Ληνός του Χαρίλαου στο Όμοδος***
(έργο του κύπριου χαράκτη Χαμπή, 1987).

ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΜΕ ΣΥΝΟΔΕΙΑ ΞΕΝΑΓΟΥ (δωρεάν συμμετοχή)

Κάθε Δευτέρα. «Ιστορική Περιήγηση στη Λεμεσό», Λεμεσός.
Σημείο εκκίνησης: Γραφείο Παροχής Τουριστικών Πληροφοριών, Λεμεσός.

Κάθε Τετάρτη (Οκτώβριος-Μάρτιος). Περιηγήσεις στο χωριό Γερμασόγεια.
Σημείο εκκίνησης: Γραφείο Πληροφοριών Γερμασόγειας.

εικ.396 ***Το Κρασοχώρι Όμοδος.***

1η ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΠΑΦΟΣ

33 χιλιόμετρα

εικ.397 ***Κάστρο Πάφου.***

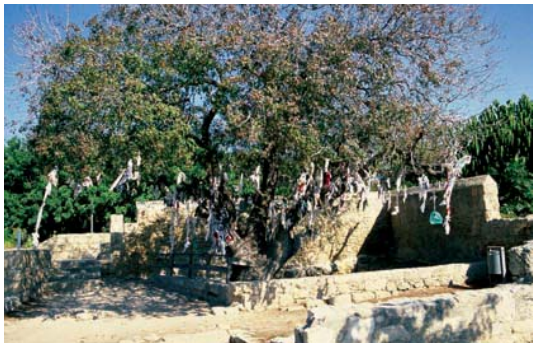
Παλαιοχριστιανική βασιλική Χρυσοπολίτισσας, Κάτω Πάφος

Μια από τις πιο σημαντικές και από τις μεγαλύτερες σε μέγεθος παλαιοχριστιανικές βασιλικές της Κύπρου. Βρίσκεται στην Κάτω Πάφο όχι μακριά από το μικρό λιμάνι και το Κάστρο. Κτίστηκε ως επτάκλιτη βασιλική τον 4ο αιώνα και θεωρείται λόγω του μεγέθους και των προσκτισμάτων της ότι ήταν ο μητροπολιτικός ναός της Πάφου στα παλαιοχριστιανικά χρόνια. Με το ναό αυτό συνδέεται η άφιξη και παραμονή του Αποστόλου Παύλου στην Πάφο, αφού σύμφωνα με την προφορική παράδοση σε μια κολώνα που βρίσκεται στα βορειοανατολικά του ναού δέθηκε και μαστιγώθηκε ο Απόστολος. Η βασιλική καταστράφηκε τον 7ο αιώνα από τους Άραβες αλλά η λατρεία συνεχίστηκε αδιάκοπα στο χώρο με την ανέγερση μικρότερων ναών. Στη βασιλική διασώζονται ωραία ψηφιδωτά δάπεδα και εντυπωσιακά μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη.

«Με βυζαντινή μεγαλοπρέπεια τελείται υπαίθρια λειτουργία κατά τον εσπερινό των Αποστόλων Παύλου και Πέτρου στην Πάφο, στον χώρο των ερειπίων της Παλαιοχριστιανικής Βασιλικής, όπου σύμφωνα με την παράδοση βρίσκεται η στήλη του Αποστόλου Παύλου».

εικ.398 *Παλαιοχριστιανική Βασιλική Χρυσοπολίτισσας.*

εικ.399 ***Τριμιθιά με αναθήματα πιστών πάνω από την κατακόμβη της Αγίας Σολομονής,*** *Πάφος.*

εικ.400 ***Αρχαίο Ωδείο,*** *Πάφος.*

Εκκλησία Αγίας Κυριακής, Κάτω Πάφος

Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής είναι κτισμένη στο βόρειο κλείτος της ερειπωμένης παλαιοχριστιανικής βασιλικής της Χρυσοπολίτισσας, κίονες της οποίας έχουν ενσωματωθεί στην εκκλησία. Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του ελεύθερου σταυρού με τρούλο που με ορισμένες προσθήκες σήμερα είναι ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός. Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής μπορεί να χρονολογηθεί στο 15ο αιώνα.

εικ.401 ***Τάφοι Βασιλέων,*** *Πάφος.*

Βυζαντινό Μουσείο Ιεράς Μητροπόλεως Πάφου, Πάφος

Στεγάζεται στο χώρο της Μητρόπολης Πάφου και θεωρείται ένα από τα πιο πλούσια και με μεγάλη σημασία εκθέματα, εκκλησιαστικό μουσείο βυζαντινής τέχνης. Η συλλογή των εικόνων του Βυζαντινού Μουσείου της Μητροπόλεως Πάφου είναι εξίσου σημαντική με τη συλλογή των εικόνων του Βυζαντινού Μουσείου του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στη Λευκωσία. Εκτίθενται εικόνες που μπορούν να χρονολογηθούν από τον 8ο-9ο αιώνα μέχρι και τον 19ο αιώνα. Σημαντικές θεωρούνται και οι αποτοιχισμένες τοιχογραφίες από διάφορες εκκλησίες της Επαρχίας Πάφου καθώς και τα ξυλόγλυπτα, τα άμφια και τα άλλα είδη εκκλησιαστικής τέχνης.

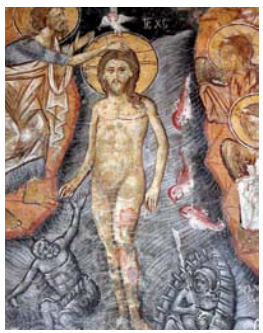
Εκκλησία Αγίας Παρασκευής, Γεροσκήπου

Η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, που βρίσκεται στο κέντρο του χωριού Γεροσκήπου είναι ένα από τα πιο σημαντικά βυζαντινά μνημεία της Κύπρου. Σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση και η μόνη αλλοίωση που έχει υποστεί είναι η κατεδάφιση του δυτικού τοίχου για να προστεθεί το 19ο αιώνα ένας μεγάλος νάρθηκας. Η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, πιθανώς να κτίστηκε στα ερείπια μιας παλαιοχριστιανικής βασιλικής, αλλά αυτό δεν έχει επιβεβαιωθεί ακόμα με ανασκαφική έρευνα. Γι' αυτό ίσως έχει τη

μορφή μια τρίκλιτης βασιλικής, με κύριο χαρακτηριστικό όμως τους πέντε τρούλους, όπως και η λίγο νεώτερη χρονολογικά εκκλησία των Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα στην Περιστερώνα από την οποία όμως διαφέρει σε πολλά σημεία. Ενδιαφέρον στοιχείο είναι ακόμα το μικρό τετράκογχο κτίσμα, ίσως μαρτύριο ή αγίασμα, που βρίσκεται προσκολλημένο στη νοτιοανατολική γωνία του

εικ.402 ***Ναός Αγίας Παρασκευής***, *Γεροσκήπου*

εικ.403 ***Βάπιση Ιησού***, *τοιχογραφία.*

εικ.404 ***Προδοσία Ιησού***, *τοιχογραφία.*

εικ.405 ***Γολγοθάς Ιησού***, *τοιχογραφία.*

ναού. Σε αντίθεση με την άλλη πεντάτρουλη εκκλησία της Περιστερώνας, ο ναός της Αγίας Παρασκευής διασώζει σημαντικότατες τοιχογραφίες σε αλλεπάλληλα στρώματα που ανήκουν σε διαφορετικές εποχές. Εξαιρετικής σπουδαιότητας είναι οι ανεικονικές τοιχογραφίες που βρίσκονται στον ανατολικό τρούλο και είναι οι μοναδικές τοιχογραφίες της Κύπρου που μπορούν ενδεχομένως να συνδεθούν με την εικονομαχία. Στο ναό διασώζονται ακόμα τοιχογραφίες του 10ου, 12ου, 14ου και 15ου αιώνα.

Εκκλησία Αγίου Θεοδοσίου, Αχέλεια

Η εκκλησία του Αγίου Θεοδοσίου είναι κτισμένη κοντά στο χωριό Αχέλεια στα νότια του παλαιού αυτοκινητόδρομου Λεμεσού-Πάφου. Ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του ελεύθερου σταυρού με τρούλο. Στο ναό διασώζονται τοιχογραφίες σε τρία στρώματα στο δυτικό και βόρειο σκέλος του σταυρού. Το πρώτο στρώμα που έχει καταστραφεί σχεδόν ολοκληρωτικά δεν μπορεί να χρονολογηθεί με ασφάλεια, πιθανώς να είναι του 12ου αιώνα. Το δεύτερο στρώμα που διασώζει και τις περισσότερες αλλά και τις πιο σημαντικές τοιχογραφίες χρονολογείται στο 13ο αιώνα, ενώ τα ελάχιστα και πάλι λείψανα από το νεώτερο στρώμα χρονολογούνται στο 16ο αιώνα. Από τις τοιχογραφίες του στρώματος του 13ου αιώνα διασώζονται οι Απόστολος Πέτρος και Παύλος με πορτραίτο των δωρητών, ο Άγιος Νικόλαος και ο Άγιος

εικ.406 ***Ναός Αγίου Θεοδοσίου***, *Αχέλεια.*

εικ.407 ***Άγιος Θεοδόσιος***, *Αχέλεια.*

Θεοδόσιος. Οι τοιχογραφίες αυτές του 13ου αιώνα που διασώζονται στην εκκλησία του Αγίου Θεοδοσίου θεωρούνται από τις πιο σημαντικές τοιχογραφίες για την εξέλιξη της βυζαντινής τέχνης στην Κύπρο, στον πρώτο αιώνα της φραγκικής κυριαρχίας.

Εκκλησία Παναγίας Καθολικής, Κούκλια

Η εκκλησία της Παναγίας της Καθολικής είναι κτισμένη στην ανατολική πλευρά του Ιερού της Αφροδίτης στα Κούκλια, τη λατρεία της οποίας αντικατέστησε η Θεοτόκος.

Είναι ένα από τα πιο σημαντικά βυζαντινά μνημεία της Πάφου και η αρχική φάση του ναού μπορεί να χρονολογηθεί στο 12ο αιώνα. Ο ναός επεκτάθηκε το 15ο αιώνα προς τα δυτικά με την προσθήκη μιας επιμήκους καμάρας και ξαναζωγραφίστηκε με τοιχογραφίες, αρκετές από τις οποίες σώζονται στον κυρίως ναό.

εικ.408 ***Ναός Παναγίας Καθολικής***, *Κούκλια.*

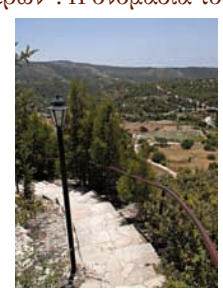
εικ.409 ***Ιερό Αφροδίτης***, *Κούκλια.*

Ασκητήριο "Παλαιό Έγκλειστρο", Σουσκιού

Σε απόσταση 5 περίπου χιλιομέτρων από τα Κούκλια βρίσκεται το λαξεμένο σπήλαιο-ασκητήριο με την ονομασία "Παλαιό Έγκλειστρο" διότι σύμφωνα με την τοπική παράδοση, που δεν επαληθεύεται όμως, ασκήτευσε σ' αυτό ο Άγιος Νεόφυτος πριν εγκατασταθεί στο ασκητήριο του στην Τάλα. Στο εσωτερικό του ασκητηρίου διασώζονται εξαιρετικής τέχνης τοιχογραφίες του 15ου αιώνα.

Ασκητήριο Αγίων Πατέρων, Πάνω Αρχιμανδρίτα

Στο χωριό Πάνω Αρχιμανδρίτα υπάρχει λαξεμένο στους βράχους ασκητήριο με την ονομασία "των Αγίων Πατέρων". Η ονομασία του χωριού Αρχιμανδρίτα που παραπέμπει στον τίτλο του Αρχιμανδρίτη δηλαδή του Ηγουμένου και η ονομασία των Αγίων Πατέρων μαρτυρεί ότι στην περιοχή ασκήτευαν μοναχοί. Στο σπήλαιο διασώζονται λίγες τοιχογραφίες του 14ου αιώνα.

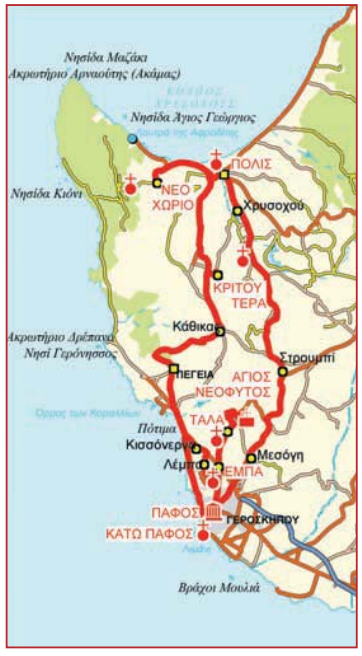

εικ.410, 411, 412 ***Ασκητήριο Αγίων Πατέρων***, *Πάνω Αρχιμανδρίτα.*

2η ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΠΑΦΟΣ

98 χιλιόμετρα

Παλαιοχριστιανική βασιλική Χρυσοπολίτισσας, Κάτω Πάφος

Μια από τις πιο σημαντικές και από τις μεγαλύτερες σε μέγεθος παλαιοχριστιανικές βασιλικές της Κύπρου. Βρίσκεται στην Κάτω Πάφο όχι μακριά από το μικρό λιμάνι και το Κάστρο. Κτίστηκε ως επτάκλιτη βασιλική τον 4ο αιώνα και θεωρείται λόγω του μεγέθους και των προσκτισμάτων της ότι ήταν ο μητροπολιτικός ναός της Πάφου στα παλαιοχριστιανικά χρόνια. Με το ναό αυτό συνδέεται η άφιξη και παραμονή του Αποστόλου Παύλου στην Πάφο, αφού σύμφωνα με την προφορική παράδοση σε μια κολώνα που βρίσκεται στα βορειοανατολικά του ναού δέθηκε και μαστιγώθηκε ο Απόστολος. Η βασιλική καταστράφηκε τον 7ο αιώνα από τους Άραβες αλλά η λατρεία συνεχίστηκε αδιάκοπα στο χώρο με την ανέγερση μικρότερων ναών. Στη βασιλική διασώζονται ωραία ψηφιδωτά δάπεδα και εντυπωσιακά μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη.

εικ.413 ***Ναός Αγίας Κυριακής, Κάτω Πάφος***

εικ.414 ***Ψηφιδωτό δάπεδο με μονόγραμμα Ιησού, Παλαιοχριστιανική βασιλική Χρυσοπολίτισσας, Κάτω Πάφος***

εικ.415 ***Ψηφιδωτό δάπεδο με γεωμετρικά μοτίβα, Παλαιοχριστιανική βασιλική Χρυσοπολίτισσας, Κάτω Πάφος***

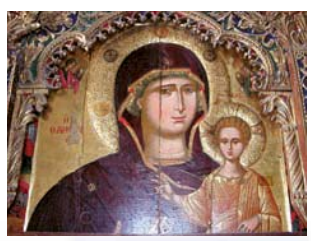
Εκκλησία Αγίας Κυριακής, Κάτω Πάφος

Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής είναι κτισμένη στο βόρειο κλείτος της ερειπωμένης παλαιοχριστιανικής βασιλικής της Χρυσοπολίτισσας, κίονες της οποίας έχουν ενσωματωθεί στην εκκλησία. Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του ελεύθερου σταυρού με τρούλο που με ορισμένες προσθήκες σήμερα είναι ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός. Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής μπορεί να χρονολογηθεί στο 15ο αιώνα.

Βυζαντινό Μουσείο Ιεράς Μητροπόλεως Πάφου, Πάφος

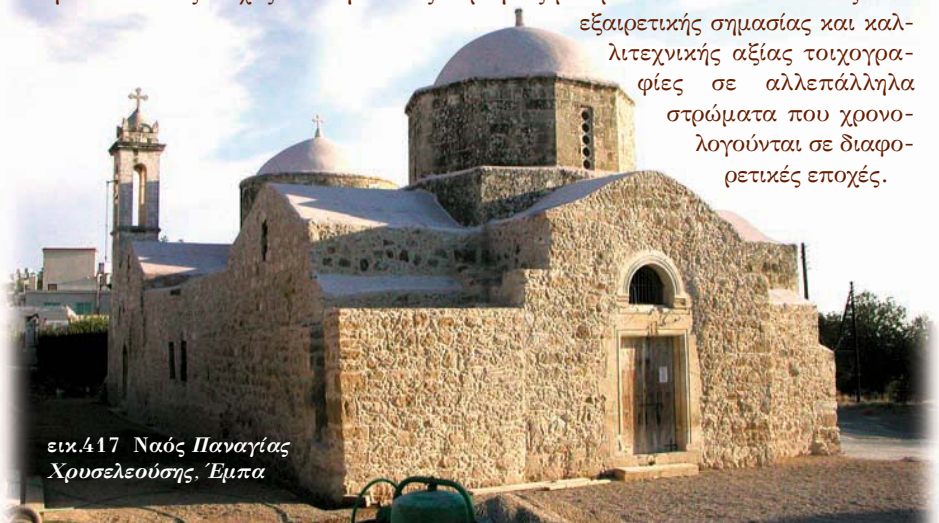
Στεγάζεται στο χώρο της Μητρόπολης Πάφου και θεωρείται ένα από τα πιο πλούσια και με μεγάλη σημασία εκθέματα, εκκλησιαστικό μουσείο βυζαντινής τέχνης. Η συλλογή των εικόνων του Βυζαντινού Μουσείου της Μητροπόλεως Πάφου είναι εξίσου σημαντική με τη συλλογή των εικόνων του Βυζαντινού Μουσείου του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στη Λευκωσία. Εκτίθενται εικόνες που μπορούν να χρονολογηθούν από τον 8ο-9ο αιώνα μέχρι και τον 19ο αιώνα. Σημαντικές θεωρούνται και οι αποτοιχισμένες τοιχογραφίες από διάφορες εκκλησίες της Επαρχίας Πάφου καθώς και τα ξυλόγλυπτα, τα άμφια και τα άλλα είδη εκκλησιαστικής τέχνης.

Εκκλησία Παναγίας Χρυσελεούσης, Έμπα

εικ.416 *Παναγία* ***Χρυσελεούσα****, Έμπα.*

Η εκκλησία της Παναγίας της Χρυσελεούσης βρίσκεται στο κέντρο του χωριού Έμπα και είναι από τα πιο σημαντικά βυζαντινά μνημεία της Κύπρου. Κτίστηκε πάνω στα θεμέλια παλαιοχριστιανικής βασιλικής, από την οποία διακρίνονται τμήματα της αψίδας του Ιερού Βήματος. Η εκκλησία της Παναγίας της Χρυσελεούσης αρχικά κτίστηκε σε σχήμα ελεύθερου σταυρού πιθανώς τον 11ο αιώνα. Αργότερα το 13ο αιώνα προστέθηκαν στα βόρεια και τα νότια του δυτικού σκέλους του σταυρού καμαροσκέπαστα διαμερίσματα και αφού κατεδαφίστηκε ο δυτικός τοίχος κτίστηκε ένας νάρθηκας με τρούλο. Στο ναό διασώζονται εξαιρετικής σημασίας και καλλιτεχνικής αξίας τοιχογραφίες σε αλλεπάλληλα στρώματα που χρονολογούνται σε διαφορετικές εποχές.

εικ.417 **Ναός *Παναγίας Χρυσελεούσης, Έμπα***

Οι αρχαιότερες τοιχογραφίες που εντοπίστηκαν πρόσφατα ανήκουν πιθανώς στον 11ο αιώνα, ενώ υπάρχει και ένα στρώμα του 13ου αιώνα, του 15ου αιώνα και ένα εκτεταμένο στρώμα του 16ου αιώνα. Ορισμένες τοιχογραφίες που εντοπίστηκαν στο νάρθηκα μπορούν να χρονολογηθούν στα τέλη του 13ου ή στις αρχές του 14ου αιώνα. Αξιόλογο είναι επίσης το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του ναού που χρονολογείται στα 1747 το οποίο κοσμείται με εξαίρετες εικόνες του 16ου αιώνα.

εικ.418 ***Αναπαράσταση εσωτερικού οικίας, Προϊστορικός Οικισμός, Λέμπα, Πάφος.***

Εκκλησία Αγίας Αικατερίνης, Τάλα

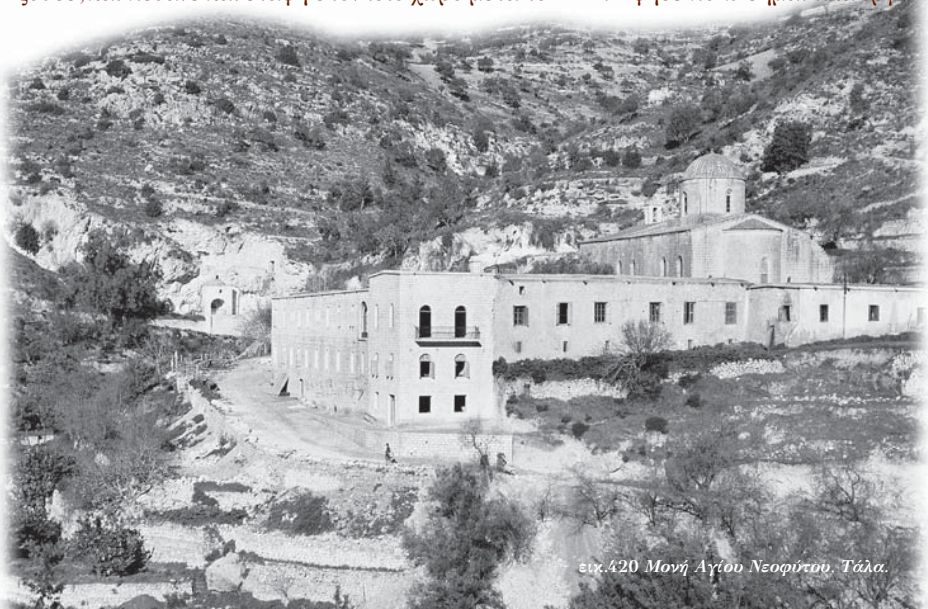
Η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης είναι η ενοριακή εκκλησία του χωριού. Είναι μονόκλιτη με τρούλο, η αρχική της μορφή πιθανώς να ήταν καμαροσκέπαστη μέρος της οποίας διασώζεται στη δυτική κεραία της σημερινής εκκλησίας. Η αρχική εκκλησία πιθανώς να κτίστηκε το 15ο αιώνα, ενώ η επέκταση στα ανατολικά να έγινε το 16ο αιώνα. Στο δυτικό τοίχο διακρίνονται ελάχιστα λείψανα από τον αρχικό ζωγραφικό διάκοσμο. Στο ναό διασώζεται ξυλόγλυπτο εικονοστάσιο.

εικ.419 ***Ναός Αγίας Αικατερίνης, Τάλα.***

Μονή Αγίου Νεοφύτου, Τάλα

Η Μονή του Αγίου Νεοφύτου είναι μια από τις πιο αξιόλογες και σημαντικές Μονές της Κύπρου. Βρίσκεται κτισμένη περίπου δέκα χιλιόμετρα βορειοδυτικά της πόλης της Πάφου και η ίδρυση της συνδέεται με τον κύπριο Άγιο Νεόφυτο τον Έγκλειστο, το ασκητήριο του οποίου βρίσκεται δίπλα από τη Μονή. Ο Άγιος Νεόφυτος που καταγόταν από τα Λεύκαρα εγκαταστάθηκε στο χώρο αυτό και λάξευσε το ασκητήριο του το 1159. Έζησε σ' αυτό ως έγκλειστος μοναχός και απέκτησε μεγάλη φήμη όσο ακόμα ζούσε, και πέθανε και ετάφη στον ίδιο χώρο μετά το 1214. Άφησε πολύ σημαντικά έργα

εικ.420 *Μονή Αγίου Νεοφύτου, Τάλα.*

εικ.421 ***Ο Άγιος Νεόφυτος**, 16ος αιώνας 126,5 X 62,6 εκ.*
Εκκλησιαστικό Μουσείο Μονής Αγίου Νεοφύτου.

και συνέγραψε την Τυπική Διαθήκη του, η οποία είναι πηγή πολλών πληροφοριών για την Εγκλείστρα και τη ζωή του. Η Εγκλείστρα διακοσμήθηκε το 1183 με εξαιρετικής ποιότητας τοιχογραφίες από τον κωνσταντινοπολίτη ζωγράφο Θεόδωρο Αφευδή. Όσο ζούσε ακόμα ο Άγιος Νεόφυτος απέκτησε πολλούς μαθητές και αργότερα στις αρχές του 16ου αιώνα κτίστηκε λίγα μέτρα ανατολικά της Εγκλείστρας, μεγαλοπρεπής ναός που διακοσμήθηκε και αυτός με εξαιρετικής ποιότητας αγιογραφίες. Στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα ανήκει και το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι, ενώ οι εικόνες που το κοσμούν, το Δωδεκάορτο και η Μεγάλη Δέηση, χρονολογούνται στα 1544 και είναι έργα του ζωγράφου Ιωσήφ Χούρη. Αξιόλογα έργα φυλάσσονται και στο εκκλησιαστικό μουσείο της Μονής, όπως είναι οι δύο εικόνες του Χριστού και της Παναγίας που ανήκουν στην Εγκλείστρα και θεωρούνται έργα του Θεόδωρου Αφευδούς.

Εκκλησία Αγίας Αικατερίνης, Κρήτου Τέρα

Η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης είναι κτισμένη σε μια περιοχή στα ανατολικά του χωριού κοντά στον αυτοκινητόδρομο που συνδέει την Πάφο με την Πόλη Χρυσοχούς και μπορεί να χρονολογηθεί στο 15ο αιώνα. Είναι από τις πιο αξιόλογες εκκλησίες με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Ανήκει στον τύπο της τρίκλιτης βασιλικής με τρούλο, ένας αρχιτεκτονικός τύπος που έχει μεγάλη διάδοση στην Κύπρο, στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα, δηλαδή στα χρόνια της Ενετοκρατίας. Παράλληλα παραδείγματα έχουμε στην Πάφο, το μεγάλο καθολικό της Μονής του Αγίου Νεοφύτου. Ένα μοναδικό χαρακτηριστικό της εκκλησίας της Αγίας Αικατερίνης είναι η ανοικτή στοά που υπάρχει στα δυτικά που στεγάζεται με τρεις ημισφαιρικούς τρούλους. Αρχικά ο ναός ήταν κατάγραφος, όμως σήμερα δυστυχώς ελάχιστα λείψανα τοιχογραφιών διασώζονται και αυτά όχι σε καλή κατάσταση που μπορούν να χρονολογηθούν στο τέλος του 15ου αιώνα.

ΟΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΔΙΑΛΑΜΨΑΝΤΕΣ ΑΓΙΟΙ

«**Νεόφυτος Έγκλειστος.** Εγεννήθη περί το 1134. Εμόναασε κατ' αρχάς εις την Μονήν Χρυσοστόμου και βραδύτερον εις απόκρημνον περιοχήν κατά την Πάφον, όπου ελάξευσεν επί βράχου το Ασκητήριόν του, την μέχρι σήμερον σωζομένην Εγκλείστραν αυτού, εν τη οποία διήλθεν εν ασκήσει, μελέτη και συγγραφή ολόκληρον αυτού τον βίον. Εχειροτονήθη πρεσβύτερος υπό του Επισκόπου Πάφου Βασιλείου Κιννάμου. Υπήρξεν ο πολυγραφώτερος συγγραφεύς του 12ου αιώνος. Απέθανεν εις βαθύν γήρας και ετάφη εν τη υπ' αυτού λαξευθείση Εγκλείστρα, περί την οποίαν ιδρύθη αργότερον Μονήν φέρουσα το όνομά του. Εορτάζεται την 24ην Ιανουαρίου και την 28ην Σεπτεμβρίου».

ΑΓΙΟΣ ΝΕΟΦΥΤΟΣ

εικ.422 ***Ναός Αγίας Αικατερίνης, Κρήτου Τέρα.***

Εκκλησία Αγίου Ανδρονίκου, Πόλη Χρυσοχούς

Η εκκλησία του Αγίου Ανδρονίκου βρίσκεται στις δυτικές παρυφές της Πόλης Χρυσοχούς σε ύψωμα με ωραία θέα προς τη χερσόνησο του Ακάμα. Ο ναός είναι μονόχωρος καμαροσκέπαστος με τοιχογραφίες του 16ου αιώνα. Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας ο ναός μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος και στα νεώτερα χρόνια προστέθηκε στη βόρεια πλευρά του δωμάτιο για τις ανάγκες των μουσουλμάνων.

εικ.423 *Άγιος Ανδρόνικος, Ναός Αγίου Ανδρονίκου, Πόλη Χρυσοχούς.*

εικ.424 *Ακτή, Πόλη Χρυσοχούς.*

Εκκλησία Αγίου Μηνά, Νέο Χωριό

Μικρή καμαροσκέπαστη εκκλησία που βρίσκεται τρία περίπου χιλιόμετρα δυτικά του χωριού στις παρυφές του δάσους της χερσονήσου του Ακάμα. Ο αρχικός ναός, ένας μικρών διαστάσεων μονόχωρος καμαροσκέπαστος ναός, διατηρεί λίγες τοιχογραφίες που μπορούν να χρονολογηθούν στον 13ο αιώνα.

εικ.425 ***Ναός Αγίου Μηνά**, Νέο Χωριό.*

εικ.427 ***Παραδοσιακό σπίτι με μυλόπετρα και ελιόμυλο στο χωριό Πέγεια, Πάφος.***
Σκίτσο του Αρχιτέκτονα Νεοπτόλεμου Α. Μιχαηλίδη

Το Φιθκιώτικο Υφαντό

«Στην επαρχία της Πάφου όπου υφαίνονταν μεταξωτά και μάλλινα, γνώρισαν ιδιαίτερη ακμή τα υφαντά με την πολύχρωμη γεωμετρική διακόσμηση τα οποία είναι γνωστά με την ονομασία «φιθκιώτικα». Παλαιότερα, το υφαντό αυτό ήταν παγκύπριο, με ιδιαίτερη άνθηση στην Καρπασία, σήμερα όμως, η παράδοση συνεχίζεται μόνο στην Πάφο. Τα βασικά χρώματα που είναι και τα παλαιότερα, είναι το κόκκινο βαμμένο με το φυτό ρυζάρι και το μπλέ, βαμμένο με λουλάκι (indigo). Τα χρώματα αυτά συμπληρώθηκαν με άλλα. Ωστόσο οι αποχρώσεις που προτιμούνται παραμένουν οι παραδοσιακές, κόκκινες, πράσινες, πορτοκαλιές και κίτρινες, που επικρατούν σε ολόκληρη την Κύπρο».

εικ.426 ***Φιθκιώτικο Υφαντό.***

Η λαική Τέχνη της Κύπρου – Μουσείο Λαικής Τέχνης, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών Ελένη Παπαδημητρίου – Έκδοση Πολιτιστικού Κέντρου Λαικής Τράπεζας. Λευκωσία, Ιούνιος 1996, σελ. 18

εικ.428 *Χερσόνησος Ακάμα.*

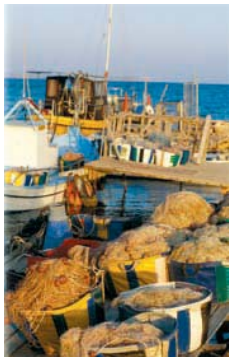
3η ΤΟΠΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΠΑΦΟΣ

77 χιλιόμετρα

Παλαιοχριστιανική βασιλική Χρυσοπολίτισσας, Κάτω Πάφος

Μια από τις πιο σημαντικές και από τις μεγαλύτερες σε μέγεθος παλαιοχριστιανικές βασιλικές της Κύπρου. Βρίσκεται στην Κάτω Πάφο όχι μακριά από το μικρό λιμάνι και το Κάστρο. Κτίστηκε ως επτάκλιτη βασιλική τον 4ο αιώνα και θεωρείται λόγω του μεγέθους και των προσκτισμάτων της ότι ήταν ο μητροπολιτικός ναός της Πάφου στα παλαιοχριστιανικά χρόνια. Με το ναό αυτό συνδέεται η άφιξη και παραμονή του Αποστόλου Παύλου στην Πάφο, αφού σύμφωνα με την προφορική παράδοση σε μια κολώνα που βρίσκεται στα βορειοανατολικά του ναού δέθηκε και μαστιγώθηκε ο Απόστολος. Η βασιλική καταστράφηκε τον 7ο αιώνα από τους Άραβες αλλά η λατρεία συνεχίστηκε αδιάκοπα στο χώρο με την ανέγερση μικρότερων ναών. Στη βασιλική διασώζονται ωραία ψηφιδωτά δάπεδα και εντυπωσιακά μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη.

εικ.429 ***Δίχτυα Ψαράδων**, Λιμανάκι Πάφου.*

Εκκλησία Αγίας Κυριακής, Κάτω Πάφος

Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής είναι κτισμένη στο βόρειο κλείτος της ερειπωμένης παλαιοχριστιανικής βασιλικής της Χρυσοπολίτισσας, κίονες της οποίας έχουν ενσωματωθεί στην εκκλησία. Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του ελεύθερου σταυρού με τρούλο που με ορισμένες προσθήκες σήμερα είναι ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός. Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής μπορεί να χρονολογηθεί στο 15ο αιώνα.

Βυζαντινό Μουσείο Ιεράς Μητροπόλεως Πάφου, Πάφος

Στεγάζεται στο χώρο της Μητρόπολης Πάφου και θεωρείται ένα από τα πιο πλούσια και με μεγάλη σημασία εκθέματα, εκκλησιαστικό μουσείο βυζαντινής τέχνης. Η συλλογή των εικόνων του Βυζαντινού Μουσείου της Μητροπόλεως Πάφου είναι εξίσου σημαντική με τη συλλογή των εικόνων του Βυζαντινού Μουσείου του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ′ στη Λευκωσία. Εκτίθενται εικόνες που μπορούν να χρονολογηθούν από τον 8ο-9ο αιώνα μέχρι και τον 19ο αιώνα. Σημαντικές θεωρούνται και οι αποτοιχισμένες τοιχογραφίες από διάφορες εκκλησίες της Επαρχίας Πάφου καθώς και τα ξυλόγλυπτα, τα άμφια και τα άλλα είδη εκκλησιαστικής τέχνης.

εικ.430 ***Σταυρός-Δεσποτική Εικόνα Παναγία Η Ελεούσα***, *12ος + 16ος αιώνας 75 X 45,7 εκ., Εκκλησιαστικό Μουσείο Αγίου Νεοφύτου, Πάφος.*

Εκκλησία Αγίου Ιλαρίωνα, Επισκοπή

εικ.431 ***Ναός Αγίου Ιλαρίωνα***, *Επισκοπή.*

Η εκκλησία του Αγίου Ιλαρίωνα βρίσκεται κτισμένη στη βάση της εκπληκτικής φυσικής ομορφιάς βράχων που δεσπόζουν πάνω από το χωριό Επισκοπή. Ο ναός αρχικά πρέπει να ήταν τρίκλιτος καμαροσκέπαστος, αλλά σήμερα μόνο το νότιο κλίτος διασώζεται.

εικ.432 ***Στο δρόμο για το Ναό του Αγίου Ιλαρίωνα***, *Επισκοπή.*

Εκκλησία Παναγίας Ελεούσας, Νατά

εικ.433 ***Ναός Παναγίας Ελεούσας***, *Νατά.*

Βρίσκεται κτισμένη στις όχθες του ποταμού Ξερού τέσσερα περίπου χιλιόμετρα στα ανατολικά του χωριού. Είναι ένας μεγάλων διαστάσεων μονόχωρος καμαροσκέπαστος ναός, που όμως λόγω των σεισμών που πλήττουν την Επαρχία Πάφου κατέπεσε η οροφή του. Τα τελευταία χρόνια γίνονται εργασίες αποκατάστασης του ναού. Στο εσωτερικό διασώζονται ελάχιστα λείψανα τοιχογραφιών που χρονολογούνται στον 16ο αιώνα.

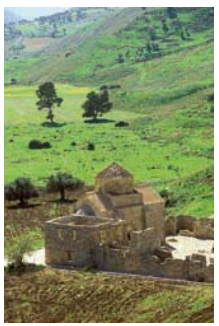
εικ.434 ***Ναός Παναγίας Ελεούσας***, *Νατά.*

εικ.435 ***Διδαχή της τέχνης του οίνου στον Ικάριο***, *Ψηφιδωτό οικία Διονύσου, Πάφος, 3ος μ.Χ. αι.*

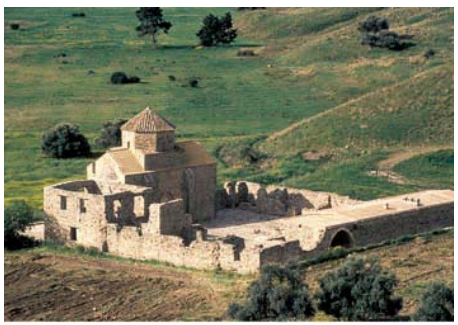

Μονή Παναγίας του Σίντη, Πενταλιά

Το μοναστήρι της Παναγίας του Σίντη βρίσκεται τρία χιλιόμετρα στα ανατολικά του χωριού Πενταλιά, στις όχθες του ποταμού Ξερού. Από την αρχική Μονή διασώζεται σε πολύ καλή κατάσταση ο ναός, ενώ τα μοναστηριακά κτίσματα είναι σε ερειπιώδη κατάσταση εκτός από τη βόρεια πτέρυγα που αναστηλώθηκε πρόσφατα. Ο ναός σύμφωνα με εγχάρακτη ημερομηνία πρέπει να κτίστηκε το 1542. Αρχικά η Μονή ήταν αυτοτελής, αλλά αργότερα στα χρόνια της τουρκοκρατίας έγινε μετόχι της Μονής Κύκκου. Θεωρείται ως ένα από τα πιο αξιόλογα μοναστηριακά συγκροτήματα της Κύπρου που διασώζει την αυθεντικότητά του, μέσα σε ένα περιβάλλον εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς.

εικ.436, 437, 438 ***Μονή Παναγίας του Σίντη***, *Πενταλιά.*

Εκκλησία Αγίου Νικολάου, Γαλαταριά

Μικρή καμαροσκέπαστη εκκλησία κτισμένη σε βράχο στην κοιλάδα του ποταμού Ξερού, τρία περίπου χιλιόμετρα ανατολικά του χωριού Γαλαταριά. Διασώζει ωραίες τοιχογραφίες του πρώτου μισού του 16ου αιώνα.

εικ.439 ***Ναός Αγίου Νικολάου***, *Γαλαταριά.*

εικ.440 ***Η Κοινωνία των Αποστόλων***, *Καθολικόν Ιεράς Μονής Αγίου Νεοφύτου, Τάλα, 16ος αιώνας.*

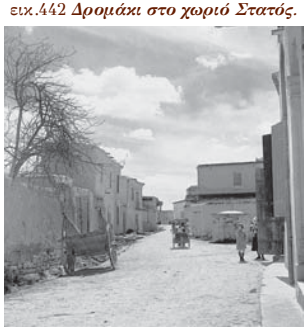
Αγία Μονή ή Μονή των Ιερέων ή Αγίου Νικολάου, Στατός

Βρίσκεται κτισμένη ανάμεσα στα χωριά Στατός, Άγιος Φώτιος και Παναγιά, ένα μόλις χιλιόμετρο νότια της Μονής της Παναγίας της Χρυσορρογιάτισσας. Σύμφωνα με την παράδοση το μοναστήρι αυτό κτίστηκε τον 4ο αιώνα μ.Χ. από τους Αγίους Ευτύχιο και Νικόλαο, που αργότερα έγινε επίσκοπος Μόρφου της Λυκίας. Το μοναστήρι αυτό συνδέεται όμως και με τον Άγιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη ο οποίος το 963 μ.Χ. το επισκέφθηκε και έμεινε εκεί για λίγο χρονικό διάστημα πριν μεταβεί στο Άγιο Όρος όπου ίδρυσε τη Μονή της Μεγίστης Λαύρας και θεωρείται ουσιαστικά ο ιδρυτής του αθωνικού μοναχισμού. Από το γεγονός αυτό διαφαίνεται ότι η Μονή το 10ο αιώνα βρισκόταν σε ακμή και θα είχε μεγάλη φήμη. Το μοναστήρι βρισκόταν ακόμα σε ακμή το 12ο αιώνα και στα χρόνια της φραγκοκρατίας και της βενετοκρατίας. Η Μονή στα χρόνια της τουρκοκρατίας παρήκμασε και έγινε μετόχι της Μονής Κύκκου.

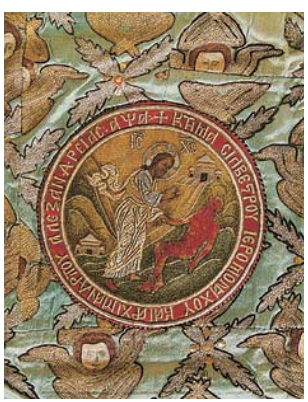
εικ.441 ***Αγία Μονή ή Μονή των Ιερέων***, *Στατός-Άγιος Φώτιος.*

εικ.442 ***Δρομάκι στο χωριό Στατός.***

Μονή Παναγίας Χρυσορρογιατίσσης, Παναγιά

Το μοναστήρι της Παναγίας της Χρυσορρογιάτισσας βρίσκεται κτισμένο σε μια έξοχη θέση κοντά στο χωριό Παναγιά στις δυτικές πλαγιές του Τροόδους στην Επαρχία Πάφου. Αν και δεν υπάρχουν ακριβείς ή γραπτές μαρτυρίες για την ίδρυσή του, η παράδοση αναφέρει ότι κτίστηκε το 12ο αιώνα, ένα πολύ σημαντικό αιώνα για την μοναστική ζωή στην Κύπρο, αφού σ' αυτό το διάστημα τοποθετείται η ίδρυση των πιο σημαντικών Μονών κυρίως με χορηγίες των βυζαντινών αυτοκρατόρων. Η παράδοση μάλιστα αποδίδει την εικόνα της Παναγίας που φυλάσσεται στο μοναστήρι, ότι είναι μια από τις εβδομήντα εικόνες που αντέγραψαν τις τρεις πρωτότυπες εικόνες που ζωγράφισε ο Απόστολος Λουκάς. Το σημερινό κτηριακό συγκρότημα της Μονής μαζί με το ναό είναι αρκετά νεώτερα και χρονολογούνται στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Παρ' όλα αυτά πρόκειται για ένα πολύ αρμονικό και ιδιαίτερα ενδιαφέρον μοναστηριακό σύνολο. Ο ναός της Μονής που αντικατέστησε άλλο παλαιότερο και μικρότερο χρονολογείται στα 1770. Οι λίγες τοιχογραφίες που βρίσκονται πάνω από τις εισόδους της εκκλησίας χρονολογούνται στα 1802. Στη Μονή υπάρχει μικρό μουσείο όπου φυλάσσονται σημαντικά εκκλησιαστικά κειμήλια.

εικ.443 ***Χρυσοκέντητο, Αέρας και στο μέσο Πόλος με το θαύμα της θεραπείας του λεπρού από τον Χριστό***, *Ιερά Μονή Χρυσορογιατίσσης.*

Παναγία Χρυσελεούσα, Πολέμι

Η εκκλησία της Παναγίας της Χρυσελεούσας βρίσκεται στις βόρειες παρυφές του χωριού και είναι ο ενοριακός ναός. Στη σημερινή του μορφή είναι ένα σύμπλεγμα δύο ναών, στα βόρεια ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο ναός και στα νότια ένας καμαροσκέπαστος. Ο ναός στα βόρεια είναι ο αρχαιότερος και μπορεί να χρονολογηθεί στο 12ο αιώνα ενώ ο ναός στα νότια είναι νεώτερη προσθήκη του 18ου αιώνα. Στο εσωτερικό διατηρείται ωραίο ξυλόγλυπτο εικονοστάσι με ωραίες εικόνες.

εικ.444 ***Τοιχογραφία από το Ναό Παναγίας Χρυσελεούσας***, *Πολέμι.*

εικ.445 ***Τάματα στην Παναγία Χρυσελεούσα***, *Πολέμι.*

εικ.446 ***Παναγία Χρυσελεούσα***, *Πολέμι.*

Εκκλησία Αγίων Κηρύκου και Ιουλίττης, Λετύμπου

Η εκκλησία των Αγίων Κηρύκου και Ιουλίττης βρίσκεται στις νοτιοανατολικές παρυφές του χωριού Λετύμπου. Είναι ένας εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο ναός, ιδιαίτερα κομψός και με ωραίες αναλογίες που πιθανώς να κτίστηκε το 12ο αιώνα με αρκετές νεώτερες επεμβάσεις το 15ο αιώνα. Στο ναό διασώζονται τοιχογραφίες σε δύο στρώματα που είναι εμφανή στην κόγχη της αψίδας του Ιερού Βήματος. Το αρχαιότερο μπορεί να χρονολογηθεί στο 13ο αιώνα. Οι περισσότερες τοιχογραφίες που χρονολογούνται στο τέλος του 15ου αιώνα βρίσκονται κυρίως στην ανατολική και τη νότια καμάρα και ελάχιστες στα βόρεια και στα σφαιρικά τρίγωνα. Στη νότια καμάρα εικονίζονται σκηνές από το Χριστολογικό και το Θεομητορικό κύκλο, ενώ στην ανατολική καμάρα υπάρχουν σκηνές που έχουν σχέση με την Ανάσταση και παριστάνονται γεγονότα που έγιναν μετά την Ανάσταση του Χριστού. Στην ανατολική καμάρα στο κάτω τμήμα της εικονίζονται και ορισμένοι Λατίνοι μοναχοί πιθανώς αφιερωτές των τοιχογραφιών αυτών.

εικ.447 ***Λουτρά Αφροδίτης***, *Πόλη Χρυσοχούς.*

εικ.448
Oenanthe cypriaca,

εικ.449 ***Χερσόνησος Ακάμα.***

«Έθελα να' μου' ναν πουλλίν, Τζιύπρος τζιαί να πετήσω
να' ρτω με τα χαράματα τζιαί να σου τζιελαδήσω.

Τζι' ας μεν έμοιαζα τ' αδονιού τζι' ας μεν εμπόρεν νάχουν
τζιείν το νερομουρμούρισμαν στα δκιάριζα του βράχου.

Ούτε του πέφκου την γλυτζιάν την λυερήν την χάρην
με τ' αερούϊν του βουνού που παίζει το τοξάριν.

Μήτε το τζύμμαν του γιαλιού που φάλλει γιάλι-άλι
της ανεράας τα πολλά τα ξακουσμένα κάλλη.

Έθελα να' μου' ναν πουλλίν μιτσίν, μιτσικουρούϊν
απλά-απλά τζιαί φτωσικά να πω με το τραούϊν

Τα τόσα σου παινέματα την τόσην ομορκιά σου
να πω για τζείν' τους θησαυρούς πο' σιεις στην αγκαλιά σου.

Την δόξα σου, το νάμι σου, το φως, το ξύπνημάν σου
π'ο κόσμος ποθαμμάζει τα τζ' εν ξηστικός κοντά σου.

Τζ' αν δεν εμπόρουν να σου πω γιόν πρέπει το σωστό σου
πάλαι κατάγνιον εν λαλείς. Είμαι παιίν δικό σου».

«Άτιτλο», ποίημα του Κυριάκου Ακαθιώτη
Πρόγραμμα Παράστασης Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου,
«Η αγάπη της Μαρικκούς», 13 Ιουλίου 2005, κείμενο Γιάννη Κατσούρη βασισμένο
σε εργασία με τίτλο «Κυριάκος Ακαθιώτης» του Χριστόφορου Κελίρη.

εικ.450 ***Πέτρα του Ρωμιού,***
γενέθλιος τόπος της Θεάς Αφροδίτης.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Α (δυτικά)

Λευκωσία (Εκκλησία Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα) – **Καλοπαναγιώτης** (Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή) – **Κύκκος** (Μονή Παναγίας του Κύκκου) – **Παναγιά** (Μονή Παναγίας Χρυσορρογιάτισσας) – **Τάλα** (Μονή και Εγκλείστρα Αγίου Νεοφύτου) – **Έμπα** (Εκκλησία Παναγίας Χρυσελεούσας) – **Πάφος-Κτήμα** (τέμενος/εκκλησία Αγίας Σοφίας) – **Κάτω Πάφος** (Παλαιοχριστιανική βασιλική Χρυσοπολίτισσας – εκκλησία Αγίας Κυριακής) – **Γεροσκήπου** (εκκλησία Αγίας Παρασκευής) – **Κούκλια** (εκκλησία Παναγίας Καθολικής) – **Κολόσσι** (εκκλησία Αγίου Ευσταθίου) – **Πυργά** (Μονή Σταυροβουνίου – Βασιλικό παρεκκλήσι) – **Πέρα Χωριό** (εκκλησία Αγίων Αποστόλων) – **Λευκωσία**.

304 χιλιόμετρα

Από τη Λευκωσία ο επισκέπτης μπορεί να κατευθυνθεί προς τα δυτικά και να επισκεφθεί πρώτα την πεντάτρουλη εκκλησία των Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα στο χωριό Περιστερώνα που χρονολογείται στον 12ο αιώνα. Στη συνέχεια μπορεί να προχωρήσει προς την κοιλάδα της Μαραθάσας και να δει στον Καλοπαναγιώτη την ωραία μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή. Πρόκειται για μια από τις ωραιότερες Μονές της Κύπρου και οι τοιχογραφίες που κοσμούν τις τρεις συνεχόμενες εκκλησίες της, αποτελούν ένα πανόραμα της βυζαντινής τέχνης της Κύπρου από το 12ο αιώνα μέχρι και το 16ο αιώνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελεί το εικονοφυλάκιο της Μονής που βρίσκεται σε ξεχωριστό κτήριο στα νότια.

Μετά τον Καλοπαναγιώτη ο επισκέπτης μπορεί να κατευθυνθεί στην περίφημη Μονή της Παναγίας του Κύκκου για να προσκυνήσει την εικόνα της Παναγίας που σύμφωνα με την παράδοση είναι έργο του Αποστόλου Λουκά. Η Μονή διαθέτει ένα μεγάλο και πλούσιο μουσείο. Από τη Μονή Κύκκου μπορεί κανείς να κατευθυνθεί προς την Πάφο διασχίζοντας το δάσος της Πάφου και να φθάσει στο χωριό Παναγιά. Εκεί μπορεί να επισκεφθεί τη Μονή της Παναγίας της Χρυσορρογιάτισσας. Πρόκειται για ένα ωραίο μοναστηριακό συγκρότημα, κτισμένο σε μια έξοχη θέση με ωραία θέα.

Προχωρώντας προς την Πάφο, στην Τάλα μπορεί να επισκεφθεί την μονή του Αγίου Νεοφύτου και την λαξευτή στο βράχο εγκλείστρα του. Την εκκλησία της Μονής και την εγκλείστρα κοσμούν εξαιρετικής τέχνης βυζαντινές τοιχογραφίες. Πριν φθάσει κανείς στην πόλη της Πάφου στο χωριό Έμπα μπορεί να θαυμάσει τη βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας της Χρυσελεούσας με τοιχογραφίες διαφόρων εποχών του 11ου, 13ου και 15ου αιώνα.

Στην πόλη της Πάφου ο επισκέπτης μπορεί να δει την εκκλησία της Αγίας Σοφίας που στα χρόνια της τουρκοκρατίας μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος. Στην Κάτω Πάφο θα επισκεφθεί την παλαιοχριστιανική βασιλική της Χρυσοπολίτισσας που είναι μια από τις μεγαλύτερες βασιλικές της Κύπρου αλλά και γενικότερα της Μεσογείου. Ο χώρος όπου είναι κτισμένη η βασιλική αυτή συνδέεται με τον Απόστολο Παύλο, αφού σύμφωνα με την τοπική παράδοση σε μια κολώνα, που υπάρχει μέχρι σήμερα, δέθηκε και μαστιγώθηκε. Στον ίδιο χώρο είναι κτισμένη πάνω στα ερείπια της βασιλικής μια νεώτερη εκκλησία του 15ου αιώνα αφιερωμένη στην Αγία Κυριακή.

Προχωρώντας προς τα ανατολικά στη Γεροσκήπου θα συναντήσει κανείς την πεντάτρουλη εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, που χρονολογείται στον 9ο αιώνα και είναι κοσμημένη με ωραίες τοιχογραφίες από τον 9ο-10ο-12ο-14ο και 15ο αιώνα. Φθάνοντας στη συνέχεια στα Κούκλια, στο χώρο της αρχαίας Παλαιπάφου θα δει την εκκλησία της Παναγίας της Καθολικής κτισμένη πολύ κοντά στα ερείπια του ναού της Αφροδίτης.

Προχωρώντας προς τη Λεμεσό και αφού περάσει κανείς από το Κούριο, κοντά στο μεσαιωνικό Κάστρο στο Κολόσσι, μπορεί να επισκεφθεί τη μικρή και χαριτωμένη εκκλησία του Αγίου Ευσταθίου. Στη συνέχεια στο δρόμο από τη Λεμεσό προς τη Λευκωσία μπορεί να επισκεφθεί την περίφημη Μονή του Σταυροβουνίου, όπου φυλάσσεται σεβαστό τεμάχιο από το Σταυρό πάνω στον οποίο σταυρώθηκε ο Χριστός και συνδέεται με την Αγία Ελένη και στα Πυργά το βασιλικό παρεκκλήσι που συνδέεται με τους φράγκους βασιλείς της Κύπρου. Τέλος πριν φθάσει κανείς στη Λευκωσία μπορεί να επισκεφθεί και να θαυμάσει τον τοιχογραφημένο ναό των Αγίων Αποστόλων στο Πέρα Χωριό του 12ου αιώνα μ.Χ.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ:

Β (ανατολικά)

Λευκωσία - Πέρα Χωριό (εκκλησία Αγίων Αποστόλων) – **Κελλιά** (εκκλησία Αγίου Αντωνίου) – **Σωτήρα** (εκκλησίες Μεταμορφώσεως – Αγίου Μάμα – Αγίου Γεωργίου Χορτακίων – Παναγίας Χορτακίων) – **Παραλίμνι** (εκκλησίες Παναγίας και Αγίας Μαρίνας) – **Αγία Νάπα** (Μονή Αγίας Νάπας) – **Λάρνακα** (εκκλησία Αγίου Λαζάρου) – **Δρομολαξιά** (Τέμενος Ουμ Χαράμ ή Τεκκές Χαλά Σουλτάν) – **Κίτι** (εκκλησία Παναγίας Αγγελόκτιστης) – **Κιβισίλι** (εκκλησία Παναγίας) – **Κλαυδιά** (εκκλησία/τέμενος Αγίας Αικατερίνης) – **Πυργά** (εκκλησία γοτθικής Παναγίας Στάζουσας) – **Πυργά** (Βασιλικό παρεκκλήσι και Αγία Μαρίνα) – **Πυργά** (Μονή Σταυροβουνίου) – **Λευκωσία.**

181 χιλιόμετρα

Από τη Λευκωσία και κατευθυνόμενος κανείς προς τη Λάρνακα μπορεί να επισκεφθεί στο δρόμο προς το Πέρα Χωριό την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων με ωραίες τοιχογραφίες του 12ου αιώνα. Στη συνέχεια στο χωριό Κελλιά μπορεί να θαυμάσει την εκκλησία του Αγίου Αντωνίου που χρονολογείται στον 9ο αιώνα με τοιχογραφίες διαφόρων εποχών, κυρίως του 11ου και 13ου αιώνα. Ακολουθώντας το δρόμο προς την Αμμόχωστο μπορεί να σταματήσει στο χωριό Σωτήρα όπου θα επισκεφθεί τις εκκλησίες της Μεταμορφώσεως με τοιχογραφίες του 13ου αιώνα και την εκκλησία του Αγίου Μάμα του 16ου αιώνα. Σε μια περιοχή λίγο έξω από τη Σωτήρα, στα Χορτάκια μπορεί να επισκεφθεί τις εκκλησίες της Παναγίας και του Αγίου Γεωργίου.

Η Δερύνεια έχει τρείς σημαντικές εκκλησίες, τη μικρή θολωτή μεσαιωνική εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του 17ου αιώνα, την εκκλησία της Αγίας Μαρίνας του 15ου αιώνα και μια εκκλησία αφιερωμένη στην Παναγία, με έξοχες εικόνες του 17ου αιώνα.

Από το ύψωμα στα βόρεια του χωριού ο επισκέπτης μπορεί να δει την κατεχόμενη Αμμόχωστο που ήταν κάποτε το πιο δημοφιλές κέντρο παραθερισμού στην Κύπρο.

Προχωρώντας προς τα ανατολικά μπορεί να επισκεφθεί κανείς στο Παραλίμνι, μέσα στην πλατεία στο κέντρο της κωμόπολης τις εκκλησίες της Αγίας Μαρίνας του 15ου αιώνα και του Αγίου Γεωργίου. Στο τουριστικό θέρετρο της Αγίας Νάπας μπορεί να θαυμάσει κανείς τη Μονή της Αγίας Νάπας.

Επιστρέφοντας στη Λάρνακα μπορεί να προσκυνήσει στην εκκλησία του Αγίου Λαζάρου, κάτω από το Ιερό Βήμα της οποίας υπάρχει ο τάφος του φίλου του Χριστού που ανέστησε από τους νεκρούς και έγινε ο πρώτος επίσκοπος της πόλης. Ακολουθώντας στη συνέχεια πορεία προς τα δυτικά μπορεί να επισκεφθεί το τέμενος της Ουμ Χαράμ ή Χαλάν Σουλτάν Τεκκέ κοντά στις Αλυκές. Το τέμενος αυτό είναι ένα σημαντικό μουσουλμανικό μνημείο που συνδέεται με τις αραβικές επιδρομές του 7ου αιώνα μ.Χ. κατά της Κύπρου και τον θάνατο της Ουμ Χαράμ που ήταν σύμφωνα με την παράδοση συγγενής του ίδιου του Μωάμεθ.

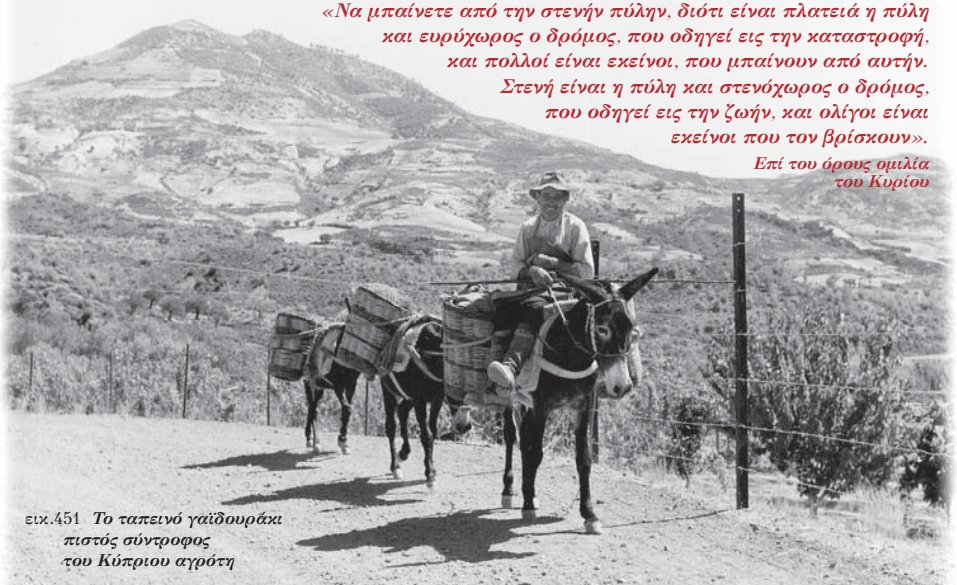
Σε κοντινή απόσταση στο χωριό Κίτι μπορεί να θαυμάσει κανείς την ωραία εκκλησία της Παναγίας της Αγγελόκτιστης με το περίφημο ψηφιδωτό του 6ου αιώνα μ.Χ. Στα επόμενα χωριά, στο Κιβισίλι και στα Κλαυδιά μπορεί να δει δύο μικρές βυζαντινές εκκλησίες της Παναγίας και της Αγίας Αικατερίνης. Η τελευταία στα χρόνια της τουρκοκρατίας μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος.

Από τα Κλαυδιά ο επισκέπτης μπορεί να κατευθυνθεί προς το εσωτερικό για να επισκεφθεί την εκκλησία της Παναγίας της Στάζουσας, γοτθικό κτίσμα των χρόνων της φραγκοκρατίας να φθάσει στο χωριό Πυργά όπου μπορεί να επισκεφθεί το βασιλικό παρεκκλήσι και τη βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Μαρίνας. Στη συνέχεια μπορεί να ανεβεί στο Σταυροβούνι (άβατο για γυναίκες) για να προσκυνήσει το τεμάχιο από το Τίμιο Ξύλο που προέρχεται από το Σταυρό πάνω στον οποίο σταυρώθηκε ο Χριστός. Το μοναστήρι αυτό συνδέεται με το πέρασμα της Αγίας Ελένης κατά το ταξίδι της επιστροφής της από τα Ιεροσόλυμα στην Κωνσταντινούπολη μετά την εύρεση του Τιμίου Σταυρού και στη συνέχεια να επιστρέψει στη Λευκωσία.

Οι δύο δρόμοι

«Να μπαίνετε από την στενήν πύλην, διότι είναι πλατειά η πύλη και ευρύχωρος ο δρόμος, που οδηγεί εις την καταστροφή, και πολλοί είναι εκείνοι, που μπαίνουν από αυτήν. Στενή είναι η πύλη και στενόχωρος ο δρόμος, που οδηγεί εις την ζωήν, και ολίγοι είναι εκείνοι που τον βρίσκουν».

Επί του όρους ομιλία του Κυρίου

εικ.451 *Το ταπεινό γαϊδουράκι πιστός σύντροφος του Κύπριου αγρότη*

ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Το Τμήμα Δασών, με οικονομική αρωγή του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού, έχει κατασκευάσει μέχρι σήμερα ένα σημαντικό αριθμό μονοπατιών σε διάφορες περιοχές του νησιού από τον Ακάμα στα δυτικά μέχρι το Κάβο Γκρέκο στο νοτιοανατολικό άκρο. Είναι προσεκτικά σχεδιασμένα για να διέρχονται από περιοχές με πλούσια φυσική βλάστηση αλλά και πολιτιστικό ενδιαφέρον. Κατασκευάζονται με ομαλές κλίσεις, κατά το δυνατό κυκλικά, για εύκολο περπάτημα από όλες τις ηλικίες και είναι κατάλληλα σηματοδοτημένα. Πολλά από αυτά τα μονοπάτια, είναι δικτυωμένα και ομαδοποιημένα κατά περιοχές.

Η αφετηρία των μονοπατιών είναι συνήθως σηματοδοτημένη με ξύλινες πινακίδες ή ξύλινα καλυμμένα κιόσκια. Σε αρκετά από τα μονοπάτια υπάρχουν αναρτημένες ξύλινες πινακίδες σχετικά με τη χλωρίδα και τη γεωλογία της περιοχής. Αν και το παράρτημα στην Κυπριακή Φύση είναι δραστηριότητα που μπορεί κάποιος να απολαύσει σε όλη τη διάρκεια του χρόνου, η καλύτερη περίοδος θεωρείται ο τελευταίος μήνας του Φθινοπώρου (Νοέμβριος) και οι μήνες της Άνοιξης.

Το Ευρωπαϊκό μονοπάτι Ε4 αρχίζει από το Γιβραλτάρ περνά από την Ισπανία, Γαλλία, Ελβετία, Γερμανία, Αυστρία, Ουγγαρία, Βουλγαρία και Ελλάδα όπου καταλήγει στην Κρήτη. Από εκεί επεκτείνεται στην Κύπρο, η οποία συνδέεται αεροπορικώς και ατμοπλοϊκώς με την Κρήτη. Στη διαδρομή, ο περιπατητής διασχίζει την οροσειρά του Τροόδους, τη χερσόνησο του Ακάμα, καθώς και μεγάλες εκτάσεις αγροτικών περιοχών, απολαμβάνοντας εξαιρετικής ομορφιάς τοπία και χώρους με σημαντική οικολογική, ιστορική, αρχαιολογική, πολιτιστική και επιστημονική αξία.

εικ. 452

ΛΑΪΚΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ – ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ – ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΑ

24-25 Ιανουαρίου: ***Εορτή Αγίου Νεοφύτου*** – παραδοσιακό πανηγύρι στο Μοναστήρι του Αγίου Νεοφύτου – Τάλα, Πάφος.

1-2 Φεβρουαρίου: ***Τα Εισόδια του Ιησού Χριστού***, παραδοσιακό πανηγύρι στο Μοναστήρι Χρυσορρογιάτισσας, επαρχία Πάφου.

24-25 Μαρτίου: ***Ημέρα του «Ευαγγελισμού»***, παραδοσιακό πανηγύρι στο χωριό Κλήρου (επαρχία Λευκωσίας) και στο χωριό Καλαβασός (επαρχία Λάρνακας).

Απρίλης: «***Βυζαντινές Μέρες***» – (Βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική και χορωδίες) στο Δημοτικό Θέατρο Λάρνακας και στην Εκκλησία του Αγίου Λαζάρου, διοργανώνεται από το Δήμο Λάρνακας και την Εκκλησία του Αγίου Λαζάρου, Λάρνακα, τηλ. 24 657745 ή 24 629333

Απρίλιος ή Μάϊος: ***Λιτανεία της εικόνας του Αγίου Λαζάρου*** στην εκκλησία του Αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα, διοργανώνεται από την Εκκλησία του Αγίου Λαζάρου και το Δήμο Λάρνακας, τηλ. 24 657745 ή 24 629333

Απρίλιος ή Μάϊος: ***Ελληνικό Ορθόδοξο Πάσχα***
Μεγάλη Παρασκευή: Λιτανεία του στολισμένου Επιταφίου γίνεται σε όλες τις ενορίες στις 20.30 περίπου. **Μεγάλο Σάββατο**: Τα μεσάνυκτα του Μεγάλου Σαββάτου, σε κάθε εκκλησία τελείται η Θεία Λειτουργία υπαίθρια. **ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ** (Ελληνικό Ορθόδοξο).

«***Πασχαλινές Εκδηλώσεις***»
Την Κυριακή, Δευτέρα και Τρίτη του Πάσχα, διοργανώνονται παραδοσιακά παιγνίδια σε όλες τις πόλεις και σε πολλά χωριά.

4-5 Μαϊου: ***Εορτή Αγίας Ειρήνης***, παραδοσιακό πανηγύρι στο χωριό Περβόλια, επαρχία Λάρνακας, τηλ. 24 423330.

20-21 Μαϊου: ***Εορτή Αγίου Κωνσταντίνου και Αγίας Ελένης***, παραδοσιακά πανηγύρια στα χωριά Δερύνεια και Τσάδα.

Μάϊος-Ιούνιος: ***Πεντηκοστή-Πανηγύρι Κατακλυσμού*** (μουσική, χορός, ποίηση, θέατρο, διαγωνισμοί) στον Παραλιακό Μέτωπο της **Λάρνακας**, διοργανώνεται από το Δήμο Λάρνακας, τηλ. 24 657745.
Αγία Νάπα: διοργανώνεται από το Δήμο Αγίας Νάπας, τηλ. 23 816300.
Λεμεσός: διοργανώνεται από το Δήμο Λεμεσού, τηλ. 25 745919 ή 25 343120.
Κάτω Πάφος: διοργανώνεται από το Δήμο Πάφου (τηλ. 26 932014) σε συνεργασία με το Ναυτικό Όμιλο Πάφου και την Πολιτιστική Κίνηση Κάτω Πάφου, και στις υπόλοιπες παραλιακές πόλεις.

16 Ιουνίου: ***Εορτή Αγίου Τύχωνα***, μουσική παράσταση που διοργανώνεται από το Κοινοτικό Συμβούλιο του Αγίου Τύχωνα, Λεμεσός, τηλ. 25 323567.

16-17 Ιουνίου: ***Εορτή Αγίου Λεοντίου***, παραδοσιακό πανηγύρι στο χωριό Περβόλια, επαρχία Λάρνακας, τηλ. 24 423330.

25-26 Ιουλίου: ***Παραδοσιακό πανηγύρι Αγίας Παρασκευής***, διοργανώνεται από το Δήμο Γεροσκήπου στην Κεντρική Πλατεία του χωριού, στην περιοχή της Πάφου, τηλ. 26 962324.

14-15 Αυγούστου: ***Κοίμηση της Θεοτόκου***. Παραδοσιακά πανηγύρια στο Μοναστήρι του Κύκκου και της Χρυσορρογιάτισσας, στην εκκλησία της Χρυσοσπηλιώτισσας στο χωριό Δευτερά και στα χωριά Λιοπέτρι και Κίτι.

7-8 Σεπτεμβρίου: ***Γέννηση της Θεοτόκου***. Παραδοσιακά πανηγύρια στα Μοναστήρια του Κύκκου και της Χρυσορρογιάτισσας και στην Εκκλησία της Παναγίας της Ιαματικής (χωριό Αρακαπάς, Επαρχία Λεμεσού, τηλ. 99 897860).

3-4 Οκτωβρίου: ***Εορτή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή***, παραδοσιακό πανηγύρι, χωριό Καλοπαναγιώτης.

17-18 Οκτωβρίου: ***Εορτή Αγίου Λουκά***, παραδοσιακά πανηγύρια στα χωριά Κολόσσι και Αραδίππου.

7-8 Νοεμβρίου: ***Εορτή Αρχαγγέλου Μιχαήλ και Γαβριήλ***. Παραδοσιακά πανηγύρια στα Μοναστήρια του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στη Λευκωσία και στο χωριό Αναλυόντας.

20-21 Νοεμβρίου: ***Εισόδια της Θεοτόκου***, παραδοσιακό πανηγύρι στην παλιά εκκλησία της Παλλουριώτισσας στη Λευκωσία.

εικ.453 ***Στασίδια***, *α΄ μισό 16ου και 20ου αιώνα, 113,5X113X51,5 εκ., Ναός Αγίου Ηρακλειδίου Ιεράς Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή.*

ΜΟΝΕΣ

Σταυροπηγιακές

Ιερά Μονή Κύκκου, 8 Σεπτεμβρίου, Γενέθλια της Θεοτόκου
Ιερά Μονή Μαχαιρά, 21 Νοεμβρίου, Εισόδια της Θεοτόκου
Ιερά Μονή Αγίου Νεοφύτου, 28 Σεπτεμβρίου και 24 Ιανουαρίου
Ιερά Μονή Αποστόλου Βαρνάβα, 11 Ιουνίου

Ενοριακές

Ιερά Αρχιεπισκοπή
Ιερά Μονή Αποστόλου Ανδρέα, 30 Νοεμβρίου και 15 Αυγούστου
Ιερά Μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ, 8 Νοεμβρίου
Ιερά Μονή Παναγίας Τρικουκιώτισσας, 15 Αυγούστου

Ιερά Μητρόπολις Ταμασσού
Ιερά Μονή Αγίου Ηρακλειδίου, 17 Σεπτεμβρίου
Ιερά Μονή Αγίου Παντελεήμονος Αχεράς, 27 Ιουλίου

Ιερά Μητρόπολις Κωνσταντίας και Αμμοχώστου
Ιερά Μονή Αγίου Κενδέα, 6 Οκτωβρίου

Ιερά Μητρόπολις Πάφου
Ιερά Μονή Χρυσορροϊάτισσας, 15 Αυγούστου (Κοίμηση Θεοτόκου)
Ιερά Μονή Τροοδιτίσσης, 15 Αυγούστου
Ιερά Μονή Τιμίου Σταυρού Μίνθης, 14 Σεπτεμβρίου

Ιερά Μητρόπολις Κιτίου
Ιερά Μονή Σταυροβουνίου, 14 Σεπτεμβρίου
Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου Μαυροβουνίου, 23 Απριλίου

Ιερά Μητρόπολις Τριμυθούντος
Ιερά Μονή Αγίας Θέκλης, 24 Σεπτεμβρίου
Ιερά Μονή Αγίου Μηνά, 11 Νοεμβρίου

Ιερά Μητρόπολις Λεμεσού
Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Μέσα Ποταμού, 24 Ιουνίου (Γενέσιο Ιωάννου Προδρόμου)
Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου Αλαμάνου, 23 Απριλίου
Ιερά Μονή Ζωοδόχου Πηγής-του Γλωσσά Παρασκευή της Διακαινησίμου
Ιερά Μονή Παναγίας Σφαλαγγιώτισσας, 21 Νοεμβρίου (Εισόδια)
Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου των Γάτων, 6 Δεκεμβρίου
Ιερά Μονή Παναγίας Αμασγού, 21 Νοεμβρίου (Εισόδια της Θεοτόκου)
Ιερά Μονή Παναγίας Αμιράς

Ιερά Μητρόπολις Μόρφου
Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Ορούντας, 6 Δεκεμβρίου
Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, 4 Οκτωβρίου
Ιερά Μονή Παναγίας του Άρακα, 8 Σεπτεμβρίου (Γενέθλια της Θεοτόκου)
Ιερά Μονή Παναγίας Ασίνου, 21 Νοεμβρίου (Εισόδια της Θεοτόκου)
Ιερά Μονή Σταυρού Αγιασμάτη, 14 Σεπτεμβρίου
Ιερά Μονή Παναγίας της Ποδίθου, Τρίτη της Διακαινησίμου

εικ.454 ***Στάχωση Ιερού Ευαγγελίου***, *1775 και 19ος αιώνας, 35,5X24,5X5,5 εκ., ασήμι, Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης.*

Μουσεία

Λευκωσία

Κυπριακό Μουσείο, Οδός Μουσείου 1, τηλ. 22865864, 22665857. **Πνευματικό και Πολιτιστικό Κέντρο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄-Βυζαντινό Μουσείο και Αίθουσες Τέχνης**, Χώρος Αρχιεπισκοπικού Μεγάρου, Πλατεία Αρχ.Κυπριανού, τηλ. 22430008. **Εθνογραφικό Μουσείο Κύπρου**, Πλατεία Αρχ.Κυπριανού, τηλ. 22432578. **Μουσείο Εθνικού Αγώνος**, Πλατεία Αρχ.Κυπριανού, τηλ. 22305878. **Δημοτικό Κέντρο Τεχνών**, Αποστόλου Βαρνάβα 19, τηλ.22432577. **Πολυεργαστηριακό Κέντρο Χρυσαλινώτισσας**, Δημόνακτος 2, Γωνία Ιππόνακτος, τηλ. 22348050, 99629611. **Πύλη Αμμοχώστου**, Λεωφόρος Αθηνών, τηλ. 22430877. **Αρχοντικό Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου-Εθνολογικό Μουσείο**, Πατριάρχου Γρηγορίου 20, τηλ. 22305316. **Τέμενος (Τζαμί) Ομεριέ**, Τρικούπη και Πλατεία Τυλλιρίας. **Λουτρά Ομεριέ**, Πλατεία Τυλλιρίας, τηλ.22460570. **Καστελιώτισσα**, Μεσαιωνική Αίθουσα. **Μουσείο Ιστορίας της Μοτοσικλέτας**, Γρανικού 44, τηλ.22680222. **Λεβέντειο-Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας**, Ιπποκράτους 17, Λαϊκή Γειτονιά, τηλ.22661475. **Παρατηρητήριο Οδού Λήδρας**, Λήδρας, Πύργος Σιακόλα, τηλ.22679369. **Μουσείο Γιώργου και Νεφέλης Τζιάπρα –Συλλογή Πιερίδη**, Φανερωμένης 86-90, τηλ. 22677134. **Ταχυδρομικό Μουσείο**, Αγίου Σάββα 3Β, τηλ. 22304711. **Κέντρο Κυπριακής Χειροτεχνίας**, Λεωφ.Αθαλάσσας 186, τηλ. 22305024. **Κυπριακό Μουσείο Αστυνομίας**, Ευάγγελου Φλωράκη, τηλ. 22808793. **Μουσείο Ιστορίας Κυπριακής Νομισματοκοπίας**, Στασίνου 51, Αγία Παρασκευή, τηλ. 22677134. **Κρατική Πινακοθήκη Σύγχρονης Κυπριακής Τέχνης**, Γωνία Λεωφ.Στασίνου και οδού Κρήτης, τηλ. 22458228. **Μουσείο Πέννας**, Δημοσθένη Σεβέρη 3, τηλ. 22454800. **Φυλακισμένα Μνήματα**, Κεντρικές Φυλακές, τηλ. 22406000. **Τύμβος Μακεδονίτισσας**, περιοχή Μακεδονίτισσας, 3χλμ δυτικά της Λευκωσίας. **Παγκύπριο Γεωγραφικό Μουσείο**, (Λεωφ.Στροβόλου 100, τηλ.22470340. **Βασιλικοί Τάφοι Ταμασσού**, χωριό Πολιτικό, 17χλμ νοτιοδυτικά της Λευκωσίας, τηλ.22622619. **Φικάρδου-Τοπικό Αγροτικό Μουσείο**, Δρόμος Μαχαιρά-Λευκωσίας μέσω Κλήρου, 1χλμ ανατολικά του χωριού Γούρρι, τηλ. 22634731. **Εθνικό Δασικό Πάρκο Αθαλάσσας**, Λεωφ.Κερύνειας 1, Αγλαντζιά, τηλ.22462943. **Κυπριακό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας**, περιοχή Καρλσμπεργκ, Λατσιά, τηλ. 22471111. **Χωριό Αγία Βαρβάρα, Πρωτο-Βιομηχανικό Μουσείο**, τηλ. 22521715.

Λάρνακα

Επαρχιακό Αρχαιολογικό Μουσείο, Πλατεία Καλογραιών, τηλ. 24304169. **Μουσείο Πιερίδη-Πολιτιστικό Κέντρο Ομίλου Λαϊκής**, Ζήνωνος Κιτιέως 4, τηλ. 24814555. **Δημοτικό Πολιτιστικό Κέντρο Λάρνακας**, Λεωφόρος Αθηνών, Πλατεία Ευρώπης, απέναντι από τη Μαρίνα. **Δημοτική Πινακοθήκη**, τηλ.24658848. **Μουσείο Παλαιοντολογίας: Τορναρίτη-Πιερίδη**, τηλ. 24629333. **Μουσείο της Πόλης και των Δημοτικών Αρχείων**, τηλ. 24657745. **Φρούριο Λάρνακας-Τοπικό Μεσαιωνικό Μουσείο**, Λεωφόρος Αθηνών, παραλία Λάρνακας, τηλ. 24304576. **Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Δήμου Λάρνακας**, Λεωφόρος Γρηγόρη Αυξεντίου, εντός του Δημοτικού Κήπου, τηλ. 24652569. **Μουσείο Κώστα Αργυρού**, Μαζωτός, τηλ. 24432277. **Τοπικό Μουσείο Παραδοσιακής Κεντητικής και Αργυροχοΐας**, Λεύκαρα, τηλ. 24342326. **Μουσείο Κέρινων Ομοιομάτων «Φάτσα»**, Λεύκαρα, τηλ. 24621048. **Αγροτικό Μουσείο**, Οικία Γαβριήλ και Ελένης Παπαχριστοφόρου, τηλ. 24342833.

Αμμόχωστος

Δημοτικό Μουσείο «Θάλασσα», Αγία Νάπα - Ίδρυμα Πιερίδη, Κρύου Νερού 14, τηλ. 23816366. **Λαογραφικό Μουσείο Δερύνειας**, Δημήτρη Λιπέρτη 4, τηλ. 23740353. **Πολιτιστικό Κέντρο κατεχόμενης Αμμοχώστου**, Ευαγόρου 35, τηλ. 23740860, **Εθνογραφικό Μουσείο Αυγόρου.**

Λεμεσός

Κάστρο Λεμεσού-Μεσαιωνικό Μουσείο Κύπρου, Ριχάρδου και Βερεγγάριας, τηλ. 25305419. **Χαρουπόμυλος**, τηλ. 25762828. **Τέμενος (Τζαμί) Κεμπιρ-Το Μεγάλο Τζαμί**, στη διασταύρωση των οδών γενεθλίου Μιτέλλα, Ζιγκ-Ζαγκ και Χαμί. **Δημοτικό Μουσείο Λαϊκής Τέχνης**, Αγίου Ανδρέα 253, τηλ. 25362303. **Επαρχιακό Αρχαιολογικό Μουσείο**, Κάνιγγος και Βύρωνος 5, κοντά στο Δημόσιο Κήπο, τηλ. 25305157. **Δημοτική Πινακοθήκη**, 28ης Οκτωβρίου 103, τηλ.25586212. **Πάρκο Γλυπτικής**, κατά μήκος του παραλιακού δρόμου. **Κολόσσι-Μεσαιωνικό Κάστρο**, 14χλμ δυτικά της Λεμεσού, στο δρόμο προς την Πάφο, τηλ. 25934907. **Κυπριακό Οινομουσείο**, Οδός Πάφου 42, χωριό Ερήμη, τηλ.25873808. **Τοπικό Αρχαιολογικό Μουσείο Κουρίου**, χωριό Επισκοπή, 14χλμ δυτικά της Λεμεσού, 4χλμ πριν το Κούριο, τηλ. 25932453. **Αρχαιολογικός Χώρος Κουρίου**, 19χλμ δυτικά της Λεμεσού, στο δρόμο προς την Πάφο, τηλ. 25934250. **Ιερό του Απόλλωνα Υλάτη**, 3χλμ δυτικά του Κουρίου, στο δρόμο προς την Πάφο, τηλ. 25934250. **Μουσείο Παστελιού**, Ανώγυρα, τηλ. 25222357. **Ολέαστρο-Η οικία των ελιών**, Ανώγυρα, τηλ. 99525093. **Κέντρο Εκπαίδευσης και Ενημέρωσης Ακρωτηρίου**, χωριό Ακρωτήρι, 13 χλμ δυτικά της Λεμεσού, τηλ. 25826562. **Εκκλησιαστικό Μουσείο, Μουσείο Αμπελουργίας**, Κοιλάνι, πληροφορίες στην πλατεία του χωριού. **Πηλαβάκειο Μουσείο – κεραμική**, Φοινί, τηλ. 25421508. **Λαογραφικό Μουσείο**, Άρσος, τηλ. 25943223. **Γεωργικό Μουσείο**, Φασούλα, **Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης Τροόδους**, τηλ. 25420144.

Πάφος

Επαρχιακό Αρχαιολογικό Μουσείο, Οδός Γρίβα Διγενή, τηλ. 26306215. **Εθνογραφικό Μουσείο**, Έξω Βρύσης 1, τηλ. 26932010. **Δημοτική Πινακοθήκη**, Γλάδστωνος 7, τηλ. 26930653. **Μουσείο Μυκηναϊκού Αποικισμού της Κύπρου**, Όρμος των Κοραλλίων, 9χλμ από την Πάφο. **Μουσείο Υφαντικής** , Δρούσεια, τηλ. 26332561. **Λαογραφικό Μουσείο Καλαθοπλεκτικής**, Ίνεια, τηλ. 26332562. **Μουσείο Λαϊκής Τέχνης**, Κάτω Ακουρδάλια. **Αρχαιολογικό Μουσείο της Πόλης Μάριου-Αρσινόης**, 35 χλμ από την Πάφο, Λεωφόρος Μακαρίου Γ΄ 26, τηλ. 26632462. **Μουσείο Υφαντικής**, χωριό Φύτη, τηλ. 26732126. **Μουσείο Λαϊκής Τέχνης**, Γεροσκήπου, 3χλμ ανατολικά της Πάφου, τηλ. 26306216. **Ιερό της Αφροδίτης και Τοπικό Μουσείο Παλαιπάφου**, Κούκλια, 14χλμ ανατολικά της Πάφου, δρόμος Πάφου-Λεμεσού, τηλ. 26432180.

Χρήσιμες πληροφορίες

- Η Κύπρος είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την 1η Μαΐου 2004.
- Το νόμισμα της Κυπριακής Δημοκρατίας από 1/1/2008 είναι το ευρώ.
- Θεωρήσεις διαβατηρίων: Για είσοδο στην Κύπρο υπηκόων από τις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες δεν απαιτείται θεώρηση διαβατηρίου. Υπήκοοι άλλων χωρών θα πρέπει να επικοινωνήσουν με το πλησιέστερο προξενείο της Δημοκρατίας της Κύπρου, ή αν δεν υπάρχει, με το πλησιέστερο Βρετανικό Προξενείο.
- Η εισαγωγή, κατοχή και χρήση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών απαγορεύεται αυστηρά δια νόμου.
- Εμβολιασμοί: Δεν απαιτείται κανένας εμβολιασμός.
- Το νερό της βρύσης είναι πόσιμο.
- Τα τραπεζικά καταστήματα λειτουργούν για το κοινό με ωράριο από 08.30 μέχρι 13.00. Αυτόματες Μηχανές Συναλλάγματος και Αυτόματες Ταμειακές Μηχανές (ΑΤΜ) λειτουργούς επί 24ώρου βάσεως. Ορισμένες τράπεζες σε τουριστικές περιοχές είναι ανοικτές και κατά τις απογευματινές ώρες.
- Η τάση ισχύος του ηλεκτρικού ρεύματος είναι 240 βολτ. Οι πρίζες είναι τριπολικές.
- Όλα τα γνωστά διεθνώς φάρμακα είναι διαθέσιμα στα φαρμακεία.
- Τηλεφωνία: Το σύστημα αυτόματης τηλεφωνικής κλήσης συνδέεται με 200 χώρες. Τηλεκάρτες πωλούνται στα Ταχυδρομεία, περίπτερα και καταστήματα σουβενίρ.
- Απαγορεύεται η μετακίνηση αρχαιοτήτων από ξηράς ή από το βυθό της θάλασσας ή η μεταφορά τους εκτός Κύπρου χωρίς ειδική άδεια εξαγωγής.
- **Οι επισκέπτες δέον όπως αποφεύγουν να φορούν κοντά παντελόνια και εξώπλατα φορέματα στις εκκλησίες και τα μοναστήρια.**
- Άνετα κρουαζιερόπλοια προσφέρουν σύντομες κρουαζιέρες στα Ελληνικά νησιά, την Αίγυπτο, το Λίβανο και το Ισραήλ με πλήρη διαμονή και ψυχαγωγία σε λογικές τιμές.
- Το τοπικό σουβλάκι τρώγεται κυρίως μέσα σε ειδικό ψωμί, την «πίτα». Αποτελεί ένα εύγευστο γεύμα σε λογική τιμή.

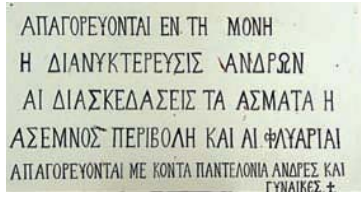
Συγκοινωνίες

- Η οδήγηση γίνεται στην αριστερή πλευρά του οδοστρώματος.
- Όλες οι πόλεις συνδέονται με σύγχρονους αυτοκινητόδρομους διπλής κατεύθυνσης.
- Υπεραστικές υπηρεσίες ταξί-θέση συνδέουν τις κυριότερες πόλεις κατά τη διάρκεια της ημέρας (Λευκωσία, Λεμεσό, Λάρνακα και Πάφο). Είναι μία εξαιρετική επιλογή για μετακινήσεις, σε λογικές τιμές.
- Τα πρατήρια βενζίνης σε όλες τις παραλιακές πόλεις διαθέτουν αυτόματες αντλίες που δέχονται χαρτονομίσματα και διεθνείς πιστωτικές κάρτες. Λειτουργούν επί 24ώρου βάσεως.
- Έμπειρα τουριστικά γραφεία προσφέρουν καλά οργανωμένα ημερήσια ταξίδια, εκδρομές και περιηγήσεις με σύγχρονα κλιματιζόμενα λεωφορεία και πολύγλωσσους ξεναγούς.
- Η ενοικίαση σκαφών αναψυχής είναι δυνατή, με ή χωρίς πλήρωμα.

Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού
Τηλ. +357 22.691100, Λευκωσία
e-mail: cytour@visitcyprus.com
www.visitcyprus.com

Κυπριακή Εταιρεία Αγροτουρισμού
τηλ 357.22.340071
e-mail: helpdesk@agrotourism.com.cy

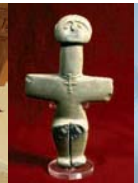
Σύνδεσμος Πολιτιστικού Τουρισμού και Τουρισμού Ειδικών Ενδιαφερόντων
Τ.Κ. 21455, 1509, Λευκωσία
τηλ 357.22.889707, e-mail: cultural@ccci.org.cy

εικ.455 ***Επιγραφή Μονή Αγίου Γεωργίου Αλαμάνου**, Λεμεσός.*

ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

UNITED KINGDOM
CYPRUS TOURIST OFFICE
17, Hanover Street London W1S 1YP
Tel. 0044-207- 569 8800, Fax: 0044-207-499 4935
E-mail: informationcto@btconnect.com

IRELAND
CYPRUS TOURISM ORGANISATION
71 Lower Leeson St., Dublin 2
Tel. 00353-1-6629269, Fax: 00353-1-6629270
E-mail: cyprusinfo@eircom.net

GERMANY - FRANKFURT
FREMDENVERKEHRSZENTRALE ZYPERN
Zeil 127 – 60313 Frankfurt
Tel. 0049-69-251919, Fax: 0049-69-250288
E-mail: info@cto-fra.de

GERMANY - BERLIN
FREMDENVERKEHRSZENTRALE ZYPERN
Wallstr. 27, 10179 Berlin
Tel. 0049-30–23457590, Fax: 0049-30-23457592
E-mail: cto-berlin@t_online.de

SWITZERLAND
FREMDENVERKEHRSZENTRALE ZYPERN
Gottfried Keller – Strasse 7, CH-8001 Zürich
Tel. 0041-44-2623303, Fax: 0041-44-2512417
Geneva: Tel: 0041-22-7413303
E-mail: ctozurich@bluewin.ch

AUSTRIA
ZYPERN TOURISMUS
Parkring 20, A–1010 Wien
Tel. 0043-1-5131870, Fax: 0043-1-5131872
E-mail: office@zyperntourismus.at

FRANCE
OFFICE DU TOURISME DE CHYPRE
15, Rue de la Paix, 75002 Paris
Tel. 0033-1- 42614249, Fax: 0033-1-42616513
E-mail: cto.chypre.paris@wanadoo.fr

BELGIUM
OFFICE DU TOURISME DE CHYPRE
DIENST VOOR TOERISME VAN CYPRUS
Avenue de Corternbergh 61, Kortenberglaan
B-1000 Bruxelles/Brussel
Tel. 0032-2-7350621, Fax: 032-2-7356607
E-mail: cyprus@skynet.be

THE NETHERLANDS
CYPRUS VERKEERSBUREAU
Keizersgracht , 635, 1017 DS Amsterdam
Tel. 0031-020-6244358, Fax: 0031-20-6383369
E-mail: cyprus.sun@wxs.nl

SWEDEN
CYPERNS TURISTR_D
Norrlandsgatan 20, 1st floor, 111 43 Stockholm
Tel. 0046-8-105025, Fax: 0046-8-106414
E-mail: info@ctosweden.org

FINLAND
KYPROKSEN MATKAILUTOIMISTO
Aleksanterinkatu 48B
00100 Helsinki
Tel. 00358-9–47609100, Fax: 00358-9-47609120
E-mail: info@ctofinland.org

GREECE - ATHENS
CYPRUS TOURISM ORGANISATION
Voukourestiou 38, Kolonaki, Athens 10673
Tel. 0030-210-3610178, 0030-210-3610057
Fax: (210) 36 44 798
E-mail: cto–athens@ath.forthnet.gr

THESSALONIKI
37 Nikis Ave., Thessaloniki 54013, P.O. BOX 50046
Tel 0030-231-242880, Fax 0030-231-286881
E-mail kotthes@the.forthnet.gr

ITALY
ENTE NAZIONALE PER IL TURISMO DI CIPRO
Via Santa Sofia 6, 20122 Milano
Tel. 0039-02-58319835, 0039-02-58303328,
Fax: 0039-02-58303375
E-mail: info@turismocipro.it

UNITED STATES
CYPRUS TOURISM ORGANIZATION
13 East 40th Str. New York, NY 10016
Tel. 001-212- 6835280, Fax: 001-212-6835282
E-mail: gocyprus@aol.com

ISRAEL
CYPRUS TOURISM ORGANISATION
Top Tower-14th floor, Dizengoff Centre
50 Dizengoff Str., - Tel-Aviv 64332
Tel. 00972-3-5257442, Fax: 00972-3-5257443
E-mail: cto@netvision.net.il

RUSSIAN FEDERATION
CYPRUS TOURISM ORGANISATION
MOSCOW
Povarskaya 9, Building 2, 121069, Moscow
Tel. 007-495-7442953/4, Fax: 007-495-7442955
E-mail moscowcto@yandex.ru

ST. PETERSBURG
Prospect Chernvshevskogo
Flat 56 house 17,191123 St Petersburg
Tel 007-812-3325808, Fax 007-812-3325809
E-mail spbcto@yandex.ru

HUNGARY
CIPRUSI IDEGENFORGALMI HIVATAL
H-1051 Budapest, Dorottya Str. 3. III floor
Tel. 00-36-1-2666044, Fax: 00-36-1-2666043
E-mail: ciprusinfo@t-online.hu

POLAND
CYPRYJSKA ORGANIZACJA TURYSTYCZNA
Ul. Piekna 20, 00549 Warszawa
Tel. 0048-22-8279036, Fax: 0048-22-8279034
E-mail: cto@cypr.pl

CZECH REPUBLIC
KYPERSK ORGANIZACE CESTOVN_HO RUCHU
Pod Hradbami 662/9 16000 Praha 6
Tel. 00420-2-22253097, Fax: 00420-2-22251639
E-mail: cto.prague@volny.cz

MIDDLE EAST AND ARABIAN GULF
CYPRUS TOURIST ORGANISATION
Al Ghurair City,
Offices Tower, No 436B
P.O.Box 94670 Deira, Dubai, UAE
Tel. 00971-4 -2277637, Fax 00971-4 -2277638
E-mail tourism@cyprusme.com

εικ.456 *Καθολικόν Μονής Μαχαιρά.*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Αρχείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου-Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου
Εικ.7, 12, 13, 19, 25, 28, 44, 49, 62, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 99, 100, 101, 102,103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 134, 321, 322, 323, 331, 421, 430, 443.

Αρχείο Βυζαντινού Μουσείου Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'
Εικ 27, 75, 87, 88, 89, 90, 124, 155.

Αρχείο Αρχαιολογικού Μουσείου Κύπρου-Τμήματος Αρχαιοτήτων
Εικ.4, 5, 9, 14, 17, 21, 23, 24, 86, 117, 118, 119, 121, 123, 124, 126, 135, 138, 139, 140, 144, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 154, 157, 160, 161, 164, 166, 167, 168, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 180, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 201, 203, 206, 207, 209, 210, 212, 213, 214, 216, 219, 220, 222, 223, 232, 233, 236, 239, 240, 244, 245, 246, 247, 250, 251, 256, 258, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 269, 270, 272, 273, 277, 278, 279, 280, 283, 284, 285, 286, 291, 292, 293, 296, 304, 305, 306, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 325, 326, 352, 355, 356, 358, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 370, 371, 375, 376, 377, 380, 381, 382, 385, 386, 387, 390, 391, 393, 394, 400, 403, 404, 405, 408, 409, 414, 415, 416, 417, 419, 422, 423, 425, 431, 435, 440, 441, 444, 445, 446, 457.

Αρχείο Μουσείου Ιεράς Μονής Κύκκου
Εικ.1, 11, 30, 31, 50, 51, 53, 97, 98, 162, 163, 237.

Αρχείο Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών Κύπρου
Εικ 10, 22, 37, 40, 64, 66, 125, 130, 132, 133, 136, 153, 158, 171, 217, 218, 224, 234, 241, 267, 288, 316, 319, 327, 353, 396, 398, 420, 442.

Κυπριακά Ταχυδρομεία
Από αναμνηστική σειρά γραμματοσήμων, εικ 20, 57, 59, 131, 202, 230, 242, 255, 289, 294, 343, 452.

Αρχείο Πολιτιστικού Ιδρύματος Τράπεζας Κύπρου
Εικ. 8, 141, 182, 183, 200, 205, 301, 335, 453, 454.

Αρχείο Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού
Εικ 55, 60, 61, 65, 77, 78, 127, 128, 129, 156, 159, 179, 181, 189, 192, 198, 208, 211, 215, 276, 282, 287, 290, 295, 297, 300, 302, 303, 307, 308, 309, 324, 330, 340, 345, 347, 350, 351, 354, 357, 359, 360, 366, 392, 397, 413, 418, 424, 426, 428, 429, 436, 437, 438, 447, 448, 449.

Σκίτσα Αρχιτέκτονα Νεοπτόλεμου Α. Μιχαηλίδη / έκδοση Παγκύπριου Οργανισμού αρχιτεκτονικής κληρονομιάς «σκίτσα από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Κύπρου», επιμέλεια έκδοσης Βασίλης Ιερείδης, Αναστασία Πήττα.
Εικ. 2, 225, 349, 427 (σελ. 14, 16, 23, 25).

Χαράκτης Χαμπής Εικ.16, 281, 395.

Ηλίας Ηλιάδης-Φωτογράφος
Εικ. 3, 6, 15, 18, 29, 35, 38, 42, 43, 54, 81, 82, 122, 141, 142, 143, 145, 165, 169, 170, 178, 226, 227, 228, 229, 248, 249, 252, 253, 254, 257, 259, 320, 329, 332, 333, 334, 336, 337, 341, 342, 344, 346, 368, 369, 372, 373, 374, 378, 379, 383, 384, 388, 389, 402, 406, 407, 410, 411, 412, 432, 433, 434, 439, 455, 456.

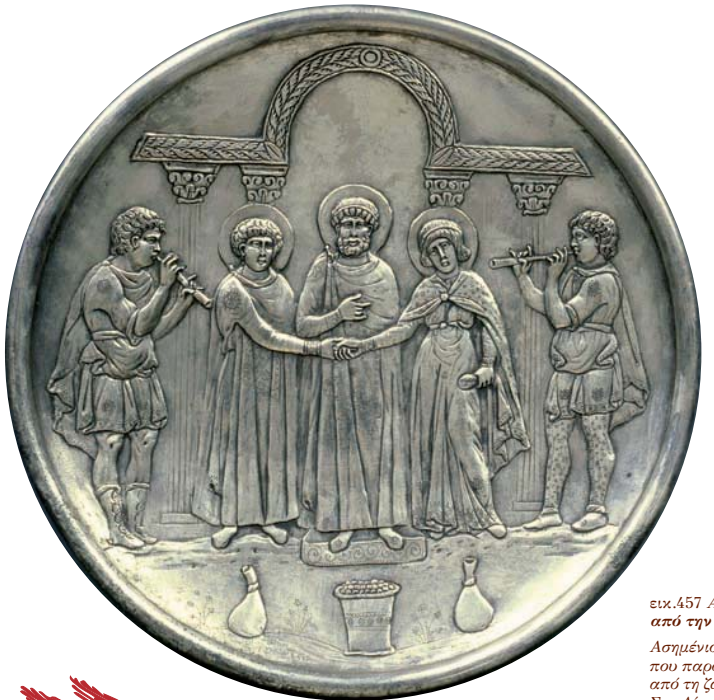
Χαράλαμπος Αρτέμης-Φωτογράφος Εικ.33, 34, 39, 48, 149.

Χρίστος Ιερείδης
Εικ. 26, 45, 46, 47, 56, 73, 79, 80, 204, 221, 231, 243, 260, 298, 299, 338, 339, 366, 399, 458.

Αρχείο ΜΕΘΕΞΙΣ διακονία πολιτισμού Εικ.36, 238, 271, 328, 401, 450, 451.

Comment Reconnaitre Les Styles en Architecture, Wilfried Koch,Editions Solar 1976
Εικ. 83, 84, 85 (σελ. 91, 159).

Αναστάσιου [Γιαννουλάτου] Αρχιεπισκόπου Τιράνων και πάσης Αλβανίας, «Ισλάμ,Θρησκειολογική Επισκόπηση», εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα, 1975 πρώτη έκδοση.
Εικ. 274.

εικ.457 ***Ασημένιος Δίσκος από την Λάμπουσα.***

Ασημένιος Σφυρήλατος Δίσκος που παρουσιάζει σκηνή από τη ζωή του Δαυίδ. Στο Δίσκο διακρίνεται σφραγίδα με το μονόγραμμα του Αυτοκράτορα Ηρακλείου (613-630).

ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

Ιδιαίτερα ευχαριστούμε όλα τα Ιερά Καθιδρύματα της Νήσου, την Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, τις Ιερές Μονές, τους Ιερούς Ναούς και παρεκκλήσια, τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο, τους Πανιερώτατους Μητροπολίτες, τους Πανοσιολογιώτατους Ηγουμένους των Ιερών Μονών, τους σεβαστούς ιερείς, ασκητές, μοναχές, διάκονους και νεωκόρους, όλους αυτούς που απαρτίζουν το σώμα της εκκλησίας της Κύπρου και με το πνευματικό τους έργο οδηγούν τον άνθρωπο/ περιηγητή σε μια *«εν πνεύματι και αληθεία προσκύνηση»*.

Θερμά ευχαριστούμε τους βυζαντινολόγους, θρησκειολόγους, αρχαιολόγους, ιστορικούς τέχνης, λαογράφους, ερευνητές, υπεύθυνους αρχείων, ποιητές, αγιογράφους, χαράκτες και φωτογράφους που με άοκνο ζήλο φιλοτέχνησαν λογοτεχνικά και εικαστικά τον παρόντα Οδηγό, και με μια πνευματική γεωγραφία χαρτογράφησαν οδοιπορικά το νησί, προβάλλοντας και περισώζοντας τα ιερά και τα όσια αυτού του λαού. Για να δείξουν αυτό που πραγματικά είναι η Κύπρος, ένας βαθειά θρησκευτικός τόπος αφιερωμένος στη λατρεία του Τριαδικού Θεού και στην τιμή της Υπεραγίας Θεοτόκου.

© 2008 Βιβλίου ή έκδοσης: Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού
© 2008 Κειμένων Γενικών Κεφαλαίων και Περιηγήσεων:
οι συγγραφείς των κειμένων (όπως δηλώνεται σε κάθε κείμενο)
© 2008 Φωτογραφιών ή χαρακτικών: το Μουσείο ή το Αρχείο, ή ο Φωτογράφος
ή ο Χαράκτης (όπως δηλώνεται σε κάθε αριθμό εικόνας ή φωτογραφίας).

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση μέρους ή ολόκληρης της έκδοσης χωρίς την άδεια του εκδότη

«Η διαδρομή της Πίστης,
η ωραιότερη απ' όλες τις διαδρομές».

εικ.458